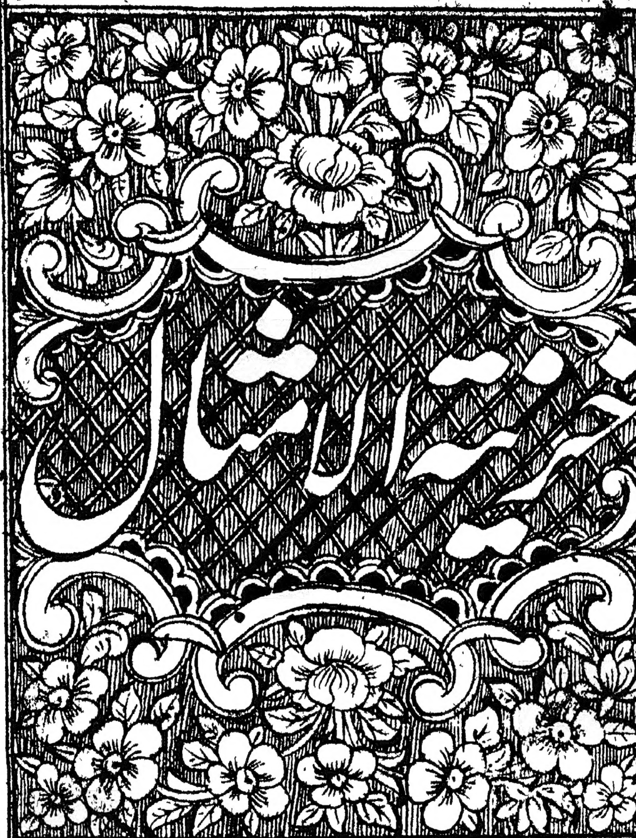
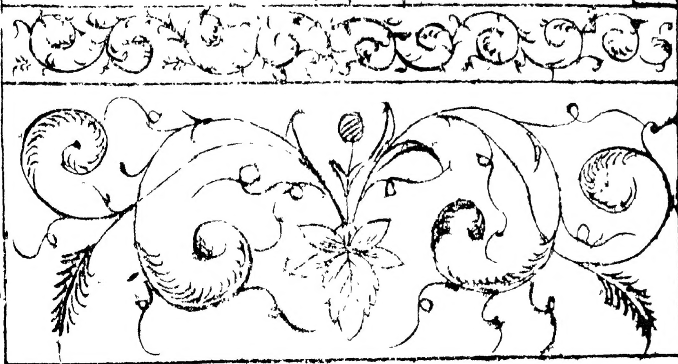
بحسن صناع عالمیان و منت و فضل خلاق زمین و زمان نسخہ

مطبع منشی نولکشور میں بطبع رنگین مستقل چھاپا ہوا

فہرست مضامین خزینۃ الامثال

فهرست مضامین خزینة الامثال

بہ عون صانع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و زمان نسخہ

مطبع منشی نولکشور میں بزیور طبع مزین و مقبول جہان ہوا

حمد	بسم اللہ الرحمن الرحیم	نعت

خزینۃ الامثال نام کتاب تصنیف عالم باعمل فضیلت پناہ جناب سید حسین شاہ مرحوم اور تخلص حقیقت سے ہے یہ بزرگ بھی یادگار صاحب تصنیفات ہوئے ہیں چنانچہ کئی کتاب حضرت مرحوم کی طبع ہوئی ہیں۔ سید محسن علی صاحب مرحوم جنکا تذکرہ سراپا سخن نام مشہور و معروف ہے حضرت مصنف خزینۃ الامثال کے خلف الرشید تھے جنکی تصنیفات سے یہ کتاب یادگار ہے توجہ برگزیدہ حضرت زمان عبد الرحمن خان صاحب مہتمم مطبع نظامی زمانہ شاہی میں کتاب مقام لکھنؤ طبع ہوئی تھی اور بوجہ عدم قدردانی و رواج وقت کے ایسی ہی کتاب مکرر طبع نہیں ہوئی چونکہ فی الحال زمانہ فیض تعلیم سرکار دولت انگلشیہ میں ایک فن اور علوم کی قدردانی قدر ہو چلی ہے اسلیے بنظر ترویج مدارس و طلبۂ شائق علوم کی نظر سے یہ کتاب اس مطبع میں باضافہ چند لطیفہ و شعارات لغات ابواب مجلس میں طبع ہوئی خاتمہ دیباچہ محررہ مکرمی مولوی عبد الرحمن خان صاحب تخلص شاکر ذیل سطور میں درج ہے۔ و ہو ہذا

الحمد للہ الذی لہ خزائن السموات وھو الفتاح العلیم لہ المثل الاعلی وھو رب العرش العظیم۔ لیس کمثلہ شیء فلا تجعلوا للہ اندادا کلم یلد و لم یولد فلا تصیر لہ امثالا والاولاد۔ فلا تضبط محامدہ ومحاسنہ حق الانضباط حتی یلج الجمل فی سم الخیاط

زینت جواہر عبارات رنگین بترصیع نعت نبی خزینہ بلاغتست کہ در صنائع بدیعہ کلامش عقول جوہریان بازار معانی دو شاد وش حیرانیست و حسن فقرات و تشبیہات سبع نامی گنجینہ فصاحتست کہ در بدائع ضیعۂ مقالش مدارک انعام نقادان چارسوی نکتہ رانی معترف بقصور و نادانی اگر وجود با جود سرور انبیا نقطۂ انتخاب دیوان اصطفا علیہ التحیۃ والثنا شیرازہ بندی دیوان کائنات نمودی اوراق مجموعہ موجودات بصرصر عدم بحنیان منتشر و پریشان بودی شعر ہر کہ در وصفش بدعوی دم زند۔ روغن از ریگ بیابان می کشد۔ سبب طبع کتاب بیمثال مسمی بہ خزینۃ الامثال صاحبان فہم و ذکا اور ارباب عقل رسا پر ظاہر اور روشن ہو کہ اس گنج مخزن زبان شیرین بیان سراپا نادانی یعنی ہیچمدانی معترف بخطا و قصور عبد الرحمن شاکر بن حاجی محمد روشن خان مغفور کو بہت دنوں سے منظور تھا کہ کوئی کتاب فن ادب جامع زبان ہندی فارسی و عربی مفید بنشیان عالی فطرت نافع ہماران منزہ رفعت اگر ہاتھ آوے تو واسطے نفع ہمدیون و فائدہ مبتدیون کے چہاپکر پہیلائی جاوے چنانچہ کرمفرمایان اہل علم سے جو ملتا تھا اوس سے یہ ہیچکارہ فرمایش کرتا تھا حسن اتفاق سے

ایکروز خلاصۂ دودمان مصطفوی زبدۂ خاندان مرتضوی شرافت پناہ نجابت دستگاہ مشفقی و مکرمی سیدی معظمی
مطرح عنایات ازلی جناب سید **محسن علی صاحب** سلمہ اللہ العلی ملاقات کو آئے اور سبیل
تذکرہ کے کمالات اور تصنیفات اپنے والد بزرگوار کا درمیان مین لائے طے بیان مین فرمایا کہ ایک رسالہ بیتا
جامع امثال عرب و فارس و ہند تصنیفات قبلہ گاہ مرحوم سے مسمی بہ **خزینۃ الامثال** ایسا ہے
کہ آج تک نظر نہین آیا یہ سنتے ہی مین نہایت مشتاق ہوا اور وعدہ اونکا بہیجنے گہڑی بہر کا بہت فرط
اضطراب کے نہایت شتاق ہوا جب کتاب موصوف نظر آئی تو سنی سے زیادہ پائی کمال علمی مصنف مرحوم
کہ نام نامی انکا **سید حسین شاہ** اور تخلص حقیقت اس کتاب سے آشکارا ہے ہمیشہ بعہدۂ میر منشی
ریاست مندراس سرفراز رہے علم اور فضل اونکا مشہور رہر دیار رہے ایسے کام نمایان اون سے ظاہر ہوئے
کہ آج تک اولاد اونکی اوس سرکار سے تنخواہ پاتی ہے تصنیف اونکی آٹھ کتابین ہین یہ تیسری چہاپی جاتی ہے
لیکن جو امثال عرب کتاب مین داخل تہین اور سمجھنا اونکا ہر ایک کو مشکل تہا خیال مین آیا کہ اگر انکا ترجمہ ہو جائے
تو بآسہل وجوہ سبکی سمجھ مین آوے اسواسطے ماتی الضمیر اپنا خدمتمین حضرت حبر المحققین فخر المدققین یکتائے
ماہران فنون عقلی ریگانۂ واقفان علوم نقلی ادیب بے بدیل فلسفی فقید المثیل حکیم حکمت مصطفوی متبع
سنت سنیۂ نبویہ لوذعی علمای روزگار المعی کملای امصار سور وفیوضات با تمنا ہی لم یزلی مولانا
بالفضل والکمال اولانا جناب مولانا **ابو البرکات رکن الدین محمد** الشہیر بمولوی تراب علی
لازالت شموس افاداتہ بازغۃ وما برحت اقمار افاضاتہ ساطعۃ عرض کیا جناب معظم الیہ بالقابہ نے
بحسب پذیرائی التماس اعراب اور ترجمہ اور مورد استعمال امثال عرب لکہا بلکہ جس جا حل مطلب
ترجمے سے بخوبی نہو وہان توضیح حاشیہ پر چہاپی اور جو مثل پوری کتاب مین نتہی وہ تحریر باقی کامل فرمائی حق یہ ہے
وصف فضائل جناب معظم الیہ القابہ خارج وہم وخیال ہے تکمیل مثل اور تحریر مورد استعمال کہ محال ہے اونکے
کمالات سے ادنی کمال ہے اب مبتدیونکو فائدہ عام ہوگا اور منتہیونکو نفع تمام ہوگا جب کتاب اسطرح سے طیار
ہوئی ہمارے کو چہپوایا یعنی واسطے دعائے مغفرت اور مصنف اور مترجم ممدوح کے وسیلہ معقول بنایا اب امید لوگونسے یہ
ہے کہ جب اس سے فائدہ اوٹہاوین مصنف اور مترجم اور احقر اور جو لوگ کہ معین ہین سبکو بدعائے خیر یاد فرماوین خطبہ از مصنف

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ تَنَزَّہَ عَنْ سِمَاتِ النَّقْصِ وَتَعَالٰی وَلَهُ الْعِزَّةُ وَالْعَظَمَةُ

ستایش مر خدا راست کہ پاک شد از نشانہای نقصان و برتر شد مر او راست غلبہ و بزرگی

وَالْكِبْرِیَاءُ وَالْمَثَلُ الْاَعْلٰی عَلٰی مَا خَصَّ النَّاسَ مِنْ بَیْنِ خَلْقِهٖ بِالتَّكْلِیْفِ

و بزرگی و شان بلند × بر آنچہ خاص کرد مردمان را از میان مخلوق خود بہ تکلیف

وَلَمْ یُكَلِّفْ نَفْسًا اِلَّا طَوْقَهَا × وَضَرَبَ لَهُمُ الْاَمْثَالَ وَلَمْ یَسْتَحْیِ

و تکلیف نداد جانی را مگر مقدار طاقت وی و بیان کرد برای او شان داستانها را و شرم نکرد

اَنْ یَّضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوْضَةً فَمَا فَوْقَهَا × فَوَعَدَ الَّذِیْنَ اسْتَجَابُوْا

از آنکہ بیان کند داستان پشہ و بالاتر از آن × پس نوید داد برای آنانکہ قبول کردند

لَهٗ حُسْنَ الْمَاٰبِ وَاَوْعَدَ مَنْ لَّمْ یَسْتَجِیْبُوْا لَهٗ بِسُوْءِ الْعَذَابِ

مراد از نیک بازگشت را × و ترسانید مر آنانرا کہ قبول نکردند مر او را بعذاب بد ×

پس از حمد حسین معبودی کہ بی شبہ و بیمثال ست ہنگام نعت رسولی ست کہ مثلش نیز بیرون از عالم خیال ست **رباعی** آن خواجہ کہ قرب حق بود مایۂ او × معراج بود پست ترین پایۂ او × بی خط بزدہ بر ہمہ او یان خط نسخ × بی سایہ و کائنات در سایۂ او × و صلی اللّٰہ علیہ و آلہ و اصحابہ و سلم اب بعد حمد و نعت کے محشی متن ہیچمدان مترجم رسائل ناولی بندہ نامہ سیاہ حسین شاہ متخلص بہ حقیقت عفی اللّٰہ تعالیٰ عن سیئاتہ فی یوم القیمۃ صاحبان سخن کی خدمتمین ملتمس ہے کہ ایک روز غریب خانے مین مجمع اون دوستان موافق اور یاران صادق کا مانند عقد پروین و پرن کے تہا جو ہر ایک اون مین سے سخن فہمی و نکتہ شناسی بذلہ گوئی و لطیفہ سنجی مین ضرب المثل اہل سخن کا تہا

یعنی مکلف گردانید انسانرا باحکام شرعیہ ۱۲ ۵۲ قولہ اسے لضرب المثل ۱۲ ۵۳ قولہ حسن الماب مفعول لقولہ وعد ۱۲ ۵۴ قولہ بسوء العذاب متعلق ست بقول وعدہ او ۱۲ ۵۵

سب بشکل بلبل نغمہ سرا اور طوطی شکر خا کی چہچہے بھر رہی تہی اور باہم ہر جا ایک فن کا ذکر
تذکرہ شعر و سخن کا کر رہی تہی اتفاقاً بر سبیل مذکور ذکر امثال کا درمیان آیا سب نے یکزبان
ہو کر بندیکو فرمایا کہ دفتر کی دفتر انواع علوم سے آراستہ ہین اور اقسام فنون سے پیراستہ
مگر ایسی کتاب جو مجمع امثال ہو نظر نہین آئی اگر تو ہماری باہم خاطر سے موافق اس شغل کے
بیکار مباش کچہ کیا کر امثال پریشان کو جمع کرے تو خالی لطف اور فائدے سے نہوگا چند بندہ
اپنی تئین مرد اس میدان کا نجانتا تہا لیکن دوستون کے کہنے سے اس وادی پر خطر مین گام زن
ہوا اور بعونہ تعالیٰ بہت سی محنت اور مشقت کرکے ایک مدت مدید و عرصہ بعید مین امثال
عربی و فارسی اور ہندی کہ زبان زد خواص اور عوام کے تہین جمع کین معہ اون کے مقام استعمال کے اور ہر مثل ہو موقع
اور مواقع انکے [illegible] کے منتظم اور منسلک کرکے موسوم بہ **خزینۃ الامثال**
کیا تو پہلا جولانگاہ سخن سنجی مین پانچون سوار ونمین شامل ہون اور امیدوار ہون کہ شہیدونمین
داخل اب امید واری جناب باری سے یہ ہے کہ اس نسخہ بے نظیر کو مقبول خاطر اہل سخن کا کرے
نہ ہدف تیر ملامت عیب جویان طعنہ زن کا **فائدہ** اب اتنا معلوم کیا چاہیے کہ بنا اس
خزانہ عامرہ کی بہ ترتیب حروف تہجی لکہین [illegible] پر ہوئی اور بنا ہر جز کی گئی گنجینے پر اور لکہنے مین
کہاوتون کے رعایت دوسری بلکہ تیسرے حرف کی بہی واسطے سہولت نکالنی مثل [illegible]
کی گئی ہی مثلاً یہ مثل اختلاط زیادہ بر آشنائی باعتبار دوسرے حرف کے الف اور
خی کے ساتہہ لکہی گئی اور اس کہاوت کو کہ ایک تو میان تہے ہی اور دوسرے کہائی بہنگ
الف مع الیا کے مقام پر لکہا اور اول جس مثل عربی کی کہ الف لام تعریف سے مثلاً
یہ مثل کہ **للمکتوب نصف الملاقاۃ** حرف میم مین اوسکو لکہا حرف
مین اسیطرح سب کہاوتون پر قیاس کیا چاہیے اب یہ بہی دریافت کرنا ضرور ہے
مثل کیا ہے مثل وہ ہے کہ جس سے احوال گذشتہ معلوم ہوتا ہے اوس کہاوت کو کسی قصے

ظاہر ہوئی کسی حادثہ کی یا واسطے مثال و نظیر ایک حال کے ساتھ حال دوسرے کی ایک لطف و غرابت
کی ساتھ وضع کیا ہو تو جس وقت ویسا ہی سانحہ ظاہر ہو اوس مثل کو کہین تا سننے والونکو
شئی مخیل محقق ہو جاوے اور متوہم بصورت متیقن کے نظر آوے یا غائب بمنزلہ مشاہد کے
دکھائی دے اور کچھ پردہ حقیقت مین اوس چیز کی نرہے اور اگر ساتھ موقع کی کسی عبارت مین
کوئی کہاوت درج کیجائے وہ کلام یا کلام ایک خوبی اور رنگینی لطافت اور ملاحت بہم
پہنچائے کہ سلف کے لوگ کہتے ہین اَلمَثَلُ فِی الکَلَامِ کَالمِلحِ فِی الطَّعَامِ یعنے کہاوت
کلام مین جیسے نمک ہی طعام مین خزینۂ اوّل در امثال الف مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اوّل در امثال عربیہ

اَخُوكَ اَمِ الذِّئبُ × آخِرُ الدَّوَاءِ الكَيُّ × اَخذُ البَرِيِّ حَتّٰی يَقَعَ
آیا برادر تست [یا] گرگ × پسین علاج داغ است × میگیرم بی عیب را تا اینکه واقع شود
النَّطَفُ × آفَةُ الجَمَالِ الخُبلُ × آفَةُ المَرءِ خُلفُ المَوعُودِ × آفَةُ المُلُوكِ
آلودگی بعیب × آفت خوبصورتی تباہی عقل است × آفت مرد خلاف کردن وعدہ است × آفت پادشاہان
سُوءُ السِّیرَةِ × آفَةُ الوُزَرَاءِ خُبثُ السَّرِیرَةِ × آفَةُ الرَّعِیَّةِ مُفَارَقَةُ الطَّاعَةِ
بدی عادت است × آفت وزیران پلیدی عادت است × آفت رعیت جدا شدن طاعت است ×
آفَةُ العُلَمَاءِ حُبُّ الرِّیَاسَةِ × آفَةُ الزُّعَمَاءِ ضُعفُ السِّیَاسَةِ × آفَةُ الرِّیَاسَةِ
آفت عالمان دوست داشتن سرداری است × آفت آگاہ دارندگان سستی رعیت داریست × آفت مہتری
ضُعفُ السِّیَاسَةِ × آفَةُ القُضَاةِ شِدَّةُ الطَّمَعِ × آفَةُ العُدُولِ قِلَّةُ
سستی رعیت داریست × آفت قاضیان امید سخت است × آفت عادلان کمی

سه نطف بالتحریک آلودگی بعیب گویند [illegible]
[illegible] ص
خبل بالسکون تباہی [illegible] ... دست و پا
ای قطعت [illegible] ص
صلف بالفتح [illegible] دروغ گفتن
وعده [illegible] ... مستقبل استعمال میکنند [illegible]
سیرت بالکسر روش [illegible]
[illegible]

الورع × آفة الجند مخالفة القادة × آفة الکرام مجاورة اللئام

پرهیزگاریست آفت لشکر مخالفت کنندهاست × آفت جوانمردان همسایگی بخیلانست ×

آفة العلم النسیان × آفة الاحسان المن × آفة المذنب حسن

آفت علم فراموشی ست × آفت احسان منت نهادنست × آفت گنهگار خوبی

الظن × آلف من غراب عقدة × آلف من حمام الحرم × آمن

گمانست × دوستی گیرنده ترست از زاغ گلستان × دوستی گیرنده ترست از کبوتر حرم ایمن ترست

من حمام مکة × الآن حصحص الحق × الآن کما کان × الآن قد ندمت

از کبوتر مکه × اکنون هویدا شد حق از باطل × اکنون هست چنانکه بود × اکنون البته پشیمان شدی

وما ینفع الندم × ابخل من مادر × ابداهم بالصراخ

و حال اینکه نفع نمیدهد پشیمانی × بخیل ترست از مادر × ابتدا کن آنها را با واز سخت

یفروا × ابرد من ثلج × ابرد من عضرس × ابرد من عبقر × ابرد من

خواهند گریخت × سردتر از برف × سردتر از یخ بچه × سردتر از تگرگ سرما خنک ست

قرة × ابرد من ماء همدان × ابر من قشرة × ابر من عملس × ابر ما

از خنکی چشم × سردتر از آب همدان × ظاهرتر از پوست × نیکوتر از عملس ایا ست

قرونا × ابصر من کلب × ابطأ من فند × ابلغ من سحبان

بخیل خورنده و غرما × بیناتر از سگ × آهسته تر از کوه بزرگ × بلیغ تر از سحبان

ابلغ من قس × ابن الفقیه نصف الفقیه × ابنک ابن بوحک

بلیغ تر از قس × پسر فقیه نیمه فقیه ست × پسر تو پسر ذات تست

اتبع السیئات بالحسنات × اتبع السیئة الحسنة تمحها

پس روی کن بدیها را به نکوئیها × پس روی کن بدی را به نکوئی محو کند نکوئی بدی را

اَتَتْلَعُ بِخَائِنٍ رِجْلَاهُ × اِتَّخِذِ اللَّيْلَ جَمَلًا تُدْرِكْ × اِتَّخَذُوهُ

آمد ترا خیانت کننده هر دو پای او × بگیر شب را شتر نر خواب بے دریافت × گرفتند او را

قَعِيدَ الْحَاجَاتِ × اُتْرُكْ وَافْرَحْ × اَتْعَبُ مِنْ رَائِضِ مُهْرٍ × اِتَّقُوا

شتر حران حاجتها × بگذار و خوش باش × مانده تر از ریاضت کننده بچه اسپ × پرهیز کنید

مَوَاضِعَ التُّهَمِ × اَتَمِيمِيًّا مَرَّةً وَقَيْسِيًّا اُخْرٰى × اَيْتَمُ مِنَ

از جایهاے تهمتها × آیا تمیمے یکبار و قیسی بار دیگر × بیمثال تر از

الْمُرَقِّشِ × اَثْبَتُ مِنْ اَصَمِّ رَاْسٍ × اَثْقَلُ مِنَ الْكَانُونِ

مرقش × ثابت تر از کر سر × گران تر از کانون

اَثْقَلُ مِنْ نَهْلَانَ × اَثْقَلُ مِنْ هَيْضَةٍ × اَثْقَلُ مِنْ رَقِيبٍ بَيْنَ

گران تر از نهلان × گران تر از هیضه × گران تر از نگهبان میان

الْمُحِبَّيْنِ × اَجْبَنُ مِنْ صَافِرٍ × اَجْبَنُ مِنْ صِفْرِدٍ × اَجْبَنُ مِنَ

دو دوست × بددل تر از صافر × بددل تر از صفرد × بددل تر از

الْمَنْزُوفِ ضَرِطًا × اَجْدٰى مِنْ تَفَارِيقِ الْعَصَا × اَجْرَءُ بِجَرْيِ

منزوف از روے گوز زدن × نافع تر از تفاریق چوب دستے × پاداش او مر او را بکار او شود

وَبِجَرْيِ اٰخَرَ × وَابْتَغِي النَّوَافِلَ × اَجِعْ كَلْبَكَ يَتْبَعْكَ × اَجْلَبُ

و کارهای بزرگ خود × آیا متاع من و میجویم غنیمتها را × گرسنه دار سگ خود را پیروی تو خواهد کرد × کشنده تر

بِالرَّكْبِ وَبَنِي مَجِيدٍ × اَجَلُّ النَّوَالِ مَا وَصَلَ قَبْلَ السُّوَالِ × اَجْمَلُ

اشتر سواران و بنی مجید × بزرگتر بخشش چیزیست که پیوند پیش از سوال × بزرگتر

مِنْ ذِي الْعِمَامَةِ × اَجْنَاؤُهَا اَبْنَاؤُهَا × اَجْوَدُ مِنْ حَاتِمٍ × اَجْوَدُ مِنْ هَرِمٍ

از صاحب دستار × کنندگان آن سرا و ویران کردن آن بنا کنندگان آن سرا اند × سخی تر از حاتم × سخی تر از هرم

اجهل الناس من قلّ صوابه وكثر اعجابه × احبّ الناس من اخذ

نادان تر از مردمان کسیست که کم باشد راستی و بسیار باشد خود بینی او × دوست تر مردمان کسیست که بگیرد

بغير حقٍّ واعطى غير مستحقٍّ × احبب للناس ما تحبّ لنفسك

بدون حق و بدهد غیر مستحق را × دوست دار برای مردمان آنچه دوست میداری برای نفس خود

احد ليالیك فهيسي هيسي × احد حظيات لقمان × احرص

یکی از شبهای تو پس بخوان من بخوان من × یکی از تیرهای کج تیرکان لقمان × حریص تر

من نمل × احرّ من الجمر × احرّ من دمع المقلات × احزم من الحرباء

از مورچه × گرم تر از شرارهای آتش × گرم تر از اشک بیه زنان در دو چشم × هوشیار تر از آفتاب پرست

احزم من قرلی × احسن كما احسن الله اليك × احسن الى

هوشیار تر از قرلی × نکوئی کن چنانکه نکوئی کرد خدا بجانب تو × نکوئی کن بسوی

المسئ تسده × احسن من النار × احسن الاشياء كلام

بدی کننده سردار او خواهی شد × نیکوتر از آتش × نیکوترین چیزها سخن

صحيح من لسان فصيح في وجه صبيح × الاحسان صنيعة

صحیح از زبان فصیح در روی خوب × نکوئی کردن نشانه

الانسان × الاحسان يقطع اللسان × احشفا وسوء كيلة

انسان است × نکوئی کردن می برد زبان را × آیا بدترین خرما و بد پیمانه را

احشك وتروثني × احق الخيل بالركض المعار × احقر

گیاه خشک میدهم ترا و سرگین میدهی مرا × سزاوار تر اسپان بر تاختن اسپ عاریت × خوارتر

من قلاهة × احلب حلبا لك شطره × احمق من هبنقة حمق

از چرک ناخن × بدوش دوشیدنی برای تست نصف آن × بی عقل تر از هبنقه گول تر

مِن حَجي × اَحمَقُ مِن حَمِيدَة × اَحمَقُ مِن جُهَيزَة × اَحمَقُ مِن رِجلَة × اَحمَقُ

از حجی × گول تر از حمیده × گول تر از دغه × بیعقل تر از تره خرفه × بیعقل تر

مِن جَهِيزَة × اَحمَقُ مَا يَتَوَجَّه × اَحمَقُ مِنَ الَّذِي يَمتَخِطُ بِكُوعِهِ

از جهیزه × گول ترست که بجوبی ظاهر آرد × بیعقل تر از کسیکه بینی فشاند از کوع خود

الاَحمَقُ مَن قَطَعَهُ العُجبُ عَنِ الاِستِشَارَةِ وَالاِستِبدَادُ

احمق کسیکه ببرد او را تکبر از مشورت خواستن و تفرد

عَنِ الاِستِخَارَةِ × اَحمَى مِن مُجِيرِ الظُّعُنِ × اَحنَاهَا مُجَاسَّهَا × اَحنَ

از نکوئی خواستن × نگاهدارنده تر از بادانش در بنه گرد اگرد ایشان وس آن شتر بضعیفها آن ترست مالان

مِن شَارِفٍ × اَحيَرُ مِن بَقَّةٍ فِي حُقَّةٍ × اَخبَرُ تَقلِه × اِختَلَطَ الخَاثِرُ

از ماده کلان سال × حیران تر از پشه در حقه × بیازمائی تا دشمن گیری × آمیخت شیر خغرات گشته

بِالزُّبَادِ × اِختَلَطَ الحَابِلُ وَالنَّابِلُ × اِختَلَطَ المَرعِيُّ بِالهَمَلِ × اَخدَعُ

با شیر بیکاره آمیخت × تار و پود × آمیخت شتر چریده با چرانیده با شتر مهمل بی چرانیده فریبنده

مِن ضَبٍّ × اَخَذَ البَرِيءَ بِالجَرِيِّ × اَخَذَ الغَرِيمَ بِفَضلِ ثَوبِ

از سوسمار × گرفت بیگناه را عوض وکیل × گرفت قرضدار را بفروسنی جامه

لِلمُعسِرِ × الاَخذُ سُرَّيطَى وَالقَضَاءُ ضُرَّيطَى × اِخرَاجُ العَينِ

درویش × وقت گرفتن قرض فرو خوردن لقمه است و وقت ادا کردن گوز زدن است × بیرون آوردن چشم

عَلَى المَدخَلِ اَسهَلُ مِن جَرحِ العَينِ فِي غَيرِ المَدخَلِ × اَخرَقُ

بر مدخل آسانتر است از خسته کردن چشم در غیر مدخل × گول تر

مِن صَبِيٍّ × اَخرَقُ مِن حَمَامَةٍ × اَخزَى مِن حَمَّالَةِ الحَطَبِ × اَخزَى

از کودک × گول تر از کبوتر × بر روی افتنده تر از زن بردارنده هیزم رسوا تر

مِنْ ذَاتِ النِّحْيَيْنِ × اَخْشَنُ مِنْ لِيفَةٍ × اَخْطَأَتْ اِسْتُهُ الْحُفْرَةَ

از زن صاحب دو مشک روغن × درشت تر از پارهٔ پوست خرما × خطا کرد مقعدش مغاک را

الآخِرُ فَخٌّ × اِخْفَاءُ الشَّدَائِدِ مِنَ الْمُرُوَّةِ اَخْلَى مِنْ جَوْفِ حِمَارٍ

برادر دام است × پنهان داشتن سختیها از جوانمردیست × تهی تر از جوف حمار

اَخْلَفُ مِنْ شُرْبِ الْكَمُّونِ اَخْلَفُ مِنْ عُرْقُوبٍ × اَلْاَخْلَاقُ

درین بوی گیرنده تر از نوشیدن زیره × خلاف وعده کننده تر از عرقوب × خلقها

كُنُوزُ الْاَرْزَاقِ × اَخْنَثُ مِنْ دَلَالٍ × اِخْوَانُ هٰذَا الزَّمَانِ

گنجهای روزیهاست × سست تر از دلال × برادران این زمان

جَوَاسِيسُ الْعُيُوبِ × اَخُوكَ مَنْ وَاسَاكَ فِي الشِّدَّةِ اَخُوكَ

جویندگان عیبها اند × برادر تو کسیست که غمخواری تو کند در سختی × برادر تو

مَنْ وَاسَاكَ فِي النَّشَبِ لَا مَنْ سَاوَاكَ فِي النَّسَبِ × اَخُوكَ مَنْ

کسی ست که حسن سلوک کند بتو در مال نه کسیکه همسری تو کند در نسب × برادر تو کسی ست

صَدَقَكَ لَا مَنْ صَدَّقَكَ اَخْيَلُ مِنْ مُذَالَةٍ × اَخْيَبُ صَفْقَةً

که راست کند ترا نه کسیکه راست گوید ترا × متکبر تر از مذاله × نومید تر از روی صفقه

مِنْ شَيْخِ مَهْوٍ × اَدَاءُ الدَّيْنِ مِنَ الدِّينِ × اَدَبُ الْمَرْءِ خَيْرٌ مِنْ

از پیر مهو × ادا کردن قرض از دین ست × ادب مرد بهتر ست از

ذَهَبِهِ × اَدْرِكْنِي وَلَوْ بِاَحَدِ الْمَغْرُوَّيْنِ اُدْعُ اِلٰى طَعَامِكَ

زر او × دریاب مرا اگرچه بیکی از دو تیر باشد × بخوان بسوی طعام خود

مَنْ يَدْعُوكَ اِلٰى جِفَانِهِ × اِدْفَعِ الشَّرَّ بِعُودٍ اَوْ عَمُودٍ اَدَقُّ مِنْ

کسی را که میخواند بسوی کاسهٔ خود × دور کن بدی را بچوبی یا ستون خانه × باریک تر از

اِذَا اَتَاكُمْ كَرِيمُ قَوْمٍ فَاَكْرِمُوهُ ۔ اِذَا انْتَهَى الْاَمْرُ خَيطٍ بَاطِلٍ ۔

سراب ۔ وقتیکه بیاید شمارا عزیز قومی پس گرامی کنید اورا ۔ وقتیکه بنهایت رسد امر

اِلَى الْكَمَالِ عَادَ اِلَى الزَّوَالِ ۔ اِذَا انْتَهَتِ الْمُدَّةُ لَمْ يَنْفَعِ الْعُدَّةُ

بسوی کمال بازگردد بسوی نقصان ۔ وقتیکه بنهایت رسد مدت نفع نکند سامان

اِذَا اَدْبَرَ الدَّهْرُ عَنْ قَوْمٍ كَفَى عَدُوَّهُمْ ۔ اِذَا اَلْقَيْتَ جِلْبَابَ

چون پشت دهد زمانه از قومی کفایت کند دشمن آن قوم ۔ وقتیکه افگندی چادر

الْحَيَاءِ فَقُلْ مَا شِئْتَ ۔ اِذَا اَرْجَحْتَ شَاصِيًا فَارْفَعْ يَدًا ۔ اِذَا افْتَقَرَ

شرم را پس بگو آنچه خواهی ۔ وقتیکه غالب شوی شاصی را پس بردار دست را ۔ چون محتاج گردد

الْيَهُودِيُّ نَظَرَ فِي حِسَابِ الْعَتِيقِ ۔ اِذَا اصْطَلَحَ السِّنَّوْرُ وَالْفَارُ خَرِبَ

یهودی بنگرد در حساب مال ۔ وقتیکه مصالحه کنند گربه و موش خراب شود

دُكَّانُ الْبَقَّالِ ۔ اِذَا اسْتَبَدَّ الْاِنْسَانُ بِرَاْيِهِ عَمِيَتْ عَلَيْهِ الْمَرَاشِدُ

دوکان بقال ۔ چون مستقل شود آدمی بخرد خود پوشیده شود بروی بیان الیها

اِذَا اصْطَنَعْتَ الْمَعْرُوفَ فَاسْتُرْهُ ۔ اِذَا اصْطُنِعَ اِلَيْكَ فَانْشُرْهُ ۔

چون نکوئی کنی مرد مشهور را پس بپوش اورا ۔ وقتیکه نکوئی کرده شود بسوی تو پس مشهور کن اورا

اِذَا اَرَادَ اللّٰهُ شَيْئًا هَيَّاَ اَسْبَابَهُ ۔ اِذَا اسْتَشَرْتَ الْجَاهِلَ

هرگاه بخواهد خدا چیزی را پس آماده کند اسباب اورا ۔ هرگاه مشورت خواهی از جاهل

اِخْتَارَ لَكَ الْبَاطِلَ ۔ اِذَا بَلَغْتَ بِالسِّتِّيْنَ فَاقْتُلْ بِالسِّكِّيْنِ ۔

اختیار کند برای تو ناحق را ۔ چون برسد بشصت پس بکش به کارد ۔

اِذَا تَكَرَّرَ تَقَرَّرَ ۔ اِذَا تَمَّ اَمْرٌ بَدَا نَقْصُهُ ۔ اِذَا تَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ

چون مکرر شود قرار گیرد ۔ هرگاه تمام شود امری ظاهر شود نقصان او ۔ چون کامل شود عقل کم شود

الکلام * اذا تم الفقر فهو الله * اذا تخاصم السارقان

کلام چون کامل شود فقر پس آن خداست * چون با هم جنگ کنند دو دزد

ظهر المسروق * اذا تغیر السلطان تغیر الزمان * اذا جاء القضاء

ظاهر شود دزدیده * چون متغیر شود پادشاه متغیر گردد زمانه * چون بیاید قضا

عمی البصر * اذا جاء اجلهم لا یستاخرون ساعة و لا یستقدمون

نابینا شود بینائی * وقتیکه بیاید میعاد ایشان تاخیر نکنند یکساعت و نه سبقت کنند

اذا جاء لضفدع البئر منیة * یعتصم بحبل الحیة * اذا جاء

چون بیاید برای غوک چاه مرگ * چنگ در زند برسن مار * چون بیاید

اجل البعیر حام حول البئر * اذا جاء الاحتمال بطل الاستدلال

مرگ شتر برگردد گرد چاه * چون بیاید احتمال باطل شود دلیل

اذا جاءت الحین جاءت العین * اذا جاء القضاء ضاق

چون بیاید هلاکی بیاید چشم * چون فرود آید قضا تنگ گردد

الفضاء * اذا حلت المقادیر ضلت التدابیر * اذا حمل علی الثور

جای فراخ * چون فرود آید اندازها ضایع شود تدبیرها * چون برداشته شود بر ثور

عقد الثریا جدی بنطاق الجوزاء السلطان اذا خرج الحیة

گره ثریا لائق است بکمربند جوزا * سرطان چون بیرون آید مار

من حجر قتلت بالحجر * اذا ذکرت الذئب فاعدله القضیب

از سوراخ کشته شود بسنگ * چون ذکر کرده شود گرگ را پس آماده گردان برای او چوب را

اذا ذهب الحیاء حل البلاء * اذا ذهب الوفاء نزل البلاء

چون برود شرم فرود آید مصیبت * وقتیکه برود وفا نازل شود مصیبت

اذا زلّ العالِمُ زلّ بزلّته العالَمُ × اذا ساد اللئام باد الكرام

چون بلغزد عالم بلغزد بلغزش او جهان × چون سردار شوند ناکسان هلاک گردند کریمان

اذا ساد السّفل خاب الامل × اذا سمعت بسُرى القَين فاعلم

چون مهتر شوند ناکسان نومید گردد امید × چون بشنوی در شب رفتن آهنگر را پس بدانکه

انّه مُصبح × اذا سكتّ عن جاهلٍ فقد اوسعتَه جوابا واوجعتَ

تحقیق او بامداد کننده است × چون خاموش شدی از جاهل پس البته فراخ گردانیدی او را از روی جواب و دردناک کردی او را

عِتابا × اذا ضحك القرد بكى اِستُه × اذا ضاق الامر اتّسع × اذا

از روی خشم × چون بخندد بوزنه بگرید کون او × چون تنگ شود امر فراخ شود × چون

طرتَ فقع قريبا × اذا طلع السّهيل قطع السّيل × اذا عزّ

پرواز کردی پس بنشین قریب × چون طلوع کند سهیل بریده شود آب روان × چون غالب شود

اخوك فهُن × اذا عرفت الحوبة قبلت التوبة × اذا فات الشرط

برادر تو پس نرمی کن × چون شناخته شود گناه قبول کرده شود توبه × وقتیکه فوت شود شرط

فات المشروط × اذا قلت له زن طاطا راسه وحزن × اذا قلّت

فوت کرده شد مشروط × چون گفتی مر او را بسنج فرود کند سر خود را و غمگین شود × وقتیکه اندک شود

العقول كثرت الفضول × اذا قامت القيامة تعدّ الثوابت

عقلها زیاده شود بیهودگیها × چون قائم شود قیامت شمار کرده شود عملهای ثابت

شعر اذا كان الغراب دليل قوم ※ سيهديهم طريق

چون باشد زاغ رهنمای گروه نزدیک است که هدایت کند آنها را راه

الهالكينا ※ اذا كنت كذوبا فكن ذكورا × اذا لم تجد لي

هلاک شوندگان × وقتیکه شوی بسیار دروغگو پس باش نیکو یادگیرنده × وقتیکه نیابی سبب مرا

لَمْ تُجَلِّدْنِي × اِذَا لَمْ تَسْتَحِي فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ × اِذَا لَمْ تَغْلِبْ فَاخْلُبْ

تازیانه نزنی مرا × چون شرم نکنی پس بکن هرچه خواهی × وقتیکه غالب نشوی پس فریب بده

اِذَا مَا الْقَارِظُ الْعَنَزِيُّ آبَا × اِذَا مَا تَلْقَ مِنْهُمْ فَحَاوِلْهَا وَنَاوِلْهَا

وقتیکه قارظ عنزی باز آید × وقتیکه ملاقات کنی اندوه پس قصد کن آنرا و دریاب آنرا

اِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا × اِذَا مَاتَ الْاِعْتِصَامُ عَاشَ الْاِنْتِقَامُ

وقتیکه بگذرند بسوی لغو بگذرند در حالیکه کریم اند × چون بمیرد جنگ زدن زندگانی کند عوض گرفتن

اِذَا مَكَرَ اللهُ بِبَلْدَةٍ جَعَلَ حَاكِمَهَا قِرْدَةً × اِذَا مَلَكَ الْاَرَاذِلُ

وقتیکه بیازماید خدا شهری را گرداند حاکم آنرا بوزینها × چون مالک شوند دونان

هَلَكَ الْاَفَاضِلُ × اِذَا مَلَكْتَ فَاسْجَحْ × اِذَا نَزَلَ الْقَدَرُ بَطَلَ

هلاک شوند فاضلان × چون مالک شوی پس آسانی کن × چون فرود آید حکم باطل شود

الْحَذَرُ × اِذَا وَافَقَ الْهَوَى الْحَقَّ اَرْضَيْتَ الْخَالِقَ وَالْخَلْقَ × اِذَا

ترسیدن × چون موافق شود خواهش حق را • راضی کنی خالق را و مخلوق را × وقتیکه

وَافَقَ هَوَاكَ رَشَادَكَ فَقَدْ اَحْرَزْتَ مَعَادَكَ × اِذَا وَجَدْتَ

موافق شود خواهش تو راه یابی ترا پس تحقیق فراهم کردی آخرت خود را × چون بیابی

الْقَبْرَ مَجَّانًا فَادْخُلْ فِيهِ × اِذَا هَبَّتِ الرِّيَاحُ فَاغْتَنِمْهَا فَاِنَّ لِكُلِّ عَاصِفَةٍ

قبر رایگان پس داخل شو دران × چون بوزد بادها پس غنیمت دان آنها را پس تحقیق هر تند

رُكُودًا × اِذَا يَئِسَ الْاِنْسَانُ طَالَ لِسَانُهُ × اُذْكُرْ غَائِبًا تَرَهُ × اُذْكُرُوا

ایستادنیست × وقتیکه ناامید شود آدمی دراز گردد زبانش × یاد کن غائب را ببینی آنرا × یاد کنید

غَائِبًا يَقْتَرِبْ × اَذَلُّ مِنَ الْمَطَايَا × اَذَلُّ مِنْ جَنِيبٍ × اَذَلُّ مِنْ ذِمِّيٍّ

غائب را نزدیک شود × خوارتر از بارکشان × خوارتر از مسافر × خوارتر از ذمی

آذَلُّ مِنْ وَتَدٍ بِقَاعٍ × آذَلُّ مِنْ اُمَوِيٍّ بِكُوفَةَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ ×

خوارتر از میخ جابجا + خوارتر از اموی در کوفه روز دهم محرم

الأُذُنُ تَعْشَقُ قَبْلَ العَيْنِ أَحْيَانًا × إِذَا وَرَدْتَ مَاءً لَمْ تَصِلْ

گوش عاشق میشود پیش از چشم در بعضی اوقات چون وارد شوی آب را و آن جا نرسی

أَرْأَفُ مِنْ أُمِّ الحُوَارِ بِحُوَارِهَا + إِرَادَةُ اللهِ غَالِبٌ عَلَى إِرَادَةٍ

مهربان تر از ناقه به بچهٔ خود + ارادهٔ خدا غالب است بر اراده

النَّاسِ أَرَاكَ بَشَرٌ مَا أَحَارَ مِشْفَرٌ أَرْبَابُ الدُّوَلِ مُلْهَمُونَ

مردمان + ملول ترا روی جنبش نکرد لب × صاحبان دولتها الهام کرده میشوند

أَرَدْتُ عَمْرًا وَأَرَادَ اللهُ خَارِجَةَ × أَرْسَبُ مِنْ رَصَاصَةٍ × أَرْسِلْ

خواستم عمرو را و خواست خدا خارجه را × تنک نشیننده تر از سنگ سخت بفرست

حَكِيمًا وَلَا تُوصِهِ × الأَرْضُ الطَّيِّبُ تُخْرِجُ نَبَاتًا حَسَنًا وَالَّذِي

حکیم را و وصیت مکن او را + زمین پاکیزه بیرون می آرد گیاه خوب را و چیزیکه

خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا + أَرَقُّ مِنَ النَّسِيمِ وَمِنَ الهَوَاءِ أَرَقُّ

پلید است بیرون نمی آید مگر زشت × نرم و تنک تر از باد نرم و از هوا + تنک تر

مِنْ دِينِ القَرَامِطَةِ + أَرَقُّ مِنَ النَّسِيبِ × أُرِيهَا تَمْرَةً أَرُهَا مَطَرَهُ ×

از دین قرامطه + نرم تر از صاحب نژاد + بنما مر آنرا تمره بنمایم ترا آنرا بارنده

أَرْوَى مِنَ النَّعَامِ أَرْوَى مِنَ النَّقَاقَةِ + أُرِيهَا السُّهَى وَتُرِينِي القَمَرَ ×

سیراب تر از شترمرغ × سیراب تر از غوک × مینمایم او را سها و مینمائی مرا ماهتاب ×

آزْنَى مِنْ هِرٍّ + أَزْنَى مِنْ سَجَاحِ الأَزْوَاجُ ثَلَاثَةٌ زَوْجُ بَهْرٍ وَزَوْجُ

زانی تر از گربه × زانی تر از سجاح × شوهران سه اند شوهر روشن چشم و شوهر

دَهْرٌ وَزَوْجٌ مُهِرٌّ * اَسَاسُ الْكُفْرِ مُوَافَقَةُ النَّفْسِ * آسَافِرٌ

زمانه و شوهر مهر * بنیاد کفر موافقت کردن نفس ست * ای سیر کننده

اَلْيَوْمَ وَقَدْ زَالَ الظُّهْرُ * اَسْأَلُ مِنْ فَلْحَسٍ * اِسْتَاهِلِي اِهَالَتِي

روز و بتحقیق زائل شد وقت ظهر * خواهنده تر از فلحس * خر یا کین پیه مرا

وَاَحْسِنِي اِيَالَتِي * اِسْتُ الْحَالِبِ اَعْلَمُ * اِسْتَاصَلَ اللّٰهُ شَافَتَهُ

نکوئی کن سیاست مرا * کون دوشنده شیر دانا ترست * ببرد خدا بیخ او را

اِسْتِرَاحَةُ النَّفْسِ فِي الْيَاسِ مِنْ اَيْدِي النَّاسِ * اِسْتَرَاحَ مَنْ لَا

آسایش جان در نا امیدی است * از دستهای مردمان * آرام یافت کسی که نیست

عَقْلَ لَهُ * اُسْتُرْ سَوْءَةَ اَخِيكَ لِمَا تَعْلَمُ اَنَّ اَنْتَ اَنَّهَا فِيكَ * اَلْاِسْتِشَارَ

عقل مر او را * بپوشش عیب برادر خود را بنا بر آنچه میدانی تو که البته آن عیب در تست * مشوره کردن

عَيْنُ الْهِدَايَةِ * اِسْتَعْبَدَ الْاِنْسَانَ اِحْسَانٌ * اِسْتَعِينُوا عَلٰى

عین رهنمونی ست * بنده گرفت انسان را نکوئی * مدد خواهید بر

حَوَائِجِكُمْ بِالْكِتْمَانِ * اَلْاِسْتِعَارَةُ مِنَ الْمُسْتَعِيرِ كَالسُّؤَالِ مِنَ الْفَقِيرِ

حاجتهای خود بنهان داشتن * عاریت گرفتن از عاریت گیرنده * مانند سوال کردن است از محتاج

اَلْاِسْتِقَامَةُ فَوْقَ الْكَرَامَةِ * اِسْتَقْدَمَتْ رِحَالَتُكَ * اِسْتَكْرَمْتَ

استقامت بالای کرامت ست * پیش رفت زین حرمین تو * بزرگواری بدست آوردی

فَارْبِطْ * اِسْتَنْوَقَ الْجَمَلُ * اِسْتَنَّتِ الْفِصَالُ حَتَّى الْقَرْعٰى * اَلْاِسْتِينَاسُ

پس بر بست * ناقه شد شتر * بر جست شتر بچه از مادر جدا شده تا آنکه شتر آبله بر آمده * انس گرفتن

مِنْ عَلَامَةِ الْاِفْلَاسِ * اَسَدٌ حَطُومٌ خَيْرٌ مِنْ مَلِكٍ ظَلُومٍ *

از نشان افلاس ست * شیر شکننده یعنی شیر نر بهتر ست از بادشاه ظالم

أسرع من نكاح أم خارجة + أسرع من لحس الكلب أنفه + أسرع

شتاب تر از نکاح ام خارجه + شتاب تر از لیسیدن سگ بینی خود را + شتاب تر

من طرفة عين + أسرع من السيل إلى الحدور + أسرع من النار

از بر هم زدن چشم + شتاب تر از رفتن آب بسوی جای نشیب + شتاب تر از آتش

تدنى من الحلفاء + أسرع إلى القلوب من النار إلى اليراع + أسرق

که نزدیک کرده شود از گیاه + شتاب تر بسوی دلها از آتش بسوی چوب + دزدنده تر

من زبابة + أسرق من شظاظ + أسرق من عقعق + أسعد الرعاء من سعد

از موش کور + دزدنده تر از شظاظ + دزدنده تر از عکه + نیکبخت ترین نگهبانان کسیست که نیکبخت شود

بهم رعيته + أسعد أم سعيد + أسو أخاك النمري يصطبح + أسو

بسبب او رعیت او + آیا سعد است یا سعید + برابری کن برادر خود را که نمریست تا شراب بامدادی نوشد

رقاش إنها سقاية + أسمع جعجعة ولا أرى طحنا + أسمع من سمع

رقاش که بتحقیق او بسیار آب دهنده است + می شنوم آواز آسیا را و نمی بینم آرد را + شنواتر از بچه گرگ

أسهل من حلذان + أشأم من الغراب + أشأم من منشم + أشأم

نرم تر از حلذان + بدفال تر از زاغ + بدفال تر از منشم + بدفال تر

من قاشر + أشأم من خوتعة + أشأم من طويس + أشأم من البسوس

از قاشر + بدفال تر از خوتعه + بدفال تر از طویس + بدفال تر از بسوس

أشأم من داحس + أشأم من الشقراء على نفسها + أشبه شرج

بدفال تر از داحس + بدفال تر از شقرا بر ذات خود + مانا شد شرج

شرجا لو أن أسيمرا + اشتر الموتان ولا تشتر الحيوان + اشتر

شرج را اگر بتحقیق در ختان سمره بودی + خرید کن مرده را و خرید مکن حیوان را یعنی غلام + خرید کن

لِنَفْسِكَ وَلِلسُّوقِ + الاِشْتِغَالُ بِمَا فَاتَ تَضْيِيعُ الْاَوْقَاتِ +

برای ذات خود و برای بازار یعنی تجارت + مشغول شدن بآنچه فوت شد ضایع کردن وقتهاست +

اَشَدُّ الْغُصَصِ فَوْتُ الْفُرَصِ + اَشَدُّ الْعُقُوبَاتِ عُقُوبَةُ الْفِرَاقِ

سخت ترین غصه‌ها در گذشتن فرصتها + سخت ترین عذابها عذاب جدائی است +

اَشَدُّ عَصَبِيَّةً مِنَ الْجُحَافِ + اَشَرُّ السَّلَاطِينِ مَنْ خَافَهُ الْبَرِيءُ

سخت تر از روی حمایت از کوه + بدترین پادشاهان کسی است که بترسد او را بی گناه

وَيَعْتَمِدُ عَلَيْهِ الْجَرِيءُ + اَشْرَفُ الْغِنَى تَرْكُ الْمُنَى + اَشْغَلُ مِنْ ذَاتِ

و اعتماد کند بروی دلیر + بزرگتر توانگری گذاشتن آرزوهاست + مشغول تر از

النِّحْيَيْنِ + اَشْقَرُ اِنْ يَتَقَدَّمْ يُنْحَرْ وَاِنْ يَتَاَخَّرْ يُعْقَرْ + اَشْكَرُ مِنْ بَرْوَقَةٍ

دو مشک + سرخ مو اگر پیش شود ذبح کرده شود و اگر پس آید خسته کرده شود + شاکرتر از بروقه

اَشْهَرُ مِنْ قِفَانَبْكِ + اَشْهَى مِنْ قُبْلَةِ الْعَذَارِ + الْاَشْيَاءُ تَتَبَيَّنُ

مشهور تر از قفانبک + خواهان تر از بوسه رخسار + چیزها هویدا میشود

بِاَضْدَادِهَا + اَصْبَحَ اَمِيرًا وَاَمْسَى اَسِيرًا + اَصْبَرُ مِنْ ذِي ضَاغِطٍ

به ضدهای خود + صبح کرد در حالیکه امیر است و شام کرد در حالیکه قید است + صابرتر از صاحب سربار

اَصْبَرُ مِنَ الْاَثَافِيِّ عَلَى النَّارِ + اِصْحَبْ لِلسُّلْطَانِ بِالْحَذَرِ + اَصْدَقُ

صابرتر از دیگ پایها بر آتش + مصاحب شو بادشاه را بخوف + راست تر

الْمَقَالِ مَا نَطَقَتْ بِهِ صُورَةُ الْحَالِ + اَصْرَدُ مِنْ عَيْنِ الْحِرْبَاءِ + اَصْرَدُ

سخن آنکه گویا شود بوی صورت حال + نافذتر از چشم آفتاب پرست + نافذتر

مِنَ الْعَنْزِ الْجَرْبَاءِ + اَصْعَبُ الْاَشْيَاءِ الْمَشْيُ بِالْاَقْدَامِ اَصْغَرُ

از ماده آهو خارشش دار + دشوارترین چیزها رفتار کردن است بقدمها + خرد ترینها

القوم سفر لهم ۔ اصفی من عین الدیک ۔ اصفی من عین الظبی ۔

گروه خادم ایشان است ۔ صاف تر از چشم خروس ۔ صاف تر از چشم آهو

اصفر الوجنتین کالمنافق ۔ اصنع المعروف ولو الی کلب

زرد تر هر دو رخساره مانند منافق ۔ بکن نکوئی اگرچه بسوی سگ باشد

اصنع من النحل ۔ الاصیل لا یخطی ۔ اضبط من عائشة

صانع تر از مگس شهد ۔ اصیل خطا نمی کند ۔ نگاه دارنده تر از عائشه رض ۔

اضرب البری حتی یعترف السقیم ۔ اضرع من کلب ۔ اضعتنی

بزن بی گناه را تا اقرار کند گنهگار ۔ خوار تر از سگ ۔ خوار کردی مرا

الحمی الاضطرار یذهب الاختیار ۔ اضل من سنان ۔ اضل

تب ۔ بیقراری می برد اختیار را ۔ گمراه تر از سنان ۔ گمراه تر

من قارظ عنزة ۔ اضل من موءودة ۔ اضمار الغضب علی من قد

از چیننده برگ سلم از قبیلهٔ عنزه ۔ گمراه تر از دختر زنده در گور کرده شده ۔ پنهان داشتن خشم بر کسیکه البته

ملک مهلک ۔ اضیع من غمد بغیر نصل ۔ اضیع من ید فی رحم

قدرت یافته هلاک کننده است ۔ ضائع تر از نیام بدون شمشیر ۔ ضائع تر از دست درزه دان

اضیق من سم الخیاط ۔ اطالة الکلام مفض الی الملال

تنگ تر از سوراخ سوزن ۔ دراز کردن سخن رساننده است بسوی اندوه

والابرام ۔ اطرق کری ان النعامة فی القری ۔ اطلب من حیث

و ملال ۔ خاموش باش ای کروان البته شتر مرغ در دیها است ۔ بجوئیم از جائی که

یطلبون ۔ ولیس اطلب الخیر عند حسان الوجوه ۔ اطمع من اشعب

می جویند مردمان ۔ نیست مطلوب ۔ طلب کن خیر را نزدیک خوبرویان ۔ طامع تر از اشعب

۵۱ تفصیل این مثل سابق [illegible]

اَطْوَلُ صُحْبَةً مِنْ نَخْلَتَی حُلْوَانَ × اَطْوَلُ مِنْ فَرَاسِخِ دَیْرِ کَعْبٍ × اَطْیَشُ

درازتر از روی صحبت از دو درخت خرمای حلوان × درازتر از فرسخهای دیر کعب × سبک تر

مِنْ طَائِرٍ × اَطْیَشُ مِنْ فَرَاشَةٍ × اَظْرَفُ مِنْ زِنْدِیقٍ × اَظْلَمُ

از مرغ سبک تر از پروانه ظریف تر از زندیق ظالم تر

مِنَ الشَّیْبِ × اَظْلَمُ مِنْ صَبِیٍّ × اَظَلُّ مِنْ حَجَرٍ × اَظْمَاءُ مِنْ رَمْلٍ × اَظْهَرُ

از پیری × ظالم تر از کودک × سایه ناک تر از کنار × تشنه تر از ریگ × ظاهر کردن

الْغِنٰی مِنَ الشُّکْرِ × اَظْهَرُ مِنَ الشَّمْسِ وَاَبْیَنُ مِنَ الْاَمْسِ × اَعْتَلَاقُ

توانگری از شکر است × ظاهر تر از آفتاب و هویدا تر از دی × آویختن

بِنَابِ الْفِیلِ اَسْهَلُ مِنَ التَّعَلُّقِ بِبَابِ الْبَخِیلِ × اَعْدٰی

بدندان پیل آسان تر است از متعلق شدن بدروازهٔ بخیل × از حد درگذرنده تر

مِنَ الشَّنْفَرٰی × اَعْدٰی عَدُوِّکَ نَفْسُکَ الَّتِی بَیْنَ جَنْبَیْکَ × اَعْدَلُ

از شنفری × دشمن تر دشمن تو نفس تست آنکه درمیان هر دو پهلوی تست × منصف تر

مِنَ الْمِیزَانِ × اَعْذَرُ مِنَ النُّذُرِ × اَعْرٰی مِنَ الْمِغْزَلِ × اَعْرَضَتِ الْفِرْقَةُ

از ترازو × بسیار گنهگار گردید کسیکه ترسانید × برهنه تر از دوک × ظاهر کرده شد جدائی ×

اَعْرَفُ مِنَ الْمَائِحِ بِاسْتِ الْمَاتِحِ × اَعَزُّ مِنْ کُلَیْبِ وَائِلٍ × اَعَزُّ مِنْ

شناساتر از فرو شونده بکف چاه بکون کشندهٔ آب از چاه × نادرتر از کلیب وائل × نادرتر از

بَیْضِ الْاَنُوقِ × اَعَزُّ مِنَ الْاَبْلَقِ الْعَقُوقِ × اَعَزُّ مِنَ الْغُرَابِ الْاَعْصَمِ

بیضهای ناقه با × نادرتر از ابلق باردار × نادرتر از زاغیکه نوک پا ازوی او سفید است

اَعَزُّ مِنْ اُمِّ قِرْفَةَ × اَعْطِ الْقَوْسَ بَارِیهَا × اَعْطَی الْعَبْدَ کُرَاعًا فَطَلَبَ ذِرَاعًا

نادرتر از ام قرفه × بده کمان را بسازندهٔ او × داده شد بنده پاچه را پس طلب کرد دست را

أعقّ من ضبّ + أعلم أنّ الله شديد العقاب + الأعمال بخواتيمها + الأعمال

نافرمان‌تر از سوسمار + بدانید که البته خدا سخت عذاب است + اعمال به خاتمه‌هاست + اعمال

بالنيّات + الأعمال أثمار النيّات + عمر الإنسان … العمر …

بنیتهاست + عملها بار … نیتهاست + … زندگی …

أعوذ بالله من القضيّة المعضلة + أعوذ … أعياك … الدّاء

پناه میگیرم بخدا از قضیهٔ … کرده شده + … شد … درد

الدّاء + أعيب من … أبي دُلامة + أعييتني … فهل من …

درد بیعیب‌تر … از … ابو دلامه + …

أغدر … + أغدر … أشرّ … أمرئ …

بیوفائی کن … بر … بیوفاتر از …

سراب + أغزل من امرئ القيس + أغزل من … أعلى …

نمایش آب + عاشق‌تر از … غزل گوینده‌تر از امرء القیس + گران‌تر از …

حاجب بن زرارة + أغلق الأبواب أيّها البوّاب + أغنى الصّباح

حاجب پسر زراره + بندکن درها را ای دربان + بی‌نیاز کرد صبح

من المصباح + أغنى من التّفه عن الرّقة + أفرغ صبرك تسلم عجلك

از چراغ + بی‌نیازتر از درنده از کاه + بگشا خوشه خود را بدانی …

أفتك من البراض + أفحش من فاسية + أفحم رويّتك أفرس

دلیرتر از براض + بیهوده‌تر از فاسیه + … دانا‌تر

من ملاعب الأسنّة + أفرس من عامر بن الطّفيل + أفرغ من

از بازی کننده نیزه‌ها + داناتر از عامر بن طفیل + فارغ‌تر از

حجامِ ساباطَ ✝ أَفَسِحرٌ هذا أم أنتم لا تبصرون ✝ افشاءُ الاسرارِ لیسَ
حجام ساباط ✝ آیا پس جادوی ست این یا شمائی نمی بینید ✝ هویدا کردن رازها نیست
مِن سُنَنِ الاحرارِ ✝ افضلُ الزهدِ اخفاؤهُ ✝ افضلُ الناسِ مَن لم یفسد
از روشهای آزادان ✝ بهترین زهد پوشیدن وست ✝ بهترین مردمان کسی ست که تباه نکند
التقوی دینَهُ ✝ افضلُ البرِّ ما لا مَنَّ فیه ولا مطلَ ✝ افضلُ المعروفِ
خواهش نفس دین او را ✝ بهتر نکوئی آنکه احسان نباشد در آن و نه درنگ ✝ بهترین نکوئی
اِغاثةُ الملهوفِ ✝ افضحُ مِن حَبقةٍ فی حلقةٍ ✝ اُفٍّ لمن لا یَندی صفاتُه
مدد کردن غمگین ست ✝ رسواتر از بادان در جماعت ✝ اف است مر کسی را که جواد نمی کرد صفتهای او
أفلتَ وله حُصاصٌ ✝ أفلتَ وانحصَّ الذنبُ ✝ أفلتَ فلانٌ
برجست و حال آنکه مر او را گوز زدن ست ✝ برجست و حال آنکه بریده شد دم ✝ برجست فلان
بِجُرَیعَةِ الذَّقَنِ ✝ افواهُها مَجاسُّها ✝ الأفواهُ مُقَدَّمةُ الکونِ الأفان
بجرعه زنخ ✝ دهنهای آن ... ✝ دهنهای مقدمه وجود ست ✝ نزدیکان
کالعقاربِ ✝ اقبحُ الکلامِ مدحُ اللئامِ ✝ اقبحُ مِن قِرَدةٍ ✝ اُقتلونی
مانند کژدمهاست ✝ زشت ترین سخن ستائش ناکسان ست ✝ زشت تر از بوزینه ها ✝ بکشید مرا
وَمالِکًا ✝ اَقذَرُ مِن حَیضةٍ ✝ اَقرَی مِن حاسِبی الذَّهَبِ ✝ اقسیٰ
و مالک را ✝ پلید تر از حیض ✝ مهمانی کننده تر از وزن کننده زر ✝ سخت تر از
مِن الحَجَرِ ✝ اَقطَفُ مِن ذَرَّةٍ ✝ اَقَلُّ فی اللفظِ مِن لا شیءَ فی العددِ ✝ اَقَلّ
سنگ ✝ نیک برنده از مورچه ✝ کمتر در گفتن کسی ست که نیست چیزی در شمار ✝ کمتر
مِن هذا النَّفَرِ ثُمَّ شاربه ✝ اقلُّ التأنّی اَجَلُّ مِن اکثرِ العَجَلةِ ✝ اقلل
از این ... ✝ کمترین درنگ بزرگتر ست از بیشتر شتافتن ✝ اندک کن

طَعَامُكَ يُحْمَدُ مَنَامُكَ ✝ الأَقْلَامُ مَطَايَا الأَفْهَامِ ✗ أُكْتُبْ وَعْدَكَ

طعام خود را ستایش کنی خواب خود را ✝ قلمها سوار بهاء و افهامست ✗ بنویس انجه وعده کردۀ ترا

عَلَى الجَمْرِ مَا أَكْثَرُ مَصَارِعَ العُقُولِ تَحْتَ بُرُوقِ الأَطْمَاعِ ✝ أَكْثَرُ

بر بیخ بسته ✝ بیشتر بصرعهای عقلها زیر برقهای طمع ست ✗ بیشتر

الظُّنُونِ مُيُونٌ ✝ أَكْذَبُ مِنْ دَبَّ وَدَرَجَ ✗ أَكْذَبُ مِنَ اليَهْيَرِ

گمانها دروغهاست ✗ دروغگو ترین کسیکه رفت و بآخر رسید ✗ دروغگوتر از سراب ✗

أَكْذَبُ مِنْ سُهَيْلَةٍ ✝ أَكْذَبُ مِنَ المُهَلَّبِ بْنِ أَبِي صُفْرَةَ ✝ أَكْذَبُ

دروغگوتر از سهیله ✗ دروغگوتر از مهلب پسر ابو صفره ✗ دروغگوتر

مِنْ فَاخِتَةٍ ✝ أَكْذَبُ مِنْ سَجَاحٍ ✝ أَكْذَبُ مِنْ أَبِي ثُمَامَةَ ✝ أَكْذَبُ

از فاخته ✗ دروغگوتر از سجاح دروغگوتر از ابو ثمامه ✗ دروغگوتر

مِنْ صَبِيٍّ ✝ أَكْرَمُ مِنْ حَاتِمٍ ✝ أَكْسِفًا وَإِمْسَاكًا ✝ أَكْسَى مِنْ بَصَلٍ

از کودک ✗ جوانمردتر از حاتم ✗ آیا ترشروئی با بخل ✝ بیشتر در لباس پوشیدن از پیاز

أَكْفَرُ مِنْ حِمَارٍ ✝ أَكْفَرُ مِنْ نَاشِرَةٍ ✝ أَكْلٌ وَحَمْدٌ خَيْرٌ مِنْ أَكْلٍ وَذَمٍّ

کافرتر از حمار ✗ کافرتر از ناشره خوردن و ستودن بهتر از خوردن نکوهیدن ✝

أَكْلُ اللَّحْمِ عَشِيَّةً وَغُدْوَةً يُورِثُ القَلْبَ غِلْظَةً وَقَسْوَةً ✝ الأَكْلُ

خوردن گوشت شبانگاه و بامداد پیدا می کند دل را درشتی و سختی خوردن

مِنَ الدِّينِ ✝ أَكَلَ الدَّهْرُ عَلَيْهِ وَشَرِبَ ✝ أَكْيَسُ مِنْ قِشَّةٍ ✝ أَلْأَمُ

از دین ست ✗ خورد زمانه بروے و نوشیده ✗ داناتر از قشه ✗ لئیم تر

مِنْ رَاضِعٍ ✝ أَلْأَمُ مِنْ مَادِرٍ ✝ إِلَّا أَكُنْ صَنَعًا فَإِنِّي أَعْتَشِمُ الأَخْطِيَةَ

از راضع ناکس تر از مادر اگر نیستم استاد پس تحقیق عمل میکنم باندازه دانش خود اگر نیست بهتر

فلا ألية التفت حلقتا البطان + التقى البطان وحقب الحق
پس نیست تقصیر با هم پیوستند و حلقه تنگ ستور با هم پیوست تنگ ستور نیک آلا نشست یا زاند و مغز

من الجراداتين + الحق من قيتي يزيد + ألحم ما أهديت الذ من عفاء
نیکوتر از زرو سرود از دو کنیز سرود گوی زید + بود گوشت چیزی که با تحفه لذیذتر از خرو
از دو جراده ×

الفجر + الذ من الأمن + الذ من الغنيمة الباردة + الذ من المن + الزق
لذیذتر از امن + لذیذتر از غنیمت خنک + لذیذتر از زره تا متصل شو
مجر ×

التنو ما دام حار + الص من كندش + الص من شظاظ + الق
تنور را تا وقتیکه گرم ست + دزدنده تر از کندش + دزدنده تر از شظاظ + بیفکند

عصاه ألق دلوك في الدلاء + ألهم نذد ولا تنقص الله جميل
عصای خود را + بیفکن دلو خود را در دلوها + با خدایا زیاده کن و کم مکن + خدای خوب ست

ويحب الجمال + الله بس ما بقي هو بس أليس الصبح بقريب إليك
و دوست میدارد جمال را + خدا کافیست آنچه باقی ماند سوس آیا نیست صبح نزدیک بسوی تو

يساق الحديث + أمحل من التراهات الأمر كالنساء أمر
رانده می شود حدیث × بیشتر از روی فریب از باطلها + امر مانند زنان نیک گیاه ناک

واديه واجنى حلبه + أمرعت فانزل الأمر فوق الأدب الأمر
وادی او و کامل شد گیاه او + فراخی آب و علف رسید حکم بالای ادب ست + حکم

بالشيء نهي عن ضده + امش بدائك ماهشي بك + أم فرس
بچیزی منع ست از ضد وے × برو به بیماری خود تا وقتیکه برود آن تو + آیا اسب

فانا مت + أمنع من أم قرفة + أمنع من لبدة الأسد + الأمور مرهونة
پس من مردم + مانع تر از ام قرفه + مانع تر از لبده شیر + کارها گرو کرده شده

يا اوقاتيها ، الامين امن والخائف خائن ، انا ابن جلا انا الغريق

ای اوقات نیکو شوید ، امانت دار بی بیم شود است و ترسنده خیانت کننده است ، من پسر جلا ام ، من غرق

خوفي من البلل ، انا بالنهار خطيب وفي الليل اطيب ، انا غريبه

ترس من از تری باشد ، من در روز خواننده زن ام و در شب نکاح کننده ام ، من ستمگار ام

وانت رشيد وبيننا بون بعيد ، انا في مفارقة من اريد و

و تو ترسنده هستی ، در میان ما جدائی دور است ، من در جدائی کسیکه اراده میکنم و

صحبة من لم ارد كواجد ما لا يشتهي ومشتد ما لا يجد انا كلف

صحبت کسیکه اراده نمیکنم مانند یابنده چیزیکه نخواهد ، و خواهنده چیزیکه نمی یابد ، من عاشق

وانت صلف فكيف ناتلف انا منه فالج بن خلاوه ، انا منه

و تو لافزنی پس چگونه الفت گیریم ، من از ان فالج بن خلاوه ام ، من از و

كحاقن الاهالة ، انا النذير لكل فتى وثق بامرأة ، انا وجدنا آباءنا

مانند داخل کننده پیه گداخته ام ، من ترساننده ام برای هر جوانی که اعتماد کرد بر زن ، تحقیق ما یافتیم پدران خود را

على امة وانا على آثارهم مقتدون ، ان احسنتم احسنتم

بر گروهی و تحقیق ما بر نشانهای ایشان پیروی کننده ایم ، اگر نکوئی کردید نکوئی کردید

لانفسكم ، ان اعيى البعير فزده نوطا ، ان اردت المحاجرة

برای ذاتهای خود ، اگر مانده شود شتر پس زیاده کن او را نوطا ، اگر اراده کنی مساحره را

فقبل المناجرة ، ان الله مع الصابرين ، ان الله لا يضيع اجر المحسنين

پس پیش از مقاتله ، تحقیق خدا با صابران است ، تحقیق خدا ضائع نمیکند مزد نکوئی کنندگان

ان الله غفور رحيم ، ان الله يحب معالي الامور ، ان الله يحب

تحقیق خدا بسیار آمرزش کننده است بسیار مهربان ، تحقیق خدا دوست میدارد کارهای بزرگ را ، تحقیق خدا دوست میدارد

الشجاع + انّ اوّل ناسٍ اوّل ناسٍ + انّ آثارنا تدلّ علینا + انّ البیع

دلیر را + بتحقیق اول مردمان اول مردمانست + بتحقیق آثار ما دلالت میکند بر ما + بتحقیق بیع

مرتخص وغالٍ + انّ البغاث بارضنا الاکبر + انّ البغاث بارضنا

ارزان ست و گران + بتحقیق بغاث در زمین ما هر آئینه بزرگترست + بتحقیق بغاث در زمین ما

لکبیر + انّ البغاث بارضنا تستنسر + انّ الباطل کان زهوقا

هر آئینه بزرگست + بتحقیق بغاث در زمین ما کرس میشود + بتحقیق باطل بود نیست +

انّ الجواد عینه فراره + انّ الحدید بالحدید یفلح + انّ الخبر

بتحقیق جوانمرد چشمش [illegible] فرار اوست + بتحقیق آهن با آهن شکافته میشود + بتحقیق خبر

یحتمل الصدق والکذب + انّ الدواهی فی الآفاق تهترش

احتمال میدارد راستی و دروغ را + بتحقیق مصیبتها در عالم میباشد +

انّ الرقین تغطّی افن الافین + انّ الشقی وافق البراجم + انّ الصبر

بتحقیق درم میپوشد حماقت احمق را + بتحقیق بدبخت رسول براجم است + بتحقیق صبر

راحة + انّ العلم باقٍ لا یزال + انّ العوان لا تعلّم الخمرة +

آسایش است + بتحقیق علم باقیست و زائل نمیشود + بتحقیق میانه سال تعلیم کرده نمیشود خمار پوشی را

انّ العصا قرعت لذی الحلم + انّ الفتنة اشدّ من القتل + انّ الفراق

بتحقیق عصا کوفته شد برای صاحب حلم + بتحقیق فتنه سخت ترست از کشتن + بتحقیق جدائی

بقراب کیس + انّ القصیرة قد تطیل + انّ للقمة الف هولٍ

با قراب زیرکیست + بتحقیق زن کوتاه قامت گاهی دراز قامت میزاید + بتحقیق برای لقمه هزار خوفست

اهونها الموت وللموت الف هولٍ اسهلها فراق الاحبة + انّ الکرم

آسان آنها مرگست و برای مرگ هزار خوفست آسان آنها جدائی دوستانست + البته جوانمرد

لَوْ دُعِيَ اِلَی الطَّعْنِ لَاَحَابَ + اِنَّ الْمَعَاذِيْرَ قَدْ تَشُوْبُ بِالْكَذِبِ

اگر خوانده شود سوی طعنه کردن دوستان + تحقیق عذرها گاهی می آمیزد بدروغ

اِنَّ الْمَقْدِرَةَ تُذْهِبُ الْحَفِيْظَةَ + اِنَّ الْمُوَصِّيْنَ بَنُوْ سَهْوَانَ + اِنَّ

تحقیق توانائی می برد حمیت را + تحقیق وصیت کنندگان پسران غافل اند + تحقیق

النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ + اِنَّ الْهَدَايَا عَلٰی مِقْدَارِ مُهْدِيْهَا + اِنَّبَاطُ

نفس هر آئینه بسیار حکم کننده است به بدی + تحقیق هدیه ها باندازهٔ هدیه دهنده آنها است

بِغَيْرِ تَوْتِيْرٍ + اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ + اَنْتَ تَشُوْلُهُ النَّاصِحَةُ + اَنْتَ

بدون توتیر + تحقیق بعضے گمان گناه است + تو شوله ایستے نصیحت کننده + تو

الشِّعَارُ دُوْنَ الدِّثَارِ + اَنْتَ تَئِقٌ وَاَنَا مَئِقٌ فَكَيْفَ نَتَّفِقُ + اَنْتَ

شعار ایستے نه دثار + تو شتابنده هستی ببدی و من گریانم پس چگونه متفق شویم

كَمَا حَمِيَّةُ النَّعَامَةِ + اَنْتَنُ مِنْ جِيْفَةٍ + اِنْتَحِ تَحَرُّكَ + اِنْتِظَارُ الْفَرَجِ

مانند زن مالک شترمرغ ایستے + بدبوتر از مردار + آماس پیش سینه تو + انتظار کردن کشایش

عِبَادَةٌ + الْاِنْتِظَارُ اَشَدُّ مِنَ الْمَوْتِ + اَنْجَزَ حُرٌّ وَحْضًا اَنْجَزَ حُرٌّ

عبادت است + انتظار سخت تر است از مرگ + در آمد آزاد کسیکه وعده کرد وفا کرد حر

مَا وَعَدَ + اَنْجَبُ مِنْ اُمِّ الْبَنِيْنَ + اَنْجَبُ مِنْ بِنْتِ الْخُرْشُبِ + اَنْجَبُ

آنچه وعده کرد + بزرگتر از ام بنین + بزرگتر از دختر خرشب + بزرگتر

مِنْ اُمِّ حَبِيْبَةَ + اِنْ جَرَجَ الْعُوْدُ فَزِدْهُ وَقْرًا + اَنْحَلَتْ عُقْدَتُهُ ثُمَّ اَنْكَ

از ام حبیبه + اگر آواز کند عود پس زیاده کن گرانی + کشاده شد گره او پس پیچیده

مِنْ لُكْسَعِيِّ + اِنَّ دُوْنَ الظُّلْمَةِ خَرْطَ قَتَادٍ + اِنَّ دَوَاءَ الشَّقِّ اَنْ تَحُوْصَهُ

از کسعے + تحقیق نزدیک تاریکی مالیدن درخت خار است + تحقیق دوای کفتگی آنکه بدوزی آنرا

أنزل الناس منازلهم + إن سرقت فاسرق الدرة وإذا زنيت فازن

فرود آر مردمان را در مرتبه آن ایشان × اگر دزدی کنی پس بدزد مروارید را و چون زنا کنی پس زنا کن

بحرة + الإنسان مركب من السهو والنسيان + الإنسان عبيد

بزن حره + انسان مرکب ست از غفلت و فراموشی + انسان بنده

الإحسان + الإنسان مرآة الإنسان + الإنسان مع النسيان + الإنسان

احسان ست + انسان آئینه انسان ست + انسان با فراموشی ست + انسان

حريص على ما منع + الإنسان يساوق السهو والنسيان + الإنسان

حریص ست برانچه بازداشته شده + انسان همعنان میشود غفلت و فراموشی را + انسان

رهينة اللسان + الإنسان على نفسه بصيرة + انشط من ظبي مقمر

هلاکت وی زبان ست × انسان برذات خود بینا ست × شادان تر از آهوی شب روشن

الإنصاف أحسن الأوصاف + أنصف القارة من راماها + انصر

انصاف نیک ترین صفتها ست + انصاف کرد در حق کسی که تیر انداخت سوی وی + یاری کن

أخاك ظالماً أو مظلوماً + انظر إلى ما قال ولا تنظر إلى من قال + أن

برادر خود را در حالیکه ظالم باشد یا مظلوم × بنگر بسوی چیزیکه گفت و منگر بسوی کسیکه گفت + آسان کن

على نفسك + إن غلا اللحم فاصبر إلى رخيصه + إن في المعاريض

برذات خود + اگر گران شود گوشت پس صبر کن بسوی ارزانی وی × بتحقیق در تعریضها

لمندوحة عن الكذب + إن في نفس الجمال ما ليس في نفس أنف

هر آئینه گنجایش ست از دروغ + بتحقیق در ذات خوبی چیزی ست که نیست در نفس بینی

في السماء واستُ في الماء + أنفك منك وإن كان أجدع + انقطع السلا

در آسمان ست و کون در آب + بینی تو از تست اگرچه باشد بریده + منقطع شد سلا

فی البطن انقطع فوق المرادیة ؛ انکان الکذب ینجی فالصدق انجی

در شکم منقطع شد زور او از جهت اندک ؛ اگر هست دروغ که نجات میدهد پس راستی بیشتر نجات دهنده است

ان کنت ریحا فقد صادفت اعصارا ؛ ان کنت ذا طب فطب لعینک

اگر هستی باد پس تحقیق یافتی گرد بادرا ؛ اگر هستی طبیب پس علاج کن برای چشم خود

انکحنا الفرا فسنری ؛ ان ذیلک لن عظیم ؛ انک لا تجنی من الشوک العنب

نکاح کنانیدیم گور خر را پس ببینیم ؛ بتحقیق دنبال شما بزرگ است ؛ بتحقیق تو نمی چینی از خار انگور را

انک میت وانهم میتون ؛ انا فی واد وانا فی واد ؛ ان لله جنودا منها

بتحقیق تو مرده هستی و بتحقیق ایشان مرده اند ؛ تحقیق تو در وادی هستی و من در وادی ؛ بتحقیق مر خدا را لشکرها است

العسل ؛ ان لکل عام سلطانا ؛ عض علی القلب ؛ لم ترض بلدان [illegible]

شهد ؛ بتحقیق برای هر سال سلطانی است ؛ [illegible] راضی نشوی همیشه اگر نه باشد

فما ذاک فبشرا ؛ انما الاعمال بالخواتیم ؛ انما هو کبارح الاروی ؛ انما

[illegible] جز این نیست که عملها بخاتمه هاست ؛ جز این نیست که او مانند شکار [illegible]

الایدی باصابعها والملوک بصنائعها ؛ انما سمیت هانیا لتهنا ؛ انما المرء

دستها با انگشتهای خود است و ملکها بهنرهای خود است ؛ جز این نیست که نامیده شده ای هانی تا گوارا شوی ؛ جز این نیست مرد

باصغریه قلبه ولسانه ؛ انما یعاتب الادیم ذو البشرة ؛ انما السقط من

به دو چیز خرد خود است دل او و زبان او ؛ جز این نیست که عتاب میکند چرم را صاحب بشره ؛ جز این نیست که گره گشاوار

عقال ؛ انما یضن بالضنین ؛ وینافس فی الثمین ؛ انما النسل مع المرأة ؛ انما

رسن شتر ؛ جز این نیست که بخل کرده میشود به بخیل ؛ و رغبت کرده میشود در گران بها ؛ جز این نیست که نسل با زن است ؛ جز این است

النشید علی المسرة ؛ انما یقتل کل طیر شبهه ؛ انم من الصبح ؛ انم من التراب

گز شعر بر خوشی است ؛ جز این نیست که می کشد هر پرنده مشابه خود را ؛ سخن چین تر از صبح ؛ سخن چین تر از خاک

أنمّ من الدمع ـ أنمّ من الزجاجة ـ أنمّ من النسيم ـ أنمّ من الوشاح

سخن چین تر از اشک ـ سخن چین تر از آبگینه ـ سخن چین تر از باد نرم ـ سخن چین تر از حمایل

أنمّ من اللسان ـ إنّ مع العسر يسرا ـ إنّ من البيان لسحرا ـ إنّ لكلام حكما

سخن چین تر از زبان ـ بتحقیق با دشواری آسانی ست ـ بتحقیق بعضی بیان جادو است ـ بتحقیق کلام حکمت است

من الكلام ما هو أمرع من الغيث وما هو أقطع من السيف ـ ان

بعضی از کلام چنان است که نافع تر است از باران و چیزیکه برنده تر است از شمشیر تحقیق

من لا يصلحه الخير يصلحه الشر ـ إن تملك المال فإنك الفالق

کسی که صالح نکند او را نیکی صالح کند او را بدی ـ اگر مالک شوی ملک را پس برای نسبت گشتی

إن هي إلا فتنتك ـ إنه لأزرى من قرنبى ـ إنه لشراب بأنقع ـ إنه لعاجز القبر

نیست آن مگر از مایش تو ـ بتحقیق مرد آینه زانی تر است از نور ـ بتحقیق و مرد آینه بسیار آشامنده است ـ بتحقیق عربی میکند

إني لك لأطوع من حذائك وأوفق من غذائك ـ إني لك لأتبع من ظلك

بتحقیق من برای تو هر آینه مطیع تر ام از نعل تو و موافق تر ام از غذای تو ـ بتحقیق من برای تو تابع تر ام از سایه تو

وأطوع من نعلك ـ أودى العير إلا ضرطا ـ أوسع من دجلة ـ أوفى

و فرمانبردار تر ام از نعل تو ـ هلاک شد خر مگر گوز زدن ـ وسیع تر از دجله ـ بیشتر وفا کننده

من الحارث بن ظالم ـ أوفى من السموأل ـ أوفى من الكلبة ـ أوفى من

از حارث پسر ظالم ـ بیشتر وفا کننده از سموال ـ بیشتر وفا کننده از کلبه ـ بیشتر

غفر ـ أولى الناس بالنوال أزهدهم في السؤال ـ أول الحزم المشورة

غفر ـ نزدیک ترین مردمان بخشش بی رغبت ترین ایشان در سوال ـ اول احتیاط مشورت است

أوهن من بيت العنكبوت ـ أهترموا ذبيحتكم ـ أهدى من دعيميص

سست تر از خانهٔ عنکبوت ـ شتابی کنید در ذبیحه خود ـ رهنما تر از دعیمیص

الرمل + اهدی من القطا + اهل البیت ادری بما فیه + اهل طوس بقر

رمل + رهنماتر از قطا + مردم خانه داناترست بآنچه دران خانه است + مردم طوس گاوانند

اهلک من ترهات البسابس + اهون من تبالة علی الحجاج + اهون من

هالک‌تر از باطلهای بسابس + خوارتر از تباله بر حجاج + خوارتر از

قعیس علی عمته + اهون مظلوم سقاء مروب + اهون السقی التشریع

قعیس بر خواهر پدر خود + خوارترین ستم‌زدگان مشکیزه‌ایست که دران جغرات کرده شود + آسانترین آب دادن تشریع است

ایاس من غریق + ایاک اعنی فاسمعی یا جارة + ایاک وما یعتذر منه

ناامیدتر از غریق + خاص ترا اراده میکنم پس بشنو ای زن همسایه + نگهدار خود را از آنچه عذر خواسته شود

ایاک ان یضرب لسانک عنقک + ایاک والمزاح + ایبس من قدة

نگهدار خود را از آنکه بزند زبان تو گردن ترا + نگهدار مرا از خوش‌طبعی + خشک‌تر از دوال

ایبس من صخر + ایمان المرء یعرف بایمانه + الایناس قبل الابساس + این یروح

خشک‌تر از سنگ + ایمان مرد شناخته میشود بسوگندهای وی + انس دادن پیش از نام کردن + کجا میروی

من دیوان سلیمان + این هو این انت این انا + ایهما اتوجه الو سعد التی یبل الموت

از دفتر سلیمان + کجا او کجا تو کجا من + بهر کدام توجه کنم سعد را + کدام دو روز از مرگ گریزم

گنجینه دوم در مثلهای پارسی

آب آمد تیمم برخاست + آب از بینی موزه کشیده + آب و آتش را چه آشنائی + آب هرگز بسر گذشت چه یک نیزه چه یکدست + آب بی لجام خورده است + آب بر ریسمان می بندد + آب زیر پای بسیار میماند گنده می شود + آب تیز در خانه در آید به از آنکه دولت تیز برود + آب دریا بجیل مشت می پیماید + آب از دریا می بخشد + آب گین بجا صلاان بکیسه پا میرود + آب شیرین مشک

کندن + آب داند که آبادی کجاست + آب از غربال بخشش میکند + آبی و نانی باشد + آتش چه
در پنبه افتد تر و خشک نداند + آتش دوست و دشمن نداند + آتش بدست خود زد + آتش بوریا
خس پوش میسازد + آتش بر مستان گل سوری به + آتش زن در انخانه که دودش کسی نبیند +
آتش نشاندن و اخگر گذاشتن افعی کشتن و بچه اش نگاهداشتن کار خردمندان نیست + آخر سایه
کاه فروشی ست + آخر گذر پوست به دباغ خانست + آخر پیری وداع عمر ست + آخر آب
بجوی ما خواهد رسید + آخر بخیال سپرد عمر + آدم خوش سودا شریک مال مردم ست + آدم به آدم
میرسد کوه بکوه نمیرسد + آدم را گندم بهشت نسازد + آدمیان گم شدند ملک خدا خر گرفت +
آدمی آخر شیر خام خورده است + آدمی جایز الخطا ست + آدمی را آدمیت لازم ست + عود را
گر بو نباشد هیزم ست + آدمی که شکم دیگران پر نکند حیوانی باشد سگ شکم + آرزو عیب نمی باشد
آری طریق دولت چالاکی ست و چستی + آزاد مرد خداست + آزادگان تهی دستند + آزردن
دل دوستان جهل ست و کفارت یمین سهل ست + آزرده دل آزرده کند انجمنی را + آزموده را
چه آزمائی + آزموده کار بازی نمیخورد + آسوده کسی که خر ندارد + آسوده کسی که زن ندارد +
آسمان گرد دلبر نخ همت بستی + آشنا را حال اینست وای بر بیگانه + آشنائی الا تا سبق
آتش مردان دیر می پزد + آشتی در راه ست و گواهی در کار + آفرین باد برین همت مردانه تو +
آفتاب را بگل نمیتوان اندود + آفتاب لب بام + آفتابه خرج لحم + آفت همسایه بهمسایه
میرسد + آلوچو بالو گرد رنگ برآرد + آمدن بارادت رفتن باجازت + آمد و آورد انهیم
گناه ماست + آمین برای اجابت دعاست + آنانکه غنی تراند محتاج ترند + آن بلا نبود که
از بالا بود + آن آتش فرونشست + آن دکان برچیده شد + آن دفتر را گاو خورد + آنرا که
عیان ست چه حاجت ببیان ست + آن را که خبر شد خبرش باز نیامد + آنرا که چنان کند
چنین آید پیش + آنرا که حساب پاک ست از محاسبه چه باک ست + آنرا که بداند بدانند بدانند

آنرا که ندانی نسب و نسبت حالش * ویران بود هیچ گواهی چو فعالش * آن سر رشته از گم گشت
آن شبی قدری که گویند اهل خلوت امشب است * آن قدح بشکست و آن ساقی نماند * آنکه
شیر از اسکندر به خراج * احتیاج است احتیاج است احتیاج * آنکه در علم است کلید خیر از
اوست * آن گریه که ما کردیم یعقوب نکرد * آن صبر که ما کردیم ایوب نکرد * آن ورق برگشت *
آنهم گذشت اینهم گذشت * آواز دهل شنیدن از دور خوش است * آواز سگان کم نکند رزق
گدا را * آواز گدا رونق بازار کریم است * آواز دهل مرگ زود میرسد * آه در جگر ندارد * آهسته گو
که دیوار هم گوش دارد * آهن کهنه را بحلوا ده * آهن سرد میکوبد * آینه داری در محله کوران
ابر بیجا بیند [illegible] خانه ویران گوشه * ابر با بانگ سگ ضرر نکند * ابر گر آب زندگی
بارد * هرگز از شاخ بید بر نخوری * ابروی هلال تو سمه آسمان سبز نشود * ابله
گفت و دیوانه باور کرد * ابلیس رفت و خباثت بگذاشت اجل سگ که رسید
نان چوپان میخورد * اجل سگ که آید بمسجد خواب کند احمق ریش است کند و عاقل
محاسن * اختلاط زیاده بر آشنائی * اختیار بدست مختار * ادب آب حیات
آشنائیست * ادب از ان بعلت گران بحکمت * از آنجا رانده و از اینجا مانده * از آشنا
که برون رفت ترا بس [illegible] * از آسمان هر چه آمد زمین برداشت * از آتش او
گرم نشدم و از دود دلش سوختم * از ابر سیه باشد افزونی بارانها * از اسب فرود آورده
بر خر نشاند * از بهشت خاکی [illegible] * از بیوه گیر گدائی * از بد قمار [illegible] ستانی [illegible]
یک تنگه منت [illegible] کس [illegible] * از همه یاران برنا و دان میگیرند * از پای لنگ چه [illegible]
از [illegible] ماهی [illegible] * از تو حرکت از ما برکت * از تو ناز و از من نیاز * از جمع عثمان [illegible]
[illegible] ابوجهل [illegible] * از چشمه آفتاب [illegible] تشنگی حاصل نشود * از چاله برون آمده در چاه افتاد
از حلوا شیرین تر [illegible] * [illegible] از خدا شرم دارد و شرم [illegible] * از [illegible]

از خروان خطا و از بزرگان عطا + از خاشاک پل جیحون نمیسازد + از خیال پری و دیو گذرد +
آدمی را بچشم حال نگر + از دوست یک اشاره و از ما بسر دویدن + از دل برود هر آنچه
از دیده برفت + از دست گرسنه چه خیر + از دام چو آزاد شوم در قفس افتم + از دهر دست
بر آتش میگذارد + از ریگ روغن میکشد + از ریش کند و بر بروت بست + از سوزن گر
آهن نمیتوان خرید + از سایه خود رم میکند + از سودای نقد بوی مشک می آید + از صد زبان
زبان خموشی نکو بود + از ضعف بهر جا که نشستیم وطن شد + از قضا یا دخر کسی سر نجنبد + از فلفل
و زنجبیل سردی مطلب + از مردم نادرست مروت مطلب + از کوزه همان برون تراود که
در وست + از کفر ابلیس مشهورتر + از کاه کوه ساختن خبر ندارد + از کیسه خلیفه بخشش میکند
از لقمه یار حلوا استخوان خورد + از کجا این حرف پیدا شد + از گرانی تیغ ما چه عجب + اگر ه تماشا شنید
درگفت باران است + از گریه یا نمک گل سوزی سر دیدیم + از گره او چه پیری + از گوشت با همی که
پر دیدیم پریدیم + از تعلق سنگ دریا مروارید نمی شود + از حافظه دهر خاک بر نخیزد + از یک کاف
عمل غافل مشو + گندم از گندم بروید جو ز جو + از مردی تا نامردی یک قدم است + از ما کشیدن
از شما بخشیدن + از راست گر بهست + از نو کیسه وام مخواه + از نقش و نگاره در و دیوار شکسته
آثار پدید است صنادید عجم را + از نی بوریا شکر نخوری + از هر جا که سنگ آید بپای من لنگ آید +
از هر چه بگذرد سخن یار خوشتر است + از یک دست صدا بر نخیزد + اسپ تازی زن و شمشیر
وفادار که دید + اسپ خریدیم شتر بر آمد + اسپ نقارچی شده است + اسپ و فرزین می نهد
اسپ دارد نه جو میخورد + اسپ چوبین راه نمیرود + اسپ بد بدیدن آخور یاد می کند +
اسپ دو سکابه داماد بخشش + استخوان سوخته را سگ نبوسد + استر را گفتند پدرت کیست
گفت مادرم اسپ است + اشتر گربه + اشتر که کاه میخورد گردن دراز میکند + اشتهای مردان زیر دندان
اشتهای کاذب بجان من مرض ست + اصالت تا سبب بی حرمتی ندارد اصفهان

تعلّق بالفتح زبان در صحاح است [illegible]
[illegible]

نصف جهان + اصل بد از خطا خطا نکند + اطلس هر چند کهنه شود با تابه نے شود +
افزونی نور ماه برای سیری شدن ست + اگر محیط الرجال افتد از میان نسل کم گیری +
یکی افغان دوم کمبو سوم بد ذات کشمیری + اگر یار اهل ست کار سهل ست + اگر ساقی
تو باشی می توان خورد + اگر همه آتش شوی خود را بسوزی + اگر مورچه بر سر سلیمان رود عقیقش نگین زند
اگر دل خونابه باشد دیده تر او د + اگر مولی نظر سازد بهائی بی بها گردد + اگر صد سال در
تشنگی کنی دوغ + همان دوغ و همان دوغ و همان دوغ + اگر من همیار شوم می میرم +
اگر قاروره پاک ست از طبیب چه باک ست + اگر این بار جان برم زغمت + دیگرم عاشقی
هوس نبود + اگر باور کنم عقلم نباشد + اگر خر نمی بود قاضی نمی شد + اگر نان گندمی نیست با این
مردمی از چه نمی + اگر شبکار شغال بروی سامان شیر کج + اگر سوی خورشید نیز بینی چشم تر از زبان آرد
نه خورشید را + اگر فی المثل در فشاندن ندانی + همه حال در چیدن آخر توانی + اگر ماند شبی ماند
شبی دیگر نمی ماند + اگر بوس ست همین قدر بس ست + اللهم یکیک امروز را فردای
قد بیش ست + امروز داری بخور غم فردا مخور + امید بهتر از خوردن + انتظار بدتر از مرگ ست
آنچه پیر در خشت بیند جوان در آئینه + آنچه ما در کار داریم اکثری در کار نیست + آنچه در طبع تو نیاید
راست + تو نفهمیده مگو که خطا ست + آنچه ما کردیم با خود هیچ نابینا نکرد + آنچه در بغداد رو بست
گرد سر خلیفه + آنچه در دل ست بزبان می آید + آنچه عوض دارد گله ندارد + آنچه دیدی از دوست
رفت + آنچه آدم میکند بوزینه هم + آنچه کنی بخود کنی + گر همه نیک و بد کنی + آنچه نصیب ست
بهم میرسد + گر نستانی بستم میرسد + اندرین باغ چو طاوس نگار ست مگس + اندکی جمال به
از بسیاری مال + انصاف نشنوه ایست که بالای طاعت ست + انگشت کاسب کلید روزی ست +
دست بی هنر کفچه گدائی + انگشت عسل بدیوار میکشد + انگشت بجای
حلقه ست + انگشت اگر چند گوشت کنی بسرگین نمیرسد + انگور ز انگور همی گیرد رنگ +

او داند و کار او داند + اوقات مکن ضایع و تنها بنشین + اوقات شریف بین که چون میگذرد + اول بها مشک بها + اول خویش بعده درویش + اول طعام بعده کلام اول بسم الله غلط + اول دم نقد سطحی را + اول بچش بعد از آن گو بی نمکست + اول اندیشه و انگهی گفتار + پای پیش آمدست و پس دیوار + اول با آخر نسبتی دارد + اول سیکشد مفلس چراغ خویش را + اول کسیکه لاف محبت زند منم + اول پایه دزد آیا حد خود بشناس + ای باد صبا اینهمه آورده تست + ای بسا آرزو که خاک شده + ای تو مجموعه خوبی ز کدامست گویم + ای خاک بران سر که درو مغز و فا نیست + ای دور تو میگویم دیوار تو هم بشنو + ای روشنی طبع تو بر من بلا شدی + ای زر صبت بخود در هر چه باشی زرد و باش + ای زبردست زیر دست آزار + گرم تا کی بماند این بازار + ای گل تو خرسندم تو بوی کسی داری + ایلچی را چه زوال + اینهمه از پی آنست که زر میخواهد + اینهم اندر عاشقی بالای غمهای دگر + اینهم آثار پیریست + این آنکسی گو که ترا نشناسد + این گل دیگر شگفت + این کار از تو آید و مردان چنین کنند + اینک من و تو هر چه دانی میکن + اینک بسر را بر دوش نسیان است + این سبو که شکست امر و ز فردا بشکند + این دست را مبادا بان دست احتیاج این تخم و این زمین این گوی و این میدان + اینجا پی برسان اینجا سوق بصارا هم رود اینجا مقام و مرد ان جیل نیست + اینجا حسب نگنجد و اینجا نسب نباشد + این کار دولتست کنون تا کرا رسد + این خانه تمام آفتاب است + این دعا از من و از جمله جهان آمین باد + این غل دوستان که می بینی + مگسانند گرد شیرینی + این اسبدار یا رب یا بخواب + این کشتی غرق شو من هم بشنیم + ای وقت تو خوش که وقت ما خوش کردی

گنجینه سوم در امثال هندیه

ابرو جانکسین ہی تو جان جانا پشم ہی + آبلا گلی پڑ + آبیل مجھی مار + جا آبیل مجھی ہکوس نسیو ی کہ

آپ روسن آپ رین + آپ روسن تجسی ہو + آپ کاج مہا کاج + آپ میان مانگتی اور باہر کھڑی
درویش + آچہی ناک ہیچ کی گرفتار مین آتی کا نام سمجہا ور جانی کا نام تمنا + آگ بہلی کر جانے
آدی کا چراغ گہر رکہوں تو چوہا کہائی باہر رکہوں تو کوّا لی جائی + آگ کے ساتہہ
گہین گہن نہ پسن جائی ہی آنا نہ ٹل اور ہو جا ٹھکا + آٹہو گانٹہہ کمیت + آج موئی کل دوسرا
دن + آج ہی جا سو کل … آج تک ٹہری ہینگ گہو مین + آج کل تو تمہاری ہی
… کمان … آج برس کر پہر نہ برسون + آدمی آدمی انتر کوئی ہیرا کوئی کنکر
آدمی کا شیطان آدمی + آدمی سا پکہیرو کوئی نہین + آدمی سے آخر گیا دودہ بیاتے
… + آو تا آپ گہر آو تا سب گہر + آدہے گانون دوالی آدہے گانون پہاگ
… آدمی تن لگی تو ہو سو سی مو سی آدمی کا تہا + آدہی …
… آدہی رات کو جمہائی آدہے شام سے منہہ پہلاوے + آرزو عیب
… + آستین کا سانپ + آسمان مین تہگلی لگا
… + آسمان … + آفتاب پر تہوکو اپنی منہہ پر پڑے + آگ
… + آگ کا جلا آگ ہی سے اچہا ہو + آگ کہائی سو انگار ہگے
… آگ لگائی تماشا دیکہی + آگ لگی منڈہی بجر پڑی براتے
… + آگے دوڑ پیچہے چوڑ + آگے ناتہہ نہ پیچہے پگا + آگی روک پیچہی ٹہونک
… + آم ہو تو آم کہاؤ املی ہو تو املی کہاؤ + آم کہانے سی
… + آپنی راہ آپنے اب چہوڑ پرائی آس
… + آنکہہ آگے ناک سو جہے کیا خاک + آنکہہ کا پانی ڈہل
… ہوا تو کیا ہوا سو دیکہین سگے + آنکہہ او جہل پہاڑ
… + آنکہہ بچائی اور دہی پرائی آنکہون گہر کرتا سے آنکہہ کا

کاجل چراتا ہے + آنکھو نمین چربی چھائی ہے + آنکھونکی اندھی نام چشم روشن + آنکھون کے
اندھے نام نین سکھ + آنکھونکے ناخون لوا ڈالو + آنکھون دیکھا سچ ٹہرا کہین کانون سُنا
آنکھونمین خاک ڈال آئے + آنکھمین سب کچھ پر دل مین آیا پیار + آنکھمین ... دشمن بینا
بڑی کھوٹ + آؤ میرے گھر کا بھی لے جاؤ + آؤ مرواونچ اونچی زبان + آنے کی شادی نہ
گئے کا غم + آئیگا گنگا تو پائیگا + آئے تھے ہر بھاگے ہیر + آئی ہو جانکے ساتھ جاؤگی
خمارنکے ساتھ + آئی تو روزی نہین تو روزہ + آئی تو رات نہین چھوڑا جاتا پیچ + آئی سر چڑھیکے
نہین آئی نگلی کھولا کے کا ... + آیا بندہ آئی روزی گیا بندہ گئی روزی + آیا ...
نہین تو فراموش + اب بھی میرا مردہ تیرے زندے پر بھاری ہے + ابکے چھائی
سوت کیا جب چڑیان چگ گئین کھیت + اپنے پتھر کے نیچے ہاتھ دبا ہے + اب سنئے
آئے گھر سے آئی + ابھی تو ... نہین سوکھا + ابھی تیرے گھر سے پانی کی
اپنا دام کھوٹا پر کھنے والیکا کیا دوش + اپنا گھر تک بھر پایا گھر تہوکا کا ڈر + اپنا گھر دور
سے سوجھتا ہے + اپنا لال گنوا ئیکے در در مانگی بھیک + اپنا لیا کیا + پرایا دیا کیا +
اپنا ... اپنی موت ... + اپنا نکال بچہ ڈال دے + اپنا الو کہین نہین گیا + اپنا
کوئی نہین اپنا سو ... + اپنے نین بچھو دے تو ... + اپنی سوئی
رام مین اپنی بچھو ایسا ... کی چھاتی پیٹے + اپنا ... کی سبھی
خیر مناتی ہین + اپنی پائون مین آپ ہی کلہاڑی مارتی ہین + اپنا ... تیر کہوتا ہے
اپنی ... سے دمڑا پائی + اپنی ران کھولئے اور آپہی لاجون مرئے + اپنی اپنی کہال مین
سبھی مست ہین + اپنی چھاچھ کو کوئی کھٹا نہین کہتا + اپنی جھڑ پا کی دانت کو سوئی سے
معلوم ہوئے ہین + اپنی پیر کو گھولکر کھالا ... کا اُشتم کستی ... ہان
نکشتہ سیوا ... ندان - اتنا جھوٹ بولو جتنا آٹے مین نون + اتنا ... کا

اتنی ہی عقل جیرن ہوتی ہے + اٹھاؤ سیکے کاریگر + اجاڑا اور بسایا اجین کو اجین ہی ہیلی نہین سر چوٹی کہیلی + اچھا کیا خدانے برا کیا بندے نے + اچھے بیٹیا پر خدا کام نہ ڈالے + اچھے گہر بیعانہ دیا احسان لیجے جہان کا نہ احسان لیجے شاہجہان کا احمد کی پگڑی محمود کی سر + ادہر قبلہ قطب اودہر خشیجہ ہوتی کدہر + ادہی کی بری کوئی اوسکے ہاتھ سے نہ کہاوے + اڑہائی دن کی سقو نے بھی بادشاہی کرلی ہی + استاد بیٹھے پاس کام آوے راس استاد حجام نائی ایک مین میرا بھائی + اسی سر امین جو باوینگا اسی لڑکے کو مارینگا + اسے تو نکٹے لگا بھی ناک نہ کٹے + اس سے اچھا خدا کا نام اسکو تو بہر مارے موت نہین + اسکی گردن ہاں ہاریے جہان پانی نہ ملے + اسکی دو قدم ان کیہان ہی نہین ہے + اس گہر کا باوا آدم ہی نرالا ہے + اسے چھپا و اوسی وکھاؤ اسی لستی + اسی برس کی عمر اور نام میان معصوم + اکہیلا اچک سو برا + اگلے پانی پیچھلے کیچ + اگہن جو پہلے اوس مین ، الا الون بالون صحنک کے الون ال بل خدا بل + الف اللہ الف کی ناؤن جتک نہین جانتے + اللہ داللہ و لاؤ + اللہ دے بندہ مرادپاوے اللہ مین اللہ رکھی خیر وبد کی صفائی + اللہ اللہ ایسے خیر مانگو + اللہ کا نام جو اللہ سے تو کیا غم ہے + اللہ کی چوری نہین تو بندے کا کیا ڈر + امانی آبادانی انار کیکا سونا بارہ بانی + ان بچاروں ہینگ کہان پائی + ان نبہیے ڈنڈو سے کہتے ہو سیر جیرین گے + ان تلون مین تیل نہین + انٹری مین روپیا ورکچی مین جیٹ انٹریان قل ہو اللہ پڑہ رہی ہین + انت بہلے کا بہلا + ان دیکہا چور سالی برابر + اندر عقل پہل بکہنے ہی کا ہے + اندہا کیا چاہے دو آنکہین اندہے بے ایمان اندہا راجہ چوپٹ نگری اندہا بانٹے پہیر پہیر اپنون ہی کو دے + اندہا آنکہہ پائے ہی پچتایا + اندہا نیوتے دو جنی آئین اندہا ملاؤ ٹونی مسجد + اندہا جیسا تہو تہو دہان + اندہا کیا جانے لانے کی بہار + اندہی کا

... جیم ہندی حا دال رای ہندی وسین کاف وکاف فارسی لام میم نون

نام نین سکھ + اندہے کے ہاتھ بٹیر لگی + اندہی جہلی کہیں جری + اندہے کی جورو کا اللہ رکھوالا
اندہی کی داد نہ فریاد + اندہا نا بیٹھو گا + اندہے کے آگے روئے دونوں دیدے کھوئے + اندہی مان
پوتوں کا پنج منہہ دیکھے + اندہوں نے کانوں مارا وڑ ریوڑ انگرو + اندہوں میں کانا راوت +
اندہا دے سند منوہر آگا ہے + اندہیاری گئی کہ چور + اندہی سیئے گودی بچہ لیو گوئی + اندہا کا شہزادہ
آن نہ پایا گو وہ کہایا + ان نینن کا یہی بسیکہ وہ بھی دیکہا یہ بھی دیکہہ + آن ملے کی کنسل اونکے
کانوں اونٹ آیا + آنی کی تلے ہزار برس او پر چبا پایا نجہا جہتیر بلاین کا ٹہا + اونا ولا
سو باولا + اوترا شحنہ مرد کہ ناون + اوتر آگہاٹی ہوا ماٹی + اوٹھا دے چولہا + اوٹھکے بیٹھو
پہوڑتی اوچھی اوچھی ہنسی کہائے + اوچھے سے پیت نہ کریئے + اوچھے کی پیت بالو کی بہیت
اوچھی کی بیل کری + اوچھے کے گھر آئے نند وڑسے پانی پی پی ہو گئے بیٹ پہسکے + اودہ بلن نار بہو
بلینڈ بلین سانپ دکہاوسے + اود ہو کا لین نہ مادہو کا دیت + اودہم جوتی
پہول گئی سیری میں آتیو + اوور بالک سا گگہری + اوٹہی اٹتی طاق نہ بہی + اونٹ
ہم ہیچا سے نینے ہین + اوڑہ بنبیری ساون آیا + اوڑہی چادر ہوتی نہ ایک + اوسر چوکی ڈومنی گاوے
آل بتال + اوسکی گرہ کا کیا جاتا ہے + اوسکی تہ بہیا تہ تال کہ پہنچے گنتین ہوئی + اوسکی بلا میرے
گلے میں + اولٹی کا کہائے سکتی کا نہ کہائے + اوکہلی میں سر دیا تو دہمکوں سے کیا ڈر + اوکہلی میں
گیا تیسرا مائی باپ بسرا + اولٹا چور کتوال کو ڈانٹے + اولتی کا پانی بلینڈی نہیں جاتا +
اونٹ کے منہہ میں زیرہ + اونٹ رے اونٹ تیری کونسی کل سیدھی ہے + اونٹ چڑھے
بونٹ مانگی + اونٹ چڑہے کتا کاٹے + اونٹ جب پہاڑ تلے آئے تبہی معلوم ہو + اونٹ بلیا
لی گئی ہان ہی ہان جی سے لگی + اونٹ کی چوری اور جہکی جہکی + اونٹ کے منہ میں بہیڑ
مانگیں + اونٹ بھی جاتا ہیں کلوڑا کو پیچھے تہاہی نہیں + اونٹ سا قد بڑا پاسے شعور ذرہ
نہیں + اونٹ بڑبڑاتا ہی لادتے ہیں + اونٹ ٹکی کو ہانکتا ہے + اونٹ کا پاد نہ زمین کا

نہ آسمان کا + اونٹ نہ پاوا نہ پاوا پاوا تو ہیں اونٹ داغ ہوتی تھے مگر [illegible] داغ ہوئی [illegible]
اونچی دکان اور پھیکا پکوان + اونگلی پکڑتے پہنچا پکڑ لیا + اونگھتے کو ٹھیلتے کا بہانا +
اسیر کی جھونپڑی میں [illegible] + [illegible] یاد ستانا + ایک آنکھ [illegible] پانی سے
بیٹھ + اسے تیرا نکالا [illegible] + [illegible] کھیل چھچھوندر کے سر میں چنبیلی کا تیل +
ایسی [illegible] فصل [illegible] + ایسی ایسی [illegible] جاتی [illegible]
[illegible] کھاتی + ایسی [illegible] میں ایسی پیچ ماری کہ [illegible] ایسا
[illegible] + ایک تو میاں [illegible] ہی تھے [illegible]
ایک توکل [illegible] دوسرے [illegible] + ایک تو کانی [illegible] جائی دوسرے جان پوچھیں یاران [illegible]
ایک [illegible] کہر دوسری آئی دولی چڑھ + ایک تو [illegible] بہاتا تھا دوسرے [illegible]
آتا تھا + ایک [illegible] میں دوسرے [illegible] لگتے ہیں ایک چنے کی دو دال + ایک کے اوپر
دو + ایک [illegible] مہمان [illegible] تیسرے بلا جان + ایک غریب کو مارا اٹھا کون
[illegible] + ایک [illegible] + ایک جو کی سولہ روٹی بھگت [illegible]
[illegible] + ایک [illegible] ایک سو بھی نہیں [illegible]
ایک [illegible] + ایک تو شیر دوسرے [illegible]
دوسرے بلا [illegible] + ایک [illegible] + ایک دم ہزار امید + ایک تندرستی ہزار [illegible]
ایک ایک مشکل [illegible] ہزار ہزار آسمان [illegible] ایک نور [illegible] ہزار نور [illegible] + ایک [illegible]
ایک چور [illegible] سارے [illegible] + ایک تو [illegible] + ایک [illegible]
کون [illegible] + ایک [illegible] + ایک گھڑی [illegible]
[illegible] اور بار + ایک ہاتھ تالی نہیں باجتی + ایک [illegible] روٹی کیا چھوٹی کیا موٹی + ایک
[illegible] بہار نہیں پھوٹتا + ایک حمام میں سب ہی ننگے + ایک ہاتھ لینا ایک ہاتھ دینا [illegible]

اور ایک گیارہ ہوتی ہیں ایک ہاتھ ذکر پر ایک ہاتھ فکر پر + ای مہ یکر ہم جہان تو ہیں
تہاں ہم آ میری بیلے + اپنا کھینچا وہ سب برابچ ہیں گھا اینٹ الٹی یا رتبہر کی دیوار اسی
گی یا بنظر ہم مدار ہ اینٹ کا گہرا تی کیا خزینہ دوم در امثال حروف باشتہا

گنجینہ اوّل در امثال عربیہ

بَاعِث غِرَارِ بُخْل + اَلْبَاحِثُ عَنْ حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ اَلْبَادِیْ اَظْلَم

گشتہ شد عرار عوض گمل + کا بندہ از مرگ خود بسم خود + آغاز کنندہ ستمگار

بِاِذْنِ السَّمَاعِ سَمِعْتُ بِاَقْصٰی مِنَ الْبَوَاقِعِ + اَلْبَاقِیْ عِنْدَ التَّلَاقِیْ

گوش شنوا نی شنیدم سختیہا + باقی نزد ملاقات

بَاکِرْ تَسْعَدْ + بِالْحِمَارِ فَاسْتَبَانَ جَمْرَةٌ + بِالْاَفْضَالِ تَتْلُو الْاَوَّلَ اٰخِرُ الْاَوَّلِ

سحرگاہ بیا سعادت سو + پیشاب کرد خر پس سوزش شد زمین بسبب گی کردن پس آیندہ با سبب گی

یُسْتَعْبَدُ الْحُرُّ + بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِیْنَ بِالسَّاعِدِ یَبْطِشُ الْکَفُّ +

بندہ گرفتہ میشود حر + بآرام و پسران + بجہت بازو حملہ می کند پنجہ +

بِالشُّکْرِ تَدُوْمُ النِّعَمُ + بِالْعَدْلِ قَامَتِ السَّمٰوَاتُ + بِالْغُدَاةِ قَاصٍ

بجہت شکر ہمیشہ بماند نعمتہا + بجہت انصاف قائم شدہ اند آسمانہا + بامداد قصد کنندہ است

وَبِالْعَشِیِّ قَاصٍ + اَلْبَحْرُ لَا یَخَافُ مِنَ الْغَرَقِ + یَجْمَلُ اللّٰهُ لَا یَجْمُلُ

و شبانگاہ رکنندہ است + دریا نمی ترسد از غرق + بحمد خدا نہ بحمد تو +

اَلْبَخِیْلُ عَدُوُّ اللّٰهِ وَلَوْ کَانَ زَاهِدًا + اَلْبَخِیْلُ لَا یَدْخُلُ الْجَنَّةَ

بخیل دشمن خدا است اگرچہ باشد عبادت از و شاید + بخیل داخل نمی شود بہشت را

اَلْبَلَدُ مِرْآةُ الْعَیْنِ + بَدَلٌ اَعْوَرُ + بَدَنٌ وَافِرٌ وَقَلْبٌ کَافِرٌ

جبرہ آئینہ چشم است + بدل ناقص + بدن کامل و دل کافر +

البرایا اهداف البلایا + برّ الوالدین سلفٌ + بری کر غدارة اعز

مخلوقات نشانهای مصیبتهاست + نکوئی پدر و مادر سلف ست + مردمی با مداو عزیز ترست

عندی من ظماء + البرّ دافع البلیات + برق من لا یعرفه برق

نزد من از تشنه شدن + نکوئی دفع کننده بلاهاست + تیز نگر کسی را که نمی شناسد ترا + برق

لو کان له مطر + برکة العمر فی حسن العمل + برّک لا تبطله بالمنة

اگر باشد مرا او را باران + برکت عمر در خوبی عمل ست + نکوئی خود را باطل مکن آنرا با احسان

برئت تائبة من قوت + البستان کله کرمٌ + بسر السفر الحقیقة

جدا شد بضیه از جوزه + باغ همه آن کرم ست + ... سفر در حقیقت

لو لم یختم بالدقیقة + بشاشة الوجه عطیة ثانیة + بشر

اگر ختم کرده نشود به دقیقه + تازه روئے بخشش دوم ست + مژده

تمسّک بالظفر بعد الصبر + بشّر مال البخیل بحادث او وارث

ذات خود را به پیروزی بعد صبر + مژده ده مال بخیل را به مصیبت یا وارث

بطن المرء عدوّه + البطنة تأفن الفطنة + بعد السنام الاجر

شکم مرد دشمن اوست + سیری شکم سست میکند زیرکی را + بعد ...

ترجع بعث جاری و لم ابع داری + بعد کل حین کبش بعد

سودمند شوی + فروختم همسایه خود را و نفروختم سرای خود را + بعد ...

البصرة لبعد یورث الصفا خیر من قرب یورث الجفا + بعض الشر

بعره + دوری که پیدا کند صفائی را نیکوئی است از نزدیکی که پیدا کند ستم را + بعضے ...

اهون من بعض + بعض البقاع ایمن من بعض + بعلة الورشان یأکل

سبکترست از بعضے + بعضے مکانها مبارکترست از بعضے + بحیله ورشان میخورد

رطب المشان البغل الهرم لا یفزعه صوت الجلجل + بفیه

خرما سے شان + استر نهایت پیر نمی ترساند اورا آواز جرس + در دهانش

الاثلب والحجر والکثکث بفیه + بطلبك بوتغلیك

خاک و سنگ و سنگریزه را + دو کن آنرا به تدبیر خود + دور کن هر دو نعل خود را

وابذل قدمیك + بقیة العمر لا قیمة لها + بكل غیث تار عی +

بخشش کن هر دو قدم خود را + باقی زندگی نیست قیمت مر آنرا + بهمه باران نشانها چرند است +

بلاء الانسان من اللسان + سلامته فی حبس اللسان + البلاء موکل

بلای آدمی از زبان است و عافیت او در بند کردن زبان + بلای گذاشته شده

بالقول + البلاء بالولاء کالهب للذهب + البلاء الاشتر المعروف

بگفتن + بلای محبت پادشاهی مانند شعله آتش است برای زر + بلای که سخت است نکوی

والصنیعة عند الاحرار ودیعة + بلغ الحزام الطبیین بلغ

و کار او نزد شرفا امانت است + رسید تنگ ستور به دو پستان + رسید

السیل الربی + بلغ السکین العظم + بلوغ الامال فی رکوب

سیلاب پشته ها را + رسید کارد استخوان را + رسیدن امید ها در سوار شدن

الاهوال + البلیة اذا عمت طابت + بمثل جار ... الزانیة

ترسها است + بلای چون عام شود پاکیزه شود + ... شود ...

سرا وعلانیة بهما قصرا وهاتم مصر ابوه + اشسع نعل کلیب

نهان و آشکارا + بنیاد کرد و شکل ... شهر را + رجوع کن ... نعل کلیب +

بیت الزهرة میزان الطرب + بئس الفقر علی باب الامیر

خانه زهره ترازوی خوشی است + بد فقیر است بر در امیر

وَنِعمَ الاَمِیرُ عَلی بَابِ الفَقِیرِ + بِئسَ المَالُ العَلقَةُ + بِئسَ الاِستِعدَادُ

وخوب امیرست بر در فقیر + بد مال عاریت ست + بد استعداد

الاِستِبدَادُ + بِئسَ المَطَاعِمُ حِینَ الذُّلِّ تَکسِبُهَا + بِئسَتِ الخَلَّةُ

اصرارست + بد خورشها آنست که هنگام خواری حاصل کنیم آنهارا + بد خوست

اَن یَمنَعَ الخَلِیلُ الخُلَّةَ لِاَجلِ خَلَّةٍ بَیضَاءَ لَا یَدجِی سَنَاهَا الظُّلَمُ +

آنکه منع کند دوست دوستی را بجهت سرکه خود + آفتابیست که تاریک نمی کند روشنی او را شب تار +

بَیضَةُ العُقرِ + بَینَهُم عِطرُ مَنشِمِ + بَینَ جَبهَتِهِ وَبَینَ الاَرضِ جَبهَاتٌ +

اول تخم ناکیان + درمیان ایشان عطر منشم ست + میان پیشانی او و میان زمین پیشانیهاست +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

باادب باش تا بزرگ شوی + باادب باش گر تو زاده ناسی + با تنگ ظرفان نشستن عمر ضائع کردن ست + با خدا کاریست ما را نا خدا در کار نیست + با دوستان تلطف با دشمنان مدارا + با دردکشان هرکه درافتاد و برافتاد + با درد کسی رسد که دردی دارد + با دسخجان بد آفت نمیرسد + با دمجان بازان ست لیکن خرجکی دارد + باد از دماغش بیرون رفت + بارها گفته ام و بار دگر میگویم + بارئ هیچ خاطر خود شاد میکنم + بازی بازی بریش بابا هم بازی + بازرا بار زوار بودن به چغندرا جغد سار بودن به + بازار مصطفی خریدار خدا + بازاری را نیازاری آگر آزاری چنان آزاری که باز آری + بازو بریدن به از دست برآمدن + بازگردد باصل خود هر چیز + باسیه دل چه سود گفتن وعظ + باغبان را قیمت میوه گوش کرده باشد + باغ سبز می نماید + باقی داستان شب فردا + با کافر و مسلمان نشین و صلح کل کن + بالاتر از سیاهی رنگ دگر نباشد + بالای باد میگردد + باندازهٔ گلیم پا دراز کن + با همه کج کلاه با ما هم +

۵۱
بیضة العقر بیضه که پیدا نشود و تخم ... ... یا بیرون اول تخم ناکیان یا تخم پسین آن یا تخم خروس که در سال یکبار پیدا شود و نیز این لفظ در امری که نادر بود و عطیه و تحفه که یکبار اتفاق افتد ... ... مثل آن استعمال کنند

با همه باشی بکیر یا هم بازی + با هیچ دلاور سپر تیر قضا نیست + با هر که راست آید اجنبی
... آید + باید متاع نیکو از هر دکان که باشد + با این ریش به فسق ببال دیگر
پرواز میکند + ببام بلند دست بر آسمان نتوان رسانید + بپوستین مردم افتادن
بت پرست ار در کعبه رو گیرد + بچه در شکم و نامش مظفر + بچه تا نگرید مادر شیر ندهد + بخشنده
کسی که بار بود + بخت اگر گذرد اشتر سوار بود + بخت اگر یاری دهد دندانت شد الشکنند
بخت اگر برگردد از پالوده دندان بشکند + بخت داری برو بپشت بخواب + بخت که برگردد
اسب تازی خر گردد + بخشنده آب است که هر چه باید ترکند + بدخواه کسان هیچ بمقصد
نرسد + بدرو هم روزی خورد + بدروی در تن گرفتار است + بدعای گربه باران
نمی بارد + بد اهر با کسی وفا نکند + بدی را بدی سهل باشد جزا + اگر مردی احسن الی من اسا
براست عاشقان بر شاخ آهو + بر اسپ چوبین سوار است + برین مژده گر جان فشانم
رواست + که این مژده آسایش جان ماست + بر پای سر خری به سر سید + بری نهاده
چه سنگ چه زر + برای کوری ابلیس سا یک گردو معمول نگردد + برحمی نشید انگ ...
بر لب بدل چنگ و نه گزند کس ... + بر هر چند باش که سر می شکنند دیوانه اش + بر رسولان
بلاغ باشد و بس + بر سر خر زند آدم هر چه آید بکنند + بر صراط مستقیم ای دل کسی گمراه نیست
بر عکس نهند نام زنگی کافور + برق زده را از فوجه سود + برگ سبز است تحفه درویش + بر برنج
و غسل روزی خدا داده است + بزرگی بایدت بخشندگی کن + بزرگی طفل از ادب است
بزرگی بعقل است نه بسال + بزرگان خورده بر خوردان نگیرند + بزرگیش نخوانند اهل خرد
که نام بزرگان بزشتی برد + بزر اغم جان است و قصاب اغم پیه + بز که ... گریه ها
می آید + بز که گرگین شد از گله بدر باید کرد + بز مرده و شاخ زرین + بز با پهای نر ...
بلعف سخن میگوید + بسیار سفر باید تا پخته شود خامی + بشنو یا نشنو من گفتگوی میکنم + بشنو صدای

تو پیدا + بشهر خویش هر کس شهریارست + بشهر خود روم و شهریار خود باشم + بعد از مردن
کن نیکوئی شده باشد + بعد خرابی بصره + بعد از رنج راحت است + بعیب خود بینا باش
بقدر مال باشد سرگرانی + بکن نکو مت لیک منت منه + **بگفتن آتش** دهن نمی سوزد
بالای طویله بر سر میمون + بلبلا مژده بهار بیار + به بوم شوم گذار + بلقمان حکمت آموختن
چه حاجت + بلند پروازی میکند + بی میوه ز میوه رنگ گیرد + **بهر کش** باید گرفت تا
راضی شود + **بندگی** باید بی میرزادگی منظور نیست + بندگی کن ترا بحکم چه کار + بندگی بجای
بنده درگاه تا بخانه همراه + بنشین که گدائی کنم و پیش تو آرم + بنگر که چه میگوید منگر که میگوید
بود هم پیشه با هم پیشه دشمن + بوزنه را با دروگری چه کار + بوزینه به نقل آدم انسان نشود
بوسه بپیغام است نیاید + بوسه بعا زال نمی باشد + بوی مشک پنهان نمی ماند + بهار باغ
دل آسوده را بکار آید + بهانه بچه باد میزند + ببین تفاوت ره از کجاست تا بکجا + بی تنانی
گوشت مردن به + بتقاضای همت قصابان + بهر یک گل منت صد خار میباید کشید
بهر نامش که خوانی سر بر آرد + بکار یکه همت بسته گردد + اگر خاری بود گلدسته گردد
بهشت در پای مادران + بهشت آنجا که آزاری نباشد + کسی را با کسی کاری نباشد
بی بال و پر شده + بی پیر مرو تو در خرابات + هر چند سکندر زمانی + بیتاب عشق چه کند
حق بدست اوست + بخیش در آب ست + [illegible] + بنیم چه میشود + [illegible] اگر سجده
آونسته بسازد + پای طاق فرو افتد یا قبا کج آید + بی دست و بی پا قصد + بی زر [illegible]
هر چه [illegible] زر کرد + بی زر بی پر [illegible] ست + [illegible] نگنجد + [illegible] از [illegible]
نباید رسید + بی می مست ست + بی نان توان زیست ولی بی آب نتوان

گنجینهٔ سوم در مثلهای هندی

پاپ نه ماری [illegible] + باپ نه دادا [illegible] + باپ [illegible]

باپ کی آگ آئی بیٹا کرے بیٹی کے آگے آئی + باپ پوت پتا پر گھوڑا بہت نہیں تو تھوڑا تھوڑا + بات کی بات خرافات کی خرافات + بکری کی سینگھو نکو چرکیو ہیر کی بات + بات رہ جاتی ہے وقت نہیں رہتا + بات پر بات یاد آئی + بات کہی اور پرائی ہوئی + بات پوچھی بات کا لچھن پوچھے + بات جو جا ہے آپنی تو پانی مانگ نہ پی + باتین اگلی کرتین خوار + باتی ہاتھی پانی اور باتی ہاتھی پاہی + بارہ باٹ اٹھارہ ہنڈیری + بارہ برس بیچھے گھورے کے بھی دن پھرتے ہین بارہ برس سیئی کاشی مرنیکو مگہر کی پاٹی + بارہ برس دلی مین رہے محصول نہین دیا کیا کرتے تھے بھاڑ جھونکتے تھے + باڑہ ہی جب کھیت کو کھائے تو رکھوالی کون کرے + بازار کی مٹھائی جس نے پائی تس نے کھائی + باسی بچے تو کتا کھائے + باسی کڑہی او بال آیا + باسی پھولوں باس نہین پردیسی بالم تیری آس نہین + باتی کا مارا گانون اور آگ کا مارا چولہا + باگ بکری کو ایک جگہہ پانی پلایا ہے + بال کی کھال کھینچتے ہین + بلا [illegible] چور [illegible] بانہوں [illegible] بامھن دانت تگے مین باندہ کھیتے جیسے + بانچ بجھو ٹی شیطان کی لنگوٹی + بانچ بہانے سو ٹھہ اڑانی + بانس ڈوبین پورین تہاہ نہ پائین + باندی کی آگے باندی منہہ گنو تہ آندہی باؤ نہ بتاس تیرا اچھل کیونکر ڈوبا پوت نہ بھتار تیرا پیٹ اکیونکر ہوا + باہر کی کھا جائین گھر کے گیت گائین + بائی بیچ گئی بتیس دانت کی بہاکہا خالی نہیں جاتی بجا دے خفیا ڈھولکی کہ میان خیر سے آئی بیچ بی جما آندہی آئی + بچھو کا کھوٹا کے بل ناچتا ہے + بچھو کا منتر نجانے سانپ کی بل مین ہاتھ ڈالے + بخت اور گئے بلندی رہ گئی + بخت دیتا یار تو کر گھوڑے اسواری + [illegible] + بختاور کا آٹا گیلا کمبخت کی دال گیلی + بخشش [illegible] + بخشی کی [illegible] بد اون کے للا + بدلا بین [illegible] ویسی ہو پھر بھی پیسے + برا بیٹا کھوٹا پیسا کام آتا ہے برائی کنارے ہو جاتین گر کا مع وعدہ [illegible] + بریلی رہ پار بیٹی + بڑا بول قاضی کا

پیادہ + ٹڑا ہی پانچ سے + ٹڑ ہیاد دانی ہونی پر آئی پرتن او ٹھانی لگی + ٹڑہ بہس لگا ہی ٹڑون کی بات ٹڑی + ٹڑے میان تو ٹڑے میان چھوٹے میان سبحان اللہ + ٹڑی بہو لکا نیچا ٹڑے گہر ٹڑے بہر ڈسو ڈسہ بیچے + ٹڑی بہو لو بلا و کہیر مین نون ڈالی ٹڑی بو اسیج کہتی ہین بس کر میان بس کر مین پی کہیا تیرا الشکر + بسم اللہ کی گنبذ مین بیٹھی ہین + بغل مین لڑکا شہر ڈہنڈہورا + بکری نی دودہ دیا مینگنیون بہرا + بکرے کی مان کب تک خیر منائے گی بگانی کارن نولی توڑی تان + بگانی مال پر چہینگر نزاد ہو بیٹھیا + بگانی اسونیت اوپا سے بگڑی اڑائی بابو بو شو ککے سر + بگلا مارے پنکہہ ہاتھہ + بل کی بجاتیری دیج + بل تو اپنا ہی بل نہین تو جاوی جہل + بل جابی ارج کو موتی لگی پیاز کو + بلی بہی اڑتی ہی تو منہہ پر پنجہ + بلی بہی + بلی خدا کے لیے چوہا نہین مارتی ہی + بلی کہ چھیچڑو ونکا خواب + بلی لا انکہہ کر آتی ہی + بلی کے بختون چہینکا ٹوٹا + بن بلائی دو مہنی لڑکی باتون ساتہی آئے + بن بلا گو احمق ای نوری ضحنک بن دہو پرتیت نہین + بن کہا و ج بن تال ناجی ہی + بن جو جی لڑکو کہتی ہی پیند رسے ناتہہ مین ناریل بندر کی آشنائی کیا + بندر کا گہاو + بندر کی آشنائی جی کا زیان + بند کیا جانے آدیکا سوا + بندو عاجبری + بندی جب شادی کرتی ہی تب ایسی ہی کرتی ہی + بن سوئے لڑکا بہی دودہ نہین پاتا + بن لاگ کہیلے جو جوا آج نہ ہوا کل ہوا + بن ناریل تو بہ بن مانگی دودہ برابر مانگلے ملی سو پانی + بن ہونی ہونی نہین اور ہونی ہو کر ہی رہے + بنی تو بنی نہین تو دا او ٹوکہان ہی + بنی تو بہائی نہین تو دشمنائی + بنیائی کی بات رہی اور سو + بنیائی کی تقصیری بہلی بنیا تو لتا ہی نہین کیتے بن بوراتول + بنیا گو ٹہیا ہی کی کہاتا ہی + بنیا مارے جان گہگ مارے انجان کو + بنی کا بیٹا کچھہ دیکہہ ہی کر گرتا ہی + بنیے سے سیانا سو دوانا + بوجہا سب سے اونچا + بوجہہ لدہ وکہائی سو بچپائی نکہائی سو پچتائی + بوڑہا چو چلا جائے بچے ساتہہ لٹو ہا جانی کیا بالا جانے ہیا + بوڑہا بالا برابر ہوتا ہے + بوڑہا بیٹا امید پر ضرور جاوے

بوڑہی منہہ مہاسی لوگ آئی تماسی + بوڑہی کلاونت کی کون سنی + بوڑہی ہو تی ہی کہین سے پڑہی
بوڑہی باپ سے خلق دوار + بوڑہی گہوڑی اور لال لگام + بوڑہی جورو انام غنیمت + بوڑہی گہوڑی باگ
اور رہی کہال کی کہال + بول تو بی بی میری نہین تو در کار ہی نہین تیری + بوند کا چوکا گہڑون
ڈہلکایا + بویا نہ جوتا مفت کا پوتا + بہت اتمیت منڈہی خراب + بہت آئی تہوڑی گئی
بہتی دریا مین ہاتہہ دہولو + بہیگی کاونا اور گنگی آگی گل اندہی اگی ناچنا تمین ال بال + بہو تا
وس گہر گہالی + بیاہ نہین کیا برات تو دیکہی ہی + بی بی من بہربالی کا پیڑی بالی + بی بی
خیلا دو جہی ایک میلا + بی بی واری باندی کہاے گہر کی بلا باہر نجاے + بی بی نیک بخت
ڈمر کی وال تین وقت + بٹیا مرو پر تسر نہ پڑے + بٹیا ہن کی کہاتی ہین باپ کی نہین کہاتی
بٹیا چمار کی اور نام رکہا جگ جیتن + بیچ بیچ میری بخنی کا بیاہ + بیجیائی کا بدنع منہہ پر لیا
ہی + بیدرد قصائی کیا جانی پیر پرائی + بیدل نوکر دشمن برابر + بید کرے بیدی او بیکا گری خدائی
بید ہی کی چاولون نپت + بیسی گہیسی + بیکا مباش کچہہ کیا کر + بیل نہ کود اکودی
گون یہ تماشا دیکہے کون + بیل کا مارا بہول تکی بول کا [illegible] بیل تلہ

گنجینہ چہارم در مثلہای حرف بہا

بہات ہوگا تو کوے بہت آرہین گی + بہات چہوڑا جاتا ہے ساتہہ نہین چہوڑا جاتا
بہاری پتہر دیکہا چوم کر چہوڑ دیا + بہاگل بیری بہگیلے او پہل گا [illegible]
مینون نامرد + بہائی ایسا دوست نہین اور بہائی ایسا دشمن نہین + بہائی بہا و کری
اور چاو کرے + بہائی مس کہائی بہتیجے مس [illegible] بہت [illegible]
بہنجے ڈنڈ ہی آپ کی کہے دیتے ہین بہرا سو بہرا بہس مین [illegible] چالو دو [illegible]
بہلا کر بہلا ہوگی سو اگر نفع ہو + بہلے کا بہلا + بہلی گہوڑی کو ایک [illegible] بہلا آدمی کو
ایک بات بہلے کا زمانہ نہین + بہلی کی بہا آو بہرے کی جنوائی + بہ [illegible] یان دریا [illegible]

بر گھٹلی سب ہوا بھوانی نبل بکری سبل بھوکی بیر اگھانی گانڈ اتنے پر کھائیں بھول کا کھانڈا
بھوکھی ہو تو ہر ہرے بیر ہر دکھہ دیکھو + بھوکھی سو کھا دوا او روکیا کہا چار روٹیاں + بھوکھا بچھو
جو بی اگھانا کہی مجھے اور نادے + بھوکا بنگالی بہات بہات پکارے + بھوک کو بھوجن کیا اور نیند کو
بچھونا کیا + بھوک گئی بھوجن بجے جاڑا گئی قباے جوبن گئی تریا ملی تینوں یو سہاے + بھولی بامہن
گائیں کھائی اب کھائیں تو رام دہائی + بھولا گو دن وٹہرا منڈو نی باندہ تا سہرا + بھول
گئی ناسہنگ ڈال دی بہات میں + بھول گئے راگ رنگ بھول گئی ذکریاں تین باتیں یاد رہیں
نون تیل لکڑیاں + بھونکا کالا انگہہ کے سامنے + بھوئیں ٹیری ساہ کی دونی بھیاجی کڈ ٹڈنلو
بھیاجی بہتیرا اوٹڈ بلو یہیں سے بدے پہلوان نہیں بنتے + بھیاجی کی گھوڑی بھیڑ تا دسہاں
بھیک ادر بھوڑ + بھبکی مرغی پھنسے کے آگے بین بجائے بھینس کھڑی پگالی کرے +

خزینہ سوم در امثال حرف بای فارسی مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در مثلہای پارسی

پاجی بطواف کعبہ حاجی نشود + پار بودی قطلبک امسال تیغی قطلب دین سال دیگر
ہمانی قطلب دین حیدر شوی + پاے بیش آرید وپیش دیوار + پای حنا بست
پای استدلالیان چوبین بود + پای چوبین سخت بی تمکین بود + پای در زنجیر پیش دوستان
بہ کہ با بیگانگان در بوستان + پای چراغ تاریک میباشد + پختہ پنیر و نان خمیر + پدر کش با شتابی
نشاید + و گر شاید بجز کشتن نشاید + پسر اگندہ روزی پراگندہ دل + پرتو نیکان نگیرد
ہر کہ بنیادش بدست + [illegible] + پرستی کہیچ بسبب [illegible] و گرسنہ
پرستار زادہ نیاید بکار + اگرچہ بود زادہ شہریار + پس از سی سال این معنی محقق شد بخاقانی
کہ یزدانیست با او بنجا تست [illegible] + پسر نوح

بابدان نشست ٭ خانمان خویش گم شد ٭ پس مانده گاو انجر بابد داد + پس مانده هم سگ را شاید + پس مانده سگ قابل طهارت نیست + پشت بام زندان و دزدی پشت را نقره باشد لیکن نقره را پشت نباشد + پشم از خایهای ندان آهم + پشمی در کلاه ندارد + پشه چو پر شد بزند پیل را + پنج انگشت برابر نیست + پند پدر نافع نشد سوی مادر او را چه همت کند مینالید پهلوان زنده خوش است + پیچش مار از کجروی اوست + پیران نمی پرند مریدان می پرانند + پیر شو با موی سپیدی و صد عیب چنین گفته اند + پیر نابالغ پیر من حس است اعتقاد من بس است + پیر من هر چه کند عین عنایت باشد + پیر که در عشق شود غنیمت است + از شاخ کهنه میوه نو رس غنیمت است + پیش زبان کج تلی نیست + پیش کسی مرو که طلب کار ناز بران کن که خریدار تست + پیش طبیب مرو پیش کار آزموده برو + پیش از ین من هم دل باغ آشیانی داشتم + پیش از عید مصلا میرود + پیش از مرگ واویلا + پیش ناظم ناثر و پیش ناثر ناظم و پیش هر دو هیچ و پیش هیچ هر دو + پیش دروغ گو هر کس لاجواب است + پیغمبر اول دعا برای خود میکند + پیل در گل مانده را تا پیل بابد تا کشد + پیمانه اش پر شده

گنجینهٔ دوم در مثلهای هندی

پانی کا مال پر اپت جائے ڈانڈ ہی پا چور لیجائے + پانی کی ناو ڈوبے پر ڈوبے پادشاہو رکا اور دریا و نکا کس نے پھیر پایا ہے + پا ساٹھی انا ڑی جیتی + پاک رہ بیباک رہ پال پال تیری جی کا ہو گا کال + پانچوں انگلیاں کہی نہیں + پانچوں انگلیاں برابر نہیں پانچوں سواروں میں ہم بھی ہیں + پانچیں پنڈت چھٹی نرائن + پانچ تین نو تیرہ تیلا دئیے پانچوں سیت پچاسی ٹھاکر + پانچے سو نکلی پڑتی ہیں + پانڈے جی پچتاوگے پھیر چنے کی کھاوگے + پانڈے جیوں سے منیا ٹین + پانڈی دو دو پیچ گئی + پانی پیکر ذات پوچھے ہے

پانی پیجے چہان کے اور پیر کیجی جان کی + پانی کا ہگا منہہ پر آتا ہی + پانی سی پتلا کر ڈالا پانی
کا سا بلبلا + پاؤن تلی کی زمین سرکی جاتی ہی + پیٹا گہر کا اور بندہ سرکا + پتہر کو جونک نہین
لگتی + پٹاری مین بند رکہنی کے لائق ہین + پٹہان لڑائی ہارین پیچہے داڑہی پہٹکارین + پٹہان کا
پوت گاہی اولیا گاہی بہوت + پچہلی کیا کہائی پچہلی عقل آئے + پڑی رہی چار لونین
فراہم ہوتا ہی + پرائی مرد او کہیتی مین ہیر پیر ٹیلی لی بی اور چٹائی کا لہنگا + پروسن جلکو مین رکہہ
پیر کی گائین کلیندی کہائی ہی رتنا وہای تہوی تیر جا ہی + پیر کی کہیتی پیر کی گائین وہ پاپی جو برو دے کر
جائین + پیر کو کنوان کہودا اور آپہی ڈوب ڈوب مرے + پیر گہر کودین سوسل خند
پیر ہوئی سنا سو لیسوتاں آئی انسو + پردیسی کی مینہ برسیگا تو ہماری بہی بہار آریگی + پرپیا
سول کی پہنبیس گہٹتا + پسنہاری کے پوت کو چبینا لابہہ + پکا پہوڑا سو رہا ہے +
پکی بیر کی تلکے مرتی والی ہین + پگڑی رکہہ گہی جلہہ + پگڑی پہیر رکہی ہی + پگڑی اٹکی ہے
پنچ مل خدا خدا مل پنچ + پنچ مل کہین تلی تو تلی ہی سہی + پنچ مل کریجی کاج ہاری جیتے
آلی کے نہ لاج + پوت پنتڑوتی کا کنتہہ سوہاگن جوبنی والی کی منہہ چہائی + پوت فقیرن کا
چال چلے امیرون کی + پوت سو میٹہہ بہتر سو میٹہہ کریا کہہ کر کماؤن + پوچہتی پوچہتے دلی پہنچ
جاتی ہین + پوستی کی انچ او بیرا دیر نہین جاتی کی + پوس کو نی گہوس پوتی پوتی آنچ ہی +
پرن بہائی ہر یالا اپنا + پہلی ہی بسم اللہ غلط + پہلی جو می گال کاٹا + پہلی گہر مین تو پیچہی مسجد
مین + پہلی پہوی جو گی بیچ مین پہوی پہوگی پیچہی سو پیچہی روگی + پہلی پونہی اللہ میان کی آس +
پیا دہی پیادہی پوپیش کیا + پیاسا کنوئی پاس جاتا ہی کنوا پیاسی پاس نہین آتا +
پیت کی ریت ہی نرالی ہی + پیٹ مین پڑہی بوند نام رکہا محمود + پیٹ کو ئی منہ سو ئی پیٹ پہیرے
رزالی اور بہوک بہلی آدمی سی ڈرے + پیٹ بہر کی کہوٹی چالین + پیٹ مین پڑا چارا تو کودنی لگا
بچارا + پیٹ مین پڑیان روٹیان تو سبہی گہلیان چوٹیان + پیٹ مین جو پڑ گئے + پیٹ سے

پاؤن نکالے ہین سپٹ بہرو بیٹھہ لادو + بیٹھہ پیچھے بادشاہ کو بہی بر الٹھی مین پیچ پی نہرا ہمتہ کہائی + پیر آپہی در ماندہ ہی شفاعت کس کی کرین + پیر کو نہ شہید کو پہلی نکٹی کو چہپایا + پٹھر جیسی یون ہی دکہائی دیتا ہی + پیسا پیسا چینی بہر او ٹہایا + پیس لو تو پٹیون مین ہوئی نکار ہونگی آئی لوٹہی کہاگئی + پیپے پیر دہر کی بوٹیان اوڑائون تو بہی نہ درد آوے + پی لو تو سوتے آندہر کرین گرو سنگا

گنجینہ سوم در امثال حرف پہا

پہاٹک ٹوٹا گرہ لوٹا + پہاوڑ یکا نام گل صفا + پہاوڑا نہ کودا ر اٹہرا کہیت ہمارا پہٹ وانکا جلنا جو نکلے راپٹی آنس + پہرپہر کہو تو کہیں ہے + پہر پانہ ساری ٹبری سو بہا ہماری + پہل پاتی سہالی پائی + پہوٹی سہتی نہین سہی + پہول سہیں + پہول چہپہرے تو پہل لگے + پہو بدن مین نہین سماتے + پہونکا سا پہونک کے قدم رکہتے ہین + پہوئیون پہوئیون تال بہرتا ہے +

خزینہ چہارم در امثال حرف تا مشتمل بر شش گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

اَلتَّاجِرُ الْجَبَانُ لَا يَرْبَحُ وَلَا يَخْسَرُ + اَلتَّاجِرُ الْجَبَانُ مَحْرُوْمٌ +

بازرگان بددل سودمند نمیشود و زیان کار نیشود + بازرگان بددل محروم ست +

اَلتَّاجِرُ يَخْرُجُ مِنْ كَسْبِهٖ هَجْمُ الذُّبَابِ عَلَى طَبَقٍ وَلَا يَنْقُصُ مِنْهُ

بازرگان بیرون می آید از کسب او کاسہ مگس یعنی سرشش بر طباق و کم نمیشود ازان

رَأْسُ بَقٍّ + تَاخِيْرُ الْاِسَاءَةِ مِنَ الْاِحْسَانِ اَلتَّاخِيْرُ مِنَ الرَّحْمٰنِ

سر پشہ + تاخیر بدی کردن از احسان ست + تاخیر از خدا است

وَالتَّعْجِيْلُ مِنَ الشَّيْطَانِ اَلتَّاسِيْسُ خَيْرٌ مِنَ التَّاكِيْدِ +

و شتابی کردن از شیطان ست + سخن نو آوردن بہتر ست از تاکید + ۱؎

۱؎ پس در تاسیس فائدہ جدید حاصل می شود بخلاف تاکید ۱۲

تأكل الكمثرى وتعند الخلاف + تأكيد المودة بالحرمة + تأمرني

میخوری امرود را و دشمن میداری خلاف را + استوار کردن دوستی بحرمت است + حکم میکنی مرا

بالاستقامة وانت تتعوج + تأمل في افعالك تبلغ آمالك

براستی و حال آنکه تو کج میشوی + امیدوار و در فعل باش خود برسی امید های خود را

تبصر العواقب تؤمن المعاتب + تبعة قياد الحبيب تجاوز

ببین انجامهای کار را بی خوف شوی از خشم کننده + پس رو گرد او رسن محبوب + تجاوز کرد

الروض الى القاع القرق + التجارة ينبوع الاموال + التجربة المحك

باغها سوی بیابان هموار + سوداگری چشمه مالهاست + آزمودن تجربه

تضيع العمر + التجربة مرآة العقل + تجشأ لقمان من غير شبع

ضائع کردن زندگانی است + تجربه آئینه عقل است + بتکلف آروغ داد لقمان بدون سیری

تجوع الحرة ولا تأكل بثديها + تحد ولا تحمار الحاجات +

گرسنه می شود زن حره و نمیخورد پستان خود را + میراند آنها را خر حاجتها +

تحسبهم جميعا وقلوبهم شتى + تحسبها حمقاء وهي باخس

گمان میکنی ایشان را مجتمع و حال آنکه دلهای ایشان پراگنده اند + گمان میکنی آن زن را احمق و حال آنکه او ستمگار

تحقره وينتا + تخالت العقرب بالافعى + تخاصت قلبه

خوار میداری او را و حال آنکه بلند میشود + سرا کاوید کژدم مار را + جدا شد بعضه

من قوت + تدارك في آخر العمر ما فاتك في اوله + تربص

از چوزه تدارک کن در آخر عمر آنچه فوت شد ترا در اول عمر + امید میدار

حجرة وترقي وسطا + الترحم على الاشقياء ظلم على السعداء

حجره را و بالا میروی وسط را + مهربانی کردن بر بدبختان ستم است بر نیکبختان +

تَرْكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ + تَرْكُ الذَّنْبِ أَيْسَرُ مِنْ طَلَبِ التَّوْبَةِ

گذاشتن دنیا سردار هر عبادت است + گذاشتن گناه آسان تر است از طلب کردن توبه

تَرْكَ الظَّبْيِ ظِلَّهُ + تَرْكُ الشَّرِّ صَدَقَةٌ + تَرْكُ الْعَادَةِ عَدَاوَةٌ

گذاشت آهو سایه خود را + گذاشتن بدی صدقه است + گذاشتن عادت دشمنی است

تَرَكْتُهُ عَلَى مِثَالِ لَيْلَةِ الصَّدَرِ + تَرَكْتُهُ مِثْلَ مَفْرَقِ الصَّمْعَرِ + تَرَكْتُهُمْ

گذاشتم او را بر مانند شب بازگشت حجاج + گذاشتم او را مانند جای برکندن صمغ عربی + گذاشتم ایشان را

فِي حَيْصَ بَيْصَ + تَرَكْتُ الرَّأْيَ بِالرَّيِّ + تَرَى الْفِتْيَانَ كَالنَّخْلِ وَمَا

در تنگی و سختی + گذاشتم اعتقاد را به دیار ری + می بینی جوانان را مانند درخت خرما و کدام

يُدْرِيكَ مَا الدَّخْلُ + تَزَاوَرُوا وَلَا تَجَاوَرُوا + تُسَائِلُنِي بِرَامَتَيْنِ

آگاه کرد که چیست دخل + ملاقات کنید همسایگی مکنید + سوال میکنی مرا در دو ...

سَلْجَمًا + تَسْمَعُ بِالْمُعَيْدِيِّ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ + تَضَرَّعْ إِلَى الطَّبِيبِ

شلغم را + شنیدن تو معیدی را بهتر است از دیدن تو او را + زاری کن بسوی طبیب

قَبْلَ أَنْ تَمْرَضَ + تَطَأْطَأْ لَهَا تُخْطِئْكَ + تَطْلُبُ أَثَرًا بَعْدَ عَيْنٍ

پیش از آنکه بیمار شوی + سر پست کن برای آنکه فرود آید ترا + میجوئی نشان را بعد شخص

تَطَلُّبُ الْمَثَالِبِ شَرُّ الْمَعَايِبِ + تَعَاشَرُوا كَالْأَقَارِبِ وَتَعَامَلُوا كَالْأَبَاعِدِ

جستن عیبها بدترین عیبها است + آمیزش کنید مانند نزدیکان و معامله کنید مانند دوران

تُعْرَفُ الْأَشْيَاءُ بِأَضْدَادِهَا + تَعْرِيفُ الْمَجْهُولِ بِالْمَجْهُولِ + التَّعْرِيضُ خَيْرٌ

شناخته میشود چیزها به ضدهاے خود + تعریف نا معلوم به نا معلوم + تعریض بهتر است

مِنَ التَّوْضِيحِ + التَّعْظِيمُ عَلَامَةُ النِّفَاقِ + تَغَافَلْ عَنِ الْمَكْرُوهِ

از توضیح + تعظیم نشان نفاق است + غفلت کن از مکروه

توقّر + تغافل کانّک واسطی + تفاءل بالخیر تنله + تفرّقوا ایدی سبا

توقیر کرده شوی + تغافل شو گویا که تو باشنده واسط هستی + فال بگیر به نیکی بیابی او را + متفرق شدند مانند سبا

تفکّر ساعة خیر من عبادة ستّین سنة + التقادیر

تفکر یکساعت بهتر است از عبادت شصت سال + تقدیرها

تبطل التدابیر + التقدیر یضحک علی التدبیر + تقرّب الطریق

باطل میکند تدبیرها را + تقدیر می خندد تدبیر را + نزدیک بکن راه را

فی زیارة الحبیب + تقلّدها طوق الحمامة + تکبّر وامع المتکبّرین

در ملاقات محبوب + قلاده بینداز در گردنش طوق کبوتر را + تکبر کن با تکبر کنندگان

وتواضع مع المتواضعین + تکرار القلم یبطل الخطّ + تکلّموا الناس علی قدر

و فروتنی کن با فروتنی کنندگان + تکرار قلم باطل میکند خط را + کلام کنید مردم را باندازه

عقولهم + تلدغ العقرب طبعا + تلدغ العقرب وتصیح + تلطف

عقلهای شان + می گزد کژدم از روی طبیعت + می گزد کژدم و آواز میکند + نرمی گردان

الکلام یخدع اللئام + تلف المال خلف العمر + تلک الامثال نضربها

سخن می فریبد جوانمردان را + هلاک شدن مال سپس عمر است + آن داستانها بیان میکنیم آنها را

للناس + تلک الرسل فضّلنا بعضهم علی بعض + تمام الربیع الصیف

برای مردمان + آن رسولان بزرگی دادیم بعض اوشان را بر بعضی + تمامی ربیع گرما است

تمتّعی انتهی لک + التمتّع فی ایّام طویلة یوجد بالصبر علی ایّام

برخورداری اگر خواهم مر ترا + برخورداری یافتن در روزهای دراز یافته میشود بجهت صبر بر روزهای

قلیلة + تمجّها حمقا + تمرّد مارد وعزّ الابلق + التمر بالسویق التمر بالزبد

اندک کامی اندازی آنرا از روی حماقت + سرکشی کرد مارد و غالب شد ابلق + خرما عوض سویق است + خرما پخته ست

وَالنَّاظُورُ غَیرُ مَانِعٍ + تَنْهَانَا اُمُّنَا مِنَ الْغَیِّ وَتَعْدُو فِیهِ + تَوَاضُعٌ

و باغبان نیست مانع + نهی میکند مارا مادر ما از گمراهی و تجاوز میکند خود در آن گمراهی + فروتنی

اَلْمَرْءُ یُکْرِمُهُ + تَوْبَةً نَصُوحًا + تَوْبَةُ الْجَانِی اِعْتِذَارُهُ + تَوْفِرُ لَحْمِهِ +

مرد بزرگ میگرداند اورا + توبه کردن خالص + توبهٔ گنهگار عذر خواستن اوست + بسیار داده میگوشت او

تَوَکَّلْ عَلَی اللّٰهِ یَکْفِکَ + تَهَادَوْا تَحَابُّوْا + تَهْنِیَةُ النَّوَالِ ثَمَنُ السُّوَالِ +

اعتماد کن بر خدا کفایت کند ترا + هدیه دهید یکدیگر را تا دوست دارند یکدیگر را + مبارکبادی بخشش بهای سوالست +

گنجینهٔ دوم در امثال فارسیه

تا ببینیم که از غیب چه آید بیرون + تا بدکان خانه در گروی + هرگز ای خام آدمی نشوی + تا تریاق از عراق آورده شود مار گزیده مرده بود + تا تو آدم شده من خر شده ام + تا تو بمن بجز من بخدا امیر تاج محمد قرة العین آدمیانست + تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون + تا در میان خواسته کردگار چیست تا در نرسد وعدهٔ هر کار که هست + سودی نکند یاری هر یار که هست + تا ریشه در آب است امید ثمری هست + تاریکی و اشارهٔ ابرو + تاریکی شب سرمهٔ چشم کور موش است + تا ریری و پود مرگ یکیست + تا سال و گرمی که خورد زنده که ماند + تا شب نروی روز بجائی نرسی + تا صدف قانع نشد پر در نشد + تا مرد سخن نگفته باشد + عیب و هنرش نهفته باشد + تا مار راست نشود بسوراخ نرود + تا نباشد چیزکی مردم نگویند چیزها + تا نفس باقیست راه زندگی همواره نیست + تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد + تمانچه روزگار نخورده است + تبدیل فی الثقه مضاعف تخته تخت یا تخته تابوت + ترازو می زهره از گرانی سنگها نشکند + ترازو سر دوست قلب + ترازو نصیبیست که بر سر نور یاقوت یافت سر فرو آرد + ترا آب می برم و تشنه می آرم + تربیت نا اهل را چو گردگان بر گنبد است + ترسان ل را چه پری و چه عفریت + ترکی هنر است +

ترکی تمام شد + تشنه در خواب آب می بیند + تصنیف را مصنف نکو کند بیان
تعریف زیاده بدتر از دشنام است + تعظیم کارگران معاف + تعظیم صاحب خانه کردن
پنبه از گوش حلاج بر داشتن است + تقویم پارینه بکار نیاید + تکیه بر عزازیل احوال کرد + تکیه جنازه
تکیه بر جای بزرگان نتوان زد بگزاف + تندرستان را نباشد درد ریش + تنور تا گرم
است نان توان بست + تنها پیش قاضی روی راضی آیی + تواضع ز گردن فرازان
نکوست + تواضع دو سر دارد + تواضع کم کن بر مبلغ افزا + توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر میکنند
توبه را شکستن ستم + تو پاک باش مدار ای برادر از کس باک + تو دان کار تو کار زرگر
نکو ساختی + تو را با آسمان نیز پرداختی + تو کیا ایندر از خواب تحفظی چه انمی میری + تو را دل ده
و دلیری بین + رو به خویش خواهان و تیر بین + تونگری بدل است نه بمال + تهی سبد رسیاه
تیر چرخ را کمان چرخ باید + تیر چون ترشد کمان گردد + تیر آخر بجگر کافر + تیشه را با تراش کار است
خواه عود پیش آید خواه چوب + تیشه گر شبل ست ور سوتاب ندبرد + تیغ کج را نیام کج باشد

گنجینهٔ سوم در مثلهای هندی

تارون بھری رات + تاڑی مار کھاؤ تیر کی تراش پانی + تاش پر مونج کا بخیہ + تالی دو کر باجے
تانا دیکھے چپتنا اور گھوڑا دیکھے سہوار + تانت باجی اور راگ بوجھا + تانی کھاٹ کر پانی گھاٹ
تا بین تا بین بھیس + تبا سنچہ مارے + سنہ لال رکھتی ہین + تتھری نے دیا جنم جلی نے کھایا
نہ جیب جلی نہ سواد پایا + تتی کھیر گھی کی نہیں کا سیا لایون ہی گیا + تجھ سے تو جانور مین
مین بھی پانی نہ کھواؤن + تجلی کو تکرار نہین + تجھے پڑی کیا پڑی تو اپنی نبیڑ + تختی پر تختی
میانجی کی کمبختی + تربت دان مہا پن + ترکش مین و تیر نہین شہر ماشری لڑتی ہین + ترک ہو ہوئے
تو بہنا + ترکی تمام ہوئی + تریا چلتر جانے نہ کوئی خصم مار کے ستی ہوئی + تر تیا کی بچون کو موچ گئی

تنکلے کا سابل نکل گیا تل گھیرا او پر سہرا + تلو و نسی لگی ہو تلی سانگ او پر ناگت تلی کی دانت تلی اور او پرکے او پر رہ گئی تم بھی کہو گی کہ مجھی کوئی جورو کرے + تم روؤ اور ہم چھوٹے + تم کا تو ناک اور کان میں نچھوڑوں اپنی بانی - تم کیوں پہاڑے میں پاؤں دیتے ہو + تمنی اوڑانیں ہم بھون بھون کھائیں تمہارے منہ کا او گال ہمارے پیٹ کا ادھار + تمہارے لڑکے بھی کبھو پاؤں چلیں گے + تمہارے طالعوں کی قسم کھائی + تمہارے بچھواڑے کیا کوریا لگائیں تمہاری برابری وہ کرے جو ٹانگ اوٹھا کر موتے + تمہاری برابری وہ کرے جو ڈوکر میں کیا تیرا تن تا جاتو قلندر اجاتنگے کی او جھل پہاڑ + تنگ سی بل تس میں نبوڑی + تنگی گئی فراخی آئی + توبہ کرنے کا سے گندے رونگا سے + تو تن پالیں جو تیہی او عشق پالیں اللہ کیو تیرا پالیں جو جو تکمیں پرا یا مال + تو چاہے میری جائی کو میں چاہوں تیری کھاٹ کی پاتی کو + تو چھوٹی کہ میں موٹی + تو ڈال تا لگا تو کس بہرو کے منہہ لگا + تو سی کیتی رام جپنی تو اسی کر پنچ رام جپنا + تو کونہ مو کو لی جو لہی میں جو کو + تو کونہ بھنا ون تیرا بھیا او ربلاؤن + تو کھول دے میرا لکنا میں گہہ سنبھالوں اپنا + تو میرا لڑکا کھلا میں تیری کھچڑی کھاؤں + تو میرے پاس آکے چاہے تو میں تیرے بوری کو چاہوں + تو مجکو تو میں تجکو + تو سے پرکی بوند + تیر کے منہہ لچھمی تیرا سو میرا میرا سو تیرا تھا سو میرا ہوا ہر آخدا لگ دیکھیں گے + تیرا پنیا میں بھروں او رمیل بھرے کہار + تیرے جیتے کتا نہ جیے + تیری کان کی تیری گسائیں کی + تیری گود میں بیٹھوں او رتیری ہی داڑھی کھسوٹوں + تیر نہ کمان کاہے کا پٹھان + تیر نہ کمان میرے چچا خوب لڑے + تیر نہ کمان میاں کا اللہ نگھبان + تیرہ گئی منڈا آئی سدھ + تیسرے دن مردا بھی حلال ہوتا ہے + تیل دیکھو تیل کی دہار دیکھو + تیل تلوں ہی سے نکلتا ہے + تیل جلے گھی کھی جلے نیل + تیلی کے بیل کو گھر ہی کو سیکا سیر تیلی خسم کرکے رو کھا کھائی + تیلی کا کام تنبولی کرے چولی میں آگ اوٹھے + تیلی تیل مسو تو بہلیا تین ٹانگ میاں کا بن تلے + تین پرکا ئن کے میا باغ میں + تین گناہ خدا بھی بخشتا ہے + تین میں نہ تیرہ میں

نہ سیر بہر ستلی میں نہ مٹکا بہر سرسون میں تین دن تین قبر میں بہی بہاری ہیں تینون تلو کی کہائی سیحے ہیر

گنجینۂ چہارم در امثال حرف تہا

تہا سوچ جو کچہہ اول آخر وہی پیش آیا + تہالی پہوٹی نہ پہوٹی جہسکار تو سنی + تہکا اونٹ سرہی کو تاکتا ہی + تہوڑا کہانا جوانی کی موت + تہوڑا کہانا اور بنارس کا رہنا + تہور بیسی پہیا اور ٹمر بیسی ہتیا + تہوک واڑہی پیٹے منہہ + تہوک کر چاٹتے ہیں + تہو کون ستو نہین سنتے +

گنجینۂ پنجم در مثلہای حرف ٹا

ٹانگ کے نیچی سے نکال دیا + ٹپکے کا ڈر + ٹٹی کی اوٹ شکار کہیلتے ہیں + ٹٹر کہو لو نکہو آئے ٹک جیا تو بہر کیا + ٹکڑے مانگ کہانا + ٹنجبی گنٹہہ بند ہنا + ٹکیا روٹی سب لکہ تب سے ٹکی کی لونا نے بہتیں کہاسے یہ گہر ہی کہ جاسے + ٹکی کی مرغی جہہ ٹکی محصول + ٹلنہ دیسی کیا کرتی ٹوٹی بانہہ گل ہنڈی + ٹوٹی کمان دین کو + ٹہیم نام کی پگڑی باندہے وہ بہی صدقہ چہرہ کا نیک پاک کا چوکا دیا گویا کہین کو ہوگا۔

گنجینۂ ششم در مثلہای حرف ٹہا

ٹہبہیرے ٹہٹہیرے بدلائی کیا + ٹہکری کا سکہہ خرچی کا لہ کہہ ٹہیں گی ٹہام بیدی جا نہر

خزینۂ پنجم در امثال حرف ثا مشتمل بر سہ گنجینہ + +

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

ثَأَطَةٌ مُدَّتْ بِمَاءٍ + اَلثَّالِثُ بِالْخَيْرِ ثَبَاتٌ لِلْمُلْكِ بِالْعَدْلِ تَبَاتٌ

النفس بالغذاء وثبات الروح بالغناء + ثبت العرش اولا ثم

نفس بسبب غذاست و برجای بودن روح بسبب سرود است + ثابت گردان عرش اول باز

النقش + الثريد في الطعام كالمثل في الكلام + ثقب الحجر

نقش کن + ثرید در طعام مانند مثل است در سخن + سوراخ سنگ

ليس كثقب الدر + الثقيل اذا تخفف صار الطاحون +

نیست مانند سوراخ مروارید + گران وقتیکه سبک شود گردد آسیا +

الثكلى تحب الثكلى + ثلثة لا امان لها البحر والنار والسلطان +

زن بی فرزند دوست میدارد زن بی فرزند را + سه چیز اند که نیست امان از انها دریا و آتش و پادشاه +

ثل عرشه + ثلمة الحرص لا يسدها الا التراب + ثم بدلنا مكان

ویران شد تخت او + رخنه حرص بند نمی کند آنرا مگر خاک + باز تبدیل کردیم بجای

السيئة الحسنة + ثمر الجبن لا ربح ولا خسر + ثمر العجب المقت

بدی نیکی را + میوه نامردی نیست سود در آن و نه زیان + میوه کبر دشمن گرفتن است

ثمرة العلوم العمل بالمعلوم + ثناء اللئام اقبح الكلام ثناء الرجل

میوه علمها عمل کردن است موافق معلوم + ستایش لئیمان زشت ترین کلام است ستایش مرد

يد معطيه مستزيده + ثن احسانك بالاعتذار + ثنيت نحو

بر بخشنده اش زیاده خواهنده است + دوباره کن احسان خود را بسبب عذر خواستن + باز گشتم جانب

نعراء الاوابد + ثواب الآخرة خير من نعيم الدنيا + ثوب السلام

بسیدان جانوران وحشی + ثواب آخرت بهتر است از نعمت دنیا + جامه سلامتی

لا يبلى + ثور الدولاب يناطح جدايا + الثور يحمي انفه بروقه ...

کهنه نمی شود + گاو نر دولاب شاخ میزند بزغاله را + گاو نر نگاه میدارد بینی خود را بشاخ خود ...

جَسَدِهٖ لَا یَکُنْ عُمُرُ + تُهْلَانُ ذُوالْهَضَبَاتِ مَا یَتَحَلْحَلُ الثَّیِّبُ عُجَالَةُ الرَّاکِبِ

بدلش کشیده نمی شود + کوه صاحب پشته ها نمی جنبد زن بیوه عجالهٔ سوار است

گنجینهٔ دوم در امثال فارسیه

ثابت شدن بدست تا خیست + ثابت قدم بگفت کسی بد نمی شود + ثانی اثنین عوج بن عنق و

ثانی از اول اهم + ثواب راه بتخانه هم عاقبت خود می برد + گنجینهٔ سوم در مثلهای هندی

ثابت قدم ہی سبب جگت تہماون ثابت کر سے مہمین ہار + ثابت لوگ اتنا رہم کوئی نیار ہے

ثابت ہے گہن البیوکار + ثواب نہ عذاب کمر توڑی سو مفت + خزینہ ششم در مثلہای جیم مشتمل بر چہار گنجینہ

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

جَاءَ بِمَا صَأَى وَصَمَتَ + جَاءَ بِقَرْنَیْ حِمَارٍ + جَاءَتْ جَنَادِعُهُ + جَاءَ

آورد چیزیکه آواز کرده و خاموش بوده + آورد دو شاخ حمار را + آمد بلا + آ

فُلَانٌ یَنْفُضُ مِذْرَوَیْهِ + جَاءَ نَاشِرًا اُذُنَیْهِ + جَاءَ یَضْرِبُ اَصْدَرَیْهِ

فلان در حالیکه می افشاند سرهای کمان خود را + آمد در حالیکه ادارنده بود دو گوش خود را + آمد در حالیکه میزد دو رگ

اَلْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ + جَاعَتِ الرَّخَمُ حَتّٰی کَادُوْا یَأْکُلُوْنَ الْبُرَّ + جَاوِر

همسایه باز خانه + گرسنه شدند کرکسها تا آنکه نزدیک شدند که خورند گندم را + همسایگی کن

مَلِکًا اَوْ بَحْرًا + جَاوَرَ الْحَرَامُ الطُّیْسَیْنِ + جُبِلَتِ الْقُلُوْبُ

پادشاه را یا دریا را + تجاوز کرد تنگ ستور هر دو لیستانرا + پیدا کرده شدند دلها

عَلٰی حُبِّ مَنْ اَحْسَنَ اِلَیْهَا وَبُغْضِ مَنْ اَسَاءَ اِلَیْهَا + اَلْجِدُّ اِلَی الْظِلِّ

بر دوستی کسی که نکوئی کرد بسوی آنها و دشمنی کسی که بدی کرد بسوی آنها + کوشش آرنده بمقصد است

جُدْ بِمَا تَجِدُ + جُدْ بِالْکَثِیْرِ وَاقْنَعْ بِالْقَلِیْلِ + جَدَعَ مَارِنَ اَنْفِهٖ

بخشش کن بانچه می یابی + بخشش کن بسیار و قناعت کن باندک + برید نرمهٔ بینی خود را

عجار بالضم والکسر حضر و هرچه سر دست میسر آید و زود تر مهیا و حاضر گردد و گویند التعجلة الراکب ۱۲ منتهی الارب

بکفه + جراحات السنان لها التیام ولا یلتام ما جرح اللسان

برهم خورد + خستگی ها ـ نیزه مر آنها راست پیوستگی و نمی پیوندد آنچه خسته کرد زبان

اجرأه خیر من الجبن + جرح الکلام اصعب من جرح الحسام +

جرأت بهتر است از بددلی + خستگی سخن دشوارتر است از خستگی شمشیر +

الجرع اروی والرشف انقع + جری المذکیات غلاء + جر منه مجرئ

باشام خوردن آب سیراب‌تر است کمیدن آب بسیار سکن تشنگی است + رفتن اسپان بقدر تیر پرتاب است جای رفتن [illegible]

الدود + جری الوادی فطم علی القری + جزاء مقبل الاست

[illegible] جاری شد رود پس رفت بر دیه‌ها + پاداشش پیش آرنده کون [illegible]

الضرط + جزاء السیئة سیئة مثلها + الجزع عند البلاء تمام المحنة

گوز کردن است + پاداشش بدی بدی است مانند آن ناشکیبائی نزدیک بلا آخر محنت است

جزی جزاء سنمار + جعلته دبر اذنی + الجفاء فی عدا امه

جزا او مانند جزای سنمار + گردانیدم آنرا پس گوش خود + ستم [illegible]

حسن + جف القلم بما هو کائن + جلت الهاجن عن الولد جلت الهاجن

خوب است + خشک شد قلم بانچه او شونده است + حقیر شد [illegible] انجبت فرزند حقیر شد [illegible]

عن الرفد + جلیس السوء شیطان + جلیس الخیر غنیمة + جلیس

از صحبت [illegible] بزرگ + همنشین بد شیطان است همنشین نیک غنیمت است + همنشین [illegible]

المرء مثله + جمال المرء فی الحلم + الجمال فی اللسان + جناتها ابناؤها

مرد مانند او است + خوبی مرد در علم است + خوبی در زبان است + [illegible]

الجنة تحت اقدام الوالدین + جنة ترعاها خنازیر + الجنس مع الجنس

بهشت زیر قدمهای پدر و مادر است + باغیست که می‌چرانند آن را خوکها + جنس با جنس

اَمیلُ + اَلجِنسُ مَعَ الجِنسِ مُتاذٍ + اَلجُنُونُ لَهُ فُنُونٌ + اَلجَوادُ قَد یَعثُرُ

راغب ست + جنس با جنس ایذا یابنده است + جنون برای او اقسام است + اسپ نیکو رو گاهی غلطد

اَلجُودُ بِالمَوجُودِ غایَةُ الجُودِ + جَودَةُ الکَلامِ فِی الاِختِصارِ + جَوِّعْ

بخشش به موجود نهایت سخاوت است + خوبی سخن در اختصار است + گرسنه دار

کَلبَکَ یَتبَعکَ + اَلجُوعُ خَیرٌ مِنَ الخُضُوعِ + جَولَةُ البَاطِلِ ساعَةٌ و

سگ خود را تا پس رو کند ترا + گرسنگی بهتر است از فروتنی + جولان باطل یکساعت است و

جَولَةُ الحَقِّ اِلَی السّاعَةِ + جُهدُ المُقِلِّ کَثِیرٌ + جِئْ بِهِ مِن حَیثُ

جولانی حق تا قیامت + کوشش مقل بسیار است + بیار آنرا از تمام کوشش خود

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

جامه باندازه تن باید دوخت + جامه ندارم دامن از کجا آرم + جانا سخن از زبان ما میگوئی + جان گرو جامه گرو + جان داده ام گذشته پیر صال دوست + جاهل ملبس آخر بیست جسیم + جائیکه حسین علیه السلام تشنه بمیرد اگر بر یزید باران لعنت بارد جا آن دارد + جائیکه شاهین چنگ زند پای کبک برقص بر خیزد + جای استاد خالی + جائی بنشین که بر نخیزی + جای گل گل باش جای خار خار + جای خر بستن تو اینجا نیست + جای خود را گرم کرد + جگر جگر است دگر دگر + جل برگاو بست + جلق بی منت خلق + جنس از جنس متاذی نیست + جنسیت علت ضم است + جنگ دو سر دارد + جنگ زرگری میکنند + جواب است ای برادر تیغ جنگ است + جواب جاهلان باشد خموشی + جواب ترکی ترکی + جو در مشکن بطلا بمبین جو فروش گندم نما جو هری که آب مروارید در چشمش فرو آمده باشد مروارید را کی بیند جوینده یابنده + جوی طالع ز خروار هنر به + اگر طالع نداری بر هنر رد + جهان دیده بسیار

حرف الواو
حرف الفاء و الیاء
الف
حرف الف الی حرف الواو

جهد المقل ... درویش که در ان ... منتهی الارب
خزینة الامثال

گوید دروغ + چهد نما تا که بجا نے رسی ۞ در و نگش تا بدوا نے رسے ۞

گنجینہ سوم در مثلہای ہندے

جا بدہ رکھے رام تاہی بدہ رہے + جا دو بر حق ہے کرنیوالا کافر + جا کو پیا نت اوٹھہ جیا ہین
وہی سہاگن + جا کو نوہ تا کو سوہ + جا کی کارن پہنی ساری ہی ٹھاون اوگہا ئیں جاگی
سو کا جی سووے سو روے + جا گتی جوت جانی تو جہان ہے + جان نہ پہچان بڑی بی خالا سلام جانے
بیچار قلندر جسکا پہوٹے کچکول + جاوے لاکہہ رہے ساکہہ + جب باپ مرینگے تب بیل
بٹینگے + جب پہینکو تب پانچی تین + جب چپنی تہے تب دانت نہ تہے دانت ہوئے تو چپنی نہین
جب دیکہو تب سانڑہ میان تہوتکا اتالا + جب سر مہے بال تب سہی اہد ال + جتنا گڑ ڈالو
اوتنا میٹہا ہووی + جتنا اوڑہنا اوتنا پیر پہیلانا + جتنا چہوٹا اوتنا کہوٹا + جتنا [illegible]
جتنا سیانا اوتنا باولا [illegible] کو چوری + جنکی کالے [illegible] سالی جٹہ بہائی کا بہنیا [illegible]
جدہر [illegible] جدہر چلتا [illegible] جب تن لاگے
وہی جانی + جس تن لاگی + جس [illegible] مین کہائی اوسی مین چہید کرے + جسکا کام اوسی کو چہاجی اور کرے تو ڈنیگا
باجے + جسکا کہاتے اوسکا گاتے + جسکا چوتیگا سو چہوا لیگا + جسکا جائے وہی جو کہاتو + جسکے
ہاتہہ ڈوئی اوسکا سب کوئی + جسکی جوتین اسی ود کرے غنی + جسکے لگی سو ہی جانی کہیا جانے
پیر پرائی + جسکے وہی نہین اوسکی دلی ہی دہی ہے + جسکے مان باپ جیتے ہیں اوسی حرامزادہ نہین ہیتے
جسکی بات بگہی کام اوسکی لو تری کیا کام + جسکی گود مین بیٹہے اوسیکی داڑہی کہسوتے + جسکی
محل مین سنیا ناگی بیپا لی [illegible] + جسکی لاٹہی اوسکی بہینس + جسکی دیغ اوسکی تیغ + جسکو [illegible]
سا نتیا نا [illegible] + جسکے کوئی بارہ بیکار ساکی جو جگہ [illegible] + جسکو [illegible]
[illegible] اوسنی کیا [illegible] + جیسے دیکہہ تاب تو وہی شو [illegible]

بسی ہوے اوسی مولا + جاگت پہوٹا اور بندر سوئی + جاگا جیلبر ہے اور وگرد گربٹی جلاہی کا
تیر سو + جلی بلی عجائب سر ہنڈی میٹہون غائب + جلی پاون کی بلا جلی پڑی دیا
بنسین ٹہاؤ لوگ جلی گہری بلبنڈی + جس پائن نہی نہین تہمین بیت گہراج + بتہ
کمہالی سوٹر ے گریب نواج + جس جا سے اونہین لیجا ئی جس ہوٹہا تو با پیا گہر باوٗ
پیٹھٹہ بین پاپون و بن مری ر ہی کنا سے بیٹہیہ + جنگل مین مور ناچا کس نے دیکھا + جنگل مین منگل
جنہہ نے کہا یو رپا اور سینی آپی کہاٹ + جنہین جاگ گئے سیرے اونہین کہہ بہتیرے جس ہر ہر
سو کیسے حرین پیارے + جنی نہ بیاتی سوتی و یرنی ستاتی + جوان ٹہڑے اور بہاگنی سی بوہار
مرنی + جوانون کو چلا چلی بوڑھیا کہ بیاہ کی پڑی جوانا سیے گا سوگہنگی راہ رکھے گا
جو بولی سو گہی کو جا + جو باہمن کی جب بیون باہمن کی پوتہی مین جو تو سو مور تو نیو ان
جو تمہارے دان لگی تو ہم ننگی ہی سو رہینگے + جو تل زیادہ ہنگا بڑا سو مٹا ہوا + جو نیو دال
جو ت ہوت مین بلوا بیٹھے کہا مین تر نت جو ٹہکا دیگا اوسی کا لڑکا کہیلے گا + جو دیکہنا سو
نا جو دم ہو تیکھے جا تا آو نا دیسے بانٹ + جو ری ر جورواری جو ڑ جو ڑ مرجاویگا مال
سکہ ہو گا ہی تو خیال سے لگ جاویگا + جو ہو اوسکی بُرا ہو جاگی او سکا بڑا ہوا + جو گی کسکے سیت
ہوا ہو ت دے نہین کہڑ ے ننگے تو کیا ہوا + جو گر گہاٹی کے اندر سو ٹہرا ہرے مین
بہان چہپا رے + جولا ہی کی جوتی سپاہی کی جو رو رہی پرانی
جو نام دیکہا نہی مینا تو لوتی بچہون گرگی مینا + جو مان سے ہوا جاہی سو ڈاین کہلا
ہی سو ینی وسی جون جون کملی بہیگی تون تون بہاری ہو سے + جو نہا سے
سو ہیل پا وے + جو و کی کارن لکڑی نہین جہوڑی جاتی + جو ہانڈی مین ہو گا سو ڈوئی مین
نکلیگا + جہاں کا گوا + جہاں و لہ تہان برات + جہاں دیکہی تو برات وہان گاوے
ساری رات + جہاں سر تہان سوائی جہاں کا مردہ تہاں کی گور + جہاں رو کہہ نہین اپن ہی

روکھ سے + جہاں ڈر وہاں یار رونگا گھر + جہاں ال تہاں ادل جہاں جای سوکا تہاں
پڑے سو کما + جیسے راکھی کرتار واکو مار نہ پانکو جائے + جیا سو کھیلے بیاگ ہوا سو لیکھے لاگ +
جیب میں نہیں کھلی کوڑی چھیلا پھرین گلی گلی + جیتے جی ستیا ہونی ہے ڈراونی مرے پیا + جیتی جائے جتیا
موئی داب داب + جیسے کاٹھ سونی کی تمر + جیسے آیا موئی نرسا + جیتی کبھی نہیں نکل جاتی +
جیٹھ کے سہرو پیٹ + جیسا منہ تیسی تھپڑ + جیسا تیسو ویسی ہی پی + جیسی ماں ویسی بیٹی + جیسا دیس
تیسا بھیس + جیسا کا چھ کا چھپے ویسا ہی ناچیے + جیسا اونٹ لمبی تیسا آدہ + خواص جیسی
کرنی ویسی بھرنی + جیسی روح ویسی فرشتے + جیسی داری دو والی تیسا بہ او سہرا + جیسی نیت
تیسی برکت + جیسی تیری تانی نی تیسا مورا بنیا + جیسے کنتھا گھر رہے تیسی رہے بس
جیسے سسن تیسی بسن + جیسی مرگن گاؤں تیسے میں ہجائی + جیسے ساجن آئے تیسے چھو نا بچھائے
جی کہیں لگتا نہیں جب دل کہیں لگ جاتا ہے + جیسے بہا ئی گھر سو جاتی جیسے ہی تو آدہ کرینہ

گنجینۂ چہارم در امثال حرف چھا

جھاڑ بچھائی کالی اور رہانی سو + جھڑ بیری کا کانٹا جھوٹا کوئی کہانا تو میٹھے کے
جھوٹ بولوں تیرا منہہ پر + جھوٹ بولنا اور گوہ کھانا برابر ہی + جھوٹ نہ بولنا جھوٹ کیا
ہاتھ سے گنتا نہیں بارتے + جھوٹی کے آگے سچا روتا ای + جھوٹا بیٹا جھوٹے
تک تب بھی آئی + خزینۂ ہفتم در مثلہای حرف گنجینۂ

گنجینۂ اول در امثال پارسیہ

چارہ نیست در حین واقعہ الا تسلیم + چاشنی ... + چاہ کن را چاہ در پیش
چاہ کن ہمیشہ در چاہ است + چاہ بیرون زندان صحاک کم نیست + چہ اکار آید

چراغ وقت مردان خانه روشن میکند + چراغ روشن مراد حاصل + چراغ مفلسان صبح زری زند +
چراغ مقبلان هرگز نمیرد + چراغ مرده کجا شمع آفتاب کجا + چراغ کسی تا صباح نسوزد + چراغ
نتوان دید چیزی بی چراغ + چربی از سنگ بر نمی آید + چرم گاو بدندان میگیرد + چشم فلک در میان
بربست + چشم سوزن پای مار و خیر ممسک که دید + چشم دریده است + چشم در راه دارد + چشم بد
چشم اگر بینا بود هر روز روز محشر است + چشم از روی دوستان روشن شود از باغ و بوستان + چشم
دوستان روشن + چشم از گل بهتر از خار است + چغندر کاشتم زردک بر آید + چکنم تا نکند مصلحت خویش
تباه + چکنم چشم آسمان کور است + چنان نماند چنین نیز هم نخواهد ماند + چندین هزار شکل
برای اکل + چو احمق جهان باقی است مفلس نمیماند + چو آتش مے کی بیدانشی کرد + نکرد
قناعت مانند همه را + چو برگردد فلک کچکول سازد تاج شاهی را + چوب هرچند سنگین است
آب خورد نمرود + چو تیر از کمان رفت ناید بشست + چو تیره شود مرد را روزگار + همان کند
کش نباید بکار + چو پیل آید فرو ریزد پر و بال + چو شست آید شست آید بدیوار + چه شد زر
حاجت به نصرت نکند + چو عمر وا رسد کار فرو افکند + چو کفر از کعبه برخیزد کجا ماند مسلمانی + چه کار از دست
رفت ناید + چه سود + بوسه به ماه نشنیده ذلیل باران است + چو میدان فراخ است گوی بزن
چو بد ... + چو نام سنگ بچوبی بدست آرد + چو نرمی کنی خصم گردد دلیر
چون قضا آید طبیب ابله شود + چون معانی جمع گردد شاعری آسان بود + چون گلو فرو رفت چه حلوا
و چه زهر + چون گوش بزند دار ایام گذشت چون روز رفت فریاد چه سود + چون چراغ در میان ایشان
نیست + چون هر صبح روز برآید + گشت عطار دخوشه چینید + چون سنگ را معرفت باشد زر
پیش او سر فرود آرد + چهار یار را چهار روز آزمایند و دو یار را دو روز + چه باک از موج بحر آن را
که باشد نوح کشتیبان + چه توان کرد این چنین افتاد + چه توان کرد مردمان اینند + با همین
مردمان باید ساخت + چه خوش گفته است سعدی در زلیخا + الا یا ایها الساقی ادر کاسا و ناولها

چہ خوش بود کہ برآید بیک کرشمہ دو کار + چہ خوش حیرانیا شد + چہ علی خواجہ و چہ خواجہ علی + چہ کند بینوا ہمین دارد + چہ گویم کہ ناگفتنم بہتر است + چہ مہ کرو آن کراین تہ کند + چہ مردی بود کز زنے کم بود + چہ نسبت خاک را با عالم پاک + چیزی کہ نمی یابی مجو + چیزی بدہ درویش را + چیزی بگو در ویش را + چینی شکستہ صدا نمی کند + چیزی را نمیتوان دید

گنجینۂ دوم در مثلہاے ہندی

چاٹنے کو لیئی اور گھاورا پی کا + چار دن کی آیان اور سونٹہ ایسا مرجانا ہٹ چار نگی چار چہ دوس چار دن کی چاندنی اور پہر اندہیرا پاکہ + چاکر بیٹن اکری کیا + چاکر کے آگی کو کر اور نوکر کے آگے میشکار + چاکر کو عذر نہین کو کر کو عذر ہے + چالیس سیری بات کہ تو مین چام کے دام + چاندنی مارگیی + چاہنی کے نام ہو گدہی نے بو کہیت کہانا چہوڑ دیا تہا چاہ کروان پیار کرون جو تڑلے انگارے ہون جل جاہی تو مین کیا کرون + چپڑی اور دو دو + چپٹی پانی مین دب مرو + چٹ منگنی پٹ بیاہ + چٹہی پہوا ناکہا نہین ملاکہ بگا اچہا ہی بنا کہ چہوڑا + چپڑی پر چڑیا وہ کہی یاون چیرہتی بار گاہ + چڑیا اپنے جان گئی لڑکا کہ تہو کہا چڑیا کرے کمو تجا + چڑیا کرے تو بیا + چڑیان مرن گنوار نے نہی چیر مار کا ٹوٹا سہانت بہا کا جا ہوا + چکنا + گہڑا + چکنا گہڑا + چلتی چیز لنگوٹی لابہ + چل چہاون مین ہی ہو بجا کہ منا ای سون چل میرے چرخے چرخ چون کہان ٹر بیا آسمان کا تون چل نسکوں میرا کہ دون نام + چلی چلی کہان گئی سوت کی بہنر + چلی چلی دلی کہون آمین چمار کو عرش پر بٹہیکار + چمار وئی کو غصے ہو نہین مرے + چمڑی جائے دمڑی نجائے + چنبیلی چاون مین آئی نجاتیا اٹہ یوڑ یان بانٹی + چنبیلی چاؤ مین آئی لڑکے بالی ساتھی لائی + چنی جیاو کہ شہنا بجاو + چنو کا مارا آدمی مر جاتا ہے + چوک گئے تو چہیپی بجہہ دو بی سو آئی + چوٹ سی کان کا نٹہی ہمین پی تہا

الف
گنجینۂ دوم در مثلہای ہندی
ج
دال

جلابیون کی رکہوالی + چوبیون مین ہاتہ سونگہتی ہین + چور چور سیری گیا کیا پہر اپہیری سے ہی گیا
چور چور موسیرے بہائی + چور چوری کر گیا پر سلون سوال بجاؤ + چور دہو دونون جاکفر ہین
چور سی کہین مت ہیا ساہ سی کہین جاگ + چور کا شاہ چراغ + چور کا بہائی گٹہ کٹا + چور کا من بنجے مین
چور کا گہر مین مور + چور کی داڑہی مین تنکا + چور کی ماں کوٹہی مین سر دیکے روے + چور کو چوری ہی
سوجہی + چور کو چوری ہی بہاوے + چور کو پکڑنے کا منہ سے چہنال کو پکڑیے گہاٹ سے + چور گٹہری لی گیا
بیگاریون کو مٹہی ہوئی + چوری اور سرزوری + چوری اور سرہنگی + چور کا گڑ میٹہا + چونا چہی
دہی سے ٹیتون نے بنگال نہین چہوڑی ہی کہی مجہی گاہی سے کہاؤ + چہو ہاتہ بل مین سماتا تہا چہیر باندہ چہاج
چہوڑ بجاتی ہی پہنی اور ذات بتاتی اپنی + چوہی کا بچہ بل ہی کہودیگا + چوہے نے ہلدی کی گرہ پائی
پنساری ہو بیٹہا + چپیر اکہا آپنی اور چوروں کا ہی دے + چپیل کی گدہ گھونسلے مین ماس ہوتی ہین کہین
چیونٹیوں کو مور کا دیا بس ہی + چیونٹیوں کی گہرنت اسم چیونٹی کا بل نہین ملتا کہان سی چیونٹین
چیونٹیان کی جب موت آتی ہی تو پر نکلتی ہین

گنجینۂ سوم در امثال حرف چہا

چہاتی پر مونگ دلتی ہین + چہاتی کا جم بہاج بولے تو بولے چہلنی کیا بولے جسمین بہتر سو چہید + چہاچہ
پانی ہے تا ہی + چہاجا ماجا لکی + تیتیون نے بنگال دیسی + **چہتی** بی بی گتی دکہی + چہپیر پر چڑہ کے
نہین ناچنا چہپے رستم ہین + **چہٹی** نے چاول سے ادہار کا باپ + چہٹی کے پوتڑے اب تک نہین سوکہے
چہٹی کا دودہ یاد آوے + چہٹی کہوتی بہت سے کہڑی + **چہری** تلے دم لو + چہری
پا آسون تو آپ کو نہین پا آ کو پا آن تو چہری نہین پاپا + **چہوا** اور موا + چہوٹا منہ بڑی بات
چہوٹا گہر بڑا سمد سیانا + چہوٹے کہنگ بڑے درا مین + چہوڑ بی بلاتی چوہا لنڈا ہی ہوں بیچ
چہوڑ بیٹ بنگالی کو ملٹ لہائین آیا + چہوڑے گاؤن سے ناتا کیا + چہوڑ اور سے مو

ڈوبن دے + جہونکو لیہ ڈنگہار و لینڈ سپہر ہی لینڈ کا لینڈ + جیہ چاول اور یہ نکمال یانی
پہیلی چہالی ٹیائی چہیدے چار گہبار سے پانچ چہنکے پاون بلینڈی پانی اور پیر اوپر چاغ پانی چہنکے
ناک کٹی چہینکتے کہا چہینکتے نہاتے چہنکے سر گہر نجاسے خزینہ ہشتم در مثلہائی خر خاستہ خزینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

الحازِمُ مَن حفِظَ مَا كَارَ + حَارَ بعدَ مَا كَارَ + وليسَ لَهُ بَعِيْنٌ الحادِي

سرود گوینده شتر + و نیست مر او را شتری + کم گردید بعد زیاده شدن + ہشیار کسیکه نگاہدارد

ليس حاصِلُ الأهلِ + شُغلُ يَومِهِ لِغَدِهِ + وَلَم يُؤخِّر مَا فِي يَدِهِ

آنچه در دست اوست و موخر نکند + شغل امروز خود برای فردا خود + حاصل زن مرد نیست

حَالَ الجَرِيضُ + وَلَو فِي الحَرِيقِ + حَافِظ عَلَى الصَّدِيقِ + بَحثُ السَّهلِ

بحث آسان + حفاظت کن بر یار + اگرچه باشد وی در آتش + حائل شد غصه

إذَا صَلَّى الحَائِكُ + دُونَ الوَطَرِ + حَالَ القَدَرُ + دُونَ القَرِيضِ

نزدیک شعر + حائل شد قدر نزدیک • حاجت + نورباف وقتیکه بخواند

حُبُّ لَهُ + وَلَا دَوَاءَ + الدُّنيَا دَاءٌ + حُبُّ الوَحيِ + فَانتَظِرِ + رَكعَتَينِ

دو رکعت پس منتظر شو وحی را + دوستی دنیا بیماریست و نیست دوا مر او را + دو

حَبَّةٌ بُرٍّ فِي الدَّارِ خَيرٌ مِنَ الدُّرِّ المُستَعَارِ + الوَطَنُ مِنَ الإيمَانِ +

وطن از جمله ایمان است + یک دانه گندم در خانه بهتر است از مروارید عاریت گرفته شده +

حُبُّكَ الشَّيءَ يُعمِي وَيُصِمُّ + حَبلٌ عَلَى غَارِبِي + حَبَّةُ صَيدٍ وَإِن كَانَ

دوست داشتن تو چیزی را کور میگرداند و کر میگرداند + رسن من بگردن من است + دوستی او شکار است اگرچه با

هُم أَخَذنَا وَلَو + إِذَا فَرِحُوا بِمَا + حَتَّى + الحُبُّ يَتَوَارَثُ + قَيدًا

قید + دوستی متوارث میشود + تا آنکه چون شادان شدند بآنچه داده شدند گرفتیم ایشان را

بَغْتَةً + حَتّٰى يَرْجِعَ الدَّرُّ فِي الضَّرْعِ + حَتّٰى يُسَالِمَ الذِّئْبُ الثَّلَّةَ

ناگهان + تا آنکه باز گردد شیر در پستان + تا آنکه صلح کند گرگ گوسپندان

الرَّاعِيَ + حَتّٰى يَشِيبَ الْغُرَابُ + حَتّٰى يَؤُوبَ الْمُثَلَّمُ + حَتّٰى يَؤُوبَ

چرانندہ را + تا آنکه سپید شود زاغ + تا آنکه باز آید مثلم + تا آنکه باز آید

الْمُنَخَّلُ + حَتّٰى يَؤُوبَ الْقَارِظَانِ + حَتّٰى مَنْ يَكْرَعُ وَلَا يَبْضَعُ +

منخل + تا آنکه برگردد هر دو چیننده برگ سلم + تا آنکه کسی آب می نوشد و سیراب نمیشود

الحاء مع الدال

حِدَاءٌ حِدَاءٌ وَرَاءَكَ بُنْدُقَةٌ + حَدُّ الْعَفَافِ الرِّضَا بِالْكَفَافِ

اسپ حداء حداء پس تو بندقه هست حد پارسائی راضی بودن است بقدر گزار

حِدَّةُ الْمَرْءِ تُهْلِكُهُ + حَدِّثْ عَنِ الْبَحْرِ وَلَا حَرَجَ + حَدِّثْ عَنِ الْفَضْلِ

تیزی مرد هلاک میکند او را + خبر ده از دریا و باکی نیست + خبر ده از فضل

وَلَا حَرَجَ + حَدِّثْ عَنْ مَعْنٍ وَلَا حَرَجَ + الْحَدِيدُ يُفْلَحُ بِالْحَدِيدِ

و باکی نیست + خبر ده از معن و نیست باکی + آهن شکافته می شود با آهن

الحاء مع الذال والراء

اَلْحَذَرُ اَشَدُّ مِنَ الْوَقِيعَةِ + اَلْحَرْبُ خِدْعَةٌ + اَلْحَرْبُ

ترسیدن سخت تر است از فتنه + جنگ فریب است جنگ

اَيِمَّةٌ + اَلْحُرُّ حُرٌّ وَاِنْ مَسَّهُ الضُّرُّ وَالْعَبْدُ عَبْدٌ وَاِنْ مَلَكَ الدُّرَّ

زنی بیشوهر است + حر حر است اگر چه در گیرد آنرا سختی و بنده بنده است اگر چه مالک مروارید شد

حِرْفَةُ الْمَرْءِ كَنْزُهُ + حُرْقَةُ الْاَوْلَادِ مُحْرِقَةٌ لِلْاَكْبَادِ + اَلْحِرْمَانُ

پیشه مرد گنجینه اوست + سوزش فرزندان سوزاننده جگرهاست + بے نصیبی

مَوْتٌ + حَرُمَ الْوَفَاءُ عَلٰى مَنْ لَا اَصْلَ لَهُ + حُرُوفُ الْقُرْاٰنِ

مرگ است + حرام شد وفا بر کسیکه نیست اصل مر او را + حرفهای قرآن

۱ ثلة بالفتح رمه بزرگ از گوسپند و بز ۱۲ منتهی الارب ۲ مثلم نام موضعی ۱۲ منتهی الارب ۳ منخل بروزن معظم نام شاعری و من ... ۱۲ منتهی الارب ۴ یعنی ... ۵ حداء ... [illegible]

سُیُوفٌ لِقَتْلِ الشَّیْطَانِ + اَلْحَرِیْصُ فَقِیْرٌ وَّاِنْ مَلَكَ الدُّنْیَا

شمشیرہاست برای کشتن شیطان + حریص محتاج است اگرچه مالک شود دنیا را

اَلْحُرِّیَّةُ فِیْ رَفْضِ الشَّهَوَاتِ حَرَّافَةٌ حَازَّةٌ مِّنْ لَوْعِهَا

حریت در گذاشتن خواہشہا ست رخنه افگند بریدگی از گوع و سوع

اَلْحَزْمُ سُوْءُ الظَّنِّ + حَسْبُكَ مِنْ غِنًى شِبَعٌ وَّرِیٌّ + اَلْحَسَدُ

ہشیاری بدگمانی ست + بس ست ترا از توانگری سیری و سیرابی + رشک

یَقْتُلُ الْحَاسِدَ قَبْلَ اَنْ وَّصَلَ اِلَی الْمَحْسُوْدِ + اَلْحَسَدُ لِلصَّدِیْقِ مِنْ

میکشد حاسد را پیش از رسیدن حسد سوی کسیکه حسد کرده شده + رشک از دوست از

سُقْمِ الْمَوَدَّةِ + حُسْنُ الْاَدَبِ یَسْتُرُ قُبْحَ النَّسَبِ + حُسْنُ الْخُلُقِ

بیماری مروت است + خوبی ادب مے پوشد زشتی نسب را + خوبی خلق

غَنِیْمَةٌ + حُسْنُ الْخُلُقِ یُوْجِبُ الْمَوَدَّةَ + حُسْنُ الذِّکْرِ ثَمَرَةُ الْعُمْرِ +

غنیمت ست + خوبی خلق واجب میکند دوستی را + خوبی ذکر بر عمر ست +

حُسْنُ الصَّبْرِ طَلِیْعَةُ الظَّفَرِ + حُسْنُ نَبَاتِ الْاَرْضِ مِنْ کَرَمِ

خوبی صبر طلایهٔ پیروزی ست + خوبی رویندگی زمین از جوانمردی

الْبَذْرِ + حُسْنُ الصَّوْتِ وَالْعَقْلُ لَا یَجْتَمِعَانِ + اَلْحُسْنُ اَحْمَرُ

تخم ست + خوبی آواز و عقل فراہم نے شوند + خوبی سرخ تر ست

حَسَنَاتُ الْاَبْرَارِ سَیِّئَاتُ الْمُقَرَّبِیْنَ + اَلْحَسَنَاتُ یُذْهِبْنَ

نیکیہائے نیکان بدیہاے مقربان ست + نیکیہا مے برند

السَّیِّئَاتِ + اَلْحَسُوْدُ مَغْمُوْمٌ + حَشْرُ الرَّیَاحِیْنِ کَنَشْرِ الْبَسَاتِیْنِ

بدیہا را + حاسد غمگین ست + جمع کردن ریحان یا مانند بوی خوش بستانہا ست

ساق دست راز سوی انگشت ابهام ۱۲ منتهی الارب

زده بشود این مثل در حق کسیکه مشغول شود در کاری و از طرف غیر خود ۱۲

طلیعة الجیش طلایه لشکر و هو من یبعث لیطلع طلع العدو ۱۲ صراح

بالفتح گیاه بوی خوش ریحان و نیز بوسه ۱۲ منتهی الارب

حفظ الجار بنی شلذ فی صنیعه + حظ وافق کلمة حفر حتے

بهره بزرگ میان دو کنج دهن شیر + بهره موافق شد سخنی را + پرکند تا آنکه

آنچه + حفظ الله لحیة هارون من حدة موسی + الحق مر

باب سپید + نگاهداشت خدا ریش هارون را از تیزی موسی + سخن راست تلخ است

حق یضر خیر من باطل یسر + الحق یعلو ولا یعلی + الحکم

سخن راست که گزند رساند بهتر است از دروغ که شاد کند + سخن راست بلند شود و بالا کرده نشود + فرمان

لله الملک لله + الحکمة مفتاح السعادة + الحکمة یمانیة

مر خدا راست و سلطنت خدا راست + حکمت کلید سعادت است + حکمت منسوب است به یمن

الحکماء الجهال رسل عزرائیل للاستعجال + حلاوة

حکیمان نادانان رسولان عزرائیل اند برای شتابی + شیرینی

الدنیا للجهلاء ومرارتها للعقلاء + حلأت حالئة عن کوعها

دنیا برای نادانان است و تلخی دنیا برای عاقلان + دور کرد گوشت را زن حالیه از استخوان

حلب فلان الدهر أشطره + حل بواد ضبة کمون

دوشید فلان زمانه را پاره های او را + فرود آمد در رود سوسمار پنهان

حل بواد غیر ذی زرع + حلبت الدهر أشطره + حلم المرء

فرود آمد در رودی که نیست صاحب کشت + فرود آمد زمانه را پاره ها از آن + حلم مرد

عونه + الحلم والمنی اخوان + الحلم من عرض جوهر المنطق

مددگار اوست + حلم و آرزوها برادر اند + حلم از متاع جوهر گویائی است

الحلم حجاب الآفات + الحلم اجل من العقل + حلی الرجال

حلم پرده آفتهاست + حلم بزرگتر است از عقل + پیرایه مردان

الأدب وحلي النساء الذهب + حلبت صرام + حمار

ادبست وپیرایه زنان زرست + دوشیده شد صرام + خرست که فرود آید

عمه لا تبال بمن یرکبه + الحمار یعرف طریق المعلف + حمرة

ازان باک مدار بکسی که سوار شود آنرا + خر می شناسد راه کاه را + سرخی

الخد جمال وحمرة العین اعتلال + حمرة الخجل تحکی لصفرة

رخساره خوبی ست وسرخی چشم بیماری ست + سرخی شرمنده حکایت میکند زرد

الوجل + حمرة المریخ من دماء + الحمق داء لا دواء له + حموضة

ترسنده یعنی هر دو مشابه اند + سرخی مریخ از خونهاست + نادانی بیماریست که نیست دوا او را + ترشی

الطعام خیر من حموضات الکلام + الحمی اضرعتنی لك

خوردنی بهترست از ترشیهای سخن + تپ خوار کرد مرا برای تو

حنّ قدح لیس منها + الحوت لا یهدد بالغرق + حور

بانگ کردن تیر نیست ازان + ماهی ترسانیده نمیشود به غرق + نقصان

فی محارة + حیاء المرء ستره + الحیاء یمنع الرزق + الحیاء خیر

در نقصان ست + شرم مرد پرده اوست + شرم منع میکند روزی را + شرم بهترست

کله + الحیاء جزء من الایمان + حیثما کنت فانا

همه او + شرم حصه ایست از ایمان + هر جا که باشی پس من

صدرها + حیثما سقط لقط + الحیلة انفع من الوسیلة

سردار آن هستم + هر جا که بیفتد گرفته شود + حیله سودمندترست از وسیله

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

حاجت مشاطه نیست روی دلارام را + حاجی حاجی را در مکه می بیند + حاصل تحصیل

تحصیل حاصل بوده ست + حاکم تمام گوش می باید + حالا تخته بر سر استاد میزند + جندا اگر خانه خود تمام گلشن ست + حبّ وطن از ملک سلیمان خوشتر + حرام خوردن شلغم حرارتش فرو نشست + حرف را پوست کنده باید گفت + حرف بد بر زبان بد باشد + حرف حق بر زبان شود جاری + حریف با ختهٔ تا جود همیشه در جنگ ست + حریف را حریف می شناسد + حریف خود را امید اند + حساب دوستان در دل + حسن حسن بی پرده شد زنهار گرد او مگرد + حق بحق دار میرسد + حکایت از مثل بمثیل شود + حکم حاکم مرگ مفاجات + حکمت شنیدن از لقمان صواب ست + حلوا کسی که مخت نکشید + حلوا گفتن دهن شیرین نشود + حلوا خوردن را روی باید + حوران بهشتی را دوزخ بود اعراف + از دوزخیان پرس که اعراف بهشت + حیف دانا مردن افسوس نادان زیستن + حیلهٔ جور را بهانه بسیارست + حیلهٔ رزق بهانه موت

گنجینه سوم در امثال هندیه

حاتم کی گور پر لات ماری + حاضر کو حجت نهین + حاضر کے میلے مین کو ہی ہو + حاضر گیدی دور جهنمی + حال مین فال اُس ہی مین مُعسل + حال گیا احوال گیا دل کا خیال نگیا + حال کا نہ قال کا ٹکڑا روٹی چمچہ بھر دال کا + حج کا حج بنج کا بنج + حرام کہانا اور شلغم + حرصی ٹٹو + حساب جو جو بخشش سو سو + حساب نت نیا حق حق ہے اور ناحق ناحق ہے + حق کا راضی خدا ہے + حق کر حلال کر ایک دن مین اگر + حق نام اللہ کا + حلق کا نہ تالو کا یہ مال میان لالو کا + حلق کی دربان حلق رو وے جیب ٹوٹے + حلوائی کی دوکان اور دادی جی کی فاتحہ + حلوائی کی جا ئی سوٹے ساتہہ قصائی + حمایتی کی گہوڑی عراقی کو لات ماری + حور بہی سوگن کو ڈائن سی بری + حوض ہی تو فوارہ چہوٹے خزینہ نہم در مثلهای حرف خا مشتمل بر سہ گنجینه

گنجینه اول در امثال عربیه

تحقیق آنست که این لفظ جیم بکسر ست لیکن مصنف این رساله موافق مشهور جیم بجای مهمله خوانده ۱۲

خَالِطُوا النَّاسَ وَزَايِلُوهُمْ + خَالِفْ نَفْسَكَ تَسْتَرِحْ + الْخَالُ

آمیزش کنید با مردمان و مزاولت کنید ایشان را مخالفت کن نفس خود را تا راحت یابی + خال

وَبَالٌ + الْخَائِنُ خَائِفٌ + الْخَائِنُ فِي الْمَبْذُورِ كَالْخَائِنِ فِي الْمَوْفُورِ +

گران ست + خیانت کننده ترسان ست + خائن در کاشته شده مانند خائن ست در تمام +

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ + خُذِ الْأَمْرَ بِقَوَابِلِهِ + خُذِ الْقَلِيلَ

زنان پلید برای مردان پلید اند + بگیر کار را به قابلهای او + بگیر اندک را

مِنَ اللَّئِيمِ وَذُمَّهُ + خُذِ اللِّصَّ قَبْلَ أَنْ يَأْخُذَكَ + خُذِ النَّفْسَ

از ناکس و مذمت کن او را + بگیر دزد را پیش از آنکه بگیرد وے ترا + بگیر نفس را

قَبْلَ أَنْ تَأْخُذَكَ + خُذْ دَرَجَ الضَّبِّ + خُذْ مَا صَفَا وَدَعْ مَا كَدِرَ

پیش از آنکه بگیرد وے ترا + بگیر راه سوسمار + بگیر آنچه صاف شد بگذار آنچه تیره شد

خُذْ مِنَ الرَّضْفَةِ مَا عَلَيْهَا + خُذْ مِنْ جِذْعٍ مَا أَعْطَاكَ + خُذْهُ خُذَ

بگیر از رضفه آنچه بروے ست + بگیر از جذع آنچه داد ترا + بگیر آنرا مانند گرفتن

سَبُعَةٍ + خُذْهُ وَلَوْ بِقُرْطَيْ مَارِيَةَ + خَرْقَاءُ وَجَدَتْ صُوفًا

شیر ماده + بگیر آنرا اگرچه باشد بدو گوشوارۂ ماریه + خرقاء یافت پشم گوسپند را

خَرْقَاءُ ذَاتُ نِيقَةٍ + خَزَائِنُ الْبِحَارِ تَسْتَفِيضُ مِنْ قَطَرَاتِ

خرقاء صاحب آراستگی + خزانهاے دریاها استفاضه میکند از قطرهاے

الْأَمْطَارِ + خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ + اَلْخِضَابُ شَبَابٌ ثَانٍ

باران + زیانکار شد در دنیا و آخرت + خضاب جوانی دوم ست +

اَلْخُضُوعُ عِنْدَ الْحَاجَةِ رُجُولِيَّةٌ + اَلْخَطُّ عِقَالُ الْعَقْلِ + خَفْ

فروتنی کردن نزدیک حاجت مردانگی ست + نبشتن رسن عقل ست + بترس

اَللّٰهَ تَأْمَنْ مِنْ غَيْرِهٖ + خَلَاءُكَ أَقْنٰى لِحَيَائِكَ خِلَالُكَ الْجَحِيْ
از خدا باش خوف شوی از غیر او + تنها بودن تو نگاهبان ترست برای حیای تو + میان تو جو ست

اقْبِضْ وَاَفْرِحْ + خَلَّ الْفَقِيْرُ لَدَى الْاَكَابِرِ بِالْمَنِّ الْيَسِيْرِ + اَلْخَلَّةُ
قبضه کن و شاد شو + خاص شد محتاج نزدیک بزرگان باحسان اندک + درویشی

تَدْعُوْ اِلَى السَّلَّةِ + خَلِّ سَبِيْلَ مَنْ وَهٰى سِقَاؤُهٗ وَمَنْ هُرِيْقَ
میخواند سوے دزدی + بگزار راه کسیکه شگافته شد مشک او و کسیکه ریخته شد

بِالْفَلَاةِ مَاؤُهٗ + خُلُوْصُ الْوُدِّ مِنْ حُسْنِ الْعَهْدِ + خُلُوْصُ
در بیابان آب او + خالص شدن دوستی از خوبی پیمان ست + خالص شدن

النِّيَّةِ خُلَاصَةُ الْعَطِيَّةِ + خُلُوُّ الْقَلْبِ خَيْرٌ مِنْ مَلْاِ الْكِيْسِ
نیت خلاصه بخشش ست + خالی شدن دل بهترست از پری کیسه

خَلِيْلُ الْمَرْءِ دَلِيْلُ عَقْلِهٖ + اَلْخَمْرُ اُمُّ الْخَبَائِثِ + اَلْخَمْرُ مَطِيَّةٌ لِكُلِّ
دوست مرد نشان دانش ست + شراب اصل پلیدیهاست + شراب سوار برای هر

خَطِيْئَةٍ + خُمُوْلُ الذِّكْرِ اَسْنٰى مِنَ الذِّكْرِ الذَّمِيْمِ + اَلْخُنُوْقُ يُخْرِجُ
گناه + نهان گردیدن ذکر بهترست از ذکر بد + فرجهای تنگ بیرون میکرد

الْوَرَقَ + خَوَاصُّ الْاَشْيَاءِ حَقٌّ + خَوْفُ اللّٰهِ يَجْلِي الْقَلْبَ
برگ را + خواص چیزها ثابت ست + ترس خدا روشن میکند دل را

خَيْرُ الْاَصْحَابِ مَنْ يَدُلُّكَ عَلَى الْخَيْرِ + خَيْرُ الْاُمُوْرِ اَوْسَطُهَا
بهترین یاران کسے ست که رهنمونی کند ترا بر نیکی + بهترین کارها میانه آنهاست

خَيْرُ الْاَشْيَاءِ جَدِيْدُهَا وَخَيْرُ الْاِخْوَانِ قَدِيْمُهَا + خَيْرُ الرُّفَقَاءِ
بهترین چیزها نو آنهاست و بهترین برادران قدیم آنهاست + بهترین رفیقان

أَرْبَعَةٌ + خَيْرُ الرَّفِيقِ فِي الطَّرِيقِ خُبْزُ الدَّقِيقِ وَالسَّوِيقُ + خَيْرُ

چهار آند + بهتر رفیق در راه نان آرد ست و پست + بهتر

الزَّادِ التَّقْوَى + الْخَيْرُ عَادَةٌ + خَيْرُ الْغِنَى الْقُنُوعُ وَشَرُّ الْفَقْرِ الْخُضُوعُ

توشه پرهیزگاریست + نیکی عادتست + بهتر توانگری قنوع ست و بدتر فقر فروتنی ست

الْخَيْرُ فِي مَا وَقَعَ + خَيْرٌ قَلِيلٌ بِهِ فَضَحَتْ نَفْسِي + خَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَلَّ

خیر در چیزیست که واقع شده + خیر قلیل بود رسوا شد نفس من + بهتر کلام آنکه اندک باشد

وَدَلَّ + خَيْرُ الْمَوَاهِبِ الْعَقْلُ + خَيْرُ الْمَنَاكِحِ الْأَبْكَارُ + خَيْرُ الْمَالِ

و دلالت کند + بهترین بخشش ها عقل ست + بهترین زنان بکرهاست + بهتر مال

سِكَّةٌ مَأْبُورَةٌ أَوْ مُهْرَةٌ مَأْمُورَةٌ + خَيْرُ الْمَالِ عَيْنٌ سَاهِرَةٌ

رسته خرمابن گشن داده شده یا کره ماده اسپ کثیر یافته شده در نسل + بهتر مال چشم بیدار ست

لِعَيْنٍ نَائِمَةٍ + خَيْرُ الْمَالِ عَيْنٌ خَرَّارَةٌ فِي أَرْضٍ خَوَّارَةٍ + خَيْرُ

برای چشم خوابنده + بهتر مال چشمه ایست بسیار روان در زمین خرمابن بسیار بار + بهترین

النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ + خَيْرُ النِّسَاءِ سَوَافِرُ + خَيْرُ النِّسَاءِ

مردمان کسیست که نفع کند مردمان را + بهترین زنان گشاده روی اند + بهترین زنان

الْوَدُودُ الْوَلُودُ + الْخَيْلُ أَعْلَمُ بِفُرْسَانِهَا

نهایت دوست زاینده + اسپ داناتر ست بسواران خود +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

خاک از توده کلان بردار + خاک در عزیزان آسایش دیدهٔ مشتاقان ست + خاک

عمل از عبیر معطر ولی به + خاک غربیل را نشاید و خشت آسیا را + خاکش از خوردن بهتر

خالی دست روسیاه + خاموشی زبان سوسن غماز آزادگی اوست + خاموشی

علامت رضاست + خانهٔ درویش را شمعی به از مهتاب نیست + خانه تنگ و دل فراخ + خانه خالی دیو میگیرد + خانه دوستان بروب و در دشمنان مکوب + خانه پر شیشه را سنگی بس ست + خانه جدا گور جدا + خانه ویران میشود چون طفل گرد خانه دار + خانی در خانه در آئی در بازار + خبر خضری همه معتبر + خدا با خلق و خلق با خدا + خداوند به سلیمان دهد خدا که میدهد نمیپرسد که کیستی + خدا را ندیده اند بعقل شناخته اند + خداداری چه غم داری خدائیکه دندان دهد نان دهد + خدائیکه بلا و پست آفرید + زبردست دست آفرید خدای جهان را جهان تنگ نیست + کمیت مرا نیز پالنگ نیست + خران را کسی در سی عود نخواند + مگر آن زمان کاب و هیزم نماند + خر ار جل اطلس بپوشد خرست + خر بکبر ایه گیر و از منت برآ + خر بار بر به از شیر مردم در + خر بسته بهتر اگر چه دزد آشنا باشد + خربوزه بجوز را بفالیز چه کار + خربوزه شیرین نصیب شغال ست + خربوزه شیرین کمبختی نفران + خر چه داند بهای قند و نبات + خر خالی یرغه میرود + خر خفته جو نمیخورد + خر خواجه خر من خواجه خر را خدا شاخ نمیدهد + خرس در کوه بوعلی سیناست + خر عیسی اگر بمکه رود ؛ چون بیاید هنوز خر باشد + خر عیسی باسمان نرود + خر که جو دید کاه نمیخورد + خر و تش دم بریده را نمی خرند + خرما را پوست به از مغز + خروس بی هنگام ست + خرمهان ست و پالانش دگر ست خری بیفتاد جیکی بدرید + خر یکه از خری بماند دم و گوشش باید برید + خسرو قسم ساق شرعی + خس کم و جهان پاک + خصم چون پشت دهد هیچ مگو + خصم خصم خود را میشناسد + خفته را خفته کی کند بیدار + خلاف رای سلطان رای جستن ؛ بخون خویش باید دست شستن + خلعت غفران گناه را بپوشد + خلق خدا ملک خدا + خلوت از اغیار باید نز یار + خنده مردم از شادی باشد و خندهٔ بوزنه از غم + خندهٔ گل گریهٔ گلاب بار آرد + خواب یک خواب بست و باشد مختلف تعبیرها + خواب آسایش جان ست + خواب چهار پهلو سکند + خواب خرگوش

میکند + خواجہ آنست کہ باشد غم خدمتگارش + خواجہ داند بہای شاخ نبات + خواجہ را
اگر ولی ست یا ذر بخطا + خوب شد کہ بیل نبود + خود فضیحت و دیگر انرا نصیحت + خود غلط
انشا غلط املا غلط + خود کردہ را چہ درمان + خود گشتہ را تعزیت نمیدارند + خود پسندی
جان من ہان نادانی بود + خود پسند پسند خلق نیست + خوردہ نہ بردہ ای دا ی در گردہ +
خوردہ جان بہ کہ تنہا خوری + وای بران خوردہ کہ تنہا خوری + خورشید روی ہمہ
سیاہ کند و روی ماہ سپید + خوشی باکسن ندارد دوستی + خوش سخن باش تا امان یابی +
خوش حال کسانیکہ بہر حال خوشحال اند + خوش حال کسیکہ یار از و یاد کند + خوش وقت کسیکہ خندہ
خوش عیش آنکہ زن ندارد + خوش خرج خویش بیگانگانست و بدخوبیگانہ خویشان + خوشامد
ہر کرا گفتی خوش آمد + خوشہ یکسر دارد + خون حسن حسین ہم الا خونیست + خون فلانی
سرخ تر از خون فلانی نیست + خون را آب شوید خون را بخون نشوید + خوی بد در طبیعتی کہ
نشست + [illegible] بوقت مرگ از دست + خویشی بخوشی سودا برضا + خویش اگر بی [illegible]

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

خار [illegible] خار شتی کیا مخمل کی جھول + خاک ہیات سے بات کرو + خاک [illegible] جاند [illegible] + خاک
دھول بکائن کے پھول + خاک چھانتی اور سر پیٹتی + خالا کی مہمانی [illegible] + خالا [illegible]
خلسری خالا کے آگن مولسری + خالا خالا کا پیٹ کنداں سات چو [illegible] + خالی گھر میں
قلندر [illegible] + خالی بنیا کیا کرے اس گولی سے دہاں اس گولی میں کرے + خالی [illegible]
خالی ہاتھ کیا جاؤں ایک سندیسا لیتا جاؤں + خدا کا دیا سر پر + خدا کا دیا کاندھے پر چوں کا
دیا سر پر + خدا کا گھر بھسوڑی کیا + خدا کے گھر سے بھرے ہیں + خدا کے غضب سے ڈرتے رہیے
خدا کے واسطے کی بیر ہی جو نہیں ہارتی + خدا کی آنکھیں خدا ہی جانے + خدا کی [illegible]

خدا کو دیکھا نہین عقل سے پہچانا ہی + خدا رزا کو ناخون نہ دیوے کہ سر کہجلاے + خدا دو سینگھ دے تو وہ بہی سہو + خدا دیتا ہی تو چہپر پہاڑ کے دیتا ہی + خدا دیتا ہی تو نہین پوچہتا کہ تو کون ہی + خدا رزاق ہے بندہ قزاق ہی + خدا لگتی کہو گی کبہی منہہ دیکہی سب کہین خدا مہربان تو جگ مہربان + خدمت سی عظمت ہے + **خراب** خستہ نمک سستا + خدا کا کاٹہہ کاٹے ہی سکتے + خربوزے کو دیکھہ کے خربوزہ رنگ پکڑتا ہی + خربوزہ چہری پر گرے تو خربوزے کا ضرر چہری خربوزے پر گرے تو خربوزے کا ضرر + خسم کا کہائین بہین کے گیت گائین + خضر ہو + خفری خبر سچی ہوتی ہی + **خلق** کا حلق کس نے بند کیا ہی + خنجر تلے کسی نے دم لیا تو پہر کیا + **خواب** خرگوش مین ہے + خوان بڑا خوان پوش بڑا کہول دیکہو تو آدہا بڑا + خوان پاک خوان پوش پاک کہول دیکہو تو خاک ہی خاک + خوب ہی گاڑہی چہنتی ہے + خوب ہی دانت کہٹے ہوئے + خود ہی در خدائی مین بیٹہی + خوشامد کا منہہ کالا خوگیر کی بہرتی + **خیرات** کے ٹکڑے اور بازار مین ڈکار + خیر کی جو ئی خیرات کا ٹکڑا ملا عقدا و دمارا + خیلا پا نچہ + خیلا جان بیلا + خزینہ دہم در مثلہای حرف دال مشتمل بر شش گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

دَاءُ النَّفْسِ الْحِرْصُ + دَارِ مَنْ جَفَاكَ يُخْجِل + دَارُ الْأَمِيرِ مَأْمَنُ الْفَقِيرِ

بیماری نفس حرص ست + دعوت کن کسی را کہ ستم کرد ترا شرمندہ شود + خانہ امیر جای بی خوفی فقرا ست

اَلدَّالُ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ + **اَلدَّرَاهِمُ** مَرَاهِمُ اَلدَّرَاهِمُ بِالدَّرَاهِمِ

رہنما بر نیکی مانند کنندہ نیکی ست + درہمہا بخشش‌ہاست + درہمہا بہ درہمہا

تُكْسَبُ + دِرَّةُ عُمَرَ أَهْيَبُ مِنْ سَيْفِ الْحَجَّاجِ + دُرَّ دَبَّ لَمَّا عَضَّهُ

حاصل کردہ شود + درہ عمر رضی اللہ عنہ ترسانندہ تر ست از شمشیر حجاج + فرو تنی کرد ہر گاہ کہ نزید او را

الثقاف + الدهر هو حبة العقلاء دع ما یریبک الی ما لا یریبک

ثقاف + درهم سید انا یا لسنت + بگذار چیزی را که در شک اندازد ترا بسوی چیزی که در شک نیندازد

دعوا دعوة کوکبیة + دعوة المظلوم مجابة دقک

دعوت کردند دعوت کوکبی + دعای مظلوم مقبول ست + کوفتن تو

بالمنحار حب القلقل + دلنی فی العشق من یهدی السبیل

به تا دن دانه قلقل را + رهنمونی کرد مرا در عشق کسی که هدایت میکند راه را

دلو السماء لا یروی الظمآن + دلیل عقل المرء قوله ودلیل

دلو آسمان سیراب نمیکند تشنه را + دلیل دانش مرد سخن اوست و دلیل

اصله فعله + دماء الملوک اشفی من الکلب + دمنت لنفسه

اصلش فعل اوست + خونهای پادشاهان شافی تر است از سگ + ...

قبل النوم مضطجعا + دم علی کظم الغیظ تحمد عواقبک +

پیش از خواب حالیکه بر پهلو خوابنده هستی + همیشگی کن بر فرو بردن خشم بیابی ستوده عاقبتهای خود

الدنیا اشبه شیء باحتلام النیام وظل الغمام + الدنیا

دنیا مانا تر چیز نیست به احتلام خوابندگان و سایه ابر + دنیا

امنیة والاموال عاریة + الدنیا جیفة وطالبوها کلاب + الدنیا

آرزوهاست و مالها عاریت + دنیا مردار است و خواهندگان او سگان + دنیا

زور لا یحصل الا بالزور + الدنیا سجن المؤمن وجنة الکافر

دروغ ست حاصل نشود مگر بدروغ + دنیا قید خانه مسلمانست و بهشت کافر

الدنیا عرض حاضر یاکل منها البر والفاجر + الدنیا کنیف

دنیا متاعیست موجود میخورد ازان نیکوکار و بدکار + دنیا پاخانه

الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ + الدُّنْيَا دَاحِضَةٌ لَيْسَ فِيهَا حَظٌّ ... آدَم +
دنیا کشت آخرت ست + دنیا لغزشیست نیست دران آسایش ... آدم ست +
الدُّنْيَا تَطْلُبُ الْهَارِبَ وَتَهْرُبُ مِنَ الطَّالِبِ + دُنْيَاكَ كُلُّهَا
دنیا میجوید گریزنده را و میگریزد از جوینده + دنیا همه آن
وَقْتُكَ الَّذِي أَنْتَ فِيهِ + دَوَاءُ الشَّوْقِ أَنْ تَخُوضَهُ + دَوَامُ
وقت تست آنکه تو دران وقت هستی + دوای گفتگی اینکه فراهم آوری آنرا + همیشگی
السُّرُورِ رُؤْيَةُ الْإِخْوَانِ + الدَّوَاةُ أَنْفَعُ الْأَدَوَاتِ + دَوْلَةُ
خوشی دیدن برادرانست + دواة سودمندترین آلهاست ...
الْأَشْرَارِ مِحْنَةُ الْأَخْيَارِ + دَوْلَةُ الْأَرْذَالِ آفَةُ الرِّجَالِ + دَوْلَةُ
بدان آزمایش نیکانست + دولت دونان آفت مردانست + ...
الْحُمُوقِ + دَوْلَةُ ... أَقْبَحُ ... الشَّيْخِ ...
... دنیا بخیل ... سست ... با ودشمان

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

آ از حق را قابلیت شرط نیست + بلکه شرط قابلیت داد اوست + ...
اگرچه بود زیر بار + داغ بالای داغ + دامن کشان میرود + دامن کشان حسن دل آویز
راچه غم + کاشفتگان عشق گریبان دریده اند + دامن پاک را که با دامن آلوده بندند
پاک هم پلید شود + دانا باشارهٔ ابرو کار کند و نادان بزخم چوگان + دانشمند را
دست کوته به از دستار دراز + دانهٔ گندم از دانهٔ مروارید قیمتی ترست اگر وقت
گرسنگی پیدا شود + دایهٔ مهربان تر از مادرست + درآرد طمع مرغ و ماهی به بند
بدوزد شره دیدهٔ هوشمند + در بیشه گمان مبر که خالی ست + شاید که پلنگ خفته

باشد + در برابر چو گوسپند سلیم + در قفا همچو گرگ مردم در + در بیابان فقیر سوخته را شلغم
پخته به که نقرهٔ خام + در بلا بودن به از بیم بلا + در پای تو ریزم آنچه در دست من است
در جنگ حلوا بخش نمیکنند + در خانهٔ مور شبنمی طوفانست + در خانه که کدخدا ماند همه چیز +
در خانه اگر کس است حرفی بس است + در خانه آرد نی و در کوچه دو تنور + در خانهٔ بینوا
چه پنج و چه شش + در خانه هر چه باشد مهمان هر که باشد + در خانهٔ خدا همیشه باز است + در خشت
کاهلی کفر آورد بار + درختی که اکنون گرفته است پای + به نیروی مردی برآید ز جای + درختی در
که از وی بکسی نرسد به بی آبی خشک به + درد اپیش درمان بگو + درد آنکه طبیب صبر میفرماید
وین نفس حریص را شکر میباید + درد را خدا بدوستان خود میدهد + دردم از یار است
و درمان نیز هم + درد بکش تا بدوائی رسی + درد عاشق نشود به بمداوای طبیب + در طریقت
هر چه پیش سالک آید خیر اوست + در عفو لذتیست که در انتقام نیست + در عین اضطرار اختیار نیست
در غوری مویز شده + در قصص انبیا مضاحک نگوید + در کار خیر حاجت هیچ استخاره نیست
در که میکوبی و خانه که میپرسی + در میان ... یا گرد میخواهد + در مقام تشنگی هزار دروازه قطرهٔ
آبی بیرزد + درمان بکسی رسد که درد دارد + در کشتی مردان به که حاجت پیش کسی بردن
درویش هر جا که شب آید سرای اوست + درویش صفت باش و کلاه تتری دار + درویشی
زوال نبیند + دروغگو را تا بخانه باید رسانید + دروغ مصلحت آمیز به از راستی فتنه انگیز + دروغگو
را حافظه نباشد + در و دیگر بی سرزنش کار نکنند + در دیگری را خود میزنند + دروازهٔ شهر
میتوان بست + نتوان دهن مخالفان بست + در هر که بنگری بهمین داغ مبتلاست + در
هشتاد سالگی مشق تنبور میکند + در یک خانه دو مهمان نگنجد + در یتیم را همه کس مشتری بود +
دزد از خانهٔ مفلس خجل آید بیرون + دزد مشتاق تر از صاحب کالا باشد + دزد باش و مرد
باش + دزد جوانمرد به از بازرگان بخیل + دزد ناگرفته سلطان است + دزد راهی

رود و صاحب کالا راهی + دزد دانا میکشد اول چراغ خانه را + دزد من باخانه میزند و متاع خانه
دزدیده بود آنچه بماند بخداوند + دست از همه چیز شسته + دست بکاسه و مشت به پیشانی
دست بکار و دل بیار + دست بی هنر کفچه گدائیست + دست تنگ کشنده + دست بالای دست بسیار است
دست پیشین را بدل نیست + دست جوانمرد براهی دادن خار رد و کف بخیل برای ستاندن + دست حیب
از دست راست نمی شناسد + دست خود دهان خود گر نخوری زبان خود + دست دست اول
ست + دست را دست میشناسد + دست را دست میشوید و هر دو دست رو را + دست زیر
سنگ را آهسته بباید کشید + دست زور بالا + دست شکسته و بال گردن + دستش زیر سنگ است
دستش در کیسه خلیفه است + دست کار دل نمیکند و دل کار دست میکند + دست کوته
و کله دراز + **دشمن** اگر قویست نگهبان قوی تر ست + دشمن دانا به از دوست نادان +
دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد + دشمن چه کند چو مهربان باشد دوست + **دعای** گوشه
نشینان بلا بگرداند + **دلا** کو واستغنا + دلا خوش باش نان مادر روغن افتاد + دل بدست
آور که حج اکبر ست + دل بدست آر و هر چه خواهی کن + دل بدست آر تا کسی باشی +
دل تاریک را جان روشن نباشد + دل را اینخور دورود جگر را + دل را بدل رهیست
درین گنبد سپهر + از سوی کینه کینه و از سوی مهر مهر + دل که افسرده شد از سینه بدر باید کرد +
دل نخواسته عذر بسیار + دلیر تیغ را کار فرماید و غرور بازو را + **دم عیسی** زندگانی دیگر
دنبه را بگرگ مے سپارد + دندان زدن شیر شغال را مبارکست و آهو را شوم + دندان
طمع کنده + دندان طمع تیز کرده + دندانی که درد کند باید کشید + دنیا بیک قرار نیست
دنیا پنج روزه است + **دوای** غضب خاموشی ست + دو بامداد گر آید کسی بخدمت
شاه + سوم هر آئینه در وے کند بلطف نگاه + دوباره نیست کس را زندگانی + دو
حرف درسبق به یاد کتاب در دستار + دو دل یک شود بشکند کوه را + پراگندگی

بچ نہ آوے ٹوٹا + دھنا سیٹھ بنے ہین + دہن کا دہن گیا اور ست کی ست گئی
دہنونتی کے کانٹا چبھا دوڑے لوگ ہجار نہ + دہوبی کا چھیلا آدہا ادہا اوجلا
آدہا میلا + دہوبی رووے ڈہلائی کو میان رووین کپڑون کو + دہوبی بیٹا چاند
سا سیٹی اور پٹاخ + دہوکے کی ٹٹی + ڈہول کی سی نہین باندی جاتی + دہو ذہو
دو پاون دہونی پیسے چار پاون دہی چھوڑ دا ما دپیارا + دہیر اسو گنبھیرا +
دہیر بارے ہی مین کہون بو ہر یاری لو کان دے + دہین مونگڑ اللہ میان کے تو کر دہنیک [illegible]

گنجینۂ پنجم در مثلہاے حرف ڈال

ڈائن کھائے تو منہ لال نہ کھائے تو منہ لال + ڈائن بہی دس گہر چھوڑ کر
کہاتی ہے + ڈرلی رنڈی تیری دید میسے + ڈرین لومڑی سو اور نام دلیر خاں
ڈوبا بنس کبیر کا جو او بجے پوت کمال + ڈوبے کنشہ بھر دست سے تیر
ڈوبتے کو تنکے کا آسرا بہت ہے + ڈورے ڈلتے ہین + ڈوم بنیا پوستی
تینو بنے ایمان + ڈومنی کی لونڈی + ڈیرہ پاو آٹا اور پل پر رسوئی + ڈیڑہ
چاول اپنے جدا ہی پکاتے ہین + ڈیڑہ اینٹ کی مسجد جدی ہی بناتی ہین + ڈہول ڈہول گنبد آواز در بہشت

گنجینۂ ششم در امثال حرف ڈہا

ڈہاک کے تین ہی پات + ڈہاک تلے کے پھوہڑ مہوتے تلے کے سگہڑ + ڈہاکے کے
بنگال کوڑی کو کنگال + ڈہال تلوار سرہانے اور جوتے بند بچانے + ڈہونڈہ
لاو تو بتا دین + خزینۂ یازدہم در مثلہاے حرف ذال مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

کیا سر سینگھ ہوتے ہین + دوا نیسی انکھہ نہین ملاتے + دوا کے لیے ڈھونڈ ہیے تو نہین ملتا + دوالی کی کلھیا + دو دل راضی تو کیا کریگا قاضی + دودہ کا جلا چھاچہ پھونک پھونک کر پیے + دودہ بھی دہولا چھاچہ بہے دہولی + دودہ کا دودہ پانی کا پانی + دودہ کے دانت بھی نہین ٹوٹے + دودہ کا سا اوبال آیا چلا گیا + دودہ کی سی مکھی نکال کر پھینک دیا + دودہیل گاے کی دولاتین بہی سہتی ہین + دور کے ڈھول سہانے + دوڑ چلیو گر پڑیے + دو قصائیون نین گاے مردار + دو گاؤنکی باہی کتے مر سے آ نا جائی + دو ملاؤن مین مرغی حرام + دو مسلمانی تسمین بھو آنا کانی + دونو ہاتھون پگڑی سنبھالنی پڑی ہے + دونو ہاتھون سنبھالے نہین سنبھلتا + دونو ہاتھون تالی باجتی ہے + دو دین سے گئے پانڈے حلوا مانڈے + دہ [illegible] شیلتہ [illegible] ہاتھ کا موسل

دیا ہی آڑے آتاہے + دیا نہ باتی منڈ و پھرے اترائی + دیا فاکہ کو سٹکے لاسنے + دیہی مدار کا کون ساتھہ + دیہی دہ بیٹھین + دیس چہٹ رہی پردیس بھیک + دیکھین اونٹ کس کل بیٹھے + دیکھیے دیدار اور بار سیے بیزار + دیکھی سانپ کی نظر کہلاے ہونیکا نوالا + دیکھو بھالے شیخ جی اوپر چیٹری سید ہوئین + دیکھو کادو بریا تران ذہیل چیفیت ہے + دیکھی پیر تیری کرامات + دیکھی تیری کالپی ور باون پورا اوجاڑ + دیکھا شہر بنگالا دانت لال منہہ کالا + دیکھا تیرا چھند بند پھٹا جامہ تین بند + دیکھا سو کھایا یہ منہہ پانون چوکا + دیکھنہ بہالا صدقے گئی خالا + دیکھہ بگانی چیڑی مت ترساؤ جی + دنیا تھوڑا دلاسا بہت + دینے کے ناؤن دروازہ نہین دیتے + دیویگا سو پاویگا بو ویگا سو لونیگا + دیے کے تلے اندھیارا

گنجینہ چہارم در امثال حرف ہا

دہان پان + دہاتی دہاتی کرم لکھا سو پائی دہم دہوسٹر کا ہی موٹا کرے

سے نہ سے دیئے چھپے + دادی راج نہ کھائے پان + دانت کھاوت گئے پران + دال نہ ہو + دام کریں کام + دام لگا روٹھا باتوں سے نہیں منتا + دانت کریدنیکو تنکا نہیں بچا + دانت کاٹی روٹی ہے + دانہ نہ گھاس پانی جیچہ جہ وقت + دانے کو تاسپے سواریکو یاد ہے + دائی کے آگے پیٹ کیا چھپانا + دائی جانے اپنی مائی دائی جنبیلی کے مزا موگرا + دائی سے کسرپان پہول + دائی ہو میٹھی دادا ہو میٹھا سسر گی کو جائے + دائی دائی اونٹنی سو گھڑا موتنی + دبا بنیا بورا تولے + دبلے مارین شاہ مدار + دہند مین دو دو گئے نا پاملی نہ رام + دبلے پر چیونٹی بھی کاٹ کھاتی ہے + درزیکی سوئی کبھی ٹاٹ مین کبھی ٹاش مین + دریا مین رہنا اور مگرمچھہ سے بیر + دریا پر جانا اور پیاسے آنا + دس انگلی دس چراغ + دس سے گھٹا ہی سکے دیکھتے ہین + دستار رفتار گفتار کردار سے جدی جدی ہوتی ہے + دسی سمنسی + دشمن کہان بغل مین + دشمن سے کیوں سونے دی + دشمنوں کے دانت ہیں جیسے بتیس دانتو مین زبان + دکہن سکتے نہ باوڑہی رہے جند بری جہاہ + دکہہ بھرے فاختہ اور کوے میوے کھائے + دکھیا دکھہ روے سکھیا ٹینگا ٹووے + دل بدل آئینہ ہے + دلکو دیسے راہ ہے + دل کا مالک خدا ہے + دلوکا دسہرا دسے ہو ونہین ہے + دلی کی دلوالی منہہ چکنا پیٹ خالی + دلی کی کمائی بارہ بنکی مین گنوائی + دمڑیکی بلبل ٹکا چٹھائی + دمڑیکی بڑھیا ٹکا سر منڈائی + دمڑیکی پچھیا بارہ ٹکی بھتیا + دمڑیکی گھوڑی چھہ پسیری دانہ + دمڑیکی ارہر تو ساری رات گھر + دمڑیکی کہوا نو جمعی سیوان + دمڑیکی ہانڈی لیتے ہین تو اوسے بھی ٹھونک بجا کے لیتے ہین + دمڑیکا آٹا اور پہنا پایا بہا نا + دم غنیمت ہے + دم کا کیا بھروسا آیا نہ آیا + دم مین بندہ باندہ کے چاندنیکو سونٹیا + دم نال مین آیا ہے + دنکو اونی ادنی رات کو چرخا پونی + دن کہلے کہ رات + دنیا جائے امید ہے + دنیا ظاہر پرست ہے + دنیا ہے اور خوشامد ہے + دوانو نکی

آرد انبوه را؛ دورنگی سبب از سیه دلی اوست + دوران باخبر در حضور و نزدیکان بی بصر
دوره دوستان کجا کنی محرم؛ تو که با دشمنان نظر داری؛ دوستان در زندان
بکار آیند که بر سفره دشمنان هم دوست نمایند + دوست آن باشد که گیرد دست دوست +
در پریشان حالی و درماندگی + دولت نهد خدا بکس [illegible] + دولت تیز را بقائی نیست +
دولت آنست که بی خون دل آید بکنار + دولت در آن سر است که از میهمان است + دو
مرغ جنگ کنند فائده به تیرگر + دونده با دست که دریا و کوه را سهل گیرد + دویدن خرگوش
پسندیدم لیکن از گوشتش بر میدم ده خراب خلج ندارد + ده درویش در گلیمی بخسپند
و دو بادشاه در اقلیمی نگنجند + ده در دنیا ستان در آخرت + ده کجا درختان کجا + ده
بینی و فرسنگ بجرسی + ده مرد ده مرد را احمق کند + دهن سگ بلقمه دوخته به + دهن
بی آب را بانگشت باید درید چنانکه پسته را از ناخن + ده ویران چراغ ندارد + دیده
را ناخنه به از ناخن + دیده سخت را سخن سخت بشکند چنانکه بادام را سنگ + دیدی که
چه کرد اشرف خر؛ او مظلمه برد و جانی [illegible] + دیدم همه را و آزمودم همه را + دیده نه شنیده
غربت علی + دیده نه شنیده گواه شد + دیر آشنا و زود رنج + دیر آید درست آید + دیر گیر سخت گیر
دیر آمدن و شتاب رفتن + دی رفت و پری رفته و سودا امروز است + دیگ گفت بجوش
سه آید + دیگ کرمش بجوش آمد بخارش بهاهم رسید + دیگ سینه جا سیه میکند + دیگدانش سیاه
شده + دیوارش دوخته شد + دیوانه بکار خویش هشیار + دیوانه را هوئی بس است + دیوانه
باش تا غم تو دیگران خورند + دیوانه همان به که بود اندر بند + دیو از خدا خوشنود نباشد +
دیو بگریزد از آن قوم که قرآن خوانند + دیو خوش خلق به از حور گره پیشانی +

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

داتا کی ناؤ پہاڑ چڑھے + داتا دے بھنڈاری کا پیٹ پھٹے + داتا کے تین کن

خزینة الامثال

ذرِ الطاغی فی طغیانہٖ + ذکر العیش نصف العیش +

بگذار طاغی را در طغیانش + یاد کردن عیش نصف عیش ست +

ذکر الشباب حسرۃ + ذکر الوحدۃ وحشۃ + ذکر الموت جلاء

یاد کردن جوانی حسرتست + یاد کردن وحشت وحشت ست + یاد کردن موت صفائی

القلب + ذکرتنی الطعن وکنت ناسیا + ذکرنی حماری اھلی +

دل ست + یاد دادی مرا طعن را و بودم فراموش کنندہ + یاد داد مرا خر من اہل مرا +

ذلاقۃ اللسان راس المال + ذل المرء فی الطمع + ذلک

تیزی زبان اصل مال ست + خواری مرد در طمع ست + آن بسبب

بما قدمت یداک + ذل من لا سیف لہ + ذل من طمع

چیزیست کہ پیش ساید دو دست تو + خوار شد کسی کہ نیست شمشیر مر او را + خوار شد کسی کہ طمع کرد +

ذل مع الطمع + ذلیل الفقر عزیز عند اللہ + ذلیل عاذ

خواری با طمع ست + خوار حاجت گرامی ست نزد خدا + خوار پناہ گرفت

بملۃ + ذنب السرحان کمنیۃ للغزالۃ + ذنب عقرب

بدرخت دم گرگ مانند مرگ ست برای آہو + دم عقرب

للنحو سات + ذنب واحد کثیر والف طاعۃ قلیل +

نحوستہاست + یک گناہ بسیارست و ہزار طاعت اندک ست +

ذو الامان کنمل علی کف لسلیمان + الذود الی الذود

صاحب امان مانند مور چہ است بر پنجۂ سلیمان + ذود با ذود

ابل + ذھب امس بما فیہ + ذھب اللہ ولہ بدولۃ +

شترست + شد رفت دی با آنچہ در و بود + رفت دولت بدخت

ذَهَبَ عَصَبْرِیْ وَبَقِیَ شَجِیْرِیْ + ذَهَبَ لِقُوْمُ مُخْتِ کُلِّ

رفت فشردهٔ انگورمن وباقی ماند درخت من + رفتند گروه زیر هر

کَوْکَبٍ + ذَهَبَ مِنْهُ الْاَطْیَبَانِ + ذَهَبَتْ رِیْحُهٗ + ذَهَبَتْ

ستاره + رفت ازان خوردن جماع + رفت بوے او + رفت

هَیْفُ لِاَدْیَانِهَا + اَلذَّهَبُ عَقْلُ الْاَحْمَقِ وَحُمْقُ الْعَاقِلِ +

باد گرم برای عادتها خودش + زر دانش نادانست ونادانی دانا +

اَلذِّئْبُ اَدْغَمُ + اَلذِّئْبُ اَعْلَمُ بِمَکَانِ الْفَصِیْلِ الْمُنْتَسِمِ

گرگ سیاه رنگ ست + گرگ داناترست بمکان شتربچه ازمادر جدا شده که یتیم ست

اَلذِّئْبُ لِلضَّبُعِ + اَلذِّئْبُ یَاْدُوْ لِلْغَزَالِ یَاْکُلُهٗ +

گرگ براے کفتارست + گرگ کسے فریبد آهورا براے خوردنش +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

ذره را باخورشید چه نسبت + ذکر عیش نصف عیش ست + ذوالفقار علی در نیام و زبان

سعدی در کام نباشد + ذوق چمن ز خاطر بلبل نمی رود + ذوق گلچیدن اگر داری بگلزار درآ

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

ذات بهانت پوچهے ناکوئی جنیوبین کے بامهن هوے + ذات مده سے معلوم

هوتی + ذات خدا کی بے عیب هی + ذات کے بلائے برابر جهو کم ذات بلائی بجهی بیٹھے

ذوق شوق گهاتی مین لڑکا + خزینه دوازدهم در مثلهاے حرف را مشتمل بر سه گنجینه

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

اَلرَّاجِعُ فِیْ هِبَتِهٖ كَالرَّاجِعِ فِیْ قَیْئِهٖ + رَاحَةُ الْجِسْمِ فِیْ قِلَّةِ

باز گردنده در هبه خود مانند باز گردنده است در قی خود + آسایش تن در اندک

الطَّعَامِ وَرَاحَةُ الرُّوْحِ فِیْ قِلَّةِ الْكَلَامِ + رَأْسُ السَّخَاءِ سَخَاءُ الرَّاسِ

خوردن ست و راحت روح در اندک کلام ست + سر جوانمردی جوانمردی سرست

رَأْسُ الرِّیَاسَةِ تَهْذِیْبُ السِّیَاسَةِ + رَأْسُ اللَّعِبِ عِرْفَانُ

سرداری یاست آراسته کردن سیاست + سر بازی شناختن

الْحَرِیْفِ + رَاعِ النَّفْسَ فِیْ غَلَبَاتِ النَّفْسِ + رَاعِ اَبَاكَ یُرَاعِكَ

دشمن ست + نگهدار دم را در غلبه‌های نفس + نگهدار پدر را تا رعایت کند ترا

اِبْنُكَ + رَاۤهُ الصَّادِرُ وَالْوَارِدُ + رَأْیَانِ خَیْرٌ مِنَ الْوَاحِدِ اَلرَّأْیُ

پسر تو + چنید باز گردنده و آینده + دو رای بهترست از یک رای + رای

السَّدِیْدُ خَیْرٌ مِنَ الْاَیْدِ الشَّدِیْدِ + رَأْیُ الْعَلِیْلِ عَلِیْلٌ + اَلرَّأْیُ

راست بهترست از توانائی سخت + رای بیمار بیمارست + رای

قَبْلَ الشَّجَاعَةِ الشُّجْعَانِ + اَلرَّأْیُ لَا یُحِیْلُ + اَلرَّأْیُ نَائِمٌ وَ

پیش از دلیری دلیرست + رای حواله نمیکند + رای خوابنده است و

الْهَوٰی یَقْظَانُ + اَلرِّبْحُ مَعَ السَّمَاحِ + رُبَّ اَخٍ لَكَ لَمْ تَلِدْهُ

خواهش بیدارست سود با جوانمردی ست + بسیار برادرانند مر ترا که نزائیده او را

اُمُّكَ + رُبَّ اُمْنِیَّةٍ جَلَبَتْ مَنِیَّةً + رُبَّ اَكْلَةٍ تَمْنَعُ اَكَلَاتٍ

مادر تو + بسیار آرزوست که میکشد مرگ را + بسا یکبار خوردن باز میدارد از خوردنها

رُبَّ اٰمِلٍ خَائِبٌ + رُبَّ بَیْتِ شَعْرٍ خَیْرٌ مِنْ بَیْتِ تِبْرٍ + رُبَّ

بسا امیدوار محروم ست + بسا خانه موی بهترست از خانه زر + بسا

خیر فی شرٍّ و رُبّ شفاءٍ فی نغصٍ + رُبَّ بدایات الضّأن فرّیق + رُبَّ

نیکی دردی ست وبسا شفاء درگزند ست + خاکستر گون شد میش آله ده کن سنها ذیل بسیار

ریحٍ یؤدّی الی الخسران + رُبَّ رأسٍ حصیدُ لسانٍ رُبَّ

سود میرساند سوی زیانکاری + بسیار سر درو کرده شدهٔ زبانست + بسا

رجاءٍ یؤدّی الی الحرمان + رُبَّ رمیةٍ من غیر رامٍ + رُبَّ

امید میرساند سوی بے نصیبی + بسا انداختن ست از غیر اندازنده + بسا

ساعٍ فی ما یضرّه + رُبَّ صلِفٍ تحت الرّاعدة + رُبَّ صنعة

سعی کننده است انچه گزند میرساند او را + بسیار ابر بی باران زیر آواز کننده ست + بسیار صنعت

اصعب من ابتدائها + رُبَّ صاعدٍ لقاعدٍ + رُبَّ طمعٍ ادّی

دشوار تر ست از آغاز او + بسیار بالا براینده برای نشیننده ست + بسیار طمع رساند

الی عطبٍ + رُبَّ عجلةٍ تهب ریثًا و رُبَّ فروقةٍ یُدعی

سوی هلاکت + بسیار شتابی می بخشد درنگ را وبسیار ترسنده خوانده می شود

لیثًا + رُبَّ عینٍ انمّ من لسانٍ + رُبَّ عتبٍ تحت طلبٍ

شیر را + بسا چشم تمام تر ست از زبان + بسیار خشم زیر طلب ست +

رُبَّ قعدةٍ تمنع قعداتٍ + رُبَّ قولٍ اشدّ من صولٍ +

بسا یکبار نشستن باز میدارد چند بار نشستن را + بسا یک سخن سخت تر ست از حمله کردن

رُبَّ کلمةٍ تقول لصاحبها دعنی + رُبَّ لائمٍ ملیمٍ + رُبَّ

بسا سخنے ست که میگوید مر گوینده خود را که بگذار مرا + بسا ملامت کننده سزاوار ملامت + بسا

ملومٍ لا ذنب له + رُبَّ مملوکٍ لا یستطاع فراقه + رُبَّ

ملامت کرده شده نیست گناه مر او را + بسا بنده که طاقت داشته نمیشود جدا او + بسا

تَخَالُفَةٍ دَعَتْ اِلَى مُخَالَفَةٍ + رُبَّ مَنِيَّةٍ تَحْتَ اُمْنِيَّةٍ + رُبَّمَا

سوگند خوردن میخواند سوی مخالفت + بسا مرگ زیر آرزوئیست + بسا

صَحَّتِ الْاَجْسَامُ بِالْعِلَلِ + رُبَّمَا اَصَابَ الْاَعْمَى رُشْدَهٗ وَاَخْطَى الْبَصِيْرُ

تندرست شد بدنها بسبب بیماریها + بساست که یافت نابینا رشد خودرا و خطا کرد بینا

قَصْدَهٗ + رُبَّمَا اَدْرَكَ الظَّنُّ الصَّوَابَ + رُبَّمَا جَاعَ الْكَلْبُ فَقَتَلَ

مقصود خودرا + بساست که دریافت گمان صواب را + بساست که گرسنه شد سگ پس کشت

صَاحِبَهٗ + رُبَّمَا كَانَ السُّكُوْتُ جَوَابًا + رُبَّمَا يَاْتِي الْفَرَجُ

مالک خودرا + بساست که باشد خاموشی پاسخ + بساست که میآید گشایش

وَسَطَ الشِّدَّةِ + رُتْبَةُ الْعِلْمِ اَعْلَى الرُّتَبِ + اَلرَّثْيَةُ تَطْفِ

میان سختی + مرتبهٔ علم برتر مرتبهاست + گریستن فرو میکند

الْغَضَبَ + رَجَعَ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ + رَجَعَ عَلَى حَافِرَتِهٖ + اَلرَّجُلُ

خشم را + بازگردید بدو موزهٔ حنین + برگردید بر حافرهٔ خود + مرد

الْمُتَجَاهِلُ عَاقِلٌ + رَحْمَةُ اللهِ عَلَى النَّبَّاشِ الْاَوَّلِ + رَحِمَ اللهُ

نماینده جهل داناست + بخشش خدا باد بر نباش نخستین + رحمت کند خدا

مَنْ هَدَانِيْ اِلَى عُيُوْبِيْ + اَلرَّحَى تَغْلُوْ الثِّقَالَ + رِزْقِيْ

کسی را که رهنمونی کرد مرا سوی عیبهای من + آسیا بلند میشود برگرانی + روزی من

تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِيْ + رِزْقُكَ يَطْلُبُكَ فَاسْتَرِحْ + اَلرِّزْقُ يَطْلُبُ

زیر سایهٔ نیزهٔ من است + روزی تو میجوید ترا پس آسایش کن + روزی میجوید

الْعَبْدَ اَكْثَرَ مِمَّا يَطْلُبُهُ الْعَبْدُ + اَلرِّزْقُ مَقْسُوْمٌ + اَلرِّزْقُ بِالْجَدِّ

بنده را بیشتر از آنچه میجوید آنرا بنده + روزی تقسیم کرده شده است + روزی به بخت است

لا بالكذب + رزمة ولا درة + رسول الموت الشيب + رسول

نه بكوشش + آوازست ونيست نكوئي + قاصد مرگ پيريست + قاصد

الموت الولادة + الرشف انقع + الرشوة رشاء الحاجات

مرگ زادنست + مكيدن آب نافع تر است براى تشنگى + رشوت رسن حاجتهاست

الرضا بالقضاء باب الله الاعظم + رضي الخصم ولم يرض

پسنديدن حكم خدا دروازه بزرگ خداست + خوشنود شد دشمن وخوشنود نشد

القاضي + رضيت من الغنيمة بالاياب + رضينا قسمة الجبار

قاضي + خوشنود شدم از غنيمت بسبب بازگشتن + خوشنود شديم از تقسيم كردن جبار

فينا + رطب الحجاز في لبن الشيراز + رعونات النفس

در حق ما + خرماے مكه در شير شيراز + رعونتهاے نفس

تتعبها + رعى فاقصب + رفاهية العيش في الامن + الرفق

مانده ميكنانرا + چرانيد پس لاغر كرد و داشت چارپا را + فراخي عيش در بيخوفي است + نرمي

مفتاح الحاجة والرزق + رفيق المرء دليل عقله + الرفيق

كليد حاجت و روزيست + رفيق مرد دليل دانش اوست + رفيق

ثم الطريق + رقص لبعير يليق بصوت الحمير + ركب

پيش راه + رقص شتر سزاوارست باواز خر + سوار شد

العصا قصير + ركض ما وجد ميدانك + رمتني بدائها

بر عصا قصير + راند چيزي را كه يافت ميدان ترا + انداخت مرا به بيماري خود

وانسلت + روعي جعار وانظري اين المفر + رؤية الحبيب

و بيرون آمد + بترس اى كفتار وبنگر كجاست جاى گريز + ديدن محبوب

مع السين | مع الشين | مع الضاد ٦ | مع الطاء | مع الياء والعين | مع الفاء | مع القاف والكاف | مع اللام | مع الواو

جلاءُ العین + رُوَیدَ الغزو تمرق + رَهبُوتٌ خیرٌ من

سرمه چشم ست + مهلت ده جهاد را تا بر آن بیچاره شکم + ترس بهتر ست از

رَحمُوت + الرِّیاسةُ سَعَةُ الصَّدرِ + رِیقُ العدوِّ سمٌّ قاتل

رحم + ریاست فراخی سینه ست + آب دهن دشمن زهر کشنده

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

راحت دل رسان که همین مشربست و بس + راز دل جز بیار نتوان گفت + راز خود با یار خود چندانکه بتوانی مگو + راستی موجب رضای خداست + راستی را زوال کی باشد + راستی آور که شوی رستگار + راست گو را همیشه راحت در پیش ست + راست گوئی در زبان خود خلل + راست دروغ بگردن راوی راست ست که دروغ از ماست + راضی شدن خصم را از انتقام نیست + راه بزن لیکن راه خدا به بین + راه میدانی و فرسنگ می پرسی + رد خلق قبول خالق + رزق را روزی رسان می دهد + رسیده بود بلا و لی بخیر گذشت رشته در گردنم افگنده دوست + میکشد هر جا که خاطر خواه دوست + رضای کسی از همه و لی + رفت و چندین آرزو با خود برد + رگ جوانی جا + رگ خوابش را گرفت + رموز عاشقان عاشق داند + رموز مصلحت ملک خسروان دانند + رنج خود و راحت یاران طلب + رندان را رندان می شناسد + رند عالم سوز را با مصلحت چه کار + رندی و هوسناکی در عهد شباب اولی + رنگ تم به بین حالم مپرس + رنگ با رنگ ریزی میکند + رنگ ریز بریش خود در مانده + رنگ ریزی او قصه ایست + روی زرد + رو به از پهلو + روباه بازی میکند + روبه الگفتند پوستین تو بعوض آنچه گفت آنچه پوشیده ام

لهن بگذارید + روح را صحبت ناجنس عذابیست الیم + روز شنبه بجهود ارزانی + روز تنگی سیاه ست + روز سیاهی در پیش ست + روز تو و روزی تو + روزی ارزانی رایش لیسه سیرود + روزی خود در سفرهٔ دیگر میخورد + روزی خود اینجا خورده + روزی بقدر همت هر کس مقرر ست + روستائی را عقل از پس می آید + روستائی را حمام خوش آمد + روستائی اگر ولی بود ٭ خرس در کوه بو علی بود ٭ + روستائی عید دید + روشنائی عرب از نور محمد علیه السلام بود نه از روشنائی بولهب + روغن بر ریش مالیده روغن قاز میمالد + روغن از سنگ میکشد + روغن از ریگ بیابان میکشد + رو بود و سنوکی پیشه کن و مطربی آموز + رونده کسی ست که قدمی دارد + روی دروغ گو سیاه روی مفلسی سیاه + روی زیبا مرهم دلهای خسته است + ره راست برو اگرچه دور ست + زن بیوه مکن اگرچه حور ست + ریاضت کش بباد امی بسازد + ریسمان سوخته لیکن کجیش بیرون نرفته + ریش بر آمد پاچی شد + ریش خام طمع در کون مفلس + ریش در آسیا سفید کرده + ریش خود را بدست دیگری مده + ریشش بدست دیگری ست + ریگ صحرا سبحه انگشت میشمارد

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

رات تھوڑی سانگ بہت + راجا راج اور پرجا سکھی + راجا کے گھر موتیوں کا کال + راجا کے سونیا و پا سا پڑی سو داؤ + راجہ بلاوے ٹھاری آوے + راجہ رکھے رانی کھاوے + راجا چھوڑے نگری جو بھاوے سو لے + راجا کا دان پرجا کا اشنان + راجا روٹھے گا اپنی نگری لیگا + راجا کا دو جا اور بکری کا تیجا دونو خراب + راست گو مفلس مجلس میں جھوٹا

رام جہوڑ ہی اجودہیا من بہاوی سولے + رانی کورا نا پیارا کانی کو کانا پیارا + رانی خان کے سالے + رانی روٹھیگی اپنا سہاگ لیگی کیا کسی کا بہاگ لیگی + رانڈ کا سانڈ + رانڈ کے چرخے کی طرح چلا ہی جاتا ہی + رانڈ آ گیا سگاتے کو ایکولاتی کہ بہاتی کو + رانڈے کے گھر مانڈ ہی اور عاشقون کے گھر کڑاکا + راہ چہوڑ کر راہ چلے ترت دہوکا کھائے + راہ کی بات ہے + راہ پڑے جانیے کہ بانہہ پڑی + راہی راہ سو راہی راہ + راتین بچہ بہت سچا بہت سچا حرامی بچہ + راتی سی پربت بناتا ہی + رٹیا جا کر گہسیا گہوڑ کہاتی بہت دیراجی تہوڑ + رجب ہتیلی کی جہری + رمضان جوڑین پلی پلی لقمان لڑہادین گیا + روبندہ خریدار خدا + رزالا مست ہوا خدا کو بہول گیا + رزالے کے ناخن ہوئے + رزالے کا لہنہ + رزالے کی جورو کو سدا طلاق + رسی جل گئی پر بل نہین گیا + رسون جکڑی اب نہین ٹہرتی + رکہہ پت رکہا پت + رکہی تو پت نہین تو پلیت + رم کے کہم گاڑے ہین + رنڈی کے ناک نہوتی تو گوہ کہاتی پہرتی + رنڈی رہے تو آپ سے نہین سکے باپ سے + رنڈی کی گالی اور بہوت کی تہپر کی چوٹ نہین لگتی + رنگ فق ہو گیا + رنگ تو اسا اور مہتاب ناؤن + روپ رووین بہاگ کہاوین + روئے کیون ہو میان صورت ہی ایسی ہی + روتا جائے موئے کی خبر لائے + روٹی کو ٹوٹی پانیکو بلا خسم کو دادا + روٹی کہائیے شکر سی دنیا لیجیے مکر سے + روٹی کو ردو ہی اور چولہی پیچہے سووے + روٹی پڑی منہہ مین ذات پڑی گوہ مین + روسٹے کو منائیو پہٹے کو سلائیے + رورو کی دان مانگتی ہین + روزے کو گئے نماز گلے پڑی + روزے خور خدا کے چور + روز کنوان کہود نا روز پانی پینا + رونا سو منہہ دہویا + رہتون گہر نہین ہوتا + رہو تو نیک سے جانیو تو

خزینۃ الامثال

جٹ پنج سے دُر رہے نام اللہ کا + رہی محمود کے اندھ ہو دے مسعود کی + رہو
چھوہڑ میں خواب دیکھو محل کا ریاست بے سیاست نہیں ہوتی
زنجیر میں سگے تو تھپڑ ماریں گے + زنجیر بجاؤ اور گولی بجاؤ + رئیس پہلی ہوس
بری + **خزینۂ سیزدہم** در مثلہائے حرف زای معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

زُلحم یعود او دع + زارع البر یحصد السرور + الزبون

مزاحمت کن یہ بازگشتن یا بگذار + کشت کنندہ نکوئی درو میکند خوشی را + نادان

یفرح بلا شیء + الزجاج نمام + زحمۃ الصالحین رحمۃ + زُر

تنادان مسرور میشود بی چیز + شیشہ سخن چین ست + زحمت شایستگان رحمت ست + زیارت کن

غبا تزدد حبا + زُر المرء بقدر اکرامہ لک + زکوۃ البدن العلاج

بعد یک روز زیادہ کنی دوستی را + زیارت کن مرد را باندازہ بزرگی کردن وی ترا + زکوۃ بدن بیماریاست

زلۃ الرجل عظم یجبر وزلۃ اللسان لا تبقی ولا تذر + زلۃ

لغزش پا استخوانیست کہ شکستگی او بستہ میشود و لغزش زبان باقی نمیدارد و نمیگزارد + لغزش

العالم کبیر + زلۃ العالم زلۃ العالم + زلۃ العالم یضرب

عالم بزرگ ست + لغزش عالم لغزش جہان ست + لغزش عالم زدہ میشود

بہا الطبل وزلۃ الجاہل یخفیہا الجہل + زلق الحمار

بوے دہل و لغزش جاہل رے پوشاند آنرا جہالت + لغزید خر

وکان من شہوۃ المکاری زین الرجال

و بود لا خواہش کرایہ دہندہ + زن کن مردان را

بِقَوَانِینِهِم زَوَالُ الدَّولَةِ بِارتِفَاعِ السَّفَلَةِ + زَوَالُ العُلَمَاءِ

به ترازوهای ایشان زوال شدن دولت به بلند شدن رذیلان + ادبار عالمان

اَهوَنُ مِن مَوتِ العُلَمَاءِ + زَوَایَا الدُّنیَا مَنحُوسَةٌ بِالزَّوَایَا

سبکتر است از مرگ عالمان + گوشه های دنیا پرست بمصیبتها

زَوجٌ مِن عُودٍ خَیرٌ مِن قُعُودٍ + زُهدُ العَالِمِ رَحمَةٌ + زُهدُ

جفت از چوب بهتر است از نشستن + زهد عالم رحمت است + زهد

العَاصِی فَضلَةٌ + الزُّهدُ قَطعُ العَلَائِقِ وَهَجرُ الخَلَائِقِ

گنهکار فضله است + زهد بریدن علاقها است و گذاشتن خلایق است

اَلزُّهدُ اَقرَبُ اِلَی التَّقوَی + زِیَادَةُ المَرءِ فِی دُنیَاهُ نُقصَانٌ

زهد نزدیکتر است سوی پرهیزگاری + زیادتی مرد در دنیا او نقصان است

وَرِبحُهُ دُونَ مَحضِ الخَیرِ خُسرَانٌ + زِیَارَةُ الحَبِیبِ تُجَدِّدُ

و سود او جز خالص نیکی زیانکاری است + زیارت معشوق تازه کند

المَحَبَّةَ + زِیَارَةُ الضُّعَفَاءِ ظَنُّ سُوءٍ + الزِّیَارَةُ ...

محبت است + زیارت ضعیفان گمان بد است + زیارت یک ...

اَلزَّیتُ فِی العَجِینِ لَا یَضِیعُ + زَینَبُ سُترَةٌ + زِینَةُ

روغن زیتون در خمیر هلاک نمیشود + زینب ستره است + زینت

المَرءِ حُسنُ الخُلقِ وَالاَدَبِ + زِینَةُ البَاطِنِ خَیرٌ مِن زِینَةِ الظَّاهِرِ

مرد خوبی خلق است و ادب + زینت باطن بهتر است از زینت ظاهر

زَینُ الشَّرَفِ التَّغَافُلُ + زَینٌ فِی عَینِ وَالِدِهِ وَلَدُهُ

زینت شرف تغافل است + زینت است در چشم پدرش فرزند او

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

زادهٔ ظالم ستمگر میشود + تیغ چون بشکست خنجر میشود + زان گناه که نفعی رسد بغیر
چه باک + زانوی گفتار بگفتن کلوخ مے بندد + زاهد بدر مسجد و میخوار بدیر + زائیده
کسے و گائیدهٔ کسے جان بابا + زاید که و گاید که در دهر سرکه + زبان خلق نقارهٔ خدا
زبان سرخ سر سبز میدهد بر باد + زبان زیر زبان دارد + زبان پاسبان سرست + زبان
بریده بکنجے نشسته صم بکم + به از کسے که نباشد زبانش اندر حکم + زبان خوش مار را
از سوراخ بر مے آرد + زبان گوشتیست بهر طرف که میگردانی میگردد + زبانش بشرین بازی
میکند + زبانش مو برآورد + زحل هندی از ترکی مریخ نترسد + زخم زبان دشمنی
تیز ست + که نماید بچشم مردم دوست + زده را میتوان زد + زدیم بر صف رندان و
هر چه باداباد + زر بر سر فولاد نهی نرم شود + زر بزر دادن هنر مرد الست + زر پیش زر
میرود + زر دادن و درد سر خریدن + زر سفید برای روز سیاه ست + زر کار کند
مرد لاف زند + ز صد جبه آید یکی بر نشان + زمانه با تو نسازد تو با زمانه بساز +
زمانه آدم پرورست + زمانه سفله پرورست + زمانه سازی میکند + زمرگ خسبود سگ عروسی زمین سخت
آسمان دور + زمین شور سنبل بر نیارد + در و تخم امل ضائع مگردان + زمین تر شید پیدا
شد سر خر + زمین را آسمان میدوزد + زن از غازه سرخرو شود و مرد از غزا
زن بد در سرای مرد نکو + هم درین عالمست دوزخ او + زن بیکار غر شود یا بیمار +
زن جوان را تیری در پهلو نشیند به که پیری + زن خود گائیدن و پنبه خائیدن + زن
خود گاے و منت دیگران مکش + زن دهقان زاید یا نزاید مرا و خر مرا جا باید +
زندگی را عشق ست + زنده کسے ست که دمے دارد + زنده کسے ست کز ن

ندارد + زندہ بلابیں بود مردہ بلا شد + زن راضی شوہر راضی گوز برپشیں
قاضی + زنگی بشستن سفید نگردد ؛؛ زن مرد وش بہ از مرد زن پیشں
زن واژدہا ہر دو در خاک بہ + زنیکو ہر چہ صا ور گشت نیکوست + زور
بخیر نرسیدہ وبیال انتش + زور بہ گاو ونالہ بر گردن + زور لب گور + زہر
طرف کہ شود کشتہ سود اسلام ست + زہ کردن این کمان بسی دشوار ست +
زہی مراتب خوابی کہ بہ ز بیداریست ؛؛ زہے تصور باطل زہے خیال محال +
زیارت بزرگان کفارہ گناہ ؛؛ زیبائی زنان از خرد مندی مردان است
و زیبائی مردان از سرخی رو + زیرہ بکرمان میفرستد + زیر کاسہ نیم کاسہ است +
زیر بار اند درختان کہ تعلق دارند ؛؛ زنہار از قرین بد زنہار +

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

زاہد کا کیا خدا ہے ہمارا خدا نہین ؛؛ **زبان** کے آگے خندق نہین زبانسو
خندق پار ؛؛ زبان شیرین ملک گیری + زبان ٹیڑہی ملک بانکا + زبان جنہ
ایک بار مان جتنے بار بار + زبان کی سی کہون کہ تلوون کی سی + زبان سے تلے
زبان ہی + زبان ہی ہاتھی چڑہاوے زبان ہی سر کٹواوے + **زخمی** دشمنون
مین دم لے تو مرے نہ دم لے تو مرے + **زربل** نہ زور بل + زردار کا سودا ہی
بے زر کا خدا حافظ + زر زن زمین زبان چارون فضیہ کا گہر + زر کو زر کہینچتا ہی +
زر نیست عشق ٹین ٹین + **زمینداری** دوب کی جڑ ہے + **زور** نہ ظلم عقل
کی کوتاہی + زور تھوڑا غصہ بہت مار کھانے کی نشانی + زور کے آگے ضرب
نہین چلتی **خزینہ چہاردہم** در مثلہاے حرف سین مہملہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

سماء رعیان فسقی + الساجور خیر من الکلب + السآمة

اندوهگین کرد پرانندگان پس آب داد + ساجور بهتر است از سگ + ستوه آمدن

من اخلاق العامة - سبح لیسرق + سبق السیف العذل +

از خلقهای عوام است + شناوری کرد تا دزدی کند + سابق شد شمشیر ملامتش +

سبق درته غرار + سبقك بها عكاشة + سبك من بلغك

سابق شد شیر او را که شیر او + پیشی گرد ترا بوی عکاشه + دشنام داد ترا کسی که رسانید ترا

السب سحابة صیف عن قلیل تنقشع + سحابة تقشع +

دشنام را ابر گرما از اندک دوری شود + ابر گشاده شده +

سح حال اذ رعد + السخی حبیب الله ولو کان فاسقا +

ریزش کرد حال وقتیکه غرید + جوانمرد دوست خداست اگرچه باشد گنهکار

السخی لا یدخل النار + سداد من عوز سداد بن تبغض

جوانمرد داخل نمیشود در دوزخ + راستی از درویشی است بند کرد ابن بیغض

الطلاق السراح من النجاح + السر اذا جاوز الاثنین شاع

راه را + طلاق از رستگاریست + راز وقتیکه تجاوز کند دو را مشهور شود

سر عنك - سرق السارق فانحر + سرور الکرام من الاعطاء

سیر کن از خود + دزدید دزد پس کشت خود را + خوشی جوانمردان از دادن است

وسرور اللئام من الاخذ + سرورك بالدنیا غرور + السعادة

و خوشی لئیمان از گرفتن + خوشی تو به دنیا فریب است + نیکبختی

بِالْحِیلَةِ + السَّعَادَةُ اِدْرَاکُ الْاُمْنِیَاتِ + السَّعِیدُ مَنْ اتَّعَظَ بِغَیْرِهٖ

به حیلت + نیکبختی دریافتن آرزوها ست + نیکبخت کسی ست که پند گیرد از غیر خود

السَّعِیدُ سَعِیدٌ فِی بَطْنِ اُمِّهٖ وَالشَّقِیُّ شَقِیٌّ فِی بَطْنِ اُمِّهٖ + السَّعِیدُ

نیکبخت نیکبخت ست در شکم مادر خود و بدبخت بدبخت ست در شکم مادر خود + نیکبخت

مَنْ اَکَلَ وَزَرَعَ وَالشَّقِیُّ مَنْ مَاتَ وَوَدَعَ + السَّعْیُ مِنِّی

کسے ست که خورد و کشت کرد و بدبخت کسے ست که مرد و ودیعت نهاد + کوشش از من ست

الْاِتْمَامُ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰی + السَّفَاهَةُ اَقْتَلُ مِنَ السَّیَّافِ

تمام کردن از خدای تعالے + نادانی کشنده تر ست از صاحب شمشیر

وَمِنَ السَّهْمِ الزُّعَافِ + السَّفَرُ سَفَرٌ وَاِنْ کَانَ مِیلًا + السَّفَرُ قِطْعَةٌ

و از تیر کشنده + سفر سفر ست اگرچه باشد یک میل + سفر پاره ایست

مِنَ السَّقَرِ + السَّفَرُ مِیزَانُ السَّفَرِ + السَّفَرُ وَسِیلَةُ الظَّفَرِ سَفِینَةُ

از دوزخ + سفر ترازوی دوزخ است + سفر وسیله رستگاری ست کشتی

نُوحٍ تَنَظُّمُ الْبَرِیَّةِ + سَفِیهٌ لَمْ یَجِدْ مُسَافِهًا + سَقَطَ الْعَشَاوِیَّةُ

نوح منتظم کرد خلق را + نادان نیافت دشنام دهنده را + بیفتاد طعام شبانگاهی

عَلٰی سِرْحَانٍ + سَکَتَ اَلْفًا وَنَطَقَ خَلْفًا + سُکْرُ الْحُکُومَةِ

بر گرگ + خاموش ماند هزار سال و گویا شد به باطل + مستی حکومت

اَسْکَرُ مِنْ سُکْرِ الْخَمْرِ + سَکْرَةُ الْاَحْیَاءِ سُوءُ الْخُلُقِ + سُکُوتُ

مست تر است از مستی شراب + مستی دوستان بد خلقی ست + خاموشی

اللِّسَانِ سَلَامَةُ الْاِنْسَانِ + السُّکُوتُ یَزِیدُ الْوَقَارَ + سَلِّ

زبان سلامتی انسان ست + خاموشی می افزاید وقار را + کارد

ابراهیم لا ینبح اسمعیل + سلامة الانسان فی حفظ اللسان

ابراهیم ذبح نمیکند اسمعیل را + سلامتی انسان در نگاهداشتن زبانست

السلامة احدی الغنیمتین + السلامة فی وحدة والآفات

سلامتی یکی از دو غنیمت ست + سلامتی در یکتایی ست و آفتها

بین الاثنین + السلام ینبئ عن السلامة + سلاح الضعفاء

میان دو + سلام خبر میدهد از سلامتی + سلاح ناتوانان

الشکایة + السلطان العادل خیر من مطر وابل + السلطان ظل الله

گله است + پادشاه منصف بهترست از باران سال آینده + پادشاه سایه پروردگار

و فضل لبن + السلطان احوج الی العقلاء من العقلاء الی

و فضیلت نیکوکار + پادشاه محتاج ترست سوی عاقلان از عاقلان سوی

السلطان + سل علامة عن علمه + سنان ولیست بمخلوجة

پادشاه + بپرس نشانرا از علمش + نیزه راست ست و نیست کج

السماء لله والارض لبنی عبد الله + سمن کلبک یاکلک

آسمان برای خداست و زمین برای پسران بنده خداست + فربه کن سگ خود را نگهبانی کند ترا

سمنتم تقی فی ایدیکم + سمو المرء فی التواضع وهلاکه فی

روغن شما ریخته شده در دستهای شما + بلندی مرد در فروتنی ست و هلاکت او در

التعجب + سناء ذکاء لا یزول من دعاء الخفاش + سنة

تکبر ست + روشنی آفتاب دور نمیشود از دعای شپره + خواب

الفراق سنة وسنة الوصال سنة + السنور المغلوب

جدائی یکسال ست و سال وصال یکجوالیست + گربه عاجز

یَصُولُ عَلَی الْکَلْبِ + سَوَاءٌ قَوْلُهُ وَبَوْلُهُ + سَوَاءٌ عَلَیْنَا

حمله میکند بر سگ + برابرست سخن او و پیشاب او + برابرست برما

قَاتِلُهُ وَسَالِبُهُ + سَوَادُ الْقُرْآنِ بَیَاضُ الْاِیْمَانِ + اَلسُّؤَالُ

هر دو کشنده او و ربائنده سباش + سیاهی قرآن سفیدی ایمان ست + سوال

اُنْثٰی وَالْجَوَابُ ذَکَرٌ + سُوْءُ الْاِسْتِمْسَاکِ حَسَنٌ مِنْ حُسْنِ الصَّرْعَةِ

زن ست جواب نر + بدگرفتن نیک ست از خوب فتادن +

سُوْءُ التَّدْبِیْرِ سَبَبُ التَّدْمِیْرِ + سُوْءُ الْخُلُقِ وَحْشَةٌ لَاخَلَاصَ

تدبیر بد سبب هلاک کردنست + بد خلقی وحشت ست نیست نالی

مِنْهَا + سُوْءُ الظَّنِّ اٰیَةُ الْعِشْقِ + سُوْءُ الظَّنِّ مِنَ الْحَزْمِ + اَلسُّوْءُ

ازان + بد گمانی نشان عشق ست + بدگمانی از هشیاریست + بدی

لَایَخَافُ اٰخِرُهٗ + سُوْرُ الْمُؤْمِنِ شِفَاءٌ + سُوْبُقُ الْغَرِیْبِ فِی السَّبِیْلِ

ترسیده نمیشود انجام او + پس خورده مسلمان شفاست + پست مسافر در راه

اَفْضَلُ مِنْ اَلْفِ اَلْفِ عَدِیْلٍ + سُهُمَانُکَ مِنْ سِمَاکِ الرَّامِحِ

بهترست از کرور هم مثل + تیرهای تو از سماک رامح ست +

سَهْمُ السَّعَادَةِ فِیْ قَوْسِ الْمُشْتَرِیْ + سَیِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ

تیر نیکبختی در کمان مشتری ست + سردار قوم خادم ایشانست

سَیْرُ السَّوَانِیْ سَفَرٌ لَایَنْقَطِعُ + سِیْرُ الْمَرْءِ تُنْبِیْ عَلٰی سَرِیْرَتِهٖ

سیر شتران آب کش سفریست که منقطع نمیشود + سیر تهای مرد بنا کرده میشود بر طبیعت او +

اَلسَّیْفُ لِمَنْ ضَرَبَ + اَلسَّیْفُ وَالْخَنْجَرُ رَیْحَانُنَا + اَلسَّیْفُ

شمشیر برای کسی ست که زد + شمشیر و خنجر شکوفه ماست + شمشیر

أَهْوَلُ مَا يُرىٰ مَسْلُولُهُ + اَلسَّيْفُ اَخَسُّ الحِيَلِ +

ترساننده ترست آنچه (آنچیز که دیده شود برهنه) + شمشیر آخر حیلهاست +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

ساقیا امروزے تو ششم فردا را که دید + سالے که نکوست از بهارش پیداست + سال گذشت حال گذشت + سایهٔ هما براے دولت والا جو نیفتد نه بهر دفع گرما + سبزه بر سنگ نروید چه گنه یاران را + سپر داری میکند + سخت زنی سخت خوری + سخت میگیرد جهان بر مردمان سخت کوش + سخن مردان جان دارد + سخن شنیدن بیخ دولت + سخن تا نپرسند لب بسته دار + سخن راست از دیوانه هم بشنو + سخن نیکو صیاد دلهاست + سخن راست تلخ میباشد + سخن از سخن بر خیزد + سخن بسیار دانی اندکے گو سئے + سخن گواه حال گوینده است + سخن راست از دیوانه بشنو + سخن بر آواز گنبد بست + سخن یکیست و دگرها عبارت آرائیست + سخی را سر بلند + سخی و بخیل بر سال برابر میشود + سخیان از اموال بر میخورند + بخیلان غم سیم و زر میخورند + سر بریده بانگ نکند + سر سبزی تو ز سر خردی خیزد زانگونه که زنگار ز مس میزاید + سر فتیله را چرب باید کرد + سرکه مفت از عسل بهتر + سر گل میخارد + سر مار باید کوفت + سرو از راستی آزاد شد + سرو دلبستان بلی دو دانیدن + سر یکه بار کسے نکشد بار بے بالش بر گردن + سزای گران فروش نخریدن ست + سست قدم بر هضم + سطر ها کے راست آید چون کجی در مسطر ست + سعی بسیار کفش پاره کند + سفله چو جاه آمد و سیم و زرش + سیلے خواهد بضرورت سرش + سک از دوکان آهنگر چه خواهد برد + سگ اصحاب کهف روزے چند + پے نیکان گرفت مردم شد + سگ باش برادر خرد مباش + سگ بدر یاے

هفت گانه بشو: چون که تر شد پلید تر باشد: سگ حق شناس به از آدم حق نشناس + سگ حضور به از برادر دور + سگ داند و کفش گر که در انبان چیست + سگ را بمسجد چه کار + سگ را طوق گردن ائرۀ دولت ست + سگ زر دبرادر شغال + سگ سیر و قلیه ترش + سگ که شد منظور نجم الدین سگانرا سرورست + سگ کوی لیلی ست + سگ گزنده هم آن به که آشنا باشد + سگ نشین بجای گیپائی + **سلام** روستائی بغیر ض نیست + سلسله جنبان ست + **سنگ** آمد و سخت آمد + سنگ بر پارۀ حصار مزن: چه بود کز حصار سنگ آید + سنگ استنگ مے شکند + سنگ زدن بر محل به از زر دادن غیر محل + سنگ مفت و کلاغ مفت + **سوال** دیگر جواب دیگر + سود سفر سلامتی ست + سور از گله دور + سوزنده آتش ست که هرگز سرد نشود + سوز دل نوح علیه السلام را طوفان تواند گشت + سوز باید مرد را گو ساز بی آهنگ هست + سوزن عیسے اجز رشتۀ مریم در خور نباشد + سوزن جاسوس و تیغ زبان گیر سوزن + **سیاقت** عطارد از روزنامۀ شمس روشن شود + سیر را چه غم گرسنه است + سیر نخورده ام که از بوے گندش ترسم + سیر باشیر اگرچه گنده است لیکن ایجاد بنده است + سیلے نقد به از حلوے نسیه + سیماب زر را سپید رو گرداند + سیمرغ دیگر ست و سی مرغ دیگر + سی هم بر سر خمسین + سیه روئی آهنگر سرخروئی آهن ست + سیه دلی دوات سر قلم را سیه کند + سیه روئی زحل بیک لو نشسته نشود

گنجینۀ سوم در امثال هندیه

سات پانچ کی لاٹھے ایک جنے کا بوجھ + سات سو چوہے کھا کے بلی حج کو چلی + ساتا روہن + ساجن ساجن ٹھیرا جیوٹی بہتی لبیٹھہ + سا جھا جور و حسنم ہی کا

بہلا + ساجھو کی ہانڈی چوراہے مین پھوٹی + ساجھو کی ہولی سب سے بہلی + سارنگی
بیر کی کیا جانے انجان + سارا نور دا پھر دی کو دیکھہ ڈر دی + سارا دن پھرے
نربدا دیکھہ ڈری + سارا گاؤن جل گیا کالے میگھا پانی دے + ساری بدہنین پان
ہی حلال ہے + ساری رات کہانی سُنی سُنی لیجا زلیخا ہی تھی کہ مرد + ساری ہانڈیین
ایک ہی چانول ٹٹولتی ہین + ساری عمر روزہ رکھا رکھا کہولا تو گوہ سے + ساری
گڑیان مرگئین نانی سے رہچولی + سارس کی جوڑی ایک اندہا ایک کوڑہی +
ساس گئی گاؤن بہو کہے مین کیا کیا کہاؤن + ساس نندی آپ ہی اندہی +
ساس کو ہین بانجی بہو کو چاہیے تنبو اور سراچے + ساس کی جہیری سب کی جہیری
ساس کے آگے بہو کی کیا بڑائی + ساسو بیٹا کا دکہہ + سالی آدہی نہالی اوسکا
پوری جوی + سا کے سسرے اور سسرے کی لبڑ دہو نہ ہون + سانچ کو
آنچ نہین + سانچ کہو سو مارا جاے جہوٹا بہڑوا لڈو کھاے + سانچی بات سعد اللہ
کہے سب کے من سے اوتر رہے + سانچے گرو کا چیلا مرے نہ مارا جا + سانپ نکل گیا
لکیر کو پیٹا کرو + سانپ کا سر ہی کچلتے ہین + سانپ کی سی کیچلی جہاڑی + سانپ
کے منہہ مین چہچہوندر نگلے تو اندہا اوگلے تو کوڑہی + سانپ کا کاٹا رسی سے ڈرتا ہے + سانپ
کا کاٹا سوے بچہو کا کاٹا روے + سانپ سب جگہہ ٹیڑہا پر اپنی بل مین سیدہا + ساون
کے اندہے کو ہرا ہی ہرا سوجہے + ساون ہرے نہ بہادون سوکہے + ساون مین کریلا
پہولا نانی دیکہہ نواسا پہولا + سائین ناتا دم ہی تائین + سائین سے سچا رہ اور
بند سے ست بہاؤ + سہاون لیجئے کیس کر بہاوین گونٹ منڈاو + سب ایک ہی تہیلی
کے چٹے بٹے ہین + سب پیر چہوٹے پکڑی گئین بی بی نورند + سب توڑین میرا رب توڑے جنک
روٹہا روٹہن دے سر پر ام نہ روٹہا چاہیے + سب دن چنگے تہوا یکدن تنگی + سب سے

بھلی چپ + سب کو لی ملیو لنگوٹیا نہ ملیو + سب کچھہ گیا میان کی تنخ تنخ نہ گئی + سب گن
پوری کو ئی نہ کہیو لنڈوری + سبہی کو کر جو کاشی جاتین تو پاتر جان کون آئین +
سپاہگری کے چھتیس فن ہین + سپاہی کو ڈہال ہرنیکو چکہہ چاہیی + سپنے مین
راجا بہئے تنکو دہی حوال + **ستره** بہتره + **سخی** سے شوم بہلا جو جلد دیوی
جواب + سخی شوم بر سوین دن برابر ہور بہتے ہین + سخی داتار ستہنی وتار + سخی کا
سر بلند + **سدا** میان گھوڑی ہی تھے خرید اکیہ ہین + سدا کے پد نے اردو نکو دوس +
سدا کی دانی ہو سل کی نوئگی + سدا کی دکہی او رنچنا و ر نام + سدا کسی کی نہین رہی +
سدا نہ پہوے تو رئی سدا نہ ساون ہوئی + سدا نہ جوبن تر رہی سدا نہ جیو ی کو ی +
سر پر آرے چل گئے تو بھی مدار ہی مدار + سر تو نہین کہجایا + سر تو نہین پہرا +
سر جہاڑ منہہ پہاڑ + سر داریکا ڈنڈا اگا ہے + سر سے سروا ہی + سر سہلاتی بیچا
کہا ییئے + سر سجدہ مین من بدیون مین + سر کالا منہہ بالا + سر گل سے اوترا ببول مین
اٹک رہا + سر منڈاتے ہی اولے پڑے + سر مونڈی ہیئون غائب جلی بلی عجا +
سری ہی کی بہیڑ کانی + سڑی فلانی ور مخمل کا بجنا + **سستی** بہیڑ کی دم ادھٹا
اوٹھا دیکھتے ہین + سسر سر کی بجاوے تو کیا ہو ی + سسکتی گئی بلکتی آئی + **سکھہ**
مین آتی کرم جنہ لگی منڈاون گو نجہہ + سکھہ سو د ی ہور و حسبکی گاتین نہ گور د + سکھہ
سو وے کمہار جو جو نلی وا کی میتا + سکھہ سنیت کا سب کو و سا تہی + **سگھڑ**
سگھڑ ہنس گئین پہو ہڑ و ن کو آیا ہانسنا + **سلامت** رہی بہو جسکا ٹر ابہر و سٹرا +
سلیمون نیہہ کیسی + **سما** چار منڈہے کی باتی جب لکوری بہا تی آئی + سمجھو
بوجھو گٹھو تالی جو جو + سمجھنے والے کی موت ہے + **سُن** ہو ڈہول بہو کو بول
سنوا سوچو کا + سوا موا برا بر ہے + سو باجیو نکا ایک بجا وہ + سو بو لے کانے

دہ بھی برابر ہزار کاٹے وہ بھی برابر + سوتیا ڈاہ مشہور ہے + سوت چون کی بھی بُری ہے
سوت جا سوت کا نار انجانے + سوت بھلی سوتیلا بُرا + سوت نہ کپاس
کولہیو سے لٹھم لٹھا + سوتے لڑکے کا منہہ چوما نہ ماں خوش نہ باپ خوش + سوٹھیا
صرّاف + سوجھے نہین غلیل کا پسن + سو دن چور کے ایک دن ساہ کا + سو دہی
کا منہہ کتّا چاٹے + سو ڈنڈ نہ ایک لپٹنت سور داس جنم کے آندہر + سو رنڈی
نہ ایک لونڈا نہ سو گنّی نہ ایک پونڈا + سو سیانے ایک مت + سو سنار کی ایک
لہار کی + سو سمند دن ایک کپوت سو ترنگون ایک سپوت + سو غلامون کہر
سوتا + سو کوّو نہین ایک بگلا بھی بس ہے + سوکھے ساون کو کہو بھادون
سوکھے دہانون پانی پڑا + سو کالیون کا ایک گالا + سو گاڑی نہ ایک چھکڑا + سو
سوتے نہ ایک مچلا + سو گز وارے گز بھر نہ پھاڑے + سولی پر بھی نیند آتی ہے + سولی
پر کی روٹی کھاتے ہین + سو نکٹو مین ایک ناک والا نکو + سونا سو گند + سونا جانیے
کسے اور مانس جانیے بسے + سونا اوچھالتے چلے جاؤ + سونے کی کٹاری سے کوئی
پیٹ نہین مارتا + سونے کی چڑیا ہاتھ سے اڑ گئی + سونے کی چڑیا ہاتھ لگی +
سونے سے گھڑائی منہگی + سونی سیج سے مرکہنا بیل اچھا + سوندہی بوا چٹائی کا لہنگا
سوہے کی ریت نہین مشروع کی توفیق نہین + سوتے سوتے جا گین ہاسے بر مانگین
سوئی کے ناکے سے سب کو نکالا ہے + سوئی جہان نجاوے وہان سوئی گھسیڑتے ہین
سمہ بندی کے پیا دیکا آگا پیچھا برابر + سہتا ہے اُن سہتا چہاتی پتھر دہی + سیان
بہئے کوتوال اب ڈر کاہے کا + سیان کی برتی بہیا کا ناؤن پھن اودہ مین سا سر
جاؤن + سیانا ہی کوّا گوہ کہاتا ہے + سیام چھوڑو چھوڑو نہ سیت دونو مارو
ایک ہی کہیت + سیاہی مو کی گئی دلکی آرزو نہ گئی + سیار اور دن کو شگون

آپ کتو نسے جتوائی + سیدہی اونگلیون گہی نہین نکلتا + سیر مین پنسیر کا دہوکا

سیر مرد پنسیری بردہ سیکہہ سیکہہ پڑوسن تیری ہمن + سینگہہ کٹا کی بچہڑون مین

ملے + خزینہ پانزدہم در مثلہای حرف شین معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

اَلشَّاۃُ نَظِیفَۃٌ وَالفِیلُ جِیفَۃٌ + اَلشَّاۃُ المَذبُوحَۃُ لَایُولِمُهَا السَّلخ

گوسپند پاک ست و پیل مردار ست + گوسپند ذبح کردہ شدہ در دمیرساند او را پوست باز کردن

اَلشَّاکِرُ یَستَحِقُّ المَزِیدَ + اَلشَّاکِی فِی الرِّزقِ وَالشَّاکُّ فِی التَّوحِیدِ

شکر کنندہ سزاوار میشود زیادتی نعمت + شکایت کنندہ در روزی و شک کنندہ در توحید

کِلَاهُمَا وَاحِدٌ + شَاهِدُ البُغضِ النَّظَرُ + شَاهِدُ القَولِ الفِعلُ

ہر دو یک اند + شاہد بغض نگریستن ست + شاہد سخن باز دارندہ فعل

شَاهِدُ اللَّحظِ اَصدَقُ + اَلشَّاهِدُ یَرٰی مَالَا یَرَاہُ الغَائِبُ + اَلشَّبَا

شاہد نگریستن راست تر ست + حاضر می بیند چیزے را کہ نمے بیند آنرا غائب + جوانی

جُنُونٌ یَزِیدُ التَّکَبُّرَ + اَلشَّبَابُ شُعبَۃٌ مِنَ الجُنُونِ + اَلشَّبَابُ لَیسَ

دیوانگی ست کہ زیادہ میکند تکبر را + جوانی شاخ ست از جنون + جوانی نیست

بِالخِضَابِ + اَلشَّبعَانُ یُبغِضُ لِلجَائِعِ + اَلشِّبلُ مِثلُ الاَسَدِ + شَتّٰی

بہ خضاب + مرد سیر از طعام مور نجاند مرد گرسنہ را + بچہ شیر مانند شیر ست + در حالیکہ متفرق

تَؤُبُ الحَلَبَۃُ + اَلشُّجَاعُ اَحمَقُ + اَلشَّجِیُّ یَبعَثُ الشَّجِیَّ +

رجوع کردند دوشندگان شیر + دلیر احمق ست + غمگین برانگیختہ میکند غمگین را

شُحُّ الغَنِیِّ عُقُوبَۃٌ + شَحمَتِی فِی قَلعِی + شَحمَۃُ الرَّکِیِّ + شُحٌّ

بخل توانگر عذاب ست + پیہ من در توشہ دان منست + پیہ فرج های زنان بخیل

غِنیٌّ اَفْقَرُ مِنْ فَقِیْرٍ سَخِیٍّ + شُخْبٌ فِی الْاِنَاءِ وَشُخْبٌ فِی الْاَرْضِ + شَرٌّ

توانگر محتاج ترست از فقیر جوانمرد + یک شخب در آوندست و یک شخب در زمین + بدترین

الْاَشْرَارِ مَنْ لَا یَقْبَلُ الْاِعْتِذَارَ + شَرُّ الْاُمُوْرِ اَقْرَبُهَا مِنَ الشَّرِّ + شَرُّ الْاِخْوَانِ

بدان کسیست که قبول نکند عذر را + بدترین کارها نزدیکتر آنهاست از بدی + بدترین برادران

مَنْ تُکُلِّفَ لَهٗ + شَرُّ اِخْوَانِکَ مَنْ لَا یُعَاتِبُ + شَرُّ اَیَّامِ الدِّیْکِ یَوْمَ

کسیست که تکلف کرده شود برای او + بدترین برادران تو کسیست که عتاب نکند + بدترین روزهای مرغ

یُغْسَلُ رِجْلَاهُ + شَرٌّ اَهَرَّ ذَا نَابٍ + شَرُّ الْهِنَاءِ الدَّسُّ + شَرُّ

که شسته شود هر دو پای او + بدی تنگ کنانید حمار دندان را یعنی سگ را + بدترین هناء مالیدن قطران بر شتر بدترین

الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ + شَرُّ الْمَجَالِسِ قُلْعَةٌ + شَرُّ الْمَالِ یُزَکّٰی وَلَا یَزْکُوْ

چرانندگان حطمه است + بدترین مجلسها قلعه است + بدترین مال مهلت داده شود زکوة و افزوده نشود

شَرُّ الْمَصَائِبِ الْجَهْلُ + شَرُّ النَّاسِ مَنْ یَنْصُرُ الظَّلُوْمَ وَیَخْذُلُ

بدترین مصیبتها نادانیست + بدترین مردمان کسیست که یاری کند ظالم را و فرو گذارد

الْمَظْلُوْمَ + شَرُّ النَّاسِ مَنْ لَا یُبَالِیْ اَنْ تَرَاهُ مُسِیْئًا + شَرُّ النَّاسِ

مظلوم را + بدترین مردمان کسیست که باک نمیدارد از آنکه به بینی او را بدی کننده + بدترین مردمان

مَنْ یَتَّقِیْهِ النَّاسُ + اَلشَّرُّ بِالشَّرِّ خَلِیْقٌ + شُرْبُ الْخَمْرِ مِفْتَاحُ الشَّرِّ

کسیست که به پرهیزند از آن مردمان + بدی به بدی سزاوارست + نوشیدن شراب کلید بدیست

اَلشَّرْطُ اَمْلَکُ عَلَیْکَ اَمْ لَکَ + شَرْطُ الْاُلْفَةِ تَرْکُ الْکُلْفَةِ + شَرَفُ

پیمان قادرترست بر ضرر تو یا برای نفع تو + شرط دوستی گذاشتن تکلف است + بزرگی

مَا بَلَغَکَ الْمَحَلَّ + شَرَفُ الْاَعْمَالِ فِیْ تَقْصِیْرِ الْاٰمَالِ + شَرَفُ الْمَکَانِ

چیزیست که برساند ترا به منزل + بزرگی عملها در کوتاه کردن امیدهاست + بزرگی مکان

بِالْیَقِینِ + شَرَفُ النَّاسِ بِالْعِلْمِ وَالْاَدَبِ لَا بِالْمَالِ وَالنَّسَبِ + شَرَفُ الْعِتْقِ

به صاحب مکانتست + بزرگی مردمان بعلم وادبست نه بمال ونسب + بزرگی آفتاب

فِی الصَّفَرِ + شَرَفُ الْغَزَالَةِ بِالْحَمَلِ + شَرَفُ الْعِلْمِ فِی الدُّوْرِ الشَّرَفُ

در برم تافتنست + بزرگی آفتاب برج حملست + بزرگی علم درخانهاست + بزرگی

بِالْهِمَمِ الْعَالِیَةِ لَا بِالرِّمَمِ الْبَالِیَةِ + اَلشَّرُّ کَائِنٌ فِی طَبِیعَةِ کُلِّ وَاحِدٍ

به همتهای بلندست نه باستخوانهای بوسیده + بدی حاصل ست در طبیعت هر یک

فَاِنْ غَلَبَ صَاحِبَهُ بَطَنَ وَاِنْ غَلَبَ عَلٰی صَاحِبِهِ ظَهَرَ + شَرٌّ مَا

پس اگر غالب شود صاحب بدی پنهان شود بدی اگر غالب شود بدی بصاحبش ظاهر شود بدترین چیز

یُجِیئُکَ اِلَی مُخَّةِ عُرْقُوبٍ + شَرٌّ مِنَ الْمَوْتِ مَا یُتَمَنّٰی مَعَهُ الْمَوْتُ

که بیقرار کند ترا بسوی مغز استخوان عرقوب + بدترست از مرگ آنچه آرزو کرده شود باو هم مرگ +

اَلشُّعَرَاءُ تَلَامِیذُ الرَّحْمٰنِ + اَلشُّعَرَاءُ یَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُوْنَ + اَلشَّعِیْرُ

شاعران شاگردان خدااند شاعران پیروی میکنند ایشانرا گمراهان + جو

یُؤْکَلُ وَیُذَمُّ + شَغَلَتْ شِعَابِی جَدْوَای + اَلشُّغْلُ لِلْقَلْبِ لَیْسَ

خورده میشود ونکوهیده میشود + باز داشت راههای من بخشش مرا + شغل برای دل نیست

اَلشُّغْلُ لِلْبَدَنِ + شَفِیعُ الْمُذْنِبِ اِقْرَارُهُ وَتَوْبَتُهُ اعْتِذَارُهُ +

شغل برای بدن شفاعت کننده گنهکار اقرار کردن اوست وتوبهٔ او عذر خواستن وست

شَقْشِقَةٌ هَدَرَتْ ثُمَّ قَرَّتْ + اَلشَّفِیقُ عَلٰی سُوْءِ الظَّنِّ

بانگ شتر ساکن شد باز قرار گرفت + برادر بر بد گمانی

مُوْلَعٌ + شَمَّةٌ مِنَ الْمَعْرِفَةِ خَیْرٌ مِنْ کَثِیرِ الْعَمَلِ + شَمِّرْ فِی طَلَبِ

حریص ست + بوئی از شناختن حق بهترست از بسیار عمل + دامن بر چین یعنی آماده شو در

مع العین | مع الفاء | مع المیم

الجنة + شنشنة اعرفها من اخزم + شوی خوک حتی
بهشت + این عادت ست که می شناسم آنرا از اخزم + بریان کرد برادر تو تا آنکه

اذا النضج رمّل + الشهرة آفة والخمول راحة + شهر لا خیر فیه
چون پخته شد در خاکستر کرد + شهرت آفت ست و گم نام شدن آسایش ست + ماهی که نیست نیکی را

لا تعدّ ایامه + شهر لک فیه رزق لا تعدّ ایامه + الشیب
شمار مکن روزهای آنرا + ماهی که برای تو در آن روزیست شمار مکن روزهای آنرا + پیری

من استعمال الطیب وهجران الحبیب + الشیب نذیر الموت + شیبک
از استعمال کردن خوشبو ست و جدائی محبوب + پیری ترسانندهٔ مرگ ست + پیری تو

ناعیک + شیخ یعلّل نفسه بالباطل + الشیخ فی قومه کالنبی
خبر مرگ رساننده است ترا + پیر ست که مشغول میکند ذات خود را به باطل + شیخ در گروه خود مانند پیغمبر ست

فی امّته + الشیخ عدی شیخ آخر + الشیطان لا یخرّب کرمه
در امت خود + شیخ قبیله شیخ دیگر ست + شیطان ویران نمیکند کرم خود را

شین العلم الصّلف + شیئا ما یطلب السوط الی الشقراء +
زشتی علم لاف زدن ست + چیزی که طلب کرده نمی شود تازیانه بسوی شقرا

الشیء بالشیء یذکر + الشیء اذا ثبت ثبت بلوازمه + الشیء اذا خلا
چیزی بچیزی ذکر کرده میشود + چیز وقتیکه ثابت شود ثابت شود بلازمهای خود + چیز وقتیکه خالی شود

لغا + شیئان عجیبان هما ابرد من یخ + شیخ یتصبّی وصبیّ یتشیّخ +
لغو شود + دو چیز عجیب اند که آن هر دو سرد تر اند از یخ + پیر ست که بتکلف کودک شود و کودک است بتکلف

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

شاخ گل هر جا که روید هم گل ست + شاخے که بلند شد تبر خورد ! زگفت کمتر نیم شکر خورد + شاد باید زیستن ناشاد باید زیستن + شاگرد رفته باستاد میرسد + شاه گر لطف بعید درانند : بنده باید که حد خود داند + شاهان چه عجب گر بنوازند گدارا : شاهان کم التفات بحال گدا کنند + شاید که همین بیضه برآرد پر و بال عنقا گردد + **شب** بسیار و شادی بیکار + شب حامله ایست تا چه زاید بینیم + شب خرکرد طاوس همی نماید + شب گربه سمور نماید + زنگی بچه حور نماید : شب با هم صبحی دارد + **شپرک** پروانه شمع خورشید نشود + شپره گر وصل آفتاب نخواهد : رونق بازار آفتاب نکاهد + **شتر** ارزان ست اگر قلاده در گردن نمیداشت + شتربان در دو دالچه خربنده گشت + شتر در خواب بیند پنبه دانه + شتر صالح به انعام طالع شتر نشستیم که دو جا گردنم نزنی **شدنی** شد گر چه خواهد شد + **شراب** مفت را قاضی هم خورده + شراب زده را شراب دواست + شرط همه وقتی نبود لائق گشتنی + شرم عیب بر ایمان ست بر روزی + **شعر** فهمی عالم بالا معلوم شد + شعر فهمیدن به از گفتن بود + **شکل** درویش صورت سوال ست + شکم درویشان تغار خدا ست + **شلغم** پخته به نقره خام + **شماتت** دشمن که سر نیش دوست + شمشیر نیک زآهن بد چون کند کسی + شمشیر بکون بسته کمان بکون کرشاهم + شمشیر مردان خالی نمیباشد + شمع را پشت رو نمیباشد + شمع را هر چند سر برند روشن تر شود + شمله بمقدار علم + **شنیده** کے بود مانند دیده + **شو** و شنو و نشنو گو چه خواهد شد + شوق در هر دل که باشد رهبرے در کار نیست + شوخی چشمش بین + شبنم ... شیر قالین دگر و شیر نیستان دگرست : شیشه بشکسته را پیوند کردن مشکل ست + شیطان خانه خود را خراب نکند

گنجینه سوم در امثال هندیه

شاباش بی بی تیری ٹھرکی کو بادے آپ لگا وہ لڑکی کو + شاگرد کو شکر موذی

خزینة الامثال

کوٹکر + شام سے مردیکو لب تک وسیئے + شان کا مارا دو داروی + شانین کیا حقیقے پڑین گے + شاہ کا مال بہوتین پڑی دوبارہ شاہ کی دنی + شاہجہان پوری بغلین چہری کہاتے ہین نیت بُری + شاہد وار وا گواہ یار بیار + شتر غمزی کرتے ہین + شحنہ لگا پیار تر کو کہہ بیری ہوئے + کہڑی پکار سے کہیت مین ہواری کی جوری + شرابیون سے دوری بہلی + شرع مین شرم کیا + شرم کی بہونت بہو کی مرے + شکار کے وقت کتیا ہگاسی + شکرخور یکو شکر ملتی ہی + شکر پی مری تو زہر کا ہیکو دیکہی + شلیتہ مین پیغ نرکہیں لشکر مین شیخ نرکہیں + شمع کا پشت رو برابر ہی + شو ہودنا مین بہنسایہ تماشا کیا + شوریا کہاے سوڈالی ہی + شوق دادالہی ہے + شہد لگا کر چاٹو + شہرمین اونٹ بدنام + شیخی اور مین کاتنے + شیخی خوری سے کہاتیر اگہر جلتا ہے کہا بلا سے میری شیخی تو میری پاس ہے + شیخ کیا جا صابون کا بہاو + شیخ سنے چہوئیکو بہی غادی ہی + شیخ جنڈال نہ رہے مکہی نہ رہے بال + شیخ سعدی شیرازی عاشقوں کے بادشاہ معشوقوں کے قاضی + شیر بکری کو ایک گہاٹ پانی پلایا ہے + شیر کے برقع مین چہپے سے کہاتے ہین + شیر کا منہ کس نے دہویا ہے + شیر شاہ کی ڈاڑہی بڑی کہ سلیم شاہ کی + شیطان سے زیادہ مشہور ہے + شیطان کے کان کاٹے ہین + شیطان کے کان بہرے + شین سے شنا کے + خزینہ شانزدہم در مثلہاے حرف صاد مہملہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

صَاحِبُ الْخَيْرِ دَاخِلُ الْخَيْرِ + صَاحِبُ الْهَوىٰ شَرِيكُ الْعَمىٰ

صاحب نیکی داخل نیکیست + صاحب خواہش شریک نابینا یست

صَاحِبُ الْحَاجَةِ اَعْمٰی + صَاحِبُ الْغَرَضِ مَجْنُوْنٌ + صَاحِبُ الْاَخْیَارِ
صاحب حاجت نابیناست + صاحب غرض دیوانه است + صاحب نیکان
یَاْمَنُ الْاَشْرَارَ + صَاحَتْ عَصَافِیْرُ بَطْنِهٖ + صَادَفَ دَرْءُ السَّیْلِ دَرْءًا
بے خوف میشود از بدان + آواز کرد گنجشکهاے شکمش + یافت در سیلاب البته آمدن سیلا
یَصْدَعُهٗ + صَارَ الْاَمْرُ اِلَی الْوَزَعَةِ + صَارَ اِلٰی مَا مِنْهُ خُلِقَ
کہ مے شگافد آنرا + گردید کار بسوے آفتاب پرست + گردید بسوے آنچه کہ از آن پیدا شده
صَارَتِ الْقَوْسُ رَكْوَةً + صَارَتِ الْعَصَا رَكْوَةً + صَارَ الرُّمْحُ قُدَّامَ
گردید کمان کوزه آب نوشیدنی + گردید عصا کوزه + گردید پا تیزی آن رمح پیش
السِّنَانِ + صَامَ حَوْلًا ثُمَّ شَرِبَ بَوْلًا + اَلصُّبْحُ یَطْلُعُ فِیْ اَثْنَاءِ
نیزه + روزه داشت یکسال باز نوشید پیشاب را + صبح طلوع میکند درمیان
الظَّلَامِ + اَلصَّبْرُ اٰتِی الْمَحْبُوْبِ + اَلصَّبْرُ اَوَّلُهٗ اَمَرُّ مَذَاقَةً + وَلٰكِنْ
تاریکی + صبر آرنده معشوق است + صبر اولش تلخ تر است از روی مزه + ولیکن
اٰخِرُهٗ اَحْلٰی مِنَ الْعَسَلِ + اَلصَّبْرُ خَیْرُ مَطِیَّةٍ یَرْكَبُهَا الْاِنْسَانُ + اَلصَّبْرُ
آخر او شیرین تر است از شهد + صبر بهتر سواریست کہ سوار میشود آنرا انسان + صبر
عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْاُوْلٰی + اَلصَّبْرُ عَلَی الْمُصِیْبَةِ مُصِیْبَةٌ عَلَی الشَّامِتِ + اَلصَّبْرُ نُوْرٌ
نزدیک صدمه بهتر است + صبر بر مصیبت مصیبت است بر شامت + صبر نور پیدا میکند
الظَّفَرَ + اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ + اَلصَّبْرُ مَطِیَّةُ الظَّفَرِ + اَلصَّبْرُ وَالْاَنَاةُ
رستگاری را + صبر کلید گشایش است + صبر سواری رستگاریست + صبر و درنگ کردن
مِنْ فِعْلِ الْكِرَامِ وَالْعَجَلَةُ مِنْ فِعْلِ اللِّئَامِ + اَلصَّبْرُ یُخْرِجُ الرَّجُلَ
از فعل کریمانست و شتابی از فعل لئیمان + صبر بیرون آرد مرد را

من لبير يجلسه على السرير + الصبي صبي ولو كان نبيا +

از چاه دمے نشاندا و را بر تخت + کودک کودک ست اگرچه باشد پیغمبر +

الصحبة مؤثرة + صحة الجسد من قلة الحسد + صحيفة المتلمس

صحبت تاثیر کننده است + تندرستی بدن از کمی رشک ست + نامه متلمس

صدقني سن بكره + صدق المرء نجاته + الصدق ينبئ عنك

آگاه نیند وی مراسال ماده شتر را + راستی مرد نجات وست + راستی خبر میدهد از تو

لا الوعيد + الصدقة ترد البلاء وتزيد في العمر + صدور الاحرار

نه وعید + صدقه دفع میکند بلا را و افزون میکند در عمر + سینها آزادان

قبور الاسرار + صديق الوالد عم الولد + صرح الحق عن محضه

گورهای رازهاست + یار پدر عم پسر ست + هویدا شد حق از خالص خود

صرحت بجلدان + صفاء الموالي يتعهد الموالي + صفقة بنقد خير

هویدا شد روز جلدان + صفائی مولایان خبرگیری میکند غلامان را + عقد کردن نقد بهتر ست

من بدرة بوعد + صفو العيش في القناعة + صلة عمي صل

از بدره به وعده + صفائی زندگانی در قناعت ست + پیوند عمی + پیوند کن

اهل رحم يكثر حشمك + صلاح الانسان في حفظ اللسان + صلت

رحمهارا بیشتر شود حشمت تو + شایستگی انسان در نگهداشتن زبان است + حمله کرد

على الاسد وبلت عن النقد + الصلح خير + الصمت حكمة وقليل

بر شیر و پیشاب کردی از نقد + صلح بهتر ست + خاموشی دانائی ست و اندکست

فاعله + الصمت خير الحكمة + الصمت زينة العالم

کننده او + خاموشی بهتر دانائی ست + خاموشی زیبایش عالم ست

وَسِتْرُ الْجَاهِلِ الصِّنَاعَةُ كَنْزٌ يَفْنَى + اَلصِّنَاعَاتُ تَمَامُ الْكَامِلِ

و پردهٔ جاهل هنر گنجیست که فنا میشود + صناعتها جز این نیست کامل

يَنَالُ حَقُّ الْأَفْكَارِ اَلصُّوفِيُّ اِبْنُ الْوَقْتِ اَلصُّوفِيُّ يَأْكُلُ سَبْعِينَ مَرَّةً

میشود بلاحق شدن فکرها + صوفی پسر وقتست + صوفی میخورد هفتاد بار

اَلصَّيْدُ لِمَنْ أَخَذَهُ لَا لِمَنْ أَثَارَهُ + اَلصَّيْفُ ضَيَّعَتِ اللَّبَنَ +

شکار برای کسی ست که گرفت از آنه برای کسی که برانگیخت او را + در گرما خراب کردی شیر را

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

صاحب خیر داخل خیرست + صاحب کرم همیشه مفلسست + صاحب تعزیت آیادم شمارست + صاحب خر را پس خر نمیتوان دید + صباح خواستم خضری بینم خری دو چار شد + صبر مفتاح کارهاست + صبر تلخست ولیکن بر شیرین دارد + صبر تا که بجا رسی + صحبت نیکان بد را سود نیست + صدای دهل از خالی بودن شکم است صدا از هر دو دست می آید + صد بار اگر توبه شکستی باز آ + صد در شود گشاده چو بسته شود دری + صدر هر جا که نشیند صدرست + صد شکر که چغندر نبود + صدقه دادن دفع بلاست صدق پیش آر که اینجا هر چه آرند آن تند + صد کلاغ را یک کلوخ بس است + صد کوزه میسازد که یکی دسته ندارد + صد گشته چو من که تو غمگین نفسی + صد گریه و یک غش صد هوش یک گربه بس است + صفای خانه از آب و جاروب است + صفرای با بلیمو نشکند صف مغلوب را آهو بس ست + صلای سمرقندی + صلا نشد بلا نشد + صلاح کار کجا و من خراب کجا + صلاح ما همه آنست کان ترا ست صلاح + صلح اول به از جنگ آخر + صورت گرگ دیدن مبارکست و ندیدن هم مبارک + صوفی نشود صافی تا در نکشد جامی + بسیار سفر باید تا پخته شود خامی + صوفیان صاف

اور اس وزخ مینر + ضیاو نه هر بار عصا بر د + باش که یکروز بلنگش بدی در + ضیا چون جل آن سوی ضیا

گنجینۂ سوم در امثال هندیه

صبح کا بھولا شام گھر آوے او سے بھولا نہیں کہتے ہیں + صبح کی نہاری اور مہر این گائین بجھاڑی + صبح کی بوهنی وراسد میان کی سی + صبر کی داد خدا کے ہاتھ ہے + صحبت اچھی بیٹھیے کھایئے ناگریان + بری صحبت بیٹھ کے کٹائیے ناک اور کان + صحیح گئی سلامت آئی + صدر جہان کے بدر جہان + چھوڑ بھائی جائین کہان + صدقہ دیا ردبلا + صندل کے چھاپے منہ کو لگے + صورت نہ شکل چولہے سے نکل + صورت چوڑیل کی نام پری کا سا + خزینۂ ہفتم در مثلہا حرف ضاد معجمہ مشتمل بر سه گنجینه

گنجینۂ اول در امثال عربیه

ضَاقَ صَدْرُ مَنْ ضَاقَ يَدُهُ + ضَاقَتِ الدُّنْيَا عَلَى الْمُتَبَاغِضِيْنَ

تنگ شد سینه کسیکه تنگ شد دست او + تنگ شد دنیا بر دشمنی کنندگان با یکدیگر

ضَاقَتْ عَلَيْهِ الْأَرْضُ بِرُحْبِهَا + اَلضَّجُوْرُ قَدْ يَحْلِبُ الْعُلْبَةَ

تنگ شد بروی زمین بفراخی خود + بیقرار گاهی میدوشد علبه را +

ضَجَّ رُوَيْدًا عَنْ مَظَالِمِهَا + ضِدَّانِ لَا يَجْتَمِعَانِ + ضَرَبَ

نالید نالیدن نرم از ظلمهای او + دو ضد جمع نمی شوند + ظاهر کرد

أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ + ضَرْبٌ بِضَرْبٍ وَتَجْرٌ بِتَجْرٍ + ضَرْبَةُ السَّيْفِ

اخماس را برای سداس + زدن بزدنست و نیک کشیدن بکشیدن + ضربت شمشیر

علی الرّاس اهونُ من مبتنةٍ علی الفراش + ضرب الحبیب زبیب +

بر سر سبکترست از مردن بر بستر + زدن معشوق مویزست

ضرب الحبیب وجعٌ + ضرب الصبیان الماء فی البستان + ضرب

زدن معشوق دردناکترست + زدن کودکان مانند آب ست در بستان + زدن

الطبل تحت الکساء + ضرب الغلام اهانة المولی + ضرب فی

طبل زیر چادرست + زدن غلام سبک کردن مولی ست + زد در

حدید بارزه + ضرب لنا مثلاً ونسی خلقه + ضرب اللسان اوجع من

آهن سرد + زد برای ما مثلی و فراموش کرد پیدایش خودرا + زدن زبان بسیار درد دهنده است

طعن السنان + ضرب الوالد للولد کالماء للزرع + الضرب لنکح

زدن نیزه + زدن پدر مر پسررا مانند آب ست مر کشت را + زدن بسیار نکاح

من القصب + ضعف الحیلة انفع من قوی الشدة +

کننده است از نیها + سستی حیله سود مندترست از بسیار قوت سختی

ضغث علی اِبالة + ضلّ دریص نفقه + ضلّ سعی

دسته گیاه بر پشتاره کلان هیزم ست + گم کرد بچه موش سوراخ خود را + گم شد کوشش

من رجی غیر الله + ضلّ من ذکر الا اسرار + ضمن الله رزق

کسی که امید داشت جز خدا را + گمراه شد کسی که ذکر کرد رازها را + ضامن شد خدا روزی

کل احد + ضمیر الاحرار محل الانوار + ضمیر العارف لا یعلمه

هریک را + دل بزرگان جای نور است + نهان عارف نمیداند

احد الا هو + ضیاء القلب من اکل الحلال + ضیعنا مال

کسی مگر آن عارف + روشنی دل از خوردن حلال ست + ضایع کرده شد آنچه

تزجی + اضللت من غنم ثمانیا + ضیف البخیل امن

امید داشتن تو + تباہ کردی بسبب کینہ ہشت را + مہمان بخیل بے خوف ست

من التخم + ضیق الید اشد من ضیق القلب +

از تخمہ + تنگی دست سخت تر ست از تنگی دل +

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

ضابطہ یاری سردارد + ضامن ست کیسہ ست ضرب المثل روزگار ست ضرب

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

ضامن نہ ہو جیسی گرہ کا دیجیے ضامنی بودنے کی کیا + ضرور کو کدہے کو بھی سالا کرتے ہیں خزینۂ ہیژدہم در مثلہاے حرف طاے مہملہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

طاب وقت من وثق باللہ + طارت بہم العنقاء طارت

خوش شد وقت کسے کہ اعتماد کرد بر خدا + پرانید ایشان را عنقا بر پرید

عصا فیہ وراسہ + طار فیہ + طاعۃ الولاۃ بقاء العز

گنجشکہاے سراو + پرید پس باز آمد + فرمان برداری حاکمان باقی ماندن عزت

طاعۃ النساء ندامۃ + طاعۃ العدو ہلاک + طال حزن

فرمان برداری زنان شرمندگیست فرمان برداری دشمن ہلاکتست + دراز شد اندوہ

من طال رجاؤہ + طال عمر من قصر تعبہ + الطامع فی

کسے کہ دراز شد امید او + دراز شد عمر کسے کہ کوتاہ شد مشقت او + طمع کنندہ در

وِثاقِ الظِّلِّ + طائِرُ کُلِّ انسانٍ فی عُنُقِه + الطِّبُّ لِلمُلوکِ

بند سایه ست + پرنده هر انسان در گردن اوست + طب برای پادشاهان است

لا لِلمَفلوکِ + طَبیبٌ یُداوی وَهُوَ عَلیلٌ + طُوِ مَعَ الاِنسانِ

نه برای مفلس + طبیب علاج میکند و حال آنکه او بیمار است + بپیچ با شکلهای زمان

طَریقُ العَقلِ واحِدٌ + طَعنُ اللِّسانِ اَشَدُّ مِن طَعنِ السِّنانِ

راه عقل یک ست + زدن زبان سخت تر ست از زدن نیزه

طَعنٌ فی حَوصٍ + مِنَ الطَّعنِ یُظارُه + طَلَبُ الاَدَبِ خَیرٌ مِن طَلَبِ

دریدن در دوختن چیزی نیست + طعنه مهربان میکند او را + جستن ادب بهتر ست از جستن

الذَّهَبِ + طَلَبُ العَیرِ قَرنَینِ تَضییعُ الاُذُنَینِ + طَلَبُ الکُلِّ

زر + جستن گورخر دو شاخ را خراب کردن هر دو گوش ست + جستن همه

فَوتُ الکُلِّ + طَلَعَتِ الشَّمسُ فی خَرشاءَ + طَمِعَ فی الرَّشحِ

در گذشتن همه ست + طلوع کرد آفتاب در غبار + طمع کرد در سود

حَتّی فاتَهُ رَأسُ المالِ + الطَّمَعُ الکاذِبُ یَدُقُّ الرَّقَبَةَ

تا آنکه فوت شد او را اصل مال + طمع دروغ میگوید گردن را

اَلطَّمَعُ مَرَضٌ وَالسُّؤالُ نَزعٌ وَالحِرمانُ مَوتٌ + طَمَعٌ

بیماری ست و سوال نزع ست و بی نصیبی مرگ ست + طمع کرد

لا یَدفَعُ عَن نَفسِه + طوبی لِمَن رُزِقَ بِالعافِیَة

دفع نمیکند از ذات خود + خوشحالی برای کسی که روزی داده شد به عافیت

لِمَن اَهلٌ لَه + طولُ العَهدِ یُنسی + طولُ النَّبا مَسلّة

برای کسی که زن خواسته برای او + درازی زمانه فراموش میکند + درازی خبر سوزن گذاشتن

لِلتَّصَافِی + طُولُ الْمَقَالِ یُمِلُّ وَطُولُ الْکَلَامِ یُبْذِلُ + طُوبٰی

برای صفای محبت که درازی سخن بستوه می‌آرد و درازی کلام خوار میکند + جای نیست

عَلٰی بَلْدَتِهِ + اَلطَّیِّبَاتُ لِلطَّیِّبِیْنَ + اَلطَّیْرُ بِالطَّیْرِ یُصَادُ + طِیْنُ النَّجَّارِ طَاهِرٌ

برتری گیاه + زنان پاکیزه برای مردان پاکیزه‌اند + پرنده به پرنده شکار کرده میشود + گل نجار پاک

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

طاقت مهمان نداشت خانه بمهمان گذاشت + طاقت دیدن ندارد در پنهان بکند + طامع همیشه ذلیل است + **طبل** پنهان چه زنم طشت من از بام افتاد + طبیب مهربان از دیده بیمار سے افتد + **طفلی** و دامان مادر خوش بهشتی بوده است + طفل بمکتب نمیرود ولے برندش + طفل دامن گیر من آخر گریبان گیر شد + طفیل کدو کرم هم آب میبابد + **طمع** آرد بمردان زردی + طمع را سه حرف است هر سه تهی + طمع را سه حرف است هر سه تهی + طوق بگردنش افتاد + طوطیان در شکرستان کامرانی میکنند + **طینت** سیفا [illegible]

گنجینه سوم در مثلهای هندیه

طالب زر کا بے ضرور جگمین خوار حقیر دور + **طبیلی** کی بلا بندر کے سر + **طوفان** شیطان الله نگهبان + طوطے کی سی آنکھیں پھیر لیتا ہے + طوطی اڑ گئی + **خزینه نوزدهم** در مثلهاے حرف ظای معجمه مشتمل بر سه گنجینه

گنجینه اول در امثال عربیه

ظاهِرُ العِتابِ خَیرٌ مِن باطِنِ الحِقدِ + الظّاهِرُ عُنوانُ الباطِنِ ظَریفٌ

ظاهر عتاب بهترست از باطن کینه + ظاهر سرنامهٔ باطنست + زیرک ست

فی جَبینِه غُدَّةٌ ظُفرُكَ یَکِلُّ عَن مِثلِ الظُّفرِ لِمَن اَحَجَّ لا لِمَن

در گریبانش غدّه ایست + ناخن تو مانده میشود از مانند + رستگاری مرکسی راست که حجت آورد

کَجَّ ظِلُّ الاَعوَجِ اَعوَجُ + ظِلُّ السُّلطانِ ظِلُّ اللهِ + ظِلُّ الکَریمِ فَسیحٌ

که خصومت کرد + سایهٔ کج کج ست + سایهٔ پادشاه سایهٔ خداست + سایهٔ جوانمرد وسیع

ظُلامَةُ المَظلومِ لا تَضیعُ + ظَلَّت لَغنَمُ عَلیتَنا + ظِلٌّ سیّارٌ یُحیی جُرحاً

دادخواهی ستمگار ضایع نمیشود + گردید گوسفندان آمیخته + سایهٔ بسیار رونده پادشاهست

ظِلُّ عُمرِ الظّالِمِ قَصیرٌ + ظُلمُ الظّالِمِ یَقودُهُ اِلَی الهَلَکَةِ + ظُلمُ المُلوکِ اَولیٰ مِن

سایهٔ عمر ظالم کوتاه ست + ستم ستمگر میکشد او را بسوی هلاکت + ستم پادشاهان بهترست از

دَلالِ الرَّعِیَّةِ + الظُّلمُ ظُلُماتٌ یَومَ القِیامَةِ + الظُّلمُ مَرتَعُهُ وَخیمٌ ظَمَأٌ

ناز رعیت + ستم تاریکیهاست روز قیامت + ستم چراگاه او ناموافق ست تشنگی

فادِحٌ خَیرٌ مِن رِیٍّ فاضِحٍ + ظَمَأُ المالِ اَشَدُّ مِن ظَمَأِ الماءِ ظَنُّ

دشوار بهترست از سیرابی رسواکننده + تشنگی مال سخت ترست از تشنگی آب + گمان

العُقَلاءِ بِمَنزِلَةِ الیَقینِ + ظَنُّ العُقَلاءِ کَهانَةٌ + ظَنُّ العاقِلِ اَصَحُّ مِن یَقینِ الجاهِلِ

عاقلان بمرتبهٔ یقینست + گمان عاقلان خبر غیب ست + گمان زیرک صحیح ترست از گمان جاهل

ظَنُّ المُؤمِنینَ لا یُخطی + ظُنّوا بِالمُؤمِنینَ خَیراً ظِئرٌ رُومٌ خَیرٌ مِن اُمٍّ سَئُومٍ

گمان مومنان خطا نمیکند + گمان کنید بمومنان نیکی را + دایهٔ روم بهترست از مادر شوم

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

ظالم از مظلوم باغم شکوه چین + ظالم برگ دست بندار دار ستم + آخر عقابی نیز مشود

(حاشیه)

غدّه بضم ...

بالضم والتشدید ...

ظرفیت ...

مشهور ...

منتهی الارب

از و مشهور این

مثلی در اختلاط مردمان و مساوی بودن ایشان در فنا و ظاهراً و باطناً کذا فی منتهی الارب

سئوم بالضم ... نقیض یمن ۱۲ منتهی الارب

ظالم مظلوم نما ست + ظالم پای دیوار خود را میکند + ظاهر شیخ و باطن شیطان ظاهر عنوان باطن ست + **ظرافت** آتش فرو نشاند + ظرفیت ظرف بکیسه لیست قابل استعمال ظریف همیشه سرگردان ست + **ظلم** ظالم باعث ویرانی ملک ست + ظلم مسبوق بسبق

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

ظالم کی رسی دراز + ظالم کا نور سر پر + ظالم کا بیٹا ابھی شمرالاسحر ... باطن

خزینهٔ بیستم در مثلهای حرف عین مهمله

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

عادات السادات سادات العادات + عادة ... بعوضها الجیش

عادتهای سرداران سرداران عادتها ست ... عمل خود ...

العادة طبیعة خامسة + عادت علی الضلع وبالها ... العاشبة

عادت طبیعت پنجم ست ... هرگز زدن ... عا ...

نبح الابیة + عاطی بغیر انواط + عاقبة النعمة الی السلامة و

برانگیخته میکند ... توشه ... انجام ... سلامتست و

عاقبة العجلة الی الندامة + عاقبة الصبر محمود +

انجام شتابی پشیمانی ست + انجام صبر ستوده شده است

عاقبة الظالم وخیمة + العاقل یکفیه الاشارة + العالم بین الجهل

انجام ستمگار بد است + دانا کفایت میکند اورا اشاره + عالم میان بیخبران

کالمشتری بین النجوم + العالم بلا عمل کالعمارة فی الطاحونة العامل

مانند مشتری است میان ستارهای سیاره + عالم بی عمل ... در آسیا + عامل

بلا علمٍ والعالِمُ بلا عملٍ کالقوسِ بلا وترٍ + العامُّ لا یرتفع بانتفاء الخاص

بدون علم و عالم بدون عمل مانند کمانست بدون زه + عام [illegible] شدن خاص

عبدٌ مُخدَّمٌ [illegible] + العبدُ وما فی یده لمولاه + العبید اصبر جسماً

بنده او خادم کرده شده [illegible] + بنده و آنچه در دست او است برای مالک است + بنده صابرتر از روی تن

والحرُّ اصبر قلباً + العبدُ عبدٌ علی نسله + العبدُ یُدبِّر والله یُقدِّر

و حر صابرتر است از روی دل [illegible] + بنده بنده است برای اولاد خود + بنده تدبیر میکند و خدا تقدیر میکند

یُقرع بالعصا والحرُّ یکفیه العتاب + قبل العقاب عتبٌ ولا بعد عتوٍّ

کوفته میشود بچوب و حر را عتاب کفایت میکند [illegible] پیش از عذاب + [illegible]

[illegible] تزلُّ القدم وعثرةُ اللسان تزیل النعم + عثیثةٌ تقرم جلداً

[illegible] لغزش [illegible] زبان دور میکند نعمتها را + [illegible] کرمک ضعیف خوردن [illegible]

العجز عن الدرک ادراک + العجلة تورث الندم + ما انتج العجز الا [illegible]

عاجز شدن [illegible] یافتن است + شتابی پیدا میکند شرمندگی + شتابی [illegible]

الندامة [illegible] + [illegible] الندم [illegible] العجز فلعب به [illegible]

شرمندگی [illegible] + [illegible] شرمندگیست + عجز [illegible] بازی کن [illegible]

مخطئٌ وان [illegible] والمُثبت مصیبٌ وان هلک + العجلة [illegible]

خطا کننده است اگرچه [illegible] و مثبت بصواب رسنده است اگرچه هلاک شود [illegible]

کالسیف [illegible] العقارب + علی القارص [illegible] المؤمن کاخذ الاسف

مانند [illegible] + مهیا کرد [illegible]

العدة ام الشدة + عدل الساعة خیرٌ من عبادة الثقلین [illegible]

سامان برای روز شدت [illegible] است + انصاف یکساعت بهتر است از عبادت انسان و پری بود

عَلَى المُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ فَوقَ جَمِيعِ المَصَائِبِ + عَدُوٌّ عَاقِلٌ خَيرٌ مِن صَدِيقٍ

بر مصیبت مصیبت ست بالای همه مصیبتها + دشمن دانا بهتر ست از یار

جَاهِلٍ + العُذرُ عِندَ كِرَامِ النَّاسِ مَقبُولٌ + عَرَضٌ سَابِرِيٌّ + عَرَض

نادان + عذر نزدیک مردمان بزرگ مقبول ست + عرض سابریست پیش آید

عَلَيهِ سَومُ عَالَةٍ + العِرقُ نَزَّاعٌ + عِزُّ المُلُوكِ فِي كَثرَةِ المَمَالِكِ

بروی بهای سال‌ها + رگ سخت برکشنده هست + عزت پادشاهان در کثرت ملکهاست

العِزَّةُ فِي القَنَاعَةِ + عَزَّ مَن قَنِعَ + عُسرُ الأَمرِ مُقَدِّمَةُ اليُسرِ

عزت در قناعت ست + عزیز شد هر که قناعت کرد + دشواری کار مقدمهٔ آسانی

أَن تَكرَهُوا شَيئًا وَهُوَ خَيرٌ لَكُم + وَعَسَى أَن تُحِبُّوا شَيئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُم

آنکه مکروه دارید چیزی را و حال آنکه او بهتر ست مر شما را + و نزدیک ست که دوست دارید چیزی را و حال آنکه بد ست مر شما را

الغُوَيرُ أَبؤُسًا + العُشَّاقُ لَا يُؤَاخَذُونَ بِمَا صَدَرَ مِنهُم

غویر بلاها شد + عاشقان مواخذه کرده نمیشوند بانچه صادر شود از ایشان

تَعَجَّبًا + عِش قَنُوعًا تَكُن مَلِكًا + العِشقُ تَركُ السَّلَامَةِ فِي الدُّنيَا

شدنی عجب را + زندگی کن بقناعت شوی پادشاه + عشق گذاشتن سلامتی ست در اختیار کردن

المَلَامَةِ + عِشٌّ وَلَا تَغتَرَّ + العَصَا مِنَ العُصَيَّةِ + العُصفُورُ فِي الزَّرعِ

ملامت + طعام شبانگاهی بخور و غافل مشو + عصا از عصیه است + گنجشک در کشت نیست

وَالطِّفلُ فِي السَّربِ + العَفوُ أَحسَنُ الأَعمَالِ + العَفوُ زَكَاةُ

و کودک در خوشی ست + درگذشتن خوبی عملها ست + درگذشتن زکوة

الظَّفَرِ + العَفوُ عِندَ كِرَامِ النَّاسِ مَأمُولٌ + العَفوُ عِندَ القُدرَةِ مِن

رستگاریست + درگذشتن نزدیک مردمان بزرگ امید داشته شده هست + درگذشتن نزدیک توانا شدن از

مع الألف | مع الراء | مع السين | مع الشين | مع الصاد | مع الفاء

عُلُوُّ الاقدارِ + اَلعفوُ عن الظالمِ جَورٌ علی المظلومِ + عفوُ الملوکِ ابقاءُ المُلْکِ

بلندی قدرہاست در گزشتن از ظالم ستم ست بر مظلوم + در گزشتن پادشاہان باقی داشتن سلطنت

اَلعُقرُ الآخَرُ + اَلعُقلاءُ یَعرِفُونَ الرِّجالَ بِالحَقِّ والجُہَلاءُ یَعرِفُونَ

عقر دیگر + عاقلان مے شناسند مردان را بہ حق و جاہلان مے شناسند

الحَقَّ بِالرِّجالِ + عَقلٌ بِلا اَدَبٍ شُجاعٌ بِلا سِلاحٍ + اَلعَقلُ عِقالُ

حق را بمردان + عقل بدون ادب مانند دلیرست بدون سلاح جنگ + عقل بند ست

الانسانِ + اَلعَقلُ نِصفُ الکَراماتِ + اَلعَقلُ والالہامُ لا یَفتَرِقانِ

انسانست + عقل نیمہ کرامتہاست + عقل و الہام ہمیشہ با ہم اند

اَلعَقلُ مُخُّ الرُّؤُسِ وَالعِظامِ + اَلعَقلُ وَزِیرٌ ناصِحٌ وَالعِشقُ وَکِیلٌ فاضِحٌ

عقل مغز سرہا و استخوانہاست + عقل وزیر یست نصیحت کنندہ و عشق وکیلیست رسوا کنندہ

عُقُوبَةُ الظّالِمِ سُرعَةُ المَوتِ + العُقُوقُ ثُکلُ مَن لَم یَثکَلْ + عقیبٌ

عذاب ستمگار شتابی مرگ ست + عقوق بے فرزندی کسی ست کہ بے فرزند نشدہ

یومٌ لِیلٌ عَکَرَتْ عَلَی الغَزلِ بِاٰخِرَةٍ فَلَم تَدَعْ بِنَجدٍ قَردَةً علقہ

روز سنبہ ست + حملہ کرد زن بر رشتن در انجام پس نگذاشت در نجد پارہ از پشم متفرق

مَعالِقُہا وَصَرَّ الجُندَبُ + عِلَلُ الافہامِ اَشَدُّ مِن عِلَلِ الاَجسامِ

درہائے او و آواز کرد جندب + بیماریہائے فہمہا سخت ترست از بیماریہائے بدنہا

اَلعُلَماءُ وَرَثَةُ الاَنبِیاءِ + اَلعِلمُ اَفضَلُ النَّسَبِ واَشرَفُ النَّسَبِ + العِلمُ بَحثٌ

عالمان وارثان پیغمبران ہستند + علم بزرگتر نسب و بزرگتر حسب ست + علم از بحث

لِلمَعقُولِ لا بَحثَ المَنقُولِ + اَلعِلمُ حِلیَةُ الفَقِیہِ وَالجَہلُ حِلیَةُ السَّفِیہِ

کردن معقول ست نہ از بحث کردن منقول + علم زیور داناست و جہل زیور نادانست

اَلْعِلْمُ حِجَابٌ مِنَ الْكِبْرِ + اَلْعِلْمُ زَيْنٌ وَالْجَهْلُ شَيْنٌ + اَلْعِلْمُ صَيْدٌ وَالْكِتَابَةُ

علم پردهٔ بزرگست + علم زینت ست و جهل عیب ست + علم شکارست و نوشتن

قَيْدٌ + عِلْمٌ لَا يَنْفَعُ كَدَوَاءٍ لَا يَنْجَعُ + عُلُوُّ الْخَيَالَاتِ لَيْسَ مِنْ سُمُوِّ الْمَقَامَاتِ

قید ست + علمی که نفع نکند مانند دواست که گوارا نشود + بلندی خیالات نیست از بلندی مقامها

عُلُوُّ الْهِمَّةِ مِنَ الْإِيمَانِ + عَلَى الْأَكْثَرِ حُكْمُ الْكُلِّ + عَلَى أَهْلِهَا تَجْنِي بَرَاقِشُ

بلندی همت از ایمانست + بر اکثر ست حکم همه + بر اهل خود جنایت میکند براقش

عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطْتَ + عَلَى النَّاسِ بِرِيَاسَةٍ + عَلَى أَنَا بِالرِّيَاسَةِ عَلَى قَدْرِ

بر مرد بسیار دانا بر افتادی + بر مردمانست کر ریاست + بر منست من کر ریاست + بر اندازه محبت

يَكُونُ الشَّوْقُ + عَلَيْكَ بِالْحِفْظِ دُونَ الْجَمْعِ مِنَ الْكُتُبِ + عَلَى هَذَا دَارَ

میباشد شوق + لازم کن بر خود حفظ را نه جمع کردن کتابها + بر همین گردید

الْقُمْقُمُ + عَلَى حِيَاضِ الْخَيْرِ + فَوَاتُ الْخَرِيفِ لِعِمْ + عُمْرٌ مَا بَيْنَهُ الْقَاضِي خَيْرٌ مِنْ

مقمه + بر حوض چنانکه جمع میشود باران های ابر در خریف + عمر اندوزنده عنایت قاضی بهترست از

شَاهِدَيْ عَدْلٍ + عِنْدَ الْجِدَالِ يَظْهَرُ فَضْلُ الرِّجَالِ + عِنْدَ الْأَحْيَاءِ

دو گواه عادل + نزدیک جنگ آشکارا میشود بزرگی مردان + نزدیک نا امیدی

يُكْرَمُ الْمَرْءُ أَوْ يُهَانُ + عِنْدَ جُهَيْنَةَ الْخَبَرُ الْيَقِينُ + عِنْدَ الرِّهَانِ تُعْرَفُ

بزرگی کرده میشود مرد یا خوار کرده میشود + نزدیک جهینه است خبر یقین + نزدیک گرو داشتن شناخته میشود

السَّوَابِقُ + عِنْدَ الشَّدَائِدِ يَذْهَبُ الْأَحْقَادُ + عِنْدَ الصَّبَاحِ يَحْمَدُ الْقَوْمُ

معاملها + نزدیک شدتها میرود کینها کردن + نزدیک صبح ستایش میکنند قوم

السُّرَى + عِنْدَ الضَّرُورَاتِ تُبَاحُ الْمَحْظُورَاتُ + عِنْدَ النِّطَاحِ يُغْلَبُ الْكَبْشُ

شب روی + نزدیک ضرورتها مباح کرده میشود چیزهای ممنوع + نزدیک شاخ زدن غالب میشود قوچ

المعجم عند النازلة تعرف لحالة + عش وتيقن وتيتن وعش عمرو ان صحيح

قلعه را + نزدیک مصیبت بشناسی برادر خود را + مادهٔ آهو ست و نر آهو ست و نه آهو ست و مادهٔ آهو نر کباب

المؤمن حسن الخلق + العنوق بعد النوق + العود احمد + عوض

مسلمان خوبی خلق است + ماده ای بزغاله بعد شتر ماده گان + بازگردیدن خوب است + عوض

يقلع اسنانه عود يعلم الهوى + العيان لا يحتاج

[illegible] + چه بیست عوام آموزاند [illegible] + گریستن بچشم محتاج [illegible]

الى البيان + عيب الكلام تطويله + عير بعير وزيادة عشرة + العير يضرط والمكواة في النار

[illegible] بیان کردن + عیب کلام دراز کردن اوست + سرزنش کرد یکی عیبی را [illegible]

في النار + العين حق + عين السماء + العين والعطاء + عين الهوى قبيح

در آتش است + چشم زخم ثابت است + چشم آسمان [illegible] + چشم گریه [illegible]

الفارة عينه وازره + العينة تشفي الحرب + عين جعاد + عمى بها حسنا

موشی است چشم او ازار اوست + سامان جنگ شفا [illegible] + کشتی [illegible]

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

عارف بخود [illegible] + عارف که برنجد تنک آبست هنوز + عاشقی را ز رسوایی باک نیست + عاشقم لیکن تا کنار بام + عاشقم لیکن [illegible] ندارم + عاشق [illegible] + عاشق مهربان تر از پدر است + عاشق کور بینا شود + عاقبت [illegible] بدنبال گذر [illegible] + عاقبت گرگ زاده گرگ شود + گرچه با آدمی بزرگ شود + عاقلان [illegible] + عاقلان پیروی نقطه نکنند + یا نخوانند یا غلط نکنند + عاقل [illegible] + عالمی را به نیم جو نخرم + عبارت از زنظیر بی نظیر شود + عتبهٔ العذل + عاشقی گردد + عجب که ترا یاد دوستداران شد + عجم شود + عشق گر فنا خواهد [illegible]

عذر تقصیرات ما چند انکه تقصیرات ما + **عروس** کہن سیدشت کوتاه شد + عروس کر دی خود بس غنبیل نهان کند بخششش حاجت نیست + **عزت** هر کس بدست آنکس ست + عزیزمن جوب ست این چنگ ست + **عشق** سرشت ارادت + عشق هست و هزار بدگمانی عشق بازی را ز مجنون یاد بباید گرفت + عشق و مشک نهان نمیماند + عشق آمدنی بود نه آموختنی + عشق آتشی ست + پیر جوان را خبر کنید + **عصای** پیر بجای پیر + عصمت بی بی از بیچادری + **عطای** شما بلقای شما بخشیدم + عطار دباید که تاب نزدیکی آفتاب آرد + **عقل** چون آید بتو گوید که آن کن + عقل مدرسه چیزی دیگرست + علاج واقعه قبل از وقوع باید کرد + علت بود و حادث بزود + علم نجوم قبا فروز گارست + علم شیئی به از جهل شیئی + علم در سینه باید نه در سفینه + علم غیب خاصه خداست + علم مرغ و علم در ادنیه گند همه + عمر سفر کوتاه + عمر همه باد میرود + عمر دراز برای تجربه است + عنقا را سیخو اهد که بدام گیرد + **عوان** عود سوزد کنده دوزخ شود + عود و سرگین هر دو در آتش رود خاکستر ست + عوض نیکی بدیست + **عیان** را چه بیان + عیب خود را کسی نمی بیند عیسے بدین خود موسے بدین خود + عیش را در جهان خزان دادند +

گنجینه سوم در امثال هندیه

عاشق اور خالاجی کا ڈر + عاشق خالاجی کا گھر نہیں + عاشق اگر نکھی تو کیا گھاس کھودی + عاشق کی بیر وسے گالی اور مار کھانا + عاشق اندھا ہوتا ہے عالی ہمت سدا مفلس + عالم گنگالی چولہا آگ نہ گھڑے پانی + **عراقی** بیرزور نہ چلا گدھے کے کان اینٹھے + **عطائی** نان خطائی + **عقلمندوں** کی دور بلا + عقل کی بھینس + عقل چہ کشتی ست کہ پیش مردان بباید + عقل کے طوطے اڑ گئے + عقل کے

دشمن علت دہو دہاے جاتی عادت کیونکر جاتی + عیب بھی کرنیکو ہنر چاہیے

عید کے پیچھے چاند مبارک + عید کے چاند ہو گئے ہیں + عید سے پیچھے ٹر

خزینۂ بست و یکم در مثلہای حرف غین معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

غَابَ شَهْرٌ بَيْنَ شَهْرَيْنِ جَاءَ بِكُلِّيْنِ + غَابَ حَتَّى مِنْ غَابَ

ناپدید شد دو ماہ باز آورد دو گردہ را + ناپدید شد بہرہ قسم نہ ناپدید شد

نَفْسَهُ + غَالَهَا مَنْ غَالَ النَّاقَةَ + اَلْغَائِبُ حُجَّتُهُ مَعَهُ + غُبَارُ

ذاتش + ہلاک کرد آنرا کسے کہ ہلاک کرد مادہ شتر را + غائب دلیلش با ویست + گرد

اَلْعَمَلُ خَيْرٌ مِنْ عَبِيْرِ الْعَطَلِ + غَثُّكَ خَيْرٌ مِنْ سَمِيْنِ غَيْرِكَ

عمل بہتر ست از عبیر خالی از عمل + لاغری تو بہتر ست از فربہ شدن جز تو

غَدَرَ بِكَ مَنْ دَلَّكَ عَلَى الْإِسَاءَةِ + غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا

سنی وفا نکرد بتو کسے کہ رہنمونی کرد ترا بہ بدی کردن + بامداد او یک ماہ ست و شبانگاہ او

شَهْرٌ + اَلْغُرَابُ أَعْرَفُ بِالتَّمْرِ + اَلْغِرْبَانُ سَوَادٌ فِيْ جِبَالِ الْبُسْتَانِ

یک ماہ ست + زاغ شناساتر ست بہ خرما + زاغہا سیاہی روی باغ ست

اَلْغُرْبَةُ كُلُّهَا كُرْبَةٌ وَالْفُرْقَةُ كُلُّهَا حُرْقَةٌ + اَلْغِرَّةُ تَجْلُبُ الدِّرَّةَ + غَرْثَانُ

سفر ہمہ آن اندوہ ست و جدائی ہمہ آن سوزش ست + ناآزمودگی میکشد دِرّہ را

فَارْبُكُوا لَهُ + اَلْغَرِيْبُ أَعْمَى + اَلْغَرِيْبُ مَنْ لَيْسَ لَهُ حَبِيْبٌ + اَلْغَرِيْقُ

مسافر نابینا ست + غریب کسے ست کہ نیست مر او را معشوق + غریق

يَتَشَبَّثُ بِكُلِّ حَشِيْشٍ + غَزَارَةُ الْجَوَادِ غَزَارَةُ الْجُوْدِ + غِشٌّ

چنگ میزند بہر گیاہ + بسیار سے جوانمرد گرامی شدن جوانمرد یست + کینہ

القلوب تظهر فی فلتات الالسن و صفحات الوجوه + غشک من اسخطک
دلها پیدا میشود در لغزشهای زبانها و کرانه های رویها + پند خالص داد ترا کسیکه بخشم آورد ترا
بالباطل + غشک من ارضاک بالباطل + غضاضة الورود من
بناحق + پند خالص نداد ترا کسیکه راضی کرد ترا بناحق + تازگی رگهای گردن از
دماء الخدود + غضب الخیل علی اللجم + غضب العشاق کمطر الربیع
خونهای رخسارهاست + خشم گرفتن اسب بر لگام ست + خشم گرفتن عاشقان مانند باران ربیع
غضبک عن الحق مقبحة + غلام عاقل خیر من شیخ جاهل + غلبة
خشم گرفتن تو از حق زشت گردیدن ست + کودک دانا بهتر ست از پیر نادان + غالب شدن
الحذر و القدر + غلط العامة فصیح + غل یدا مطلقها و استرق
هشیاری تقدیر را + غلطی بیشتر مردمان فصیح ست + محکم کرد دست الطوق کنندهٔ او و بنده کرد
رقبة معتقها + الغناء غنی النفس + الغناء غذاء الروح کما ان
برده را آزاد کنندهٔ او + بی نیازی توانگری نفس ست + سرود غذای روح ست چنانکه
الطعام غذاء النفس + غنی المرء فی الغربة وطن + غنیمة المرء وجدان
طعام غذای نفس ست + توانگری مرد در سفر وطن ست + غنیمت مرد یافتن
الحلیة + الغیب عند الله + الغیبة اشد من الزنا + الغیث یصلح ما یحیل
دانش است + غیب نزدیک خداست + غیبت سخت تر از زناست + باران نیکو میکند چیزیرا که

گنجینهٔ دوم مثلهای فارسی

غربت دیده مهربان باشد + غرق شده را الفریاد چه سود + غریب کور باشد + غریب نیستم بیمارم + غضب مرد محک اوست + غلام همت آنم

کہ دل بکسی ندہد + غلام بجان نازد و آقا بجہ دو + غالہ گرارزان شود ما بسال آینده میشوم
غم فردا امروز نباید خورد + غم نداری بز بخر + غنچہ از ترش وی دلتنگ ست + غنی
ہرچند کریم باشد سفرہ برسر راہ نمی اندازد + غواص در دریا چیزی دیدہ است
کہ بغورش غوطہ میزند + غورہ مویز میشود مویز غورہ نمیشود + غول در بتخانہ بند نمیشود

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

غرض باولی ہے + غریب کو کوڑیا شرفی ہے + غریب کی جورو سب کی
سرہج + غریب کی جورو عمدہ خانم ناؤن + غریبون نے روزہ رکھے دن
بڑے آئے + غصہ بہت زور تھوڑا مار کھانے کی نشانی + خزینہ
بست و دوم در مثلہاے حرف فا مشتمل بر ۳ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

فَازَ مَنْ سَلِمَ عَنْ شَرِّ نَفْسِہٖ + فَاضَئْ لِیْ اَقْدَحْ لَکَ + فَاعْتَبِرُوْا یَا اُوْلِی
نجات یافت کسیکہ رہائی یافت از بدی ذات خود + پس روشن کن برامن تا خیر خوردنی بکف گیر برداز م برای تو پس عبرت گیرید اے
اَلْاَلْبَابِ + اَلْفِتْنَۃُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ + فَتًی وَلَا کَمَالِکٍ + فَخْرُ الْمَرْءِ
صاحبان عقول + فتنہ سخت ترست از کشتن + جوانست نیست مانند مالک + فخر کردن مرد
بِفَضْلِہٖ اَوْلٰی مِنْ فَخْرِہٖ بِاَصْلِہٖ + فَدَبِّرْہُ تَدْبِیْرَ مَنْ طَبَّ لِمَنْ
بہ بزرگی خود بہتر ست از فخر کردنش بہ اصل خود + پس تدبیر کن او را مانند تدبیر کسی کہ علاج کرد مرا
حَبَّ + فَذَکِّرْ اِنَّمَآ اَنْتَ مُذَکِّرٌ لَسْتَ عَلَیْہِمْ بِمُصَیْطِرٍ + فَوَا
کسے کہ دوست داشت + پس پند دہ جز این نیست کہ تو پند دہندہ ہستی نیستی بر ایشان برگماشتہ + پس دیدانرا

جزاك الله خيرًا + الفراقُ بعدَ الوصالِ أشدُّ من الموتِ + فرشتُه له

پاداش دهاد او را خدا نیکی را + جدائی پس از وصال سخت ترست از مرگ + گستردم او را برای وی

وخلّى الله أمري + الفُرَصُ تمرُّ مرَّ السحابِ + فرعُ الشيءِ يُخبِرُ عن أصلِه +

وگذاشت او کار مرا + فرصتها میگذرد مانند گذشتن ابرها + فرع چیزی خبر میدهد از اصل خود +

فرّق بين معدّ تحابّ + الفرقُ بين النطقِ والسكوتِ كالضفدعِ

جدائی کن میان معد باهم دوست گرفته شوی فرق میان گویائی وخاموشی مانند غوک

والحوتِ + فرقةُ الإخوانِ مُحرِقةُ الجَنانِ + فرَّ من المطرِ ووقف

وماهیست + جدائی برادران سوزاننده دلست + گریخت از باران وبایستاد

تحتَ الميزابِ + فرَّ من الموتِ وفيه وقع + فسا بيننا الظَّرِبانُ

زیر پرناله + گریخت از مرگ ودر آن بیفتاد + گوز کرد میان ما ظربان

فسدت نعمةٌ من كفرَها + الفضلُ أكملُ مالٍ وأجملُ جمالٍ

تباه شد نعمت کسیکه ناسپاسی کرد آنرا + بزرگی کاملترست از مال وخوبترست از جمال

فطنةُ المرءِ تدلُّ على أصلِه + فعلُ الحكيمِ لا يخلو عن الحكمةِ

زیرکی مرد دلالت میکند بر اصلش + فعل حکیم خالی نمیشود از دانش

فعلُ الملوكِ ملوكُ الأفعالِ + ففررتُ منكم لمّا خفتُكم + فقدُ

کار پادشاهان پادشاهان کارهاست + پس گریختم از شما هرگاه ترسیدم از شما + گم کردن

الإخوانِ غربةٌ + الفقرُ سوادُ الوجهِ في الدارين + الفقرُ كنزٌ

برادران غربت ست + درویشی سیاهی روئیست در هر دو جهان + درویشی گنجیست

من كنوزِ الله + الفقرُ مع القناعةِ أحسنُ من الغنى مع الحرصِ +

از گنجهای خدا + درویشی با قناعت خوبترست از توانگری با حرص +

اَلْفُقَرَاءُ کَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ + اَلْفَقِیْرُ لَا یُحْتَاجُ + فَکَاكُ الْمَرْءِ فِی

همه درویشان مانند یک جان هستند + درویش محتاج نمی‌شود + رهائی مرد در

الصِّدْقِ + فُلَانٌ اَجْوَعُ مِنْ کَلْبَةِ حَوْمَلٍ + فُلَانٌ فَاكٌّ

راستی ست + فلان گرسنه‌ترست از مادهٔ سگ حومل + فلان نهایت احمق ست

تَاكٌّ + فُلَانٌ قَدْ نَصَبَ شَبَکَةً + فُلَانٌ کَالْکَعْبَةِ یُزَارُ وَلَا یَزُوْرُ

نهایت احمق ست + فلان البته برپا کرد دام را + فلان مانند کعبه ست که زیارت کرده میشود و زیارت

فُلَانٌ مَالِكٌ فِی الْهَوَالِكِ + فُلَانٌ یَاْکُلُ لَیْلًا مِنْ اَیُوْرِ الْغِلْمَانِ

فلان هلاک شونده است در هلاکتها + فلان میخورد وقت شب از ذکرهای غلامان

وَنَهَارًا بِغِیْبَةِ الْاِخْوَانِ + فُلَانٌ یَنْتَجِبُ غَیْرَ عِضَاهِهٖ + فُلَانٌ فُلَانٌ

و در روز به غیبت برادران + فلان برگزیده میکند جز درخت بزرگ خود + فلان

بِجَرِیْعَةِ الذَّقَنِ + فَلْتَکُنِ الْوَجْبَةُ + فَلْجُكَ عَلٰی خَصْمِكَ بِالْاِحْتِمَالِ

به جرعهٔ زنخ + پس باید که شوی وجبه + فیروزی تو بر دشمن تو موافق داشتن

فَلْیَضْحَکُوْا قَلِیْلًا وَلْیَبْکُوْا کَثِیْرًا + فَمَا اَعْتَلَّ نَسِیْمُ الصَّبَا

پس باید که بخندند اندک و باید که بگریند بیشتر + پس بیمار نشد باد صبا

اِلَّا لِحُبِّ زَهْرِ الرُّبٰی + فَوَاتُ الْمَطْلُوْبِ اَهْوَنُ مِنْ اِجْتِنَابٍ

مگر بسبب محبت شگوفهٔ ربی + فوت شدن مطلب سبکترست از دور داشتن

الذُّلِّ فِیْ تَحْصِیْلِهٖ + فَوْقَ کُلِّ ذِیْ عِلْمٍ عَلِیْمٌ + فِی الْحَرَکَةِ

خواری در حاصل کردنش + بالای هر صاحب علم داناست + در حرکت

بَرَکَةٌ فِی الْوَلَدِ رَاحَةٌ لِلْمَفْقُوْدِ + فِی التَّاْخِیْرِ اٰفَاتٌ + فِی الْقِمَ

برکت ست + در ولد آسایش ست برای مُرده + در درنگ کردن آفتهاست + در امتناع

ضِیاءٌ وَالشَّمْسُ اَضْوَءُ مِنْهُ + فِی المَلَخْلَطِ کُلٌ بُخارُها + فِی النّارِ

روشنی ست وآفتاب روشن تر ستاازان در آتش

وَالسَّقَرِ + فِی بَیْتِهِ یُؤْتیٰ الحَکَمُ + فِی بَطْنِ زُهْمانَ زادُهُ + فِی ذَنَبِ

و دوزخ + در خانه اش آورده میشود حاکم + در شکم تخمه زده زیاده کرداورا + در دُم

اَلْکَلْبُ یَطْلُبُ الهٰالَةَ + فِی سَعَةِ الاَخْلاقِ کُنُوزُ الاَرْزاقِ + فِی سَماكِ

سگ میجوید هاله را + در فراخی خلقها گنجهای روزیهاست + در برج آسمان

اَلْوَرْدُ شُغْلٌ عَنْ مَذاقَتِهِ + فِی کُلِّ شَجَرٍ نارٌ + فِی کُلِّ قَلْبٍ شُغْلٌ +

گل گلاب بدے پرواتی از چشیدن اوست + در هر درخت آتش ست + در هر دل کاریست +

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

فارسی شکرست + فال بد بر زبان بد باشد + فال نیکو بزن بهر کار ست + فالیز جهان بهر خزان آمده است + **فتراک** جوانمردان دست آویز امید ست + فتنهٔ خفته را مکن بیدار :: فتنه در خواب ست بیدارش مکن + **فراخ** روزی را با قحط چه کار + فراموشی زیاران لازم افتادست دولت را + فربه خواه مخواه مرد آدمی ست + فربهی شے دیگر و آماس چیزی دیگرست + فردا ت کند خمارکامشب مستی + فردا که دیده است + فرزند اگرچه عیب ناکست + در چشم پدر ز عیب پاکست + فرزندکسان نمیکند فرزندی + فرمان بردار در آینده روز نست + فریب صید باشد خواب صیاد + فریاد شغال و بال شغالست + فریاد سگان کم نکند رزق گدا را + **فضل** و هنر ضایع نست تا نه نمایند + **فعل** بد کرده را سزا انیست + **فکر** زاهد دیگرے و سودا عاشق دیگرست + فکر هر کس بقدر همت اوست + **فلفل** را مبین که خرد ست + **فو** در فلان جان من برد +

فوطہ بر جہنم خوردنی بیار + فہم سخن گر نکند + فیل اگرچہ مردہ است لیکن ستش بار شتر

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

فاتحہ نہ درود کہا گئے مردود + فارسی اٹہنک توڑم تا کہ ولنگا بڑی شود + فال کی کوڑیاں ملاّ کو حلال ہیں + فالودہ کہائی دانت ٹوٹے تو بلا سے + فتح داد الہی ہے + فرنی فالودہ ایک بہاؤ نہیں ہوتا + فضل کرے تو چہیڈیان عدل کرے تو لٹیان + فقط تعویذ سے کام نہیں نکلتا کچہ کرن بہی ہونا چاہیے + فقیہ کی صورت ہی سوال ہے فقیر کو کملی ہی دوشالا ہے + فقیر قرض دار لڑکا تینون نہیں سمجہتے + فلانا تو یار ہے پر ہے فلانے کی ماں نے خصم کیا برا کیا کر کے چہوڑ دیا اور برا کیا + فوج ذرہ صاحب فیل

خزینہ بست و سوم در مثلہا سے حرف قاف مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

قَائِلُ الحَرِيْصِ حِرْصُهُ + اَلقَادِمُ يُزَارُ وَلَا يَزُوْرُ + اَلقَاسِمُ مَحْرُوْمٌ

کشندہ حریص حرص اوست + باز آیندہ از سفر زیارت کردہ میشود و زیارت نمیکند + بخش کنندہ محروم

اَلقَاصُّ لَا يُحِبُّ القَاصَّ + اَلقَانِعُ غَنِيٌّ وَاِنْ كَانَ جَائِعًا + قُبْحًا لَهُ

قصہ گوی دوست نمیدارد قصہ گوی را + قناعت کنندہ توانگر است اگرچہ باشد گرسنہ + زشتی کند خدا

قُبْحَ خَيْرُهَا خِطْمَةٌ + قَبَّحَ اللّٰهُ سِرًّا عِنْدَ المُعْتَدِيْ + اَلقَبْضُ دَلِيْلُ المِلْكِ

بدتر آنکہ بہتر او خطا است + زشت کرد خدای راز را نزدیک ظالم + قبضہ نشان ملک است +

قَبْلَ البُكَاءِ قَدْ كَانَ وَجْهُكَ عَابِسًا + قَبْلَ الرِّمَاءِ يُرَاشُ السَّهْمُ + قَبْلَ الرَّ

پیش از گریستن بہ تحقیق بود روی تو ترش + پیش از تیر انداختن پر نہادہ میشود تیر + پیش از تیر انداختن

يَأْدُو الكَنَائِنُ + القُبْلَةُ عُنْوَانُ الصِّلَةِ + قَتْلُ المُؤْذِي قَبْلَ الأَذَى

پر کرده شود تیردانها + بوسه آغاز وصل ست + کشتن موذی پیش از ایذا ست

قَدْ بَيَّنَ الصُّبْحُ لِذِي عَيْنَيْنِ + قَدْ حِيلَ بَيْنَ العَيْرِ وَالنَّزَوَانِ + القَدْ

به تحقیق هویدا شد صبح برای صاحب دو چشم + بتحقیق واقع شد حیلولت میان خر و بر جستن + قدر

تَذْهَبُ الغَيْظَ + قَدْرُ المَرْءِ مَا يُهِمُّهُ + قَدْرُ لَذَائِذِ العَيْشِ بَعْدَ المَصَائِبِ

می برد خشم را + قدر مرد چیزی ست که مقصود باشد او را + قدر لذتهای عیش بعد مصیبتها ست

قَدِّرْ فِي العَمَلِ تَنْجُ مِنَ الزَّلَلِ + قَدِّمِ الخُرُوجَ قَبْلَ الوُلُوجِ + قَدِّمْ خُبْزَ

اندازه کن در عمل تا نجات یابی از لغزشها + پیش کن خروج را پیش از در آمدن + پیش کن نان خود را

ثَمَّ ابْنِكَ + قَدْ وَجَدْتَ فَاغْتَبِطْ وَاسْتَكْرَمْتَ فَارْبِطْ + قَدْ

بازسوزن خود را + تحقیق یافتی پس آرزو بیا و چیزی نفیس گرامی پیدا کردی پس بند + بتحقیق

زَبْرَاءَ + قَدْ يَبْلُغُ الخَضْمُ بِالقَضْمِ + قَدْ يُرْفَقُ بِالقَلِيلِ فَيَكْفِي وَيُخْرَقُ

زبرا + گاهی میرسد خوردن بهمه دهان بجهت خوردن بکناره دهن + گاهی می میکند اندک پس کفایت

بِالكَثِيرِ فَلَا يَكْفِي + قَرَابَةُ الوِدَادِ خَيْرٌ مِنْ قَرَابَةِ الوِلَادِ + قُرْبُ

کثیر را پس کفایت نمیکند + نزدیکی دوستی بهتر ست از نزدیکی ولاد + نزدیکی

مُضِرٌّ + قَرِّبْ لَحْمَا مِنَ الرَّدْهَةِ وَلَا تَقُلْ لَهُ سَاءَ + القَرْضُ مِقْرَاضُ المَحَبَّةِ

گزنده سازنده است + نزدیک کن خر را از مغاک و مگو مر او را که اندوهگین کرد + قرض مقراض دوستی ست

القَرَنْبَى فِي عَيْنِ أُمِّهَا حَسَنَةٌ + القَرِيبُ مَنْ تَقَرَّبَ لَا مَنْ تَنَسَّبَ + قُرْبُ المُ

بچه موش از کلاکموش در چشم مادرش خوب است + قریب کسی ست که نزدیک شد نه کسی که دعوی خویشی کرد + بار

دَلِيلُ عَقْلِهِ القَشْعَمُ رَهِيصٌ + قَصِيرَةٌ مِنْ طَوِيلَةٍ قَضَى

نشان عقل است + شیر جثه سخت اگر سست + کوتاه از دراز ست + حکم کرده شد

الامر الذی فیه تستفتیان + قضیة ولا ابا حسن لها + قطرة

امرے کہ دران فتوے طلب میکردید + قضیہ ایست ونیست ابا حسن براے آن قضیہ قطرہ

علی قطرة اذا اتفقت نهر + ونهر الی نهر اذا اجتمعت بحر

بر قطرہ و قطرہ چون جمع شود نہر ست + ونہر بسوے نہر چون جمع شود دریا ست

القعود خیر من اخلاق العجائز + قلب الاحمق فی

نشستن جوان بہتر ست از خلقہاے پیر زنان + دل نادان در

لسانه + قلب الاحمق وراء لسانه + قلب المؤمن عرش الله

زبان اوست + دل احمق جز زبان اوست + دل مومن عرش خداے

تعالی + قلب المؤمن مرآة الصفاء + قلبت له ظهر المجن قلة

تعالے ست + دل مومن آئینہ صفائی ست + برگردانیده شد براے وے پشت سپر کمی

العیال احد الیسارین + قلة الکلام یستر العیوب +

عیال یکے از دو توانگری ست + کمے سخن مے پوشد عیبہا را

ق ۴۴

قل کل یعمل علی شاکلته + قل لا یستوی الخبیث والطیب

بگو ہر یک عمل میکند بر روش خود + بگو برابر نمے شود پلید و پاک +

القلم احد اللسانین + القلوب مع القلوب تتشاهد القلوب

قلم یکے از دو زبان ست + دلہا با دلہا گواه میشود + دلہا

تتشاهد والضمائر تتناجی + قلیل عاجل خیر من کثیر آجل

گواه میشود ونہانہا راز میگوید + اندک بے مہلت بہتر ست از بسیار با مہلت +

قلیل فی الجیب کثیر فی الغیب + قلیل النار تخمد بالریح ق

اندک در گریبان ست بسیار در غائب ست + اندک از آتش سرد مے شود بسبب باد ق

كثيرها تو قد منها + القليل من التدبير ابقى من الكثير مع التبذير +
بسیار از آتش فروختنه کرده میشود از پیدا + اندک از تدبیر باقی تر است از بسیار با تبذیر +

القليل النافع خير لكم من الكثير الضار + القليل يدل
اندک سود مند بهتر است برای شما از بسیار ضرر کننده + اندک دلالت میکند

على الكثير + القميص بالقميص + القناعة الى الغناء
بر بسیار پیراهن مقابل پیراهن است + قناعت بسوی توانگری است +

القناعة افضل الغناء + القناعة كنز لا يفنى + القناعة مال لا ينفد
قناعت بزرگتر توانگری است + قناعت گنجیست که فنا نمیشود + قناعت مالیست که کم نمیشود

القناعة من طبع البهائم + قورى والطفى + قول العطارد من
قناعت از طبیعت چارپایان است + قطع کن و لطف کن + سخن عطارد از

دقائق السنبلة + القول ما قالت حذام + القول بحسب
باریکیهای سنبله است + سخن چیزیست که گفت حذام + سخن موافق

همة القائل يقع والسيف بحسب عضد الضارب يقطع +
همت گوینده واقع میشود و شمشیر موافق بازوی زننده می برد

قول الميتة ميتة + قيد الماء اشد من قيد الحديد + القد
سخن مردار مردار است + قید آب سخت تر است از قید آهن + قیدست

والرتعة + قيل للبغل من ابوك قال الفرس خالى + قيمة المرء
و فراخی در ارزانی + گفته شد برای استر که کیست پدر تو گفت اسپ ماموی من است + قیمت مرد

همته + قيمة المرء ما يحسنه
همت اوست + قیمت مرد چیزیست که آراسته کند اورا

گنجینۂ دوم در مثلهای فارسی

قارون هلاک شد که چهل خانه گنج داشت + نوشیروان نمرد که نام نکو گذاشت + قاضی بد و گواه راضی + قاضی به رشوت راضی + قاضی چست گواه سست + قاضی از بس قرار نشنود انکار + قاضی ار با ما نشیند بر فشاند دست را + محتسب گر می خورد معذور دارد مست را + قحبه چون پیر شود پیشه کند دلالی + قدر عافیت کسی داند که بمصیبتی گرفتار آید + قدر زر زرگر شناسد قدر جوهر جوهری قدر عیسی کجا شناسد خر + قدر نعمت ست بعد زوال + قدم نامبارک و مسعود گر به یار رود بر آرد دود + قرآن را از لوح زر چه زیب + قرب سلطان آتش سوزان است از وی بترس + قرض که از هزار گذشت نان و گوشت باید خورد + قرض حیض مردان است قرض شوهر مردان است + قرض بغداد بدست + قرض داری بردو به پشت بخواب + قسم مرا خوردنی است + قصه کوتاه + قضا می نبشته نباید سترد + قضیه زمین بر سر زمین + قطب از جا نجنبد + قطره قطره جمع گردد وانگهی دریا شود + قطع نظر از کشف و کرامات دیگر حضرت تاریخ دان نیز هستند + قفا زدن گردن کشان را گردن زدن است و سیلی خوار آلود والی خارش کردن + قفل بر در یا منیوان + قفل بر در آسمان زده + قلاده با زر سگ قلم رفته را چه چاره کند + قلم خوابیده است + قلم بخت من شکسته سر است + قلم اینجا رسید و سر بشکست + قلندر هر چه گوید دیده گوید + قلیه از مزه در گذشت + قمار و راه قمار قناعت توانگر کند مرد را + قول مردان جان دارد + قهر درویش بجان درویش + قهر درویش بان درویش + قیامت گرچه بر آید بیا + قیمت حکمت نیست + قیمت عذر جح واند

گنجینۂ سوم در امثال هندیه

قاضی جی دبلے کیون ہوئے شہر کے اندیشے سے + قاضی کے گھر کی چوہی سیانی + قاضی کی گنج + قاضی نیاؤ نکالا

گھر تو آئے دیگا + قاضی بہتیرا مر رہی پر بندہ نہ آیا + قاضی کے موسل میں نا آیا + قاضی
کی لونڈی مری سارا شہر آیا قاضی ہی کو آئی آیا + قبر پر قبر نہیں ہوتی + قبر کا منہ جھانک
کر آئے ہیں + قرآن پر قرآن رکھنے کا کیا مضائقہ + قرض کا رُہ مہمانی کی لونڈوں مار
دوانی کی + قرض کہ گیا مان گئی ہو + قسمت سے آگے کوئی میٹ نہیں سکتا + قسم کھانے ہی
کے لیے ہے + قصائی بچہ کبھی سچا جو سچا سو کیا + قصبی دلال + قلع جھجر + قلعی کھل
گئی + قندلیں اور کوتلوں پر مہر + قوت شہد را منزل بڑی + قدر ہمہ
اوسبا بھی ڈال سو پہلا خزینہ بیست و چہار در مثلہای حرف کاف مشتمل [illegible]

گنجینہ اول در امثال عربیہ

كَادَ حَجَرٌ عَادًا وَكُلَيْبٌ لِوَائِلٍ + كَادَ الْعَرُوسُ يَكُونُ

گردید حجر عاد و کلیب برای وائل + نزدیک است کہ عروس شود

مَلِكًا + كَادَ الْفَقْرُ يَكُونُ كُفْرًا + كَادَ الْمُنْتَعِلُ يَكُونُ رَاكِبًا + كَافِرٌ يُرْجِي إِلَى الْجَنَّةِ

پادشاہ + نزدیک است کہ فقر شود کفر + نزدیک است کہ نعل پوشندہ شود سوار + کافر امیدوار بہشت

مِنْ مُسْلِمٍ شَحِيحٍ + كَالْإِبْرَةِ تَكْسُو الْعُرَاةَ وَجِسْمُهَا

از مسلمان بخیل + مانند سوزن کہ پوشاند برہنہ را و حال آنکہ بدنش

عُرْيَانٌ + كَالْأَشْقَرِ إِنْ يَتَقَدَّمْ يُنْحَرْ وَإِنْ يَتَأَخَّرْ يُعْقَرْ + كَالْبَائِعِ

برہنہ است + مانند شتر سرخ موی اگر پیش شود ذبح کردہ شود و اگر پس آید پی زدہ شود + مانند فروشندہ

الْكُبَّةَ بِالْهَبَّةِ + كَالْبَاحِثِ عَنِ الشَّفْرَةِ + كَالْبَحْرِ يُغْرِقُ

اسپ عوض جامہ کہنہ + مانند جویندہ از کارد + مانند دریا غرق میکند

كُلَّ مَا أُلْقِيَ فِيهِ + كَالْبَلَايَا رُؤُوسُهَا فِي الْوَلَايَا + كَالْخَصِيِّ يَفْخَرُ

چیزے را کہ انداختہ شود در آن + مانند بادہای شتر کہ سرہای آنہا در گلیمہاست + مانند خصی کہ مینازد

بُرَیبِ مَوْلَاهُ + كَالشَّاةِ تَبْحَثُ عَنْ سِكِّينِ جَزَّارٍ + كَالْفَاخِرَةِ

بنیزهٔ مالک خود + مانند گوسپند که جوید از کارد جزّاران + مانند زن فخر کننده

بِحِدْجِ رَبَّتِهَا + كَالْقَابِضِ عَلَى الْمَاءِ + كَالْكَبْشِ يَحْمِلُ شَفْرَةً

که بسته بند مالک خود را + مانند قبضه کننده بر آب + مانند کبش که بر میدارد کارد را

وَزِنَادًا + كَالْمَمْهُورَةِ مِنْ مَالِ أَبِيهَا + كَالْمَمْهُورَةِ إِحْدَى

و زناد را + مانند زن مهر داده شده از مال پدر خود + مانند زن مهر داده شده یکی

خَدَمَتَيْهَا + كَالْمُهَدِّرِ فِي الْعُنَّةِ + كَانَ حِمَارًا فَاسْتَأْتَنَ

از دو پا برنجن او + مانند شتر بانگ کننده در حظیره + بود خر نر پس ماده خر شد

كَانَ لَكَ مِنْ جِرَابِ النُّورَةِ + كَانَ كُرَاعًا فَصَارَ ذِرَاعًا

بود برای تو از انبان آهک + بود پایچه پس گردید ذراع

كَانَتْ وَقْرَةً فِي صَخْرَةٍ + كَأَنَّمَا عَلَى رُؤُوسِهِمُ الطَّيْرُ + كَأَنَّهُ

بود وقره در سنگ بزرگ + گویا که بر سرهای ایشان پرنده است + گویا که وی

بَيْضَةُ الدِّيكِ + كَأَنَّهُ قَاعِدٌ عَلَى الرَّضْفِ + كَأَنَّهُ قَلَمٌ يَكْتُبُ

تخم مرغ ست + گویا که وی نشیننده است بر یالان + گویا که وی قلم ست که می نو[یسد]

السَّعَادَةَ وَهُوَ عُرْيَانٌ + كَانُوا كَأَمْسِ الذَّاهِبِ + كَبِرَ عَمْرٌو

نیک بختی را و حال آنکه وی برهنه است + بودند مانند دی رونده + کلان شد عمرو

عَنِ الطَّوْقِ + كَبَرْقِ الْخُلَّبِ + كَتَخَلُّلِ الْفَاصِلِ بَيْنَ الْعَصَا وَ

بسبب طوق + مانند برق بی باران + مانند درمیان آمدن فاصل میان چوب

لِحَائِهَا + كَثْرَةُ الْاِخْتِلَافِ فِي شَيْءٍ دَلِيلُ كَذِبِهِ + كَثْرَةُ

و پوست آن + کثرت اختلاف در چیزی نشان دروغ اوست + کثرت

التواضع علامة النفاق + كثرة الخلاف شقاق + كثرة الآمال

تواضع نشان نفاق ست + کثرت خلاف دشمنی ست + کثرت امیدها

تقطع أعناق الرجال + كثرة العقاب يوجب البغضاء + كثرة

می برد گردنهای مردان + کثرت عقاب موجب میشود دشمنی سخت را + کثرت

الغنم لا يهول القصاب + كثرة الوفاق نفاق + كثير الحطب

گوسپند نترساند قصاب را + کثرت موافقت نفاق ست + هیزم بسیار همه

يكفيه قليل من النار + كثير النصح يهجم على كثير الظنة + كدود

کفایت میکند او را اندکی از آتش + بسیار پندها ناگاه درآید بر بسیار تهمت + مانند آب خوردن

الديك + كدودة القز + الكذب أعظم الخطايا + الكذب صباح

خروس + مانند کرم ابریشم + دروغ بزرگترین گناهان است + [illegible]

الكذوب متهم وإن صدقت لهجته ووضحت حجته + الكلاب

بسیار دروغگو تهمت داشته شده است اگرچه باور کند آن را زبانش [illegible] + و هویدا شود دلیلش + بسیار دروغگو

يعشى ولا يغدى + الكراب على البقر + الكريم إذا وعد

طعام شب میخورد و طعام بامداد نمیخورد + [illegible] + جوانمرد چون وعده کند

أوفى + الكريم المختار من استوى عنده الذهب والأحجار +

ایفا کند + جوانمرد برگزیده کسی ست که برابر باشد نزد او زر و سنگها

الكمة حبيب الله + كسدت اليواقيت في بعض المواقيت

روزی حیاتی محبوب خداست + ناروان شد یاقوتها در بعضی جایها

الكسل باب من الزندقة + كسير وعوير وكل غير خير

سستی زندیقیست از بی دینی + کسیر ست و عویر و هر کو رخر بهتر ست

مع التاء والفاء

كَطَالِبِ الْقَرْنِ جُدِعَتْ اُذُنَاهُ كَفَاكَ مِنْ عُيُوبٍ

مانند جوینده شاخ که بریده شد هر دو گوش او + بس شد ترا از عیبها سے

الدُّنْيَا اَنْ لَا تَبْقَى + كَفَاكَ هَمًّا عِلْمُكَ بِالْمَوْتِ كَفٌّ بَحْثٌ

دنیا اینکه باقی نماند + بس شد ترا از روے اندوه علم تو بمرگ + یک پنجه تفتیش

خَيْرٌ مِنْ كَنْزِ عِلْمٍ + كَفْتُ اِلَى وَبِيئَةٍ + كَفَرَسَيْ رِهَانٍ اَلْكُفْرُ

بهتر ست از گنج علم + شتابی کردن ست سوئے وبیه + مانند دو اسپ دوگرو

اَشَدُّ مِنَ الْكُفْرِ + كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعِظًا + كَفَى بِالشَّيْبِ دَاءً

سخت تر ست از کفر + بس شد مرگ از روی پند دهنده + بس شد پیری از روی بیماری

مع اللام

كَفَى الْحَسُوْدَ حَسَدُهُ + كَفَى لِلْحَسُوْدِ حَسَدُهُ + كَلَا جَانِبَيْ

بس شد حاسد را حسد وی + بس شد مر حاسد را حسد وی + هر دو جانب

هَرْشَى لَهُنَّ طَرِيْقٌ + كَلَّا زَعَمْتَ الْعَيْرَ لَا تُقَاتِلُ + اَلْكِلَابُ عَلَى

هر سنگی برای آن زنان راه ست + چرا گمان کردی گور خر را که نے جنگ شد + بگمراه سگها را بر

الْبَقَرِ + كَلَامُ الْمُلُوْكِ مُلُوْكُ الْكَلَامِ + كَلَامُ الْمَرْءِ بَيَانُ فَضْلِهِ

گاو دشتی + کلام پادشاهان پادشاهی کلام ست + کلام مرد بیان بزرگی وست

تَرْجُمَانُ عَقْلِهِ + كَلَامُ اللَّيْلِ يَمْحُوْهُ النَّهَارُ + كَلَامُ الْمَجَانِيْنِ

و بیان عقل وست + کلام شب نابود میکند آنرا روز + کلام مجنونان

لَا يُعْتَبَرُ + كَلَامٌ لَيِّنٌ وَظُلْمٌ بَيِّنٌ + كَلَامُ الْعَاقِلِ اَكْثَرُهُ مَالٌ وَ

اعتبار کرده نمیشود + کلام نرم و ستم هویدا + کلام دانا بیشتر او مال ست و

كَلَامُ الْجَاهِلِ اَكْثَرُهُ وَبَالٌ + كَلَامٌ كَالْعَسَلِ وَفِعْلٌ كَالْاَسَلِ

کلام نادان بیشتر او وبال ست + کلام مانند شهد ست و فعل مانند خار درانیه

خزینة الامثال

کلامک کمالک + الکلام یجر الی الکلام + کل ازب

کلام تو کمال تست + کلام میکشد سوے کلام + هر شتر بسیار موے

نفور + کل امرء فی بیته صبی + کل امرء فیه ما یری الا کل امرء

رمنده است + هر مرد در خانه خود کودک است + هر مرد در ویست چیزیکه انداخته میشود بسبب هر مرد

یعرف بقوله ویوصف بفعله + کل اداة الخیر عند غیره +

شناخته میشود بسخن خود و وصف کرده میشود به فعل خود + هر وسیلهٔ نیکی نزدیک غیر خود است +

کل اناء یترشح بما فیه + کل الحذاء یحتذی الحافی الوقع +

هر آوند میچکد بانچه در ویست + هر کفشگر نعل میکند دیگر برهنه پا که پای سوده است از سنگ و

کل الناس راض عن عقله + کل امر مرهون بوقته کل امر یکون

همه مردمان راضی اند از عقل خود + هر کار گرو داشته شده است به وقت خود هر کار که

بالعجلة لا تدوم ایامه + کلب عس خیر من کلب ربض کلب

بشتابی همیشه نماند روزهاے او + سگے که شب پاسبانی کرد بهتر است از سگے که بزانو نشسته سگ

اجوال خیر من اسد رابض + الکلب ینبح والبدر یلوح + کل جدید لذ

بسیار نافع بهتر است از شیر بزانو نشیننده + سگ بسیار آواز کننده است و ماه شب چهاردهم هویدا میشود هر نو

کل حزب بما لدیهم فرحون کل حی تابع اثره + کل ذات صدار خالة + کل

هر گروه بانچه نزد اوست شادان اند + هر قبیله پیروی کرد نشان خود را + هر زن صاحب پیراهن خرد خاله است

ذیل یختال + کل سر جاوز الاثنین شاع + کل شاة برجلها

صاحب دامن ناز میکند + هر راز که تجاوز کرد دو لب را مشهور شد + هر بز بپاے خود

سقاط + کل شیء هالک الا وجهه + کل شیء کتب علی الانسان

نعوذ ماست + هر چیز هلاک شونده است مگر ذات وی تعالے + هر چیزے که نوشته شده بر انسان

يَجِدُهُ + كُلُّ شَيْءٍ يَرْجِعُ إِلَى أَصْلِهِ + كُلُّ شَيْءٍ أَخْطَأَ الْأَنْفَ جَلَلٌ +

می یابد آنرا + هر چیز باز میگردد بسوی اصل خود + هر چیز

كُلُّ شَيْءٍ يُحِبُّ وَلَدَهُ حَتَّى الْحُبَارَى + كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الظَّرِيفِ

هر چیز دوست میدارد بچه خود را تا آنکه حباری ف ۲ هر چیز از ظریف

ظَرِيفٌ + كُلُّ شَيْءٍ مَهَهٌ مَا خَلَا النِّسَاءَ وَذِكْرَهُنَّ + كُلُّ شَهْرٍ

ظریف ست + هر چیز آسانست جز زنان و ذکر ایشان + هر ماهی که نیست

خَيْرٌ فِيهِ عَدُّكَ أَيَّامَهُ جُنُونٌ + كُلُّ صَيْدٍ فِي جَوْفِ الْفَرَا

نیکی دران شمار کردن تو روزهای آن را دیوانگیست + هر شکار در شکم گورخر است ف

كُلُّ ضَبٍّ عِنْدَهُ مِرْدَاتُهُ + كُلُّ طَوِيلٍ أَحْمَقُ + كُلُّ فَحْلٍ

هر سوسمار نزدش سنگ کشتنی او ست + هر دراز قد نادان ست + هر نر

يَمْذِي وَكُلُّ أُنْثَى تَقْذِي + كُلُّ فَتَاةٍ بِأَبِيهَا مُعْجَبَةٌ +

مذی می آرد و هر ماده قذی می افگند + هر زن جوان به پسر خود خوشنود شونده است

كَلَّفَنِي الْأَبْلَقَ الْعَقُوقَ + كُلُّ قَصِيرَةٍ فِتْنَةٌ + كُلُّ قَلِيلًا

تکلیف داد مرا ابلق عقوق را ف ۹ هر زن کوتاه قد بلاست + بخورانید کم

تَعِشْ كَثِيرًا + كُلُّ كَلْبٍ بِبَابِهِ نَبَّاحٌ + كُلُّكُمْ يَطْلُبُ صَيْدًا + كُلُّ

زندگی کن بیشتر + هر سگ بدروازه خود بسیار آواز کننده است + همه شما می طلبید شکار را + هر یک

مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ + كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ + كُلُّ مُدَّعٍ كَذَّابٌ

آسان کرده شده است برای آنچه پیدا کرده شد برای وی + که هر کس بالای زمین است فنا شونده است + هر مدعی بسیار دروغگو

كُلُّ مَخْلُوقٍ سَيَمُوتُ + كُلُّ مَرْزُوقٍ سَيَفُوتُ + كُلُّ مَكْتُوبٍ

هر مخلوق نزدیک ست که بمیرد + هر روزی داده شده نزدیک ست که فوت شود + هر نوشته

كَائِنٌ + كُلُّ مُصِيبَةٍ اَخْطَاتْكَ شَوىً + كُلُّ مَنْ اَقَامَ شَخَصَ وَ

شدنی ست هر مصیبت که خطا کند تیرا سهل ست + هرکس که اقامت کرد تنها و رشد

كُلُّ مَنْ زَادَ نَقَصَ + كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ + كُلُّ تُجَارِ اِبِلٍ

هرکس که زیاده کرد ناقص گردید + هر جان چشنده مرگ ست + هر رنگ شتر

تُجَارُهَا + كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهٖ + كُلٌّ يَحْصُدُ مَا زَرَعَ وَيُجْزٰى

حسب اوست + هرکس عمل میکند بر نیت خود + هرکس درو میکند چیزیرا که کشت که و بپاداش داده شود

مَا صَنَعَ + كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِىْ شَاْنٍ + كُلُّ يَوْمٍ اَبْتَرُ + كُلٌّ يَجُرُّ النَّارَ اِلٰى

انچه عمل کرد + هر روز وی در حالت ست + هر روز ابتر ست + هرکس میکشد آتش را سوی

قُرْصِهٖ + كَمَالُ الْعِلْمِ فِى الْعَمَلِ + كَمَالُ الْجُوْدِ الْاِعْتِذَارُ مَعَهٗ + كَمَا

کلیچه خود + کمال علم در عمل ست + کمال سخاوت اعتذارست با وے + چنانکه

يَزْرَعُ يَحْصُدُ + كَمَا تَدِيْنُ تُدَانُ + كَمُسْتَبْضِعِ تَمْرٍ اِلٰى هَجَرٍ + كَمُعَلِّمَةٍ

کشت میکند درود میکند + چنانکه میکنی پاداش داده میشوی + مانند بضاعت کننده خرما تا هجر + مانند زن تعلیم

اُمِّهَا الْبِضَاعَ + كَمْ مِنْ مُؤْمِنٍ فِىْ قَبَاءٍ + وَكَمْ مِنْ كَافِرٍ فِىْ عَبَاءٍ + كَمْ

که مقصودش جماع ست + بسیار از مومن در قباست + و بسیار از کافر در گلیم ست + بسیار

مِنْ فِئَةٍ قَلِيْلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيْرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِ + كَنَدْمَانَىْ

از گروه اندک غالب شود گروه کثیر را به پروانگی خدا + مانند دو همنشین

جَذِيْمَةَ + كُنْ عِصَامِيًّا وَلَا تَكُنْ عِظَامِيًّا + كُنْ لَيِّنًا وَلَا تَكُنْ عُوْ

جذیمه + باش عصامی و مباش عظامی + باش نرمی کننده و مباش

كُنْ هِلَالًا وَلَا تُبَالِ مَا صَنَعْتَ + كُنْ يَهُوْدِيًّا وَلَا تَلْعَبْ بِالتَّوْرٰيةِ

شو ماه نو و باک مدار انچه عمل کردی + شو یهودی و بازی مکن به توریت +

الکوفی لا یوفی کیف توقی ظهر ما انت راکبه

کوفی ایفا نمیکند + چگونه نگاهداری پشت آنرا که تو سوار او هستی

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

کار استاد را نشان دگرست + کار نیکو کردن از پر کردنست کارها نیکو شود لیکن بصبر
کار ما نیست کار استاد دست + کاریکه نکوشد نکو شد کرنشد + کاریکه نکاشتت نهار مکن
کاریکه بعقل در نیاید + دیوانگی در او بباید + کار را کار فرما میکند + کار کیک یک گل خوشست د +
کار امروز بفردا نباید گذاشت + کار بچه خام و عقل غلام کم + کار ما را کار فرما آید دنیا بی میدهد +
کارد باستخوان رسیده + کارد دسته خود را نمی برد + کاسه از آتش گرم تر + کاسه لولیان
کاسه همسایه دو پا دارد + کاشمیری بی پیری + کافر همه را بکیش خود پندارد + کالائی بد بریش
خاوند + کاه در کاهدان نمیماند + کاه کهنه بباد میدهد + کاهی بخور و راهی برو + کابل را یک
کار فرما و صد پند پیرانه بشنو کبوتر با کبوتر باز با باز + کند همجنس با همجنس پرواز + کجا گیرد
هر بیسه جا روغن + کجا بنگاله کجا نو زبانی + کج دار و مریز + کج نشین و راست گو + کرده خود
سے آید پیش + کرده مردی و مردی + کرمے بکفم به که کلنگی بهوا + کرمو که مصحف خورد از و بالش چه غم
کرمش مایه سر گردانیست + کرم نما و فرود آ که خانه خانه تست + کریمان دوست میدارند مهمان
طفیلی را + کریم را صد دینار خرج میشود و بخیل را هزار + کس چه داند که پس پرده که خوب است
و که زشت + کس نگوید که دوغ من ترش است + کس نخارد پشت من جز ناخن انگشت من
کس نیاید بزیر سایه بوم + ور هما از جهان شود معدوم + کس نیاید بخانه درویش + که خراج
زمین و باغ بده + کس نیاموخت علم تیر از من + که مرا عاقبت نشانه نکرد + کسے داند
کراشتر میچراند + کسے کجاست که او دامنی میالود دست + کسے که جامه ندارد دامن کجا آرد

کسی کو ندارد نشان پدر + تو بیگانه خوان و مخوانش پسر + کعبتین فلک بروشش مهره
برهمه چیند + کفچه زدی کفچه زدی حلوا گو + کفش دوز چرم آلوده خاید و لقمهٔ پاک خورد +
کفن دزد شب از مرده نترسد و روز از زندگان + کلان ما که تو باشی چه عقل ما باشد + کلاه احمد
بر سر محمود می نهد + کلاغ بچهٔ خود را بادام می داند + کلاغی آمد که کبک دری گوش کرد + تگ خویشتن
هم فراموش کرد + کلند چاه کن را آب دادن حاجت نیست + کلوخ انداز را پاداش سنگ است
کمان چون تن بکشیدن دهد گشاده شود + کمتر بخور و نوکری بگیر + کم خرج و بالا نشین + کم خور
جان من ست + کمی ما و کرم شما + کند هر چه خواهد برو حکم نیست + کوتاه خرد مشد از تاز
بلند + کودکی کو بعقل پیر بود + نزد اهل خرد کبیر بود + کور و نظر بازی + کور چه خواهد دو چشم
کور بکار خود بیناست + کور احتیاج چراغ ندارد + کور را تماشای گلستان چه کار + کوری
به از نادانی + کوزه گر در کوزهٔ شکسته آب میخورد + کوزه همیشه از چاه درست بر نمی آید + کوزهٔ نو دو روزه
آب را سرد دارد + کوشش چه سود چون نکند بخت یاوری + کوشش بیفایده ست وسمه
بر ابروی کور + کوفته را نان جوین کوفته است + کوه هر چند بلند است راه برسر دارد + کوه کندن
و کاه برآوردن + کوه و کاه پیش او یکی ست + که انتها ست و ز تاخیر و طالب را زیان دارد + که
بار محنت خود به زبار منت خلق + که تا دانه نیفشانی نروید + که حلوا چو یکبار خوردند بس + که احمق
خود درویش شده پروری اند + گندم کم از کبود نیست + که زر زر کشد در جهان گنج گنج + که کرد
که نیافت + که کام بخشی و ابهانه بی سببست + که گنبد هر چه گوئی گوید باز + که محرم بیک
نقطه مجرم شود + که مردانه بیند نشیب از فراز + که هر جا شکرستان بود مگس باشند
که هر که عیب بی هنر افتد نظر به عیب کند + که هیچ کس نه برد در حسن بی بر سنگ که نخی بود هر تا خود
کی آمدی و کی پیر شدی + کیک در شلوار دارد + کیمیا گر بغصه مرد و رنج + ابله اندر خرابه یافت گنج

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

خزینة الامثال

کاٹے بارہ نام تلوار کا اڑے سو سپاہی نام سردار کا + کاٹھ کی ہو ہمہ دو آتی ہیں + کاٹھ کی
ہانڈی بار بار نہیں چڑھتی + کاٹھ کا اُلو + کاجل سب کوئی دے چتون بھانت بھانت
کاجل ندیا بر کو بیا دلبسانا + کاسا بھر کھانا عصا پکڑ چلنا + کاغذ کی ناؤ نہ ڈوبی کل
ڈوبی + کاغذ کے گھوڑے دوڑتے ہیں + کاکا کر سیانا + کاکی بھینسی بھتیجی کی توند
کاگا رول کے + کا بادل ڈراونی دہولا برستا ہے + کالے کے آگے چراغ نہیں جلتا + کالی سبنی ایک آ جائے
ہے کالے سر کا ایک نہیں چھوڑا + کالی کو سون + کالی ہانڈی بیچ کی + کالک کی کوٹھری میں جو جائے گا
او سے کالا لگے گا + کالا منہ نیلے ہاتھ پاؤں + کالا منہ کر جگ دکھلا وے تب لالن کی لالی
پاوے + کالا منہ کریل کے دانت + کال کا مارا + کال جواری + کام کا نہ کاج کا دشمن
اناج کا + کام چور نوالے حاضر + کام اپنا ہی کام ہے + کام پیارا ہے چام نہیں پیارا + کانے
چوٹ کنونڈی بہنیٹ + کانی بیبی گودی ہاں وتیری سہاے بول + کانی کی ایک کس سوا
ہوتی ہے + کانی کو کانا پیارا + کانی کون سرے کانی کا بیاہ + کانی اپنا ٹینٹ نہ نہارے
اوروں کی پھلی دیکھتی پھرے + کانا ہوا اور بہو نفر + کانا درخی کانا موکو بھاتا نہیں کانی
سہائے نہیں + کان جوں نہیں چلتی + کانوں میں تیل ڈالے بیٹھے ہیں + کان لے چلے جاو +
کان کھل گئے + کانٹے بیر کی دشتی کا سے پیر کی بھنبھیری + کانٹو بوے بول کے آم کھائے
کبڑ کا بس ہو تو آنا چلے + کب موئے کب کیڑے پڑے + کبھی ناو گاڑی پر کبھی گاڑی
ناؤ پر + کبھی کے دن بڑے ہیں اور کبھی کی رات بڑی + کبھی تو سوا چونڑی اور کبھی دیے ہیں لات +
کپڑا پہنئے جگ بھاتا کھانا کھائے من بھاتا + کپڑا پانی ہوا کا نہ وہ گھر کا نہ گھاٹ کا +
کتا چوک چڑھا تو چکی چاٹنے جائے + کتا پائی تو سواہن کھائی نہیں تو دیا ہی چاٹ رہا
کتا بھی بیٹھتا ہے تو دم ہلا کر بیٹھتا ہے + کتے کا گوہ نہ لیپنے کا نہ پوتنے کا + کتے کا منہ کھایا سے
کتے تیرا منہ نہیں تیرے سائیں کا منہ ہے + کتے کو گھی نہیں پچتا + کتے کی پسلی مگر کی

ڈُم بارہ برس مین مین گاڑی پہر ٹیڑہی کی ٹیڑہی گیتا چورون مل گئی بہاڈوی سو کون
گیتا کے چھنالے مین پھنسی ہین گٹی پر یون ٹی گاکا ہو کا سیکھے گا ناوگا کچہری کہا دن
بہلا گیڑے بچاکے گہر کو آئی کچوری کی ہوا تک نہین گئی + کچی شیشی مت بھرو اور حسینن سی لگو
بالے پن کی عاشقی گلے پڑی زنجیر + کچی ہنڈی دسترخان کا ضرر + کچہہ آنسو سی جھیتی ہین
کچہہ پسینہ کی ہی خبر ہی + کچہہ تم سمجھی کچہہ ہم سمجھو + کچہہ تو دال مین کالا کالا ہی + کچہہ تو خلل ہی
کہ جس سے یہ خلل ہے + کچہہ کہو ہی کی سیکہتے ہین کچہہ گیہون کیلی کچہہ جانتی ڈہیلی کچہہ لیتی ہو کہا اپنا
کام کیا ہی کچہہ دیتی ہو کہا یہ شرارت بند کرو نہین آئی کچہہ چھر گئی اور بلی ہوائی کرتا استاد
نہ کرتا شاگرد + کرتب سے بڑا + کرتو ڈر نکر تو خدا کی غضب سے ڈر + رسیلوا کہا میوہ + کرگا چہوڑ
تماشے جانا حق چوچولا کہا ئی + کرم کا ہینا کہیتی کرے بد ہیا مرجا کہ بچہر بڑے + کرم کے
بلیا پکائی کہیر ہوگیا دلیا + کرم کسان کسو جن بانی اور کرہی سو اپن جانی + کرو دارہی والا
پکڑا جا سو چہون والا + کریال مین غلیلا لگا + کہڑی پیٹ کیہون کہیت آجنوا سے
منڈہی کہا + کڑہی مین کوئلا + کس برسے پرتیا پانی + کس باغ کی مولی ہو + کسیکا ہاتہ چلے
کسیکی بان چلے + کسیکو تو ہمین دکہائی دیتا ہی کسیکو آرسی مین + کسیکو بینگن بہائے اور کسیکو بینت
گکڑی کے چور کو گردن نہین مارتے + کلسے ابرا آفت ہی + کل کالیا دیو بہا آج کالیا
دیکہو آئی + کل کس نے دیکہی ہی + کلنک کا ٹیکا + کلوار کی گاڑہی اور قصائی کی بچہار
کلی کہلی جاتی ہی + کماوین خانخانان اور اڑاوین فہیم + کماؤ پوت کلیجے کی بوٹ + کمبخت گئی ہاٹ نتہلی
ترازو نہ ملی باٹ + کمر مین توشہ تو راہ کا بہروسا + کنتہہ نہ چہو بات میر دہن سہاگن ناوٹ
کنڈن کو جاون کہ بیرن کو + کنوا بیچا ہی کنوئی کا پانی نہین بیچا + کنوئی کی مٹی کنوئی ہی کو
لگتی ہی + کنوئی جہکاتی ہین + کنوئین بہنگ پڑی ہی + کنوون مین بانس ڈلوائی + کوار
جاڑہی کا دوار + کوار کا ساجہا لا آیا برسا چلا گیا + کوا ہنس کی چال سیکہتا تہا اپنی بہی چال

بہول گیا + کوا ناک لے گیا ناک کو نہین ٹٹولتا پیچہے دوڑے جاتے ہین + کوتہ گردن تنگ
پیشانی حرامزادگی کی یہی نشانی + کوٹہی دہنی ہو کیچ ہاتہ لگی + کوٹے کٹہلے کو ہاتہ نہ لگاؤ گہر بار تمہارا ہے
کہودون پکیر پڑے ہین + کوڑی ہی نہین گانٹہ مین اور باقی بوہکی سیر + کوڑیکی واسطے مسجد ڈہاتی ہین
کوڑا اور ڈہیٹ ٹوکرہ مین کہاج + کوڑہی کی جون نہین ہوتی + کوس چلے بابا پیاسے + کوسنی چہین
ایسے مرین کو کہہ کی آنچ سہی جاتی ہے بیڑو کی آنچ نہین سہی جاتی + کولی کا گہر جلی قلن رکینڈا مانگین
کونا ہاگا ڑہی ہوتی ہے + کون سر روزا تالیق ہو سمجہا کا + کون سا بہلا آدمی ہے جو اپنے گہر دال
روٹی نہین کہاتا + انسا درخت ہے جسکو ہوا نہین لگی + کونڈی سن ریا اوس پار + کوے کے
کوسے ڈہور نہین مرتے + کوے کا کو کلیا کی کوے کیسے کلیا ہے + کوہلو کی لالی مین ہاتہ کالے + کوئل
بولی سہ بند ہی کوے لے + کوئل کی کی جورو + کوئی تو ہون ہم کوئی تو ہون ہم + کوئی کیسکی قبر مین نہین
جانیکا + کونکی گانڑ مین انار کی کلی + کوہ نے دیا تنکا تو میر آگیا بہلکر + **کہان** رام رام
کہان ٹین ٹین + کہان راجہ بہوج کہان گنگا تیلی + کہان چہیون چہیونٹی کا بل نہین ملتا کہو
تو مان رہی جاتے کہون تو باپ کتا کہا + کہین اوسون پیاس بجہتی ہے + کہین تل دیسے ہری
جگہہ نہین کیا + آگیا سر شاد کیا نسلے گیا سایہ شاہ + کیا درزی کا کوچ اور کیا مقام + کیا پدڑی
اور کیا پدڑیکا بلیو + کیا ننگی نہائیگی اور کیا نچوڑیگی + کیا جا گنوار گہنگہلو کا یار + کیا شانہ سے ہمین جفتے
پڑ جائین + کیا چوڑیان پہوٹ جائین گی + کیا پاونتین مہندی لگی ہے + کیا منہ مین گہنگنیان
بہری ہین + کیا کلہیا مین گڑ پہوٹا ہے + کیا ہجڑے راہ مارتے ہین + کیا دن جاتی دیکہے + کیا آگ لینے آئے تہے
کیا منہ سے پہول جہڑتے ہین + کیا منہ پر پہٹکار برستی ہے + کیا ہی مٹی بگڑی ہے + کیا کانٹے ہین کہ دہی
نہین ہو + کیا کام کیا دل نے دیوانیکو کیا کہیے + کیا بر کرنا مین ہوتی تو کر کہلاتی + کیون گلے ہوتے
گہسیٹے ہو + کیون بہشت مین لاتین مارتی ہو + کیون چبا چبا کر باتین کرتی ہو + کیون آنکہون مین خاک ڈالتے ہو

گنجینہ چہارم در امثال حرف کہا

خزینۃ الامثال

کہا مغل کی طاہری اب کہان جائیگی باہری + کہا نابینا گا نہنہ کا نسی سلام علیک کھانا
وہان کہاؤ توہاتہ یہان ہو + کہانیکے دانت اور ہین کہانیکے اور + کہانیکو نہ ملی کہلی نام کو نجت بلی
کہانیکا اودم سو و باد کو بیہ دو کہانیکو اونٹ کہانیکو مجنون + کہا آو یان اور ٹکریکو حیران +
کہا وہ بگلہ کی طرح سوئی ٹکری کی طرح + کہائی لڑو ہی دکہا گئی سینگہ + کہا ہی کا منہ نہاتیکے بال نہین
چہپتے + کہا پر کہا یا وہ کہا گنوایا + کہائی نہ کہلا خالا دیدون گر پائی + کہائین ہین گہر اپنے
اور رہین خضر کی پاس + کہا ئین کسیکا + کہا یا بڑی کہ مایا + کہتری سو کو اپنے درکے
کہری مزدوری ... کرا کام + کہری ... ادہی شکل ٹوٹا + کہر چلی ریاتی پر تو نہین سو کی
کہرے کہا گلیدا ؤ کہلا ؤ ... ایک ہی + کہلا یکا نام نہین ولا یکا نام کہوائے
دین اور بہو جائین + کہول ... کہیت ... کستی + کہیت لما ئین اور سیٹر دی جائیں
کہیتی خصم سیتی کہیا ... جیکی + کہیل نہا نے مرغی کا اور انی لگا یا + کہین ...
نہ کہان سنون نہ یہان ... خزینہ پنجم در مثلہا ی حرف کاف فارسی ...

گنجینہ اول در امثال فارسیه

گاو تنہا خورست گاو زال ز شیر ایوان نوشیروان ... + گاه باشد کہ کودکی نادان بغلط
بر ہدف زند تیر + گدا اگر ہمہ عالم بدو دہند گداست + گدائی بگدا رحمت بخدا + گذشت انچہ
گذشت + گذشتہ را صلوات + گر آب چاه نصرانی پاک ست جہودی مرده میشویم چہ باک ست
گر بدولت برسی مست نگردی مردی + گربه کشتن روز اول + گربه را خاموش نمیگیرد + گرسنہ
گشنیز خورد + گربه مسکین اگر پر داشتی تخم گنجشک از جہان برداشتی + گرت از دست برآید دہنی
شیرین کن + گر تو ابلیس نہ چشم چیست کور چراست + گرچه کس بی اجل نخواهد مرد + تو مرو در دہان اژدہا
گرد در یمنی ... باشی پیش بینی + در پیش بینی در پس بینی + گر نام پدر چه میگردی + پدر خویشتن باش

اگر مردی + گر نگلد توتیای چشم گرگ + گردن شتر کمانیست که برای قربانی ساخته اند + گردن بی طمع
بلند بود + گرگ گوسپند نما + گرگ باران دیده + گرگ را از یوسف علیه السلام جز بسر خوردن دم دروغ
حاصل نشود + گرگ میش با هم آب میخورد + گر گزندت رسد خلق مرنج + که نه راحت رسد ز خلق
نه رنج + گر ننویسی قلمی مے تراش + گر نبودی چوب فرمان بر دی گاو و خر + گربه بند سر در شیره + چشم
چشمهٔ آفتاب را چه گناه + گرد بر باد میزند + گریه بوقت به از خنده بیوقت + گریهٔ گوزن از خندهٔ شیر +
گریه را هم دل خوشی باید + گزری بگوزی نمی ارزد + گستاخی به از نافرمانی + گفتن همین
بس است که اسپ من ابلق است + گفته گفته من شدم بسیار گو + از شما یک تن نشد اسرار جو +
گل با دسبزه نیز آراسته شد + گل بی پوست + گل در ریسمان گوهر در سلک + گل کاغذی بوی ندارد +
گل کاغذی را بشبنم چه کار + گل نم دیده را آبی تمام ست + گله از دوستان خبر ست + گله ز دوستان
عیب ست + گلیم بخت کسی را که بافتند سیاه + بآب زمزم و کوثر سپید نتوان کرد + گناه
کنند گاوان زنکس ده دهقان + گناهی سیکتی باری گبیره + گناهیکه بکفاره نزدیکست گناه
نتوان گفت + گواه عاشق صادق در آستین باشد + گور جدا خانه جدا + گوز برش و علوفه
گوز بده عود مسوز + گوساله بزور میخ میجهد + گوساله بزور کار گاو میگردد + گوساله چون پیر شد گاو
گوساله تا پیر شد و عقل نیافت + گوشت خر دندان سگ + گوشت هر چند لاغرست آسودی بانست
گوشت خواهی دندگان قصاب + گوش زده اثر دارد + گوش نامحرم نباشد جای پیغام سروش
گوه میخورد و از لطیفه می پندارد + گوه میخورد و از بو میترسد + گوهر رکان بقیه دست دور باز ارزد قیمت گوهر + گوهر تکلم مشکل

گنجینهٔ دوم در مثلهای هندی

گاڑی دیکھہ پاؤں سوجی + گال لاجیتی مال لاجی ہارے + گانا رونا سکو آتا ہے کانا بجانا
باد باد کے رجھانا + گانو بجانو گوڑی بنانو + گانڈ لگی گنوئے یوں نہ چکنا پیٹ میں ہی کی + گانو

خزینة الامثال

گنڈیا کمہار مہتوں + گانوں کا جوگی ان گانو کا سدہ + گانوں بچا گھیا آگے + گائی کو اپنے
سینگ بھاری نہیں ہین گانہ آوے بجوہی لاگ گیٹا کہلا بٹیا پارس گڈریسی
بی بی آئین شیخ جی کناری ہوگی باگر اہار سی مرغی کی کان ٹوٹے + گدہی کو کہین
گھوڑی ہوئی ہین + گدہی کا کیت کہایا پاپ نہ پن گدہی کو خشکہ + گدہی کو پوری و حلوا + گدہی کو
زعفران دہی او ستی کہا میری آنکہہ پھوڑی + گدہو نسی ہل چلین تو بیل کا ہیکو بسا ہین گدہی
جوانی مین بہلی معلوم دیتی ہی گذر گئی گذران کیا جہونپڑا کیا مہید + گرا پایا تو کا کاہیکو سر لو
گرجا سو برسا کیا + گرہ بابا سر عقل + گرگٹ کی دوڑ بہتی تلک + گرو جی جیلی ہنستی ہین کہا
بہو مرینگے آپ ہی چلی جاوینگے + گرو گوڑ ہی ہا چیلا شکر ہو گیا + گرہ مین کوڑی نہین اور بازار کی سیر
گرد کا ہو بیچی پر عقل نہ بیچی + گگہری پیر تو نہین نکلتی گنجی کبوتری اور محل مین ڈیرا
گنجے ہمہاری گو کہہ و کا انڈوا + گندی ہو ہی گا گندہ شوربا + گندہی کا جینا تہوڑے دن بہلا گنگا
گس کی کہندی ہی + گنگا کی سی کل ور شہزادی پور کی مینیشہ + گنوار گون کا یار + گئی لی نایا شوربا
گود کا چہو پیٹ کی آس + گود کا کہلایا گود مین [illegible] ہستا + گود بیٹا جوین چیتکی جتکی جا نہ
گور کہا [illegible] + گور کہا مین پانو [illegible] جہید کر [illegible] تو باپ تلی [illegible] تو پا
گو مہر نہیا نہ لگانی کا نہ تہو کنے کا + گوشت ناخن [illegible] + گولا بارود ت کہین جاے
طلب لینے سے کام + گو نے آنے برتے بہو کو آگی ہگاس گو نہ کہی جیتی گو دہین گو نہیں گالو
گوہ مین کوڑی گری تو دانتو ہنسی اوٹھالی + گوہ کا پوت غسا در + گوہ کا کیڑا گوہ ہی مین ربے
گیدڑ بہبکی + گیدڑ کی موت [illegible] ہی گرم [illegible] ایک لم تیس

گنجینہ سوم در امثال حرف گہا

گھاس مین گیا سانپ نہین پہرتا + گہائی کی بیری تو بگی ہری گھٹتی پیٹ ہی

کو نیوتین گھر آئے ناگ نپوجا بانبی پوجن جائے + گھر آئے کتے کو نہین مارتے + گھر آیا بیری ٹک ریے + گھر بار کے پوت بہتار کی + گھر بار تمہارا کو ٹھی کٹھلے کو ہاتھ نہ لگاؤ + گھر تنگ بہو زبر جنگ + گھر چھوڑ خضیر اقائم گھر سکھ تو باہر چین + گھر سی مین آئی سند لیا تو دی + گھر سیم باہر بہلا + گھر کاج بہو کٹا ن کو + گھر کاج بہو بیلون گھر کے پیر ونکو تیل کا بیدہ + گھر کے چالے لیتہ بہرتے ہین + گھر کی مرغی دال برابر + گھر کی مرغی دال برابر + گھر کی بی بی ہانڈتی گھر کتون جوگا + گھر کی ٹیکی دریا سی سالگ + گھر کی جاری بن گئی بن مین لاگی آگ + بن بچارا کیا کرے جو گھر مون لاگی آگ + گھر کا جوگی جوگیا باہر کا جوگی سدہ + گھر کا بہیدی لنکا ڈہائے + گھر کہر گھر کہر ستر بلا سر بسر + گھر کھودی اپنے ہن بہت + گھر گور تو باہر مما کہی + گھر گھر ہتیاری چولہے + گھر گھر ایک ہی لیکہا + گھر گھر پیٹ کیجیے تو گاؤن گاؤن تو کیجیے + گھر گھوڑ + گھر گھوڑا انخاس مول + گھر مین بکین جو ہو اور باہر کہین سے + گھر مین نہین تاگا البیلا مانگے باگا + گھر مین بہونی بہانگ نہین گھر نہ بار میان محلے دار + گھر نہ دری رود داڑہی جرا + گھڑی گھر چلے سات گھڑی بہدرہ + گھڑیین گھڑیال + گھڑیین تولہ گھڑیین ماشہ گھڑی دو مین مر گیا باجی گی + گھن لگ گیا + گھوڑی بر ائے بی نہین تہا تو نکا ڈول باندہین + گھوڑی کی دم بڑہی گی تو اپنی ہی مکہی ہلاییگا + گھوڑے بیچ کر سوے ہین + گھونگے مین پکایا سیپی مین کہایا + گہی سنواری سالنا اور بڑی بہو کا ناون + گہی کہیں گیر سے جالگا ہے گہی کہان گیا کھچڑی مین + خزینہ بست وششم در مثلہای حرف لام مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

لا اٰتِیكَ مَا اَطَّتِ الْاِبِلُ + لا اٰتِیكَ اَلْوَةَ بْنَ هُبَیْرَةَ + لا اٰتِیكَ هُبَیْرَةَ

نخواہم آمد ترا تا وقت نا پیدن شتر فــ۲ نخواہم آمد ترا تا کہ ہے فــ۳ نخواہم آمد ترا تا کہ ہے

بْنَ سَعْدٍ + لا اٰتِیكَ اَوْ یَؤُوبَ الْقَارِظُ الْعَنَزِیُّ + لا اٰتِیكَ مِعْزَی

نخواہم آمد ترا تا انیکہ باز آید چینندہ برگ سلم عنزی فــ۴ نخواہم آمد ترا تا انیکہ جمع شود بز

الفقر + لا اسراف فی الخیر + لا اصل له ولا فصل + لا اغرس الایادی

فقر + نیست اسراف در نیکی + نیست بیخ مراورا و نه شاخ + نمی نشانم درخت نعمتها را

فی ارض الاعادی + لا افعله ما ارزمت امّ حائل + لا افعل ذاک

در زمین دشمنان + نکنم آنرا تا وقتیکه نالد کند مادر بچه نوزاده + نکنم آنرا

ما حنّت النیب + لا ایمان لمن لا مروّة له + لابدّ للمصدور ان

تا وقتیکه ناله کند ماده شتر کلان سال + نیست ایمان کامل کسیکه نیست مروت مر او را + ناچار است مر مصدور را که

ینفث + لابدّ للجواد من کبوة + لا یس جلد النمل + لا تقنطوا من رحمة

بدمد + هر یورتیست براسپ را از باز ایستادن + پوشنده پوست مورچه + ناامید مشوید از رحمت

الله + لا تتحرّک ذرّة الّا باذن الله + لا تضع سرّک عند من

خدا + حرکت نمیکند ذره مگر بحکم خدا + منه راز خود را نزدیک کسیکه

لا سرّ له عندک + لا تأمن الهرة عن اللحم والکلب عن العظم

نیست راز مرا او نزد تو + امین مپندار گربه را از گوشت و سگ را از استخوان

لا تزر وازرة وزر اخری + لا تکن رطبا فتعصر + لا تکن

نمی بردارد بردارنده بار دیگری + مشو تر پس فشرده شوی + مشو

حلوا فتسترط ولا مرّا فتعقی + لا تشتری الّا العصا ولا ینبت المنون الّا الحصا

شیرین پس خورده شوی و تلخ پس دور کرده شوی + دمیده نمیشود مر او عصا و تبدیل کرده نمیشود مر او سنگریزه

لا تقل فی غیر تفکیر ولا تعمل بغیر تدبیر + لا تنطح جوا

مگو بدون فکر کردن و عمل مکن بدون تدبیر + میفکن

الدرّ فی افواه الکلاب + لا تأمن من الاحمق وبیده السیف

مروارید ها را در دهنهای سگها + بی بیم مشو از احمق و حال آنکه در دستش شمشیر

لا تأكل خبزك على مائدة غيرك + لا تلد الحية الا الحية + لا تعمل

مخور نان خود را بر ائچہ ناپسند کند غیر تو + نے زاید مار مگر مار را + عمل مکن

عملا في السر تستحي ان يذكر في العلانية + لا تعظني و تعظعظ

عملے را در نهان کہ شرم داری اینکہ ذکر کردہ شود در آشکارا + وصیت مکن مرا و وصیت کن ذات خود را

لا تنقش الشوكة بالشوكة فان ضلعها معها + لا تثبت البقلة الا

نقش مکن خار را بخار بس تحقیق میلانش با اوست + نے رویاند تره را مگر

الحقلة + لا تكلف او تكلف النجوم + لا تدخل بين العصا ولحائها

زمین خوب + مشمر و اما اینکہ شمار کنی ستارہ ہا را + داخل مشو میان عصا و پوستش

لا تعدم الحسناء ذاما + لا تكثر فيما لا تعرف + لا تجر جروا

نیست نمیکند زن خوب صورت عیب + بسیار ستایش مکن آنچہ نمیشناسی + بچہ مگیر بچہ سگ را

من كلب سوء + لا تدع كلبك ينصب الناس + لا تزن و لا تصدق

از سگ بد + مگذار سگ خود را کہ پاشنہ مردم خواہد گرفت + زنا مکن و صدقہ مدہ

لا تصحب من لا يرى لك من الحق مثل ما ترى له + لا تفشه

مصاحبت مکن کسے را کہ نے بیند برائے تو از حق مانند آنچہ مے بینی برائے او + مکشا

بابا يعييك سده و لا ترم سهما يعجز عنك رده + لا جديد لمن

دری را کہ عاجز کند ترا بند کردنش و میفکن تیری را کہ عاجز کند ترا بازآوردنش + نیست نو برای کسیکہ

لا خلق له + لا جديد لمن لا يلبس الخلق + لا حرمة للفاسق

نیست کہنہ برائے او + نیست نو برائے کسیکہ نے پوشد کہنہ را + نیست بزرگی برائے فاسق

لا حرك نقيت و لا ماءك ابقيت + لا حتى يرجع نشيط من

نہ گرمی خود را نگاہ داشتی و نہ آب خود را باقی داشتی + نہ تا اینکہ باز گردد نشیط از

مروّة + لا حیاء لحریص + لا خیر فی عبید + لا خیر لمن لا یضیف +
مروّه + نیست شرم برای حریص + نیست نیکی در بنده ها + نیست نیکی برای کسے که مهمانی نمیکند

لا خیر فی الاسراف + لا خیر فی رای المنفرد + لا خیر
نیست نیکی در اسراف + نیست نیکی در فکر تنها + نیست نیکی

فی کفّ غیر بنانٍ + لا خیر فی رزمة لا درّة فیها + لا دین لمن لا
در پنجه جز سر اسے انگشتان + نیست نیکی در آوازیاده شتر که نیست شیر دران + نیست دین برای کسیکه

امانة له + لا ردّ و لا کدّ + لا راحة للملوک + لا راحة للحسود +
امانت مر ویرا + نه باز گردانیدن و نه کوشش کردن + نیست آرام برای پادشاهان + نیست آسایش برای حاسد

لا رهبانیة فی الاسلام + لا رای الا بالمشورة + لا رای لمن
نیست رهبانیت در اسلام + ف نیست عقل مگر بمشوره + نیست عقل مر کسے را

لا یطاع + لا سرور الا مع الامن + لا صواب مع ترک المشورة +
که اطاعت کرده نشود + نیست خوشی مگر با امن + نیست صواب با گذاشتن مشوره +

لا طلب بعد وجود البغیة + لا طاعة لمخلوق فی معصیة الخالق
نیست طلب بعد موجود شدن مطلب + نیست فرمان برداری مخلوق در نافرمانی خالق

لا عصمة الا بتوفیق الله + لا عدل الا بالسیاسة + لا عمی
نیست عصمت مگر بتوفیق خدا + نیست انصاف مگر بسیاست + نیست نابینائی

و لا شلل + لا غنی لمن لا فضل له + لا غمّ للقانع + لا فی العیر و لا
و نیست تباهی دست ف نیست توانگری مر کسے را که نیست بخشش او + نیست اندوه برای قناعت کننده + و نه در شتران و نه

فی النفیر + لا فقر للعاقل + لا قذف للفاحش + لا قرب مع العداوة
در نفیر + نیست درویشے برای دانا + نیست قذف برای فاحش + نیست نزدیکی با دشمنی

ولا بُعْدَ مع المحبّة + لا فوها أرضيتَ ولا صيدَها أحرزتَ +

ونه دوری با دوستی + نه گروه آنرا خوشنود کردی ونه شکار آنرا نگاه داشتی

لا كرامةَ للكاذب + لا كلُّ سوداءَ تمرةٌ ولا كلُّ بيضاءَ شحمةٌ +

نیست بزرگی برای دروغگو + نه هر سیاه خرماست ونه هر سفید پیه است +

لا لذّةَ إلّا مع العافية + لألحقنّ حواقنك بذواقنك لا أمّ

نیست لذت مگر با عافیت + هر آینه خواهم رسانید حاقنه های ترا به ذاقنه های تو هر کدام ام

ما يسود + لا مُلكَ إلّا بالعدل + لا مُلكَ إلّا بالرجال ولا رجالَ

مهتر میشود + نیست ملک مگر با انصاف + نیست ملک مگر بمردان ونیستند مردان

إلّا بالمال + لا خفاءَ بعد بوس + لا ماءَك أبقيتَ ولا دَرَنَك

مگر بمال + نیست پنهان شدن بعد حقی + نه آب خود را باقی داشتی ونه چرک خود را

أنقيتَ + لا مالَ إلّا ما أخرجته العيابُ + لا منزلَ خيرٌ من البيت

پاک کردی + نیست مال مگر آنچه فراهم کرد آنرا کیسه ها + نیست جای بهتر از خانه +

لا طيرَ لتحت فلكٍ إلّا فلاك + لا وفاءَ للمرأة +

نیست مانند مرا ور از زیر فلک فلکها + نیست وفا برای زن

لا يأكلُ العسلَ إلّا من صبر على إبرة النحل + لا يؤخّر عملُ

نمیخورد شهد را مگر هر که صبر کرد بر سوزن مگس شهد + تأخیر کرده نمیشود کار

اليوم لغدٍ + لا تتراجع العنكبوتُ من أكل الذباب +

امروز برای فردا + باز نمیگردد عنکبوت از خوردن مگس +

لا يجلّيها لوقتها إلّا هو + لا يُخبأ العطرُ بعد العروس +

ظاهر نمیکند قیامت را برای وقتش مگر او + [illegible] دست داشته نمیشود عطر بعد عروس +

لا یجعل عطایاکم الا مطایاکم + لا یحسن التعریض الا ثلباً + لا یخلو المرء

نمی برد از بخششهای شما را مگر سواریهای شما + خوب نمیشود تعریض مگر سه بار + خالی نمیشود مرد

من ودادٍ یمدح وعدوٍّ یقدح + لا یذهب العرف بین الله والناس

از دوستی که ستوده شود و دشمنی که قدح کند + نمی رود نکوئی میان خدا و مردم

لا یریك الله الا محسناً + لا یسرّك من یغرّك + لا یستوی الخبیث

نمی بیند ترا خدا مگر نکوئی کننده + شاد نمیکند ترا هر که میفریبد ترا + برابر نمیشود پلید

والطیب + لا یستوی الاعمی والبصیر + لا یستحی الاسد من ...

و پاک + برابر نمی شود نابینا و بینا + شرم نمیکند شیر از ریش

الجدی + لا یشبع العین من نظرٍ ولا السمع من خبرٍ + ولا الارض

بزغاله + سیر نمیشود چشم از نگریستن و نه شنوائی از خبر + و نه زمین

من مطرٍ + لا یشبع القعقاع بن شورٍ + لا یصل الی الکل الا من انقطع

از باران + ... نمیشود قعقاع بن شور + نمی رسد بسوی کل مگر ...

عن الکل + لا یعرف الجواد ما وطئته امه + لا یطلع ... الیتیم لا یط...

از همه + ... نمیداند اسپ ناقه را آنچه مالیده است زیر پا ... نمیشود ...

لقصیرٍ امر + لا یعجز مسك السوء عن عرف السوء + ...

برای کوتاه امری + عاجز نمیشود پوست بد از بوی بد + ... داند

ما فی الخف الا الکلب والاسکاف + لا یعلم جنود ربك الا هو + ...

چیزی که در موزه است مگر سگ و کفش گر + نمیداند لشکرهای پروردگار ترا مگر او ...

الحوار من امه حنة + لا یفتی ومالكٌ فی المدینة + لا یفر الشیء

بچه ناقه از مادر خود ناله را + فتوی داده نشود حال آنکه امام مالک است در مدینه + نمیگریزد

بِنُبَاحِ الْكِلَابِ + لَا يُقَعْقَعُ لِي بِالشِّنَانِ + لَا يَقْرَأُ إِلَّا آيَةَ الْعَذَابِ +

باواز سگان + جنبانیده نمیشود برامن بشکها کهنه + نمیخواند مگر آیه عذاب را

لَا تَقْدَمُ الْخِرْقَاءُ عَلَيَّ + لَا يَكْذِبُ الرَّائِدُ أَهْلَهُ + لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ

پیش نمیشود خرقاء بر من + دروغ نمیگوید جوینده از اهل خود + نمیباشد مومن

طَعَّانًا وَلَا لَعَّانًا + لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا + لَا يُلْدَغُ

طعن کننده و نه لعن کننده + تکلیف نمید خدا نفسی را مگر موافق گنجایش او + گزیده نمیشود

الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ + لَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ + لَا يَنْتَطِحُ

مومن از یکسوراخ دوبار + خبر نمید ترا مانند خبیر + شاخ نمیزند

فِيهَا عَنْزَانِ + لَا يُولَدُ مِنَ اللَّيْلَةِ الْحُبْلَى إِلَّا عَيْنُ الصَّبَاحِ + لَجَّ فَحَجَّ +

دران هر دو ماده بز + زائیده نمیشود از شب حامله مگر چشم روشنی + خصومت کرد پس غالب شد

لَحْمٌ عَلَى وَضَمٍ + لَذَّةُ الدُّنْيَا لِلدُّنَاةِ كَلَذَّةِ الْاِحْتِلَامِ فِي الْمَنَامِ + لِسَانُ

گوشت بر تخته است + لذت دنیا برای بخلاق مانند مزه احتلام است در خواب + زبان

الْعَاقِلِ فِي قَلْبِهِ + لِسَانُ الْعَاقِلِ وَرَاءَ قَلْبِهِ + لِسَانٌ مِنْ رُطَبٍ وَيَدٌ مِنْ

دانا در دل اوست + زبان دانا پیش دل ویست + زبان از خرماست و دست از

خَشَبٍ + لِسَانٌ يُسَبِّحُ وَقَلْبٌ يَذْبَحُ + لِسَانُ الْجَاهِلِ مِفْتَاحُ حَتْفِهِ +

چوب + زبان تسبیح میکند و دل ذبح میکند + زبان نادان کلید مرگ دست

اَللِّسَانُ سَيْفٌ قَاطِعٌ لَا يُؤْمَنُ حَدُّهُ وَالْكَلَامُ سَهْمٌ نَافِذٌ

زبان شمشیر یست برنده بی بیم کرده نمیشود تیزی او و سخن تیر یست ردنده

لَا يُمْلَكُ رَدُّهُ + اَللِّسَانُ تَرْجُمَانُ الْقُلُوبِ + لَعَلَّ لَهُ عُذْرًا وَأَنْتَ تَلُومُ

مالک کرده نمیشود باز گردانیدنش + زبان بیان کننده دلهاست + شاید که مراو راست عذری و ملامت کنی تو

لَعَنَ الرَّحْمٰنُ مَنْ كَفَرَ النِّعَمَ + لِقَاءُ الْوَدِيْدِ بَعْدَ الْبِعَادِ كَمَاءِ الْحَيٰوةِ

نفرین کرد رحمن کسی را که کفران نمود نعمتها را + ملاقات دوست بعد دوری مانند آب حیات ست

لِظَمْآنِ الْوِدَادِ + لَقَدْ ذَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ الثَّعَالِبُ + لَقُوعَةٌ

برای تشنهٔ دوستی + بر آئینه بتحقیق خوار شد کسیکه پیشاب کرد بر وی روباهها + مادهٔ شتر

صَادَفَتْ قَبِيْسًا + لَقِيْتُ مِنْهَا عَرَقَ الْقِرْبَةِ + لَكَ الْعُتْبٰى بِاَنْ لَا رَضِيْتُ

یافت قبیس را + ملاقات کردم از ان عرق نزدیکی را + برای تست خوشنودی بین طریق که خوشنود

لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ + لِكُلِّ جَدِيْدٍ لَذَّةٌ + لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ

برای هر اجل نوشته است + برای هر نو لذتیست یا زداینده یعنی زایل لذت دیگر + برای هر بیماری دوا

لِكُلِّ دَاخِلٍ دَهْشَةٌ + لِكُلِّ دَهْرٍ رِجَالٌ + لِكُلِّ الذِّئْبِ شَاةٌ + لِكُلِّ سَاقِطَةٍ

برای هر در آینده ترس هست + برای هر زمانه مردانند + برای هر گرگ گوسپندیست + برای هر افتاده

لِكُلِّ صُعُوْدٍ هُبُوْطٌ + لِكُلِّ صَارِمٍ نَبْوَةٌ + وَلِكُلِّ جَوَادٍ كَبْوَةٌ + لِكُلِّ عَمَلٍ

برای هر بالا رفتن فرود آمدن + برای هر تیغ بران کارنکردنست و برای هر اسپ بزرگ واُفتادگی ست

رِجَالٌ + لِكُلِّ عَمَلٍ جَزَاءٌ + لِكُلِّ عَدَاوَةٍ دَوَاءٌ اِلَّا عَدَاوَةَ الْحَسُوْدِ

مردانند + برای هر کاری پاداش ست + برای هر دشمنی دواست مگر دشمنی حاسد

لِكُلِّ غَدٍ طَعَامٌ + لِكُلِّ هَمٍّ فَرَحٌ + لِكُلِّ فِرْعَوْنٍ مُوْسٰى + لِكُلِّ قَلْبٍ هَوًى

برای هر بامداد طعام ست + برای هر اندوه خوشی ست + برای هر فرعون موسی + برای هر دل عشق

كَمَا اَنَّ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً + لِكُلِّ كَمَالٍ زَوَالٌ + لِكُلِّ لَيْلٍ نَهَارٌ + لِكُلِّ مَقَامٍ

چنانکه بتحقیق برای هر بیماری دواست + برای هر کمال نقصان + برای هر شب روزیست + برای هر جا

مَقَالٌ + لِكُلِّ مَرْءٍ فِيْ بُعُوْضَةٍ + لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ + لٰكِنْ بِشَغْفَيْنِ

سخنی ست + برای هر مرد اندیشه است + برای هر خبر قرار ست + لیکن در شغفین بودی

جَدُّ وَدًا + لِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا + لِلْأَرْضِ مِنْ كَأْسِ الْكِرَامِ

مادهٔ خر فربه + برای هر یک جهت ست که آوردی آورنده ست آن جهت را + برای زمین از پیالهٔ جوانمردان

نَصِيبٌ + لِلْبَاطِلِ جَوْلَةٌ ثُمَّ يَضْمَحِلُّ + لِلْجُنُونِ فُنُونٌ + لِلسَّائِلِ

حصه السیت + برا دروغ جولانیست بیست میشود + برای دیوانگی اقسام ست + برای خواهنده

حَقٌّ وَلَوْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ + لَمْ يُحْرَمْ مَنْ فَصَدَ لَهُ + لَمْ يُرِدِ اللهُ

حق ست اگرچه بیاید بر اسپ + محروم نکرده شد آنکه فصد کرده شد او را + نخواست خدا

بِالنَّمْلَةِ صَلَاحًا حِينَ أَنْبَتَ لَهَا جَنَاحًا + لَمْ يَلْتَفِتِ الشَّمْسُ

بمورچه نیکی را وقتیکه رویانید برای او پر + متوجه نشد آفتاب

إِلَى تَمَلُّقِ الْحِرْبَاءِ + لَمْ يُؤَخَّرْ شُغْلُ يَوْمٍ لِغَدٍ + لَنْ

بسوی چاپلوسی کردن آفتاب پرست + موخر نکرده شود کار امروز برای فردا + هرگز

تُغَالِبَ امْرَأَةٌ إِلَّا غَلَبَتْ + لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ

غلبه نجسته شد زنی مگر آنکه چیره شد زن + البته نخواهید رسید نکوئی را تا آنکه خرج کنید از آنچه دوست میدارید

لَنْ يَحْصُلَ صَبْرُ أَيُّوبَ مِنْ كُلِّ كَرِيمٍ + لَنْ يَهْلِكَ امْرُؤٌ عَرَفَ قَدْرَهُ + لَوْ الْقِمُ

هرگز حاصل نشود صبر ایوب از هر جوانمردی + هرگز هلاک نشود مردیکه شناخت اندازهٔ خود را + اگر لقمه خورانم

عَسَلًا عَضَّ إِصْبَعِي + لَوْ بَلَغَ رَأْسُهُ السَّمَاءَ مَا زَادَ + لَوْ تُرِكَ الْقَطَا

از شهد بگزد انگشت مرا + اگر برسد سرش بر آسمان زیاده نشود + اگر گذاشته شود قطا

لَيْلًا لَنَامَ + لَوْ تَسَاوَى النَّاسُ لَهَلَكُوا جَمِيعًا + لَوْ ذَاتُ سِوَارٍ لَطَمَتْنِي

در شب البته بخسپد + اگر برابر شوند مردم هر آئنه هلاک شوند همه + کاشکی زن خداوند دستوانه طپانچه زدی مرا

لَوْ كَانَ الْمِزَاحُ فَحْلًا لَمْ يُنْتِجْ إِلَّا الشَّرَّ + لَوْ كَانَ فِي الْبُومِ خَيْرٌ مَا فَاتَ

اگر بود خوش طبعی نر نزاید مگر بدی را + اگر بودی در جغد سعادتی نه درگذشتی

عن الصیاد + لو کان ذا حیلة تحوّل + لو کان عنده کنز لنطف

از صیاد + اگر بودی خداوند فریب حیله کردی + اگر بودی نزد او خزانه البته عیب نا

ما عداه + لو کان للسان تحرزونا لم یکن القلب محزونا + لو کانوا

غیر خود را + اگر باشد زبان محفوظ نباشد دل غمگین + اگر بودندی

من الطیر لکانوا رخما ولو کانوا من الدواب لکانوا حمیرا + لو کرهتنی

از پرندگان هر آئینه بودندی از رخم و اگر بودندی از چارپایان هر آئینه بودندی خران + اگر مکروه داشتی

یدی ما صحبتنی + لولا الاعتبارات لبطلت الحکمة + لولا التقی لقلت

دست من نه یار بودی مرا + اگر نبودی اعتبارها هر آئینه باطل شدی دانش + اگر نبودی پرهیزگاری

جلت قدرته + لولا الحمقی لخربت الدنیا + لولاه لم تنع + لولا الوام

بزرگ است مرتبه او + اگر نبودندی ابلهان هر آئینه ویران شدی دنیا + اگر وی نبودی خبر مرگ ندادی + اگر نبودی

لهلك الانام + لولا مقارنة القمر للشمس ما انکسف + لولا ان یضیع

البته بمردی خلق + اگر نبودی نزدیکی ماه با آفتاب بی نور نشدی + اگر نبودی ضائع کردن

الفتیان الدم ما شعرتها بما تجد الابل فی الرمة + لو لم یکن ذنب

جوانمردان خون را هر آئینه آگاه میکردم آنرا بآنچه می یابد شتر در رمه + اگر نبودی گناه

لما عرف العفو + لو هم الفلك برفعة ماجد فی الابد قد والنور

هر آئینه شناخته نشدی عفو + اگر قصد کردی آسمان به بلندی مرتبه شریفی [illegible] همیشگی پیش شدی تور

فی المنازل علی الاسد + لو بقی الحیوة یرجا الملاقاة + لو یری العبد

در منزلها بر اسد + اگر باقی ماند زندگی امید داشته شود ملاقات + اگر بیند بنده

الاجل ومروره لیقصر الامل وغروره + له الغنی طویل الذیل میاس

اجل را و گذشتن آنرا کوتاه کند امید را و فریب خود را + مراد راست توانگری دراز دامن

لیتَ النَّملَ لو نَطَقَ + لیتَ حظّی من ابی کرب ان یسدّ عنّی خیرَه خَبَله

کاش مورچه بر داز کردی + کاش نصیب من از ابو کرب آنکه بند کند از من نیکی و دیوانگی ادرا

لیس اقوع اقوی + لیس الا کابر کالاصاغر + لیس الخبر کالمعاینة + لیس الرّی عن التّشاف

نیست مرد تمام موی گریزان قوی + نیستند بزرگان مانند خردان + نیست خبر مانند دیدن + نیست سیراب شدن از خوردن اندک

لیس الشّهرة من الرّعونة + لیس الشّیب من العمر + لیس الصّدیق

نیست شهرت از حمق + نیست پیری از زندگی + نیست یار

من اذا راك قام بل من لو اقعدك لحظ اقام + لیس لمتعلّق

هر که چون بیند ترا ایستد بلکه هر که اگر نشاند ترا لحظ ایستاده کند ۲ نیست شکیبا بچیز اندک

کالمتأنّق + لیس المرعیّ کالرّاعی + لیس النّائحة الثّکلی کالمستأجرة

مانند خورنده هر چه خواهد + نیست نگاهداشته شده مانند حاکم ۵ نیست زن نوحه کننده بی فرزند مانند زن دیگر کننده

لیس الهناء بالدّسّ + لیس بین الموت والفراق فرق + لیس بعد الورد

نیست هنا بمالیدن و پستر + نیست میان مرگ و جدائی فرق + نیست بعد گل سرخ

برد + لیس بعشّك فادرجی + لیست حفصة من رجال

سرما نیست + خانه تو پس بگذر ۹ نیست حفصه از مردان

لیست المحبّة من تعلیم الخلق + لیس ذلّ کذلّ السّؤال

نیست دوستی از اموزانیدن خلق + نیست خواری مانند خواری سوال

لیس شیء خیرًا من المعروف والشّکر احسن منه + لیس علی الحرّ

نیست چیزی نیکوتر از نکوئی و شکر خوب تر است ازان + نیست بر دیران

خراج + لیس فی البیت سوی البیت + لیس فی الحبّ مشورة

خراج + نیست در خانه جز خانه + نیست در محبت مشوره

حاکم نیست ۱۲
هناء بر وزن کتاب
قطران یعنی شیره درخت
ابهل ۱۲ منتخب
دمن بالفتح والتشدید قطران
مالیدن شتر را ۱۲
عش بالضم آشیانه مرغ
از هیمه که بر شاخ درخت
باخذ ۱۲ منتهی الارب
یعنی نیست مرترا حق
دران نیست بجز راه حق ۱۲
منتهی الارب
خراج بر وزن سحاب خرج ۱۲

لَیسَ لَفظَا مِثلُ قُطنِي + لَیسَ لِمَخضُوبِ البَنَانِ یَمِینٌ + لَیسَ
نیست سنگوار . مانند قطنی + نیست برائے رنگ کردہ شدہ سرانگشت سوگند + نیست

لِسُلطَانِ العِلمِ زَوَالٌ + لَیسَ لِلحَسُودِ رَاحَۃٌ + لَیسَ لِلاِنسَانِ
برائے بادشاہ علم زوال + نیست برائے حاسد آسایش + نیست برائے انسان

اِلَّا مَا سَعٰی + لَیسَ لِمُعجِبٍ رَأیٌ + لَیسَ لَهَا مِن دُونِ اللّٰهِ کَاشِفَۃٌ
مگر آنچہ کوشش کرد + نیست برائے شکبر عقل + نیست مر آن عقوبت را جز خدا دور کنندہ

لَیسَ مَن یَحتَشِمُہٗ بِصَاحِبٍ + لَیسَ مِن عَادَۃِ الکِرَامِ سُرعَۃُ
نیست ہر کہ بحشم آرد دا زیاری + نیست از خوئے جوانمردان شتابی

الاِنتِقَامِ + لَیسَ مِنَ العَدلِ سُرعَۃُ العَذلِ + لَیسَ مَرَضٌ اَدوَاءُ
انتقام کردن + نیست از انصاف شتابی ملامت کردن + نیست بیماری بد تر

مِنَ الجَهلِ + لَیسَ مَحَلُّ الحَجَرِ فِي الحَجرِ + لَیسَ مُشتَرِي الاَملَاكِ
از جہالت + نیست جائے سنگ در سنگ + نیست خرید کنندہ ملکہا

کَمُشتَرِي الاَفلَاكِ + اَللَّیلُ اَخفٰی وَالنَّهَارُ اَفضَحُ + لَیِّن قَلبَكَ
مانند خرید کنندہ آسمانہا + شب پنہان تر ست روز رسوا تر + نرم کن دل خود را

تُحَبَّب + لِینُ الکَلَامِ قَیدُ القُلُوبِ +
محبوب شوی + نرمی سخن قید دلہا ست +

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

لائق افسر نباشد ہر کسے + لذت تیشہ از کوہکن باید پرسید + لعنت بکار شیطان
لعنت بہیچ لفظ را می بین در معنی مبین + لفظ لفظ عربست + لقمان را حکمت

لہ اے لیس الا کابر کالا صاغر یعنی نیستند بزرگان مانند خردان ۱۲
لہ قطاۃ مرغیست کہ از دانستن آن راہ را منزل قطا قطوات جمع ۱۲ لمنتہی الارب
لہ قطنی قطعہ دیست کہ سرانگشت را
دست ہائے حنا نگین سوگند او اعتبار ندارد ۱۲
لہ اوزان لام
لہ العجلۃ عن الانتقام
آوردن مرا انتقام
لہ مبادا ہ تاوان
لہ بانسب یعنی ضروری الحاجات

الرفو دار لغتی فاروقی

آموختن چہ سود + لکد بر گور حاتم میزند لنگ نحر کو نحر پیر مغر + لنگی کے زیر لنگ بالا + ز غم دزد نے غم کالا + لیلی را بچشم مجنون باید دید +

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

لاتونکی بہوت باتون سے نہین مانتے + لاٹھی لیتی پاؤن خاک + لاٹھی مارا پانی نہین جدا ہوتا + لادے لدادے ہانکنے والا ساتہ دے + لاڈکا ناؤن بھنبھار جاتون + لاڈ مین آ ڈنگری بل بل جاے او کوا + لاگ گئی تب لاج کہان + لالچ گن بناس + لاے گا دار اتو کہاے گی داری نلاے گا دار اتو پڑے گی خواری **لٹیا** بگانا مال سے نہی دل یا دل **لڑائی** مین لڈو نہین بٹتے + لڑائی کا گھر ہانسے روگ کا گھر کہانسی + لڑتی تو نہین مگر ہتہ مارتی ہین + لڑتونکی چھپرا اور بہاگتو نکے آگے + لڑکے کے پاؤن پالنے مین پہچانے جاتے ہین + لڑکے کو جب بہیڑیا لے گیا تب ٹٹی باندہی + لڑکا جہنجبلی بی اہرہی باندہین میان + لڑکا رووے بابو نکو ناٹی روومنڈائی کو + لڑکونکا کھیل چڑیا کا مرن + لڑے نہ بھرزرہ پہنے پہر + لڑین نہ بہرین گنش باندہی پہرین **لکڑی** کے بہل مکڑی جتی ہے + لکیر سے فقیر + لکھو بندریا چابے پان + اور گئی چھپارہ گئی کان + لکھہ لوٹ ماپڑہ تہر + لکھی موسے خدا لکھے پتہر ہے نام محمد فاضل + **لگا** تو تیر نہین تو تکہ + لگا سو بہگا + لگم لگا سبکو لگا + لگے بغلین جہانکنے لگی تو تی بہیتون بولنے + **لنکا** مین چہوٹا سو باون گز کا + لنگر سے زجہو ریگ اڈ ریو میا اندہ لنگوٹی مین پہاگ کہیلتے ہین + لنگہی کی تلا اوڑہی تولی کی ما ہوڑہی + **لوٹ** کا موسل بہی بہت ہے لوٹ بنو لونکی کہا و گدہیا کا + لوہا گر شنکار کو چاہیے تو شیر کا سامان کر لیجیے + لونڈیکا یار سدا خوار لونڈی ہو کر کہایا بی بی بن کر کہایا + ابہیکو لونڈی کہا رو دیا بی بی کو لونڈی کہا ہنس دیا + لون جائی لہار جانے دہونکنے والے کی بلا جانے + لوہے کی منڈی مین ہی مار ہے + لہو لگا شہیدون مین **لیپا** لیپا پہر دیکہا تو ہاتہ ہی کالے ہین + لیتا مرے کہ دیتا + لے چکر ہتی اور گوڑا باقی تکانا زین

اور گھوڑا لے دیا گانا کھوتی میں لینا نہ دینا کار ہے نہ مثلے لینا نہ دینا کار ہے نہر حسینا + لینا ایک نہ دینا دو + لینے کے دینے پڑے + خزینہ بست و ہفتم در مثلہای حرف میم مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

مَا اُبَالِی مَا نَهِیءَ مِنْ ضَبِّكَ + مَا اَخَافُ اِلَّا مِنْ سَیْلٍ تَلْعَی + مَا اَدْرِی

باک ندارم آنچہ نیم جوش شد از سوسمار تو + بے ترسم مگر از سیلابی کہ بگیرد + نمیدانم

اَیُّ الْجَرَادِ عَارَهٗ + مَا اَدْرِی اَیُّ خَشْرٍ لَمْ یَنْبُتْ + مَا اشْتَارَ الْعَسَلَ

کدام ملخ برد اورا + نمیدانم کہ آیا نمداخته یا مذری یا گداخته میکنی + نچید شهد را

مَنْ خَتَارَ الْكَسَلَ + مَا اَشْبَهَ اللَّیْلَةَ بِالْبَارِحَةِ + مَا اَصَابَ هَلَّةً

کسیکه اختیار کرد کاهلی + مشابه نشد امشب شب گذشته + نیافت چراغ پایه را

وَلَا بَلَّةً + مَا اَفْعَلُ ذَاكَ مَا حَنَّتِ النِّیبُ + مَا اَقْبَحَ بِالْعَرُوسِ ضَرْبَ

و نه تری را + نخواهم کرد آنرا تا و [illegible] او گنبد شتر ماده با کلان سال چه زشت شد بعروس زدن

الدَّفِّ بِیَدَیْهَا + مَا اَقْرَبُ مُحْسَاهُ مِنْ مَفْسَاهُ + مَا لَهٗ لِسَانٌ لَوْ لَا

دف بهر دو دست خود + نزدیک نشد دهن او از کون او + نیست لسان اگر نباشد زبان

الْمَاءُ لِمَنْ طَلَبَ + مَا اَنْصَفَ الشَّیْبُ مِنْ سَتْرٍ وَقَارِهٖ فَسُوَّدَ وَجْهَهٗ

آب برای کسی که طلب کرد . انصاف نکرد پیری از پوشیدن وقار خود پس سیاه کرده شود روی او

وَاُطْفِئَ اَنْوَارُهٗ + مَاءٌ وَلَا كَصَدَّاءٍ + مَا بِالدَّارِ شُفْرٌ + مَا بِالدَّارِ عَرِیْبٌ

و اطفا کرده نور ها سے [illegible] ست نیست مانند صدا + نیست در خانه کسے + نیست در خانه کسے

مَا بِالْعَیْرِ مِنْ قِمَاصٍ + مَا بَلَغَ مَاءُ الْبَحْرِ عَلٰی نَحْرِ الْبَطِّ +

نیست بہ خر از جہندگی + نرسید آب دریا بر سینۂ بط

مَا بِهَا نَافِخُ ضَرَمَةٍ + مَاتَ حَتْفَ اَنْفِهِ + مَا تَرَى الرَّحْمَ فِي يَدِ مَقْبُوضٍ

نیست درخانه دمندهٔ آتش و ۲ مرد از مرگ بینی خود + نمے بینی آسایش را در دست قبضه کرده شده

مَا تَنْدَى صَفَاتُهُ + مَا تَوَالُدُ الْاَسْبَابِ اِلَّا بِمُبَاشَرَةِ الْاَسْبَابِ +

فراهم نمیکنی وصفهاے او را + نیست پیدا شدن اسباب مگر بفراهم کردن اسباب

مَا جُدِعَ قَصِيرٌ اَنْفَهُ + مَا حَكَّ ظَهْرِي مِثْلُ ظُفْرِي + مَا خَلَقَ اللّٰهُ خَلْقًا

بریده نشد کوتاهی بینی او + نسود پشت مرا مانند ناخن من + پیدا نکرد خدا خلق را

اَكْرَمُ عَلَيْهِ مِنَ الْعَقْلِ + مَا دَارَتْ لَهَا اَنْ حَوْلَ الْهِلَالِ + مَا دَخَلَ تَحْتَ

بزرگتر بر وے از عقل + نگردد هاله گرد ماه نو + داخل نشد زیر

السَّيْفِ اِلَّا صَاحِبُ الْجُنَّةِ + مَا ذَاقَ عَبَكَةً وَلَا لَبَكَةً + مَا اَرَبُّهُ اِلَّا حَفَاوَةٌ

شمشیر مگر صاحب سپر + نچشید چیزیش را و نه لقمه را + حاجت نه مهربانی

اَلْمَاضِي لَا يُذْكَرُ + مَا عَزَّ مَنْ ذَلَّ جِيرَانُهُ + مَا عَقَدَ الْعُيُونَ اِلَّا النِّيَامُ

گذشته ذکر کرده نمیشود + گرامی نشد از خواری همسایگان خود + نه بستند چشمها را مگر خوابندگان

مَا عَلَاكَ فَهُوَ سَمَاؤُكَ + مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ +

آنچه بلند شد ترا پس وے آسمان تست + نیست بر رسول مگر رسانیدن آشکارا

مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ + مَا عِنْدَهُ خَيْرٌ وَمَيْرٌ + مَا كَسَفَ حُوتٌ

نیست بر نکوئی کنندگان از راه + نیست نزد وے نیکی و خوردنی اندک + پاره نکرد ماهی

السَّمَاءَ اِلَّا تِمْسَاحُ الْبَيْدَاءِ + مَا لَا يُدْرَكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ + الْمَالُ ظِلٌّ زَائِلٌ

آسمان مگر نهنگ بیابان را + آنچه دریافته نشود همه او گذاشته نشود همه او + مال سایه ایست گذرنده

مَا لِلْغَرِيبِ سِوَى الْغَرِيبِ نَسِيبٌ + مَا لِلتُّرَابِ وَرَبِّ الْاَرْبَابِ + الْمَالُ

نیست برای مسافر جز مسافر خویش + چیست برای خاک و پروردگار پروردگاران مال

وَالْبُنُوْنَ زِیْنَةُ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا + اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ فِتْنَةٌ + مَا لَهُ سَعْنَةٌ

و پسران زیبائیش زندگانی دنیاست + مال و پسران فتنه است + نیست مراو را اندک

وَلَا مَعْنَةٌ + مَا لَهُ هَارِبٌ وَلَا قَارِبٌ + مَا لَهُ رَاغِیَةٌ وَلَا ثَاغِیَةٌ

ونه چیزی اندک + نیست مراو را گریزنده و نه نزدیک شونده + نیست مراو را ماده شتر و نه گوسپند +

مَا لَهُ سَارِحَةٌ وَلَا رَائِحَةٌ + مَا لَهُ سَبَدٌ وَلَا لَبَدٌ + مَا لَهُ ضِدٌّ

نیست مراو را چرنده و نه بوئے + نیست مراو را موئے و نه صوف + نیست مراو را مخالف

وَلَا نِدٌّ + مَا لَهُ حَافٌّ وَلَا رَافٌّ + مَا لَهُ حَانَّةٌ وَلَا آنَّةٌ +

و نه همتا + نیست مراو را خادم و کشش کننده در خدمت + نیست مراو را ماده شتر و نه گوسپند

مَا لَهُ اَلٌّ وَلَا غَلٌّ + مَا لَهَا دُقَّةٌ + مَا لِیْ ذَنْبٌ اِلَّا ذَنْبُ صُحْرٍ +

نیست مراو را ناله و گردن بند + نیست مراو را نمک + نیست برائے من گناهی مگر گناه صحر +

مَا مِنَّا اِلَّا رَجُلٌ بِهِ اُمَّةٌ یَجْمَعُهَا الظَّفَرُ غُنْمُ الرَّجُلَیْنِ + اَلْمَأْمُوْرُ

نیست از ما مگر مردیکه بوی شکستگی سرست خوشگاه فیروزی جزو دو مرد + حکم کرده شده

مَعْذُوْرٌ + اَلْمَأْمُوْلُ خَیْرٌ مِّنَ الْمَأْکُوْلِ + مَا نَدِمَ مَنْ سَکَتَ

معذورست + امید داشته شده بهترست از خورده شده + شرمنده نشد هر که خاموش ماند +

مَا وُزِنَ فِیْ مِیْزَانِ الْفَلَکِ اِلَّا الرِّیْحُ + مَا هَلَکَ امْرُءٌ عَرَفَ قَدْرَهُ

سنجیده نشد در ترازوئے آسمان مگر باد + هلاک نشد مردیکه شناخت مرتبه خود را +

مَا یَبِضُّ حَجَرُهُ + مَا یَجْعَلُ قِدْحَکَ اِلٰی دِمْلِکَ + مَا یَعْرِفُ هِرًّا

آب نمیدهد سنگ او + کدام چیز گردانید پیاله ترا سوی دست دوی تو + نمی شناسد گربه را

مِنْ بِرٍّ + مَا یَعْرِفُ الْحَیَّ مِنَ اللَّیِّ + مَا یَعْقِلُهُ اِلَّا الْعَاقِلُوْنَ + مَا یُقَعْقَعُ لَهُ

از موش + نمی شناسد حق را از باطل + نمیدانند آنرا مگر عاقلان + جنبیده نمیشود برای او

بالشنان + ما يوم حليمة بسر + متى كان حكم الله فى كرب النخل

بر شنان ۸۰ نیست روز حلیمه راز ۸۳ کدام باشد حکم خدا در گرفتن بیخ شاخ خرما

مثقل استعان بذقنه + مثل البرغوث ۵۶ دماغه دم + مثل

بار برداشته شده یاری جست از زنخ خود ۸۵ مانند کیک دماغش خون و سته + مانند

النعامة لا طير ولا جمل + مثل ما كان ذلك لوقت + المثل

شتر مرغ نه پرنده و نه شتر + مانند آنچه بود آن وقت + مثل

فى الكلام كالسكباج فى الادام + المجاز قنطرة الحقيقة +

در کلام مانند سکباج در نان خورش + مجاز پل بزرگ حقیقت ست +

المحاجزة قبل المناجزة + المجالس بالامانة + مجلس الكرام حصون

از جنگ باز داشتن پیش از مقاتله کردن ست + مجلسها بامانت ست + مجلس جوانمردان قلعه ها

الكلام + مجلس العلم روضة الجنة + المحب يحيي المحبة +

کلام ست + مجلس علم باغ بهشت ست + دوست زنده میکند دوستی را

المحب محي فى حكم المحبوب + المحبة لا تزيد بالوفاء

دوست محو ست در حکم معشوق + دوستی افزون نمیشود بسبب وفا

ولا تنقص بالجفاء + المحبة موافقة المحبوب فى محبوبه ومكروهه

و کم نمیشود بسبب ستم + دوستی موافقت معشوق ست در مرضی او و نامرضی او

محترس من مثله + محسنة فهيلى + مخالفة الملوك عار والعار

نگاه دارنده است از مانند خود + زن نکوئی کننده است ۱۲ مخالفت پادشاهان ننگ ست در دنیا

ونار فى الاجل + مخرنبق لينباع + المدارات تخرج الحية

و آتش ست در آخرت + مرد سر فرو افکنده تا جست کند + نرمی کردن بیرون می آرد مار را

مِنْ حُجْرِهَا + المَذْحُ الذَّبْحُ + حَاْ بَذَ بَيْنَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَا اِلٰى هٰؤُلَاءِ

از سوراخش + ستودن گفتار زیست + مذبذب اند میان آن نہ سوی آن گروه

وَلَا اِلٰى هٰؤُلَاءِ + المَرْءُ عَلٰى دِيْنِ خَلِيْلِهِ + المَرْءُ عَاقِلٌ بِحَالِهِ + المَرْءُ

ونہ سوی این گروه + مرد بردین دوست خودست + مرد زیرک ست بحال خود + مرد

فِي طَيِّ لِسَانِهِ لَا فِي طَيْلَسَانِهِ + المَرْءُ كَثِيْرٌ بِاَخِيْهِ + المَرْءُ لَا يَزَالُ

در پیچیدگی زبان خودست نہ در چادر خود + مرد بسیارست به برادر خود + مرد ہمیشہ

عَدُوٌّ لِمَا جَهِلَ + المَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ + المَرْءُ مَعَ رِجْلِهِ + المَرْءُ

دشمن است بانچه نادان شد + مرد باکسی ہست که دوست داشت + مرد باپای خودست + مرد

مَخْفِيٌّ تَحْتَ لِسَانِهِ + المَرْءُ مَخْبُوْءٌ لَدٰى طَيِّ اللِّسَانِ + المَرْءُ يَقِيْسُ

پوشیده ہست زیر زبان خود + مرد پوشیده است نزدیک پیچیدگی زبان + مرد قیاس میکند

عَلٰى نَفْسِهِ + المَرْءُ يَطِيْرُ بِهِمَّتِهِ وَالطَّيْرُ يَطِيْرُ بِجَنَاحَيْهِ + المَرْءُ

بر ذات خود + مرد پرواز میکند ہمت خود و پرند پرواز میکند ہر دو بازوی خود + مرد

يُعْرَفُ عِنْدَ المُعَامَلَةِ + مَرْعًى وَلَا كَسَعْدَانَ + المِزَاحُ اَوَّلُهُ

شناخته میشود نزدیک معامله + چراگاه ونه مانند سعدان + خوش طبعی اولش

فَرَحٌ وَاٰخِرُهُ تَرَحٌ + المِزَاحُ يُوْرِثُ الضَّغَائِنَ + المِزَاحَةُ تُذْهِبُ

شادمانی ست وآخرش اندوه + خوش طبعی پیدا میکند کینه ہا را + خوش طبعی کردن میبرد

المَهَابَةَ + المُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ + المُسْتَسْلِمُ اَحْزَمُ مِنَ المُسْتَبْسِلِ

ہیبت را + مصلحت کرده شده واعتماد کننده است + مذمت خواہنده داناست از صلح جوینده

المُسْتَمِعُ شَرِيْكُ القَائِلِ + المُسْلِمُ مِرْاٰةُ المُسْلِمِ + مُشَاهَدَةُ الاَبْرَارِ

شنونده شریک گوینده ست + مسلمان آئینه مسلمان است + دیدن نیکوکاران

بین التجلی والاستتار المشاهدة + میراث المجاهدة +

میان آشکار و پوشیده ست + مشاهده میراث مجاهده است

المشورة حصن من الندامة وامن من الملامة + مصاحبة

مشوره پناه ست از شرمندگی و بے بیمی ست از ملامت + مصاحبت

الاشرار رکوب البحر + مصائب القوم عند قوم فوائد +

بدان سوار شدن دریاست + مصیبتهاے گروه نزدیک گروهی فائده هاست

یضر بالطحال ما ینفع الکبد + مضل المرء بین فکیه +

گزند میکند بسپرز آنچه نفع میکند جگر را + جاے گمراهی مرد میان دو زنخ اوست

مضی ما مضی + مطل الغنی ظلم + مطل کنعاس الکلب معاوده

گذشت آنچه گذشت + درنگ کردن توانگر ستم ست + درنگ کردن مانند خواب سگ ست بجو کردن

الوطن تعفر الفطن + معاتبة الاخوان خیر من فقدهم +

وطن خسته میکند زیرک را + خشم کردن برادران بهترست از گم کردن آنان +

مع الخواطی سهم صائب + مع اللجاجة تلقی الحاجة + المعرفة

با خطا کنندگان تیر ست بصواب رسنده + با دشمنی مے یابی مطلب را + شناسائی

[illegible] الکلب العقور + المعنی فی بطن الشاعر +

[illegible] + معنی در شکم شاعرست +

[illegible] + المفلس فی امان الله + المقابلة خیر من المقاتلة

تباه میکند و خار بمیان زند + مفلس در زینهار خداست + روبرو بهترست از جنگ کردن +

مقابلة من لا تقاوم مُنحرف + مقتل الرجل بین فکیه +

جنگ کردن با کسی که برابری کردن نمیتوانی او را نادانی ست + جاے کشتن مرد میان هر دو زنخ اوست

اَلْمَكْتُوْبُ نِصْفُ الْمُلَاقَاةِ + اَلْمِكْثَارُ مِهْذَارٌ + اَلْمِكْثَارُ كَحَاطِبِ

نوشته نیم ملاقات ست + بسیار سخن گوی بیهوده گوی ست + بسیار سخن گوی مانند جمع کننده

لَيْلٍ + مُلَازَمَةُ الْمُلُوْكِ حُسْنُ السُّلُوْكِ + مَلِكٌ غَشُوْمٌ

در شب + ملازمت پادشاهان نیک روش ست + پادشاه ظالم

خَيْرٌ مِنْ فِتْنَةٍ تَدُوْمُ + اَلْمُلْكُ لِمَنْ غَلَبَ + اَلْمُلْكُ عَقِيْمٌ +

بهتر ست از فتنه که همیشه ماند + ملک برای کسی ست که غالب شد + ملک نازاینده است +

اَلْمُلْكُ يَبْقٰى مَعَ الْكُفْرِ وَلَا يَبْقٰى مَعَ الظُّلْمِ + اَلْمُلْكُ وَالدِّيْنُ

ملک باقی میماند با کفر و باقی نمیماند با ستم + ملک و دین

تَوْاَمَانِ + اَلْمُمْتَحِنُ مَلْعُوْنٌ + مَنِ ابْتُلِيَ بِبَلِيَّتَيْنِ فَقَدِ اخْتَارَ

دو همزاد اند + آزمایش کننده ملعون ست + هرکه گرفتار شد بدو بلا پس بتحقیق اختیار کرد

اَهْوَنَهُمَا + مَنِ اتَّكَلَ عَلٰى زَادِ غَيْرِهٖ طَالَ جُوْعُهٗ + مَنِ اجْتَرَأَ

سبکتر هر دو را + کسیکه اعتماد کرد بر توشه غیر خود دراز شد گرسنگی او + کسیکه دلیری کند

عَلٰى سُلْطَانِهٖ قُتِلَ + مَنْ اَحَبَّ شَيْئًا اَكْثَرَ ذِكْرَهٗ + مَنْ اَحَبَّ قَوْمًا حُشِرَ

بر پادشاه خود کشته شود + کسیکه دوست دارد چیزی را بس بیشتر کند ذکر او را + کسیکه دوست دارد گروهی را محشور شود

مَعَهُمْ + مَنْ اَخْطَاَتْ فِرَاسَتُهٗ اَبْطَاَتْ فَرِيْسَتُهٗ + مَنْ اَخَّرَ

با ایشان + کسیکه خطا کند دانائی او درنگ کند شکار او + کسیکه تاخیر کند

اَلنَّوْمَ طَابَ مَنَامُهٗ + مَنْ اَخَذَ مَالَ النَّاسِ لَا بُدَّ اَنْ يُّؤْخَذَ

خواب را خوب شود خوابیدن او + کسیکه گرفت مال مردمان را ناچار ست ازینکه گرفته شود

مَالُهٗ + مَنْ دَرَّعَ الْفِكْرَ فِي الْعَوَاقِبِ اَمِنَ مِنْ سِهَامِ النَّدَمِ

مال او + هرکه زره کرد فکر را در انجام کارها بی بیم شد از تیرهای شرمندگی

مَنْ اَدْمَنَ قَرْعَ الْبَابِ يُوشِكُ اَنْ يُفْتَحَ لَهُ + مَنْ اَدْمَنَ طَلَبَ شَيْءٍ ظَفِرَ بِبَعْضِهِ

کسیکه همیشه کرد کوفتن در را نزدیک است که کشاده شود برای او + کسیکه همیشه کرد جستن چیزی پیروز شود بپاره او

مَنْ اَنْخَلَ كَرِيمًا يَرْتَعِي فِي رِيَاضِ الرِّضْوَانِ كَرِيمٍ + مَنِ اسْتَخَفَّ اِخْوَانَهُ

کسیکه کوچ کرد دل حال آنکه جوانمرد است بچرد در باغهای بهشت مانند آهو + هرکه سبک کرد برادران خود را

خُذِلَ + مَنْ اَسَاءَ اَدَبَهُ ضَاعَ نَسَبُهُ + مَنِ ازْدَادَ عَلَى الْاَكْلِ وَالشُّرْبِ

رسوا کرده شد + هرکه بدی کرد ادب او خراب شد نسب او + هرکه افزونی کرد بر خوردن و نوشیدن

لَنْ يَشْبَعَ اِلَّا بِالتُّرَابِ + مَنِ اسْتُغْضِبَ فَلَمْ يَغْضَبْ فَهُوَ حِمَارٌ + مَنِ اسْتَرْعَى

هرآینه سیر نشود مگر بخاک + کسیکه خشم خواسته شد و خشم نکرد پس او خر است + هرکه نگاهبانی خواست

الذِّئْبَ لِلْغَنَمِ فَقَدْ ظَلَمَ + مَنْ اَسْرَعَ فِي الْجَوَابِ اَبْطَأَ فِي الصَّوَابِ + مَنْ اَشْبَهَ

از گرگ برای گوسپند پس تحقیق ستم کرد + هرکه شتابی کرد در جواب درنگ کرد در صواب + هرکه مانند شد

اَبَاهُ فَمَا ظَلَمَ + مَنْ اَصْلَحَ فَاسِدَهُ اَرْغَمَ حَاسِدَهُ + مَنِ اطَّلَعَ عَلَى جَارِهِ

پدر خود را پس ستم نکرد + هرکه اصلاح کرد فاسد خود را و خاک آلود ساخت حاسد خود را + کسیکه آگاه شد بر همسایه خود

اِنْهَتَكَتْ حُجُبُ سَتَائِرِهِ + مَنْ اَطَاعَ غَضَبَهُ اَضَاعَ اَدَبَهُ + مَنْ اَعْطَى

دریده شد حجابهای پرده های او + هرکه فرمانبرداری کرد خشم خود را ضایع کرد ادب خود را + هرکه داد

تَمْرًا اُعْطِيَ ثَمَرًا + مَنْ اُعْجِبَ بِعَمَلِهِ حَبِطَ اَجْرُهُ + مَنِ اعْتَادَ شَيْئًا حَرَصَ

خرما داده شد بار را + هرکه بشگفت آمد بعمل خود باطل شد مزد او + هرکه خو گرفت چیزی را حریص شد

عَلَيْهِ + مَنْ اَعْجَبَتْهُ آرَاؤُهُ غَلَبَتْهُ اَعْدَاؤُهُ + مَنِ اعْتَزَلَ نَجَا + مَنِ اعْتَصَمَ

بر وی + هرکه بشگفت آورد او را فکر او غالب شد او را دشمنان او + هرکه یکسو شد نجات یافت + هرکه چنگ زد

بِاللّٰهِ فَقَدْ نَجَا + مَنْ اَعْمَلَ اجْتِهَادَهُ بَلَغَ مُرَادَهُ + مَنِ اعْتَمَدَ عَلَى الشَّرَفِ

بخدا پس بتحقیق نجات یافت + هرکه درکار آورد توانائی خود را رسید بمقصود خود را + هرکه اعتماد کرد بر بزرگی

آبائه فقد عقّهم + من اعظم الذنوب تخيين العيوب + من افشى

پدران خود پس بتحقیق بی فرزند شده + از بزرگترین گناهان ست نیکو کردن عیبها + کسیکه هویدا کرد

سرّك افسد امرك + من افرط لمن فرّط + من الحّ سؤاله حرم +

راز ترا تباه کرد کار ترا + هرکه از حد درگذشت مانند کسی ست که تقصیر کرد + هرکه شتاب کرد در سوال محروم شد +

من الشناعات يتولّد الآفات + من الماء كل شيء حيّ + من آفات

از زشتیها پیدا میشود آفتها + از آب ست هر چیز زنده + از آفتهای

الخذلان معاداة الاخوان + من امات شهوته احيى مروته

رسوائی ست دشمن داشتن برادران + هرکه میرانید خواهش خود را زنده کرد مروت خود را

من انصف فقد استظرف + من انكر حسن الصنيعة استوجب

هرکه انصاف کرد پس بتحقیق خوش کرد + هرکه انکار کرد خوبی نکوئی را سزاوار شد

سوء القطيعة + المنبتّ لا ارضا قطع ولا ظهرا ابقى + من بخل بماله

زشتی جدائی را + بریده نه زمینی را برید و نه پشت را باقی گذاشت + هرکه بخل کرد بمال خود

على نفسه جاد به على عرسه + من بسط تنشّط + من بسط يده على

بر جان خود سخاوت کرد بوی بر زن خود + هرکه فراخی کرد شاد شد + هرکه فراخ کرد دست خود را بر

الانعام صارت نعمته على الدوام + من بلغ اربعين ولم يأخذ

نعمت دادن گردد نعمتش همیشه + هرکه رسید بچهل سال و نگرفت

العصا فقد عصى + من تأنّى ادرك ما تمنّى + من تجسس حرّ وسوء

چوب را پس بتحقیق نافرمانی کرد + هرکه توقف کرد دریافت چیزی را که آرزو میداشت + هرکه تجسس گرفت بچه در بند بدی

اكله + من تشبّه بقوم فهو منهم + من تفقّد خطوبه فقد وصل + من تكبّر على الناس ذلّ

بخورد آنرا + هرکه مشابه شد بگروهی پس وی از انهاست + هرکه پیش شد در کلام را پس بتحقیق رسید + هرکه بزرگی نمود

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللّٰهُ + مَنْ تَهَاوَنَ بِالشَّرِّ وَقَعَ فِي الضُّرِّ + مَنْ سَنَحَ جُودُهُ

هرکه فروتنی کند برای خدا بلند کند او را خدا + هرکه سبک شمرد بدی را بیفتاد در گزند + کسیکه ثابت شد سخاوت او

ثَبَتَ وُجُودُهُ + مَنْ جَالَ نَالَ + مَنْ جَاوَرَ الْكِرَامَ اَمِنَ مِنَ الْاِعْدَامِ

ثابت شد هستی او + هرکه جولانی کرد رسید + هرکه همسایگی کرد کریمان را بی بیم شد از درویش شدن

مَنْ جَاعَ اَنْجَعَ + مَنْ جَادَ بِمَالِهِ جَلَّ وَمَنْ جَادَ بِعِرْضِهِ ذَلَّ + مَنْ جَادَ سَادَ

هرکه گرسنه شد خواهان نیکی شد + هرکه سخاوت کرد بمال خود بزرگ شد و هرکه سخاوت کرد بآبروی خود خوار شد + هرکه سخاوت کرد سردار شد

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَا + مَنْ جَدَّ وَجَدَ + مَنْ جَرَّبَ

هرکه آمد بیک نیکی پس مر او را ده مثلهای او است + هرکه کوشش کرد دریافت + هرکه آزمود

الْمُجَرَّبَ حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَةُ + مَنْ جَسَرَ اَيْسَرَ + مَنْ جَهِلَ زَمَانَهُ

مجرب را فرود آمد بوی شرمندگی + هرکه دلیری کرد توانگر شد + هرکه نادان است زمانهٔ خود را

عَدَا الْخُمُولُ زَمَانَهُ + مَنْ حَسُنَ صَفَاؤُهُ وَجَبَ اصْطِفَاؤُهُ +

میگذشت گمنامی زمانهٔ او را + هرکه خوب شد صفائی او ضرور شد برگزیدگی او +

مَنْ حَسُنَتْ خِصَالُهُ طَابَ وِصَالُهُ + مِنْ حُسْنِ اِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ

هرکه خوب شد خصلتهای او پاکیزه شد وصال او + از خوبی اسلام مرد است گذاشتن او

مَا لَا يَعْنِيهِ + مَنْ حَفَرَ بِئْرًا لِاَخِيهِ فَقَدْ وَقَعَ فِيهِ + مَنْ حَفَرَ مَهْوَاةً

چیزیرا که اراده نمیکند او را + هرکه بکند چاهی برای برادر خود پس بتحقیق بیفتاد در آن + هرکه بکند مغاکی را

وَقَعَ فِيهَا + مَنْ حَفَّنَا اَوْ رَفَّنَا فَلْيَقْتَصِدْ + مَنْ حَلُمَ سَادَ + مَنْ خَافَ

بیفتاد در آن + هرکه خدمت کرد ما را یا احاطه کرد ما را پس باید که اعتدال کند + هرکه بردباری کرد سردار شد + هرکه ترسید

صَوْتَكَ تَمَنَّى مَوْتَكَ + مَنْ خَافَ وَجْهَ الصَّبَاحِ ذَبَّحَهُ + مَنْ خَدَمَ خُدِمَ

آواز ترا آرزو کرد مرگ ترا + هرکه ترسید روی صبح را پست کرد سر را + هرکه خدمت کرد مخدوم شد

تقنع گستردن پشت ولیست کردن سر ۱۲ منتهی الارب

مَنْ خَشِيَ الذِّئْبَ أَعَدَّ كَلْبًا + مَنْ خَصْمُهُ الْقَاضِي إِلَى مَنْ يَشْتَكِي +

هرکه ترسید از گرگ مهیا کرد سگ را + هرکه خصومت کرد او را قاضی بسوی کدام کس شکوه کند +

مَنْ دَامَ كَسَلُهُ خَابَ أَمَلُهُ + مَنْ دَخَلَ ظَفَارِ حَمَّرَ + مَنْ رَضِيَ نَفْسَهُ

هرکه همیشه شد کاهلی او نا امید شد امید او + هرکه در آمد به ظفار سخن گفت بزبان حمیر + هرکه خوشنود کرد ذات خود

بِالْإِسَاءَةِ شَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ بِالرَّدَاءَةِ + مَنْ رَضِيَ بِقَضَاءِ اللهِ لَمْ يُسْخِطْهُ

به بدی گواه شد بر ذات خود بهلاکت + هرکه راضی شد بحکم خدا خشمگین نکرد او را

أَحَدٌ + مَنْ رَقِيَ فِي دَرَجَاتِ الْهِمَمِ عَظُمَ فِي عُيُونِ الْأُمَمِ + مَنْ رَكِبَ

کسی + هرکه بالا رفت در مرتبه های همتها بزرگ شد در چشمهای امتها + هرکه سوار شد

جَدَّهُ غَلَبَ ضِدَّهُ + مَنْ رَكِبَ الْعَجَلَ أَدْرَكَ الزَّلَلَ + مَنْ زَادَ

بر کوشش خود غالب شد ضد خود را + هرکه سوار شد بر شتابی دریافت لغزشها را + هرکه فزون شد

خَبَرُهُ بَادَ خَيْرُهُ + مَنْزِلَةُ الْأَبْرَارِ فِي صَوْنِ الْأَسْرَارِ + مَنْ سَالَمَ سَلِمَ

خبر او هلاک شد خوبی او + مرتبه نیکوکاران در نگاهداشتن رازهاست + هرکه صلح کرد سالم ماند

مَنْ سَاءَ عَزْمُهُ رَجَعَ إِلَيْهِ سَهْمُهُ + مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ ضَاقَ رِزْقُهُ + مَنْ سَاءَتْ

هرکه بد شد قصد او بازگشت سوی او تیرش + هرکه بد شد خلق او تنگ شد روزی او + هرکه بد شد

أَخْلَاقُهُ طَابَ فِرَاقُهُ + مَنْ سَخِيَ بِرَأْسِهِ فَقَدْ نَجَحَ + مِنْ سَعَادَةِ جَدِّكَ

خلقهای او خوب شد جدائی او + هرکه جوانمردی کرد بسر خود پس بتحقیق سودمند شد + از نیکبختی بخت تو

وُقُوفُكَ عِنْدَ حَدِّكَ + مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ أَنْ يَكُونَ خَصْمُهُ عَاقِلًا

ایستادن تو نزد مرتبه خود + از نیکبختی مرد است بودن دشمن او دانا +

مَنْ سَقَى مَكْرَهُ بَادَ ثَمَرُهُ + مَنْ سَكَتَ سَلِمَ وَمَنْ سَلِمَ نَجَا + مَنْ سَـ

هرکه آب داد حیله خود را هلاک شد خرمای او + هرکه خاموش شد سالم شد و هرکه سالم شد رهائی یافت + هرکه گم شد

سیف العداوة غمد فیه راسه + من سلك الجدد امن العثار + من شاور

شمشیر دشمنی را نیام کرد دران سر خود را + هرکه رفت در زمین هموار رست بخوف شد از لغزش

اهل النصیحة امن من الفضیحة + من شر ما طرحك اهلك +

از صاحب نصیحت بی بیم شد از رسوائی + از بدی چیزیکه انداخت ترا اهل تست

من صانع بالمال لم یحتشم من طلب الحاجة + من صدق تو

هرکه رشوت داد مال را شرم نداشت از طلب کردن حاجت + هرکه راست شد نشان او

طال تبسمه + من صدق فی مقاله زاد فی جماله + من صنف

دراز شد تبسم او + هرکه راست شد در سخن خود فزون شد در خوبی خود + هرکه تصنیف کرد

فقد استهدف + من ضحك ضحك + من ضعفت الآراء وقویت

پس نشانه تیر شد + هرکه خندید خنده کرده شد بروی + هرکه ضعیف شد فکرهای او قوی شدند

اعداؤه + من طاب اصله زکی فرعه + من طال تعدیه کثرت اعادیه

دشمنان او + هرکه پاکیزه شد بیخ او پاک شد شاخ او + هرکه دراز شد در گذشتن از حد بسیار شدند دشمنان

من طلب جلب + من طلب شیئا وجد وجد + من طلب نال او [illegible]

هرکه طلب کرد بکشید + هرکه طلب کرد چیزی را و کوشش کرد دریافت + هرکه طلب کرد چیزی را یافت او را

من طلب ما لا یکون طال تعبه + من عتب علی الدهر طال عتبه

هرکه طلب کرد چیزی را که نشود دراز شد تعب او + هرکه خشم کرد بر زمانه دراز شد خشم او

من عجل اموره یصبه من الندم + من عدل فاعدل + من عدل ملك ومن ظلم

هرکه شتاب کرد در کارهای خود در ابر رسد او را از شرمندگی + هرکه انصاف کرد تجاوز کرد [illegible] + کسیکه انصاف کرد مالک شد

هلك من عرف لنفسه نسبا لیس له + من عرف [illegible] طابت له المشارب + من

هلاک شد کسیکه شناخت چیزی را نسبت [illegible] + کسیکه شناخت [illegible] پاکیزه شود برای او آبها + هرکه شناخت

نفسه فقد عرف ربه + من عز نظره + من عقد عینا تحجب نظره + من علی
نفس خود را بین بتحقیق شناخت پروردگار خود را + کسیکه غالب شد گرفت متاع را + هرکه بست چشم را باز داشت نظر خود را

دماغه فی الصیف غلی قدره فی الشتاء + من علت همته طال
دماغش در گرما بجوشید دیگ او در زمستان + هرکه بلند شد همت او دراز شد

همومه + من علمه حرفا فهو مولاه + من عمل صالحا فلنفسه
غمهای او + کسیکه آموزانید او را یک حرف پس وی مالک او ست + هرکه عمل کرد شایسته پس برای ذات خود

ومن اساء فعلیها + من غشنا فلیس منا + من غلب اخذ السلب
و هرکه بدی کرد پس بر وی ست + کسیکه فریب داد ما را پس نیست از ما + هرکه غالب شد گرفت متاع را

من فعل الردی یلقاه + من فعل ما شاء لقی ما ساء +
کسیکه کرد بد ملاقات کند آنرا + کسیکه کرد آنچه خواست ملاقات کند چیزی را که اندوهگین کند

منقبة المرء تحت لسانه + من قبض قبض من قلة الخیر علم
بزرگی مرد زیر زبان او ست + هرکه قبضه کرد قبضه کرده شد + کسیکه پیش گیرد نیکی را

من فرغ عینا بعیشه نفعه + من قرع بابا ولج ولج + من قسط ما سقط
هرکه خنک کرد چشم را بزندگانی خود سود کرد او را + هرکه کوفت در را و مبالغه کرد در آمد + هرکه انصاف کرد نیفتاد

من قصر عن السیاسة صفر عن الریاسة + من قل دیناره
هرکه کوتاه شد از نگهبانی خالی شد از ریاست + کسیکه کم شد دینار او

ذل مقداره + من قل لبه زاد عجبه + من قل سروره کان
خوار شد مرتبهٔ او + هرکه کم شد عقل او و فزون شد تکبر او + هرکه کم شد خوشی او باشد

الموت احب + من قلت قضایاه ضعفت وسائله + من قنع شبع
مرگ آسایش او + کسیکه کم شد بزرگیهای او سست شد وسیلهای او + هرکه قانع شد سیر شد

مَنْ قَنِعَ بِعَطَاءِ اللّٰهِ لَمْ يَدْخُلْهُ حَسَدٌ + مَنْ كَانَ دَلِيلَهُ الْغُرَابُ

هرکه قانع شد بخشش خدا درنیاید درا رشک + هرکه باشد رہنمای او زاغ

رَضِيَ بِمَنْزِلِ الْخَرَابِ + مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ مَلَامُهُ + مَنْ كَثُرَ لَهُ

راضی شود بجای ویران + هرکه بیشتر شد سخن او بیشتر شد ملامت او + هرکه بیشتر شد برای او

الدَّرَاهِمُ كَثُرَ لَهُ الدَّنَانِيرُ + مَنْ كَثُرَ ضَحِكَتُهُ قَلَّتْ هَيْبَتُهُ

درمها بیشتر شد برای او دینارها + هرکه بسیار شد خندهٔ او کم شد بزرگی او

مَنْ كَثُرَ خَوَانُهُ كَثُرَ إِخْوَانُهُ + مَنْ كَثُرَ ابْتِهَاجُهُ بِالْمَوَاهِبِ اشْتَدَّ

هرکه بیشتر شد خوان او بسیار شد برادران او + هرکه بسیار شد خوشنودی او به بخششها سخت شد

انْزِعَاجُهُ لِلْمَصَائِبِ + مَنْ كَثُرَ ظُلْمُهُ وَاعْتِدَاؤُهُ قَرُبَ هَلَاكُهُ

بر کندنش برای مصیبتها + کسیکه بسیار شد ستم او و تجاوز کردن او از حد نزدیک شد هلاکت او

وَفَنَاؤُهُ + مَنْ كَثُرَ اعْتِبَارُهُ قَلَّ عِثَارُهُ + مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ خَطَاؤُهُ

و فنای او + کسیکه بسیار شد اعتبار او کم شد لغزش او + هرکه بسیار شد سخن او بسیار شد خطای او

مَنْ كَثُرَتْ عَوَارِفُهُ كَثُرَتْ مَعَارِفُهُ + مَنْ كَثُرَ سَوَادَ قَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ + مِنْكَ رِضًى

هرکه بسیار شد نیکیهای او بسیار شدند شناسان او + کسیکه بسیار کرد سواد گروهی را پس وی از ایشانست

وَإِنْ كَانَ سِمَارًا + مَنْ كَرُمَ أَصْلُهُ لَانَ قَلْبُهُ + مِنْ كِلَا جَانِبَيْكَ

اگرچه باشد شیر + هرکه بزرگ شد اصلش نرم شد دل او + از هر دو جانب تو

لَبَّيْكَ + مَنْ لَاحَاكَ فَقَدْ عَادَاكَ + مَنْ لَا يَنْفَعُكَ صَدَاقَتُهُ

حاضر در خدمت تو + هرکه دشنام داد ترا پس بتحقیق دشمنی کرد ترا + هرکه سود نکند ترا دوستی او

لَا يَضُرُّكَ عَدَاوَتُهُ + مَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ يَرْجُو الرَّاحَةَ + مَنْ لَا ذَنْبَ

زیان نکند ترا دشمنی او + هرکه نیست گناه مر او را امید میدارد آسایش را + کسیکه نیست گناه

دی جایگرد و بیران
آسایش یا بدازاهل
و مالک انه وجزان و
قوتشان از شر
که بنده و رسنده باشد ۱۲
منتخب اللغات
ان کانوا معصرین ۱۲
منتخب اللغات

لَهُ لَا يُخَافُ عَلَيْهِ مَنْ لَا يَكْفِيهِ الْيَسِيرُ لَا يَكْفِيهِ الْكَثِيرُ مَنْ لَا أَمَانَةَ
مراورا ترسیده نمیشود برو + هرکه کفایت نمیکند اورا اندک کفایت نمیکند اورا بسیار + کسیکه نیست امانت

لَهُ لَا دِينَ لَهُ + مَنْ لَزِمَ الطَّمَعَ عَدِمَ الْوَرَعَ + مَنْ لَزِمَ الرُّقَادَ عَدِمَ
مراورا نیست دین مراورا + هرکه لازم کرد طمع را نیست کرد پرهیزگاری را + هرکه لازم کرد خواب را نیست کرد

الْمُرَادَ + مَنْ لَمْ يَأْسَ عَلَى مَا فَاتَهُ أَرَاحَ نَفْسَهُ + مَنْ لَمْ يَسْمَعِ النُّصْحَ
مقصود را + هرکه اندوهگین نشد بر آنچه فوت شد اورا آسایش داد ذات خود را + هرکه نشنید نصیحت را

فَإِنَّهُ يَزِيدُ سَمَاعَ الْمَلَامَةِ + مَنْ لَمْ يَعْرِفِ التَّلْوِيحَ لَمْ يَعْرِفِ التَّصْرِيحَ
پس البته افزون میکند شنیدن نکوهش را + هرکه نشناخت اشاره را نشناخت تصریح را

مَنْ لَمْ تَسُرَّ حَيَاتُهُ لَمْ تَغُمَّ وَفَاتُهُ + مَنْ لَمْ يَنْظُرْ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ
هرکه خوش نشد زندگی او اندوهگین نشد مرگ او + هرکه نگه نیست در آخرهای امور

وَقَعَ فِي الْحَذَرِ + مَنْ لَمْ يَقْبَلِ التَّوْبَةَ عَظُمَتْ خَطِيئَتُهُ + مَنْ لَمْ يُؤَدِّبْهُ
بیفتاد در خوف + هرکه قبول نکرد توبه را بزرگ شد گناه او + کسیکه ادب نداد اورا

الْأَبَوَانِ أَدَّبَهُ الزَّمَانُ + مَنْ لَمْ يُقِلِ الْعَثْرَةَ سُلِبَ الْقُدْرَةَ + مَنْ لَمْ
پدر و مادر ادب داد اورا زمانه + هرکه نه بخشید گناه او در کرده شود توانائی را + هرکه

يَرْحَمْ لَمْ يُرْحَمْ + مَنْ لَهُ الْمَوْلَى فَلَهُ الْكُلُّ + مَنْ لِي بِالسَّانِحِ بَعْدَ
رحم نکرد در رحم نکرده شد + هرکه مراورا است خدا پس اوراست همه + کیست برای من به مبارک پس

الْبَارِحِ + مَنْ لَيْسَ مَعَ الْمُتَّحِدِ بِمُتَّحِدٍ فَهُوَ مِنَ الثَّنَوِيَّةِ
شوم + کسیکه نیست با متحد متحد پس وی از فرقه ثنویه است +

مَنْ لَيْسَ لَهُ تَقْوِيمُ النَّفْسِ فَهُوَ نَفْسٌ تَقْوِيمُهُ + مَنْ فَاتَ أَدَاءً عَاشَرَ
هرکه نیست مراورا راست کردن نفس پس وی نقش تقویم ست + هرکه مردنیکوکار زندگی کرد

۲۸۰

فی العفو + من مات غریبًا مات شهیدًا + من مال الی المال

درعفو + هرکه مرد مسافر مُرد شهید + کسیکه خواهش کرد سوی مال

مات فی المال + من ملک نفسه فهو ملک بنفسه + من منّ

مرد در محبت مال + هرکه مالک شد ذات خود را پس وی مالک شد به ذات خود + هرکه احسان کرد

بمعروفه سقط شکره + من بغی فی الدین یصلف + من نظر

به نکوئی خود بیفتاد شکر او + هرکه ستم کرد در دین بی بهره شد + کسیکه نگریست

فی العواقب سلم من النوائب + من نمّ الیک نمّ علیک +

در انجام کارها محفوظ ماند از مصیبتها + هرکه سخن چینی کرد سوی تو سخن چینی کرد بر تو +

من هاب خاب + من هان علیه المال توجهت الیه

هرکه ترسید بی بهره شد + کسیکه سبک شد بروی مال متوجه شد سوی وی

الآمال + من یات الحکم وحده یفلج + من یتوکل علی الله

امیدها + هرکه بیاید حاکم را تنها رستگار شود + هرکه توکل میکند بر خدا

فهو حسبه + المنیة تضحک الامنیة + من یجتمع یتقعقع

پس او تعالی بس او را + مرگ میخندد آرزوها را + کسیکه مجتمع شد جنبد

عمده + من یزرع السوء یحصد الندامة + من یزرع

ستون او + هرکه کشت میکند بدی را درو میکند شرمندگی را + کسیکه کشت میکند

الشر یحصد الندامة + من یزرع الشوک لم یحصد به عنبا

بدی را درو میکند شرمندگی را + هرکه کشت میکند خار را درو نکند بوی انگور را +

من لیتم یجل + من یطل هن ابیه ینتطق به + من یطل

هرکه میشنود لاغر میشود + هرکه دراز میشود شرمگاه پدرش کمر میبندد بوی + هرکه دراز شود

ذَلِیلُهٗ یَنْطِقُ بِہٖ + مَنْ یَعْمَلِ السُّوْءَ یَجِدْ عُقُوْبَتَہٗ + مَنْ یُعْطِ

دامن وے کہ بند دعوے ۔ کسیکه عمل کند بدی رابیابد عذاب اورا + هرکه میدهد

بِالْیَدِ الْقَصِیْرَةِ یُعْطَ بِالْیَدِ الطَّوِیْلَةِ + مَنْ یَنِكْ الْعَیْرَ یَنِكْ

بدست کوتاه داده شود بدست دراز + هرکه گاید گورخر را گاییده

نَیَّاكًا + مَوَاعِیْدُ عُرْقُوْبٍ + اَلْمَوْتُ حَقٌّ + مَوْتُ الْاَغْنِیَاءِ

نیاک را + وعده های عرقوب + مرگ ثابت ست + مرگ توانگران

حَسْرَةٌ وَمَوْتُ الْعُلَمَاءِ ثُلْمَةٌ وَمَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ +

حسرت ست و مرگ عالمان رخنه است و مرگ محتاجان آسایش ست +

اَلْمَوْتُ فِیْ طَلَبِ النَّارِ خَیْرٌ مِنَ الْحَیٰوةِ فِی الْعَارِ + مَوْتٌ

مرگ در طلب آتش بهترست از زندگانی در ننگ + مرگ

فِیْ دَوْلَةٍ وَعِزٍّ خَیْرٌ مِنْ حَیٰوةٍ فِیْ ذُلٍّ وَعَجْزٍ + مُوْتُوْا

در دولت و عزت بهترست از زندگانی در خواری و عاجزی + بمیرید

قَبْلَ اَنْ تَمُوْتُوْا + اَلْمَوْجُوْدُ شِفَاءٌ + اَلْمَوَدَّةُ اَفْضَلُ الْقَرَابَةِ +

پیش از مردن غما + موجود شفاست + دوستی بزرگترین نزدیکی ست

اَلْمُؤْمِنُ مِرْاٰةُ الْمُؤْمِنِ + اَلْمُؤْمِنُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُوْنَ مِنْ

مسلمان آئینه مسلمان ست + مسلمان کسیے ست که محفوظ مانند مسلمانان از

یَدِهٖ وَلِسَانِهٖ + اَلْمُؤْمِنُ قَلِیْلُ الْمَؤُنَةِ + مَهْلَكَةُ الْمَرْءِ حِدَّتُہٗ +

دستش و زبانش + مسلمان کم مشقت ست + هلاکت مرد تیزی ست

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

ما بخیر و شما بسلامت + ما در چه خیالیم و فلک در چه خیال + کاریکه خدا کند فلک را چه مجال
مادیان گم کرده دنبال اخته میگردد + ماده بعضو ضعیف می ریزد + مار از پی گیاه ضعیف
این گمان نبود + مارا چه ازین قصه که گاو آمد و خر رفت + ما را عجب آید که ازین کس بسی آید + مار
تو که هر کرا بینی بزنی + یا بوم که هر کجا نشینی بکنی + مار بدست دیگران باید کوفت + مار گزیده از
ریسمان می ترسد + مار مرده نمی گزد + مار از پی پائی پیش از زبان دود که گوش خرک با هزار یا سے
ما زیاران چشم یاری داشتیم + خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم + مال مفت دل بے رحم + مال
عرب پیش عرب + مال مرده بس مرده + مال حرام بود بجای حرام رفت + مال مشار جان است
و جان نثار آبرو + ما هم خدای داریم + ماهی را ماهی میخورد و ماهی خوار هر دو را + ماهی از سر
گنده گردد نی زدم + ماهی بخواهی دمش بگیر + **مبالغ** در پے آزار و هر چه خواهی کن
مبر نام فردا که فردا که دید + **متواضع** خاک است که کف پای شاه و گدا یکسان بوسد + **مثل**
معروف پیرایه زبانها + **مجالست** که هنرمندان بگیرند و بی هنران جای ایشان گیرند +
محبت ست که دل را امید آرام + و گرنه کیست که آسودگی نمیخواهد + محتسب در بازار است
نه در خانه + محتسب گر مے خورد معذور دارد مست را + محتسب را درون خانه چکار + محمد علیه السلام
بمعراج بلند است نه بعمامه + محنت بر باد کنه لازم + محنت بیفائده است و سه برابر روی کور
محنت قرب ز بعد افزون است + **مدعی** سست و گواه چیست + مرا بخیر تو امید نیست
شر مرسان + مرا همت بلند و دست کوتاه + مرا افسوس مے آید بر پیراهن دیو میگاید + مرا گدای تو
بودن ز سلطنت بهتر + مرا نان ده و کفش بر سر زن + مرا بیا مرز و دیگر را تو دانی + مرد سخا
با عدالت + مرغ بیار و مرغ بخور + مرده بدست زنده + مرده هر چند عزیز است نگه نتوان داشت +
مرده هرگز نمی گوزد + مردن بنام به که بود زندگی به ننگ + مردن حق است لیکن اول
همسایه را + مردن بعلت به که زندگانی بذلت + مرده آنست که نامش به نکوئی نبرند +

مرده سخن نمیکند + مرده گر خاک میدهد بستان + مردن ملا نفع نمیکند چه بست که بابا بمیرد +
مرد بیت بیاز مای و انگه زن کن + مرد بابر هوا هند و نامرد باد در هوا + مرد آخر بین مبارک
بنده ایست + مرد بی سنگ را وزنی نباشد + مرد باش یا در پی مرد باش + مرد بی بنود نیاده
را پای زدن + مردی باید یکقدر مردی ماند + مرغ که فربه میشود گوشتش تنگ میگردد + مرغ آتش خوار
که لذت شناسند دانه را + مرغ زیرک چون بدام افتد تحمل بایدش + مرگ انبوه جشنی دارد + مرگ به از
رسوائی + مزدور خوشدل کار بیش میکند + مزد و بافتاب در جنگ نیست + مزد آن گرفت جان برادر
که کار کرد + مزن فال بد کاورد حال بد + مستوفی سند میخواهد و قاضی گواه + مسجد جای گوز نیست +
مسکین خر اگرچه بی تمیز است + چون بار بر دهی عزیز است + مسلمان در گور است و مسلمانی در کتاب
مشتی که بعد از جنگ یاد آید بر کلهٔ خود باید زد + مشتی نمونهٔ از خروار + مشت نا خورده مشت خورده
نمی ارزد + مشتی ن دیگرست تیغ زن دیگر + مشت در محل خود از تیغ بالاترست + مشت نبسته
قفل بهشت ست و انگشت گشاده کلید رحمت + مشک آنست که خود ببوید نه که عطار بگوید +
مصلای زاهد اگر بشاهد رسد خود را پاک کند مصلا را پلید + مصیبتی که اجر دارد مصیبتش نتوان گفت
مطلب سعدی دیگرست + معزول میشوند چه معقول میشوند + معیاد دوستان دغل
روز حاجت ست + مفت را چه گفت + مفت کرم داشتن + مفتی نوشت چه گفتی + مقام
عیش میسر نمیشود بی رنج + مقامات از کتاب همه دانی توان یافت از عمامهٔ حریری + مکن
مکن که نگوهران چنین نکنند + مکن تکیه بر ملک دنیا و پشت + که او چون تو بسیار پرورد و کشت
مگر این بنان ملا قطب ست + مگس حرام نیست لیکن دل بهم میزند + مگس برانند + ملازم نو
تیز رو + ملا منم و برادرم میخوانند + ملا شدن چه آسان آدم شدن مشکل + ملخ گرسنه رها نکند
بر خوان + ملک عقل با ذر نکند گذر رمضان نه اندیشد + ملخ از چرخ نگارین ست + من آنم که من دانم
من از آسمان میگویم او از ریسمان میگوید + من با تو نیستم تو دست دیگر + من تو گرمی کشی

ابراز

خزینة الامثال

صاد طاء عین فاء قاف کاف کاف فارسی لام میم نون

از مرد میباید کشید + من چه گویم تنبوره من چه میگوید + من چه بهشتم که برابر کلان من بیش کلم
من سبو دکنم ترازیانی نرسد + من کجا و دیوان حافظ کجا + من که بر بام جهانم چه صلاح اندیشم
من میگویم مونث است او میگوید بکن + من مرده بهمان گرده من مرده جهان زنده + من و من بی من
هر دو آنچنان مفلوک که هر دو را دو مزابی خوب بباید + من بهمان احمد پارینه که بودم هستم +
مو از زبانش برآمده + مو در بدنش راست شده + مودت اهل صفا چه در رو و چه در قفا +
مور بهمان به که بنا شد پرش + موسی را سپید بی ست هنر ست نه عیب + موش زنده به از
گربه مرده + موش بسوراخ نمی رفت جاروب بدم ببست + موش را گفتند از بنیاد کندن
توبه کن گفت بنیاد تو به را هم بکنم + موشک میدواند مهربانی دشمن اعتبار را نشاید تا به تملقش
چه رسد + مهمان عیب دشمن خاد است + مهمان کم میکند تعظیم صاحب خانه را + مهمان
عزیز نیست مگر یا سه روز + مهمان خود دیم لیکن در خانه تو + مهمان مهمان را نتواند دید صاحب خانه
هر دو را + مهمان وقت پهلو خود میخورد + مهمان را با فضولی چه کار + مهمان ناخوانده هدیه خدا
نشستن بجا عقرب کور + میان عاشق و معشوق رمز یست + کرام کاتبین را
هم خبر نیست + میان دو خرماده مانده + میان دو خر آید میخواهد میان دو سنگ آرد میخواهد
میتوان بخشید گر گاه گناهی میشود + میخش قائم است + میراث پدر خواهی علم پدر آموز + میراث سگ گرمه
بگفتار میرسد + میمر و شد گنبد و شیخ مناره میکند + میکشد زیر اگر اندک و از بسیار + میگوید
و هر سو بسوید + میگوزد و واپس نگاه میکند

گنجینه سوم در امثال هندیه

مات کا مات بگڑا ہی + مار بیسی پڑا یا بہلا + ماری مار ہی ہوا اوڑانی + مار پیچھو سنوا
مار کے آگے بہوت بہاگتا ہی + مار ڈوالیسے جلانی والا بڑا داتا ہو + مار مار کہی جاوی ضح

خزینة الامثال

داد آلہی ہے + مار ون تین اپنو اور ڈولی خیر آباد + مار دن گھٹنا پھوٹے آنکھہ + مار امنہ طباق سا
آگے دہر انہ کہاتے + مارتے کا ہاتہ پکڑا جاتا ہے کہنے والے کی زبان نہین پکڑی جاتی + ما ماپخترپان
کہایا کیسی ہین + ما موسے کانین اتنی بہانجا اینڈا اینڈا پہرے + مان مات مین تیرا مہمان
مان کا پان بہلا + مانگے تانگے کام چلے تو بیاہ کرے بلا + مانگے پر تانگا اور بڑھیا کی برات مانگ
جاونچ کے کینی جہاجا ماہنگ لین تو لاگی لاجا + مانگتا کی بہچ جی مان کا پیٹ کمہار کا آوا + مان
اپلی باپ تیلی بیٹا شاخ زعفران + مان جہوڑ موستی سے مزاح مانگ مانگا جایا سبھی لوگ
پرایا + مان مرے ہو موسی جیسی تان وہی تلوار کی گہاو سے باپ وہی تیر کے کہاو سے + مات
تار مگی باپ کولا بیٹا روشن الدولہ + مان بہناری باپ کنجر بیٹا مرزا سنجر + مان بہناری بہلی
اور باپ ہفت ہزاری بہلا نہین + مان بسنہاری پوت چھیلا چو سر پر باندہی پور کا تیل
مان بیٹی مین فلان غائب + مالش کے پہچانتی کو معاملہ کسوٹی ہے + ماہ تلا تل بارہ ہے
بہاگن گوٹری کارے + مائی مائی سب ملین بابو کوئی نہین ملا + مت کرساس برائی
تیری لگے بہی جائی + مجکو کوئی نہ ماری تو مین سبکو مار آون + مچھی کی جہانٹ جہینگا
مچھی کے بچونکو تیرنا کون سکہلاتے + مچھی تو نہین کہ سڑ جاگی + محلے مین آئی برات پیر دوسن
کو لگی ہگاس + مخادیم خان کی سالی + مدعی مدعی علیہ نا وین شاہد بیر با پین
مرے پہ میری جور دہورہ + مرتا کیا نہ کرتا + مردیکو بیٹہ کر روتی ہین اور دزیکو کہڑی ہو کر مر
پر جیسی سنو من مٹی ویسی ہزار من + مردہ بہشت مین جاہے یا دوزخ مین جلوہے ماٹی سے کام
مرد کو کر د ضرور ہے + مرد کو ہشیاری لازم + مرد مرے نام کو نامرد مرے نان کو + مرد کا
نوکر مرے برہ ن مین بندیکا نوکر چہہ مہینے مین مرزا ہوا + مرغی کی بانگ کا کیا اعتبار
مرغی کے خواب مین دانہ ہی دانہ + مرغی اپنی جان سے گئی کہانے والیکو مزہ نہ لا + مرغی
تکلی ہی کا کہاو کبین + مرغا بانگ نہ دیگا تو کیا صبح ہی نہ ہو ویگی + مرن جلے سوگ ساتہے

مخزن الامثال

مرین سنکا یون کریٹ مین گیتین + مری نہ مانجہا دی + مسلمانی آپ ای داتی منیت ہی گئی
محراب ہ گئی + مسی کا جل کسکو میان چلی بس کو + مشعل تجی آپہی نہ رہا + مفلسی مین آٹا گیلا
مفلسی اور رفا ہیسے کا شربت + مفلس سے سوال حرام ہی + مقدور کی کان ٹوہ ری
رگڑتی ہی + مکر چکر کی کہانی آدہا تیل آدہا پانی + مکے مین رہتے ہین حج نہین کیا + مکے گئے
نہ مدینے گئے بیچ ہی بیچ پہیر بہیی + ملا نہو گا تو کیا مسجد مین اذان نہو گی + ملا جی کیا کہین
آخون جی گرہی بیٹھے ہوئے ہین + ملا کی دوڑ مسیت تلک + ملا جی کی ملا جی ہی بانس
بانس کہاتے + ملکی کیا جلنے پرائے دل کی + من بہاے مونڈی ہلائے + من بہاے تو ڈہیلا سپاری
من کا سر ہلاتی ہین پیا بہر کی جیب نہین ہلاتی + من چلتا تو نہین چلتا + من چنگا تو کٹہوتی مین
گنگا + منڈوے آنے مین نشیر ط کیا + من من گائی ٹس ٹس روے + جو نا خصم کر سکہ سوے
من مین شیخ فرید بغلین اینٹین + من مانی گہر جانی + من مے بتون بہلا + موت چلی ولون کا + موت
کو پکڑ لی تو تب کو راضی ہووے + موت بہلی کہ جان کندن + موسر پہیلتی ہے + موتین اور
سو رہین گے + موذیکا چنکل + مور کی ساری بن جنتر کی ایک گہڑی + موری کی اینٹ چوبارے
چڑہی + مو دیکا گہا و میان جانین یا دن + مو کو نہ تو کہوے چو ٹہیمین چہو کو + مولی ہاتہ پڑا ایمان
جس جاہی تس دے + مولی اپنی ہی پاتون بہاری + مول سی بیاج پیارا ہوتا ہی + موم کی ناک
موم سے کے مترہم موم کر پا ہی او شہ مریم تیری دیگہڑا آئی + منہ مانگی موت نہین ملتی + منہ کالا نحت
اوجالا + منہ مین آنت پیٹ مین انت + منہ نا تکا پر پایا + منہی منشار ہے اور توبہ توبہ پکار منہ پر
لو لی تو کیا کہو گا کو تی + منہ دیکہی سب کہین خدا لگتی کوئی نکہی + منہ سے لام کاف
مت نکالو + منہ پر ہوائیان اڑنے لگین + منہ سو ڑال ٹپکی پڑتی ہی + منہ کو کالک لگا گئی
منہ پر خاک ملی ہی + منہ لگی دو گن پیٹ مین منہ مانی سٹر ملا مالے + منہ نور پیٹ صبور
مو ٹلی سر پہ پانی پڑ ڈہل گیا + مو ہی گن مو ہی گن چیل ڑتی ہی کون گنے + مو باپ کی

نون

واو

خزینۃ الامثال

بڑی بڑی نہین موی پر سو دڑی + موی پر کوئی کسیکے کام نہین آتا + موئی کی قبر اور جیتی کا
گہر سو خیر سے جیتی ہی بہلی موی کیون کہ سانس آتی ہی موتی بجہیا باہمن کے ناون
سوتی مائی توٹی سگائی + موتی جون جہر پر دوده نہین مہر کتی محبت گئی گئی تا اور ن یا
حقے سے منہ جہلس گئے + کیا مہمان میان مسافر دو تو سہی کہین نی کیا کرتی ہی
میان ز ٹوٹی سب گہر سی کہوتی + میٹھا میٹھا ہپ ہپ کڑوا کڑوا تہو تہو + میٹھا اور
کٹہوتی بہر + میٹھی میٹھی میان کی باتن کہین یہ کترنی لیی ہین + میٹھی چہری میرا باپ
سچی تہا پر ای مردوار اد کرتا تہا + میرا تہا تبھی ٹہنکا تہا + میری اکٹلی میری فقوبی میری
ٹکٹی شاشت لی میری ہی سو راجہ کہین راجہ میر امنگتا + میری کہر سے آگ لائی اور نام کہا
بسندر + میران گور برابر ہی + ممن نا کی کہہ مری وا کی + مین بہولی کہ بیٹہہ مین کر دی
تیری بہلائی تو کر میری آنکہہ مین سلائی + مین چہری دہال لی ہی مین میکہ لگتا دیکہہ
کو بہی کام ہوا خزینہ بست و ہشتم در مثلہا ئی حرف نون مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

اَلنَّادِرُ كَالْمَعْدُوْمِ + اَلنَّادِرَةُ لَا تُرَدُّ + نَارُ الْفُرْقَةِ اَحَرُّ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ

نادر مانند معدوم ہست + پارہ زر باز گردانیدہ نمیشود + آتش جدائی بسیار گرم ہست از آتش دوزخ

نَارُ الْحُبَاحِبِ لَا تَقْدَحُ حُصُوْلَ جَوَاذِهَا + اَلنَّارُ تَأْكُلُ نَفْسَهَا اِنْ لَمْ تَجِدْ مَا تَأْكُلُهُ

آتش ریزہ ہا نمیزنند آتش اسپان بسمہای خود + آتش میخورد ذات خود اگر نیابد چیزی را کہ بخورد آنرا

اَلنَّارُ كَثِيْرُ الرَّمَادِ لَا يُهَا تُطْعِمُ الْعِبَادَ + اَلنَّاسُ اَتْبَاعٌ لِمَنْ غَلَبَ

آتش بسیار خاکستر است چہ البتہ او میخورانند بندگانرا + مردمان تابع اند برای کسیکہ غالب شد

اَلنَّاسُ اِخْوَانٌ وَشَتّٰى فِي الشِّيَمِ + اَلنَّاسُ عَلٰى دِيْنِ مُلُوْكِهِمْ + اَلنَّاسُ

مردمان برادران اند و مختلف اند در خصلتہا + مردمان بر دین بادشاہان خود اند + مردمان

كأسنان المشط + الناس مجزيون بأعمالهم + الناس مع اللباس
مانند دندان شانه اند + مردمان پاداش داده شده اند به عملهای خود + مردمان با پوشاک اند
الناس موتى وأهل العلم أحياء + الناس يفخرون ما ليس لهم
مردمان مرده اند و عالمان زنده + مردمان زبان میکنند به چیزی که تفاخر کردند
ناوص الجرة ثم سالمها + النبع يقرع بعضه بعضاً + النبيذ رضاع
گرفت دام را باز مصالحه کرد او را + نبع میکوبد بعض او بعض را + آب افشرده شیر دادن
هم إخوان نجارها نجار ملح الصالبين كتب السماء + الندم توبة
برادرانست + رنگ شتر اصل اوست ستاره مانند ... آسمان شرمندگی ...
ندمت ندامة الكسعي + ترك القرار يستجهل الفرار + النساء
شرمنده شدم مانند شرمندگی کسعی + ... زنان
شقائق الأقوام + نسيان الموت صدأ القلب + نصح الملأ تقريع
نیمه های گروه ها اند + فراموش کردن مرگ زنگار دل ست + نصیحت کردن در مجمع
لا يفيد نصرة الحق شرف ونصرة الباطل سرف النص
که فائده نمیکند + یاری کردن حق بزرگی ست و یاری کردن باطل خیرگی عقل ست تحقیق علم
سلاح جهاد الشيطان + النصب يصيب + النصيحة بين الملأ
ساز جهاد شیطان ست + نصیب میرسد + نصیحت میان گروه
تقريع + نظر الشحيح إلى الغريم المفلس + النعلين تحت العينين
سرزنش کردن ست + نگریستن بخیل سوی مقروض محتاج + هر دو پاپوش زیر هر دو چشم
نعمة الجاهل كروضة في المزابل + النعم مجهولة ما دامت موجودة
نعمت نادان مانند باغ ست در جایهای پلیدی + نعمت مجهول ست تا وقتیکه موجود ست

فَاِذَا افتقدت عرفت النِّعَم اِذَا افتقدت عرفت نِعَم الختن

پس چون گم شود شناخته شود + نعمت چون گم شود شناخته شود + بهتر داماد

القبر + نعم الشئ الهدية امام الحاجة + نعم صومعة الرجل بيته

گورست + بهتر چیز تحفه است پیش حاجت + بهتر عبادتگاه مرد خانه اوست

نعوذ بالله من الحور بعد الكور + نعوذ بالله من غضب الحليم

پناه میگیریم بخدا از نقصان بعد زیادتی + پناه میگیریم بخدا از خشم بردبار

نعوذ بالله من ذلك + نعيو الكلب بؤس اهله + النفاض يقطر

پناه میگیریم بخدا ازان + نعمت سگ سختی اهل اوست + ... قطار ببرد

الجلب + نفس عصام سودت عصاما + النفس مولعة بحب

شتر ازراه + نفس عصام سیاه کرد عصام را + نفس حریص است بدوستی

العاجل + النفس معدن كل شر + نفض القصاب الوذام

عاجل + نفس جای هر بدی ست + افشاند قصاب روده را

نقاط القرآن خيلان الرحمة والغفران + النقد عند الحافرة

نقطهای قرآن نقطهای بخشش و آمرزش ست + نقد نزدیک اول سخن

نقص البدر من علل الكمال + نقع باب الاحباء نقع للعين كالكحل

کم شدن ماه چهاردهم از ذات کمال ست + غبار در دوستان نفع ست برای چشم مانند سرمه

الضياء + النقود تحل العقود + النكاح يفسد الحب + نور على نور

روشنی + نقدها میکشاید گرههارا + نکاح تباه میکند دوستی را + روشنی بر روشنی

النوم اخ الموت + نوم الظالم احسن من يقظته + نية الرجل خير من عمله

خواب برادر مرگ ست + خواب ستمکار نیکوتر ست از بیداری او + نیت مرد بهتر است از عمل او

گنجینهٔ دوم در امثال فارسی

نابرده رنج گنج میسر نمیشود + ناخوانده بخانهٔ خدا نتوان رفت + ناخن ندارد که پشت خارد +
نادان سخن گوید و دانا قیاس کند + ناز بران کن که خریدار تست + ناسوده کجا و که آسوده غنوده +
ناکس تربیت نشود ای حکیم کس + ناکرده کار چون کار کند خود را رسوا نماید + ناکرده را ارمان
و کرده پشیمان + ناکشته را قصاص نتوان کرد + ناله آب زنا همواری زمین نیست + نامرد زند
همیشه لاف مردی + نام مرد به از مرد + نام بلند آید از بام بلند + نام هستم به از رستم + نامش کلان
و دهش ویران + نان یکروزه چه بر پشت و چه در شکم + نان بده نام برآر + نان میگوید جان
میدهد + نان گریه به تیر میدوزد + نابوده جای نی بخرد + نا خم انبان نخواهد + نانش در روغن افتاده +
ناودان کعبه میدهد زد و باران رحمت طمع میدارد + نبرد قبر مرم را تیغ تیز + نبود خیر در آنخانه
که عصمت نبود + نتوان مرد بسختی که من اینجا زادم + نخورده بختی ست نخود دهر آتش
ست + نشد به نقد را به نسیه کیسی + نرخ متاعی که فراوان بود + گر بمثل جان بود ارزان
بود + نر دزد زر باختن زن خود گاد لنت + نرم چوب اکرم میخورد + نرود میخ آهنین
در سنگ + نزدیکان را بیش بود حیرانی + نزدیک آتش پرست دوزخ به از بهشت بیست +
نزدیکان بی بصر دور و دوران باخبر در حضور + نزد کم حوصله کفش زر دوزی از گوشواره به
نشاط عمر باشد تا به سی سال چو چل آمد فرو ریزد پر و بال + نشود نیک نهاد یکه زیشاق
بدست + نقش برآمد و کار از تو برنمی آید + نقاش نقش ثانی بهتر کشد زا اول + نقد دید
و خندید + نقش بر آب میزند + نقل کفر کفر نباشد + نقل عیش به از عیش + نکند دوست زنهار
از دوست + نکوئی کن و در آب انداز + نکوئی با بدان کردن چنانست که بد کردن بجای
نیکمردان + نکو گوی گر دیر گوئی چه غم + نگاه درویش عین سوالست + نگون شد آسمان

برای چیدن آدمیان ست + نماز ستون دین ست و قامت می دستون نماز + نماند نماند ستمگار
بروزگار + بماند برو لعنت پایدار + نمرود از پر کرگس بر آسمان نتوان رفت مگر از لک نشیب
بر زمین رود + نمک میخورد و نمکدان می شکند + نوش بی نیش حاصل نشود + نوکر قاضی اشغط
نقص سر نیست + نویسنده داند که در نامه چیست + نهان کی ماند آن رازی کز او سازند
محفلها + نه از تو چو و نه از من نخود + نه خود خوری نه بکس دهی گنده کنی بسگ دهی + نه در آسمان
درخت نه در زمین نخت + نه در هر سخن بحث کردن رواست خطای بزرگان گرفتن خطاست
نه روی ماندن نه پای رفتن + نه رهوار ها نی نه راه کوچه + نه سیخ سوزد نه کباب + نه شیر شتر
میخواهم نه دیدار عرب + نه صبر در دل عاشق نه آب در غربال + نه قانیم مشایخ نه محتسب
نه فقیه + هر چه سود که منع شراب خواره کنم + نه مالی دارد که سلطان گیرد نه ایمانی که شیطان
نه نان گندمی نه سخن مردمی + نه هر زن زن است و نه هر مرد مرد + خدا پنج انگشت یکسان نکرد
نه هر جا مرکب توان تاختن که جاها سپر باید انداختن + نه هر که چهره برافروخت دلبری داند
نیاید بجو باز آبی که رفت + نی تاب صبر دارم نی طاقت جدائی + نیستی و تا برخورداری
نیش عقرب از پی کین نیست مقتضای طبیعتش این است + نیم حکیم خطره جان نیم ملا خطره
ایمان + نیم خورده سگ هم سگ را شاید + نیم نانی گر خورد مرد خدا + بذل درویشان کند نیم دگر

+ نیکی نیک ابدی بد را + نیکی بر باد گنه لازم +

گنجینه سوم در امثال هندیه

تا تا نه گوتا فلان پکڑ رہتا + ناچ نہ جانوں آنگن ٹیڑھا + ناچنے نکلے تو گھونگھٹ کیا + نادان بات
کرے دانا قیاس کرے + نادان کی دوستی جی کا زیان + نادان دوست سے دانا دشمن بھلا
نازک لہر بلا دی زہر + ناک چنے چبوائے + ناک کاٹی مبارک کان کاٹی سلامت + ناک کی

ریٹھے سے بد تر کر ڈالا ہے + ناک تو کٹی پر گھی پوری کی نا ہی سیاہ گھا کھایا + نامی چور مارا جاوے +
نام کپور ہی دہی نہیں + نام بڑا اور درشن تھوڑا + نانی خصم کرے نواسا چٹی بھرے + نانی آگے
ننہیال کی باتیں + نائی کی برات میں سبھی ٹھاکر + نائی نائی بال کتنے ججمان جی آگے ہی آتے ہیں
نہائیں سب کے پاؤں ہوتے ہیں دیکھو + نہائے ندی نا وسنجوا گدھا دہوتے لوگ ندی تو کیوں
گھبراتی ہے کہ میں پاؤں ہی نہیں کھلتا + ندی کنارے رکھڑا جب تب ہووے بناس + نرک
ہووین ٹھیلا ٹھیلی بہشت بانٹا ہی ہٹی آخر دنیا فانی + نقیر بمعنی بچ اکیلا + نقارہ
باج دمامے باج گئے + نکاحی بیاہی منڈو سو کھانسے کی + نکٹا جیا برے احوال + نکٹی
ناک کٹی سوا بالشت روز بڑھے + نکٹی ڈیڑھ اسر گھر سہاگا + نکٹی متیا باپی ملانو ٹلا نہیں کپنوسی +
ٹھلر سینا نون چینا سنگھو کے ہی ہاٹ + ننگا کی ٹھاٹ دلا پی ہاٹ + نل کا بلا نلو تمار نکا
ٹکا نند بجلی بسنت + نند کا نندوتی گلا لاگ رہی + ننگلوت کو بھوکوں نے لوٹ لیا +
ننگ دہر ننگ + نوکری نت نئی + نوکری رنڈی کی جیب ہے + نوکری ہی کیمیا ہے + نوکر
لاٹ کپور کی ہو شہہ ملین حق لین نوکو ٹہی اور سہمی + نومن تل کھائے تہر کا لیکھا
نون لی کا نون گرا دہ سیر او ٹھالیا گھی دا لی گا کھی گرا دہ سیر کیا او ٹھایا + نہ ایک ہنستا بھلا
نہ ایک روتا بھلا + نہ باسی بچے نہ کتا کھائے + نہ بولی نہ بولی تیر کھینچ مارا + نہ لی نی
نہ پیر بھکا بیر + نہ سانپ مرے نہ لاٹھی ٹوٹے + نہ کتا + نہ سوت نہ کپاس + نہ گاڑی بہری + اٹھائی
نہ جو بھرنا آنا + نہ گائیں کی تھن + نہ کسائیں کی بہانڈی + نہ گوہ میں ڈھیلا الیے نہ چھینٹیں لگے
نہ میں جیلا نہ تو جو + نہ تو جیلا سیر + نہ مارے مرے نہ کاٹے کٹے + نہ نو من تیل ہو گا نہ رادھا ناچے گی
نہ نگلیں نہ اگلیں + راہ چھوڑیں + نیا بسنی اور رنڈ کا پھیلیں + نیا نو دن پرانا سو دن + نیا نوکر شیر مار
نیا اتیت سیڑہ پرالا + نیو نجوڑ + نئی جوانی اور ما تھا ڈھیلا + نئے سر سے جنم پایا ہے +
نئی سر سوپائی جوی + آدھی رات ہلدن ہوئی + نیستی در نا بر خورداری + نئی نو چھدلری

او مرغی پر نقاره + نیکی کر و خدا سے پاؤ + نیکی ہی جاتی ہے + نیکی کا پوچھنا کیا + نیکی اور پوچھ پوچھ + نیل کا ماٹ بگڑا ہے + نئی نائن بانس کی نہرنی + نئی ناگن ملنگی پر بیٹھ + نئی نو دائم پرانی

چہارم خزینہ بست و نہم در مثلہای حرف واو مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

اَلْوَاحِدُ لَا یَصْدُرُ عَنْهُ اِلَّا الْوَاحِدُ + اَلْوَاحِدُ شَیْطَانٌ وَالْاِثْنَانِ

واحد صادر نمے شود از او مگر یکے + واحد یک شیطان ست و دو

شَیْطَانَانِ وَالثَّلٰثَةُ رَکْبٌ + وَارْطِمِیْ فَاِنَّ خَیْرَكِ فِی الرَّطِیْطِ

دو شیطان و سہ جماعت اند + و احمق باش پس البتہ بہتری تو در حماقت ست

وَاسَاكَ مَنْ تَغَافَلَ عَنْكَ + وَاسَاكَ حَتّٰی مَا یَشْتَکِی السُّوْفَ

غمخواری کرد ترا ہر کہ غفلت ورزید از تو + و ہلاک شد تا آنکہ گلہ نمیکند بلا کی را

وَافَقَ شَنٌّ طَبَقَةً + اَلْوَاقِیَةُ خَیْرٌ مِنَ الرَّاقِیَةِ + وَالٰاكَ مَنْ لَمْ

موافقت کرد شن طبقہ را + زن نگاہ دارندہ بہتر ست از زن افسون گر + و دوستی کرد ترا کہ دشمنی

یُعَادِكَ + وَاِنْ تُصِبْکُمْ سَیِّئَةٌ یَفْرَحُوْا بِهَا + وَلٰکِنْ لَیْسَ الْاٰمِرُ کَالْخَاطِءِ

نکرد ترا + و اگر برسد شما را بدی شادان شوند بوی + و بتحقیق نیست امیر از امیرشوندگان

لَیَبْغِیْ بَعْضُهُمْ عَلٰی بَعْضٍ وَاِنَّمَا لِکُلِّ امْرِءٍ مَا نَوٰی + وَاُقْسِمُ

ہر آئنہ بغاوت میکنند بعض ایشان بر بعضی + و جز این نیست کہ ہر آدمی راست آنچہ نیت کرد و بتحقیق

لَوْ تَعْلَمُوْنَ عَظِیْمٌ + وَجَدْتُ النَّاسَ اُخْبُرْ تَقْلِهٖ + وَجَبَ

اگر میدانید بزرگ + یافتم مردمان را آخر کار تیرہ + واجب

اَلْمُلَاحَظَةُ لِقَاءُ الْمُحَافَظَةِ + وَجَّهَ الْحَجَرَ وِجْهَةً + وَجَّهَ الْمُبَلِّغَ

شدن ملاحظ برابر محافظت ست + متوجہ کرد سنگ روی خود را + در سانندہ

أقبح + وجه المحرّش قبح + الوحدة خير من جليس السوء +

زشت‌ترست + روی ور غلانند زشت‌ترست + تنهائی بهترست از همنشین بد +

وحمى الأجل + وحيل بينهم وبين ما يشتهون + ودّق

زان رزومندست بخوردن چیزی و نیست حالی و حیلولت کرده شد میان ایشان و میان چیزی که خواهش میکنند نزدیک شد

العير الى الماء + ورث فلان هذا قبل أن ينفس فلان +

گور خر سوی آب را + وارث شد فلان این را پیش از بخیل کردن فلان بچیزی

وزن صدقة المنّان أكبر من اجره + وصف العيش

بار صدقه نعمت نهنده بزرگترست از اجر او + بیان کردن عیش

نصف العيش + وضع الاحسان في غير موضعه ظلم

نصف عیش ست + نهادن احسان در غیر محلش ستم ست

وضع فلان على يدي عدل + الوطن أمّ التّاني + وعد

نهاد فلان بر بر دو دست عادل + وطن مادر توقف ست + وعده

الكريم ألزم من دين الغريم + وعين الرضاء من كل عيب

جوان مرد لازم ترست از قرض قرض خواه + و چشم خوشنودی از هر عیب

كليلة + الوقت سيف قاطع + وقّر نفسك تهب +

مانده است زمانه شمشیر برنده است + توقیر کن نفسش در انجیده شوی

وقعت عليه رحمة + وقع الربيع على الأربع + وقع في عاشور

واقع شد برو رحمت + واقع شد بهار بر سرا یهای + بیفتاد در جای

شرّ + وقع في روضة وغدير + وقع في حيص بيص +

بدی + واقع شد در باغ و چشمه + واقع شد در سختی و تنگی

وقع القوم في شر عجل ✝ الوقف لا يملك ✝ وكان بين ذلك

افتادند گروه در بلای شتری ✝ وقف مالک کرده نمیشود ✝ و بود میان آن

قواما ✝ ولاية الاحمق سريع الزوال ✝ ولتعلمن نبأه بعد

راستی ✝ حکومت نادان بزودی دور شدنی است ✝ و هر آئینه میدانید خبر او را بعد

حين ✝ ولد الجارية اعجب ✝ الولد سر لابيه ✝ الولد يشبه

وقتی ✝ فرزند کنیز عجیب تر است ✝ پسر راز است برای پدر خود ✝ پسر مشابه میشود

بالخال ✝ الولد الحر يقتدي بآبائه الغر ✝ الولد الرشيد يقتدي

به خال ✝ پسر آزاد پیروی میکند به پدران مشهور خود ✝ پسر رشید پیروی میکند

بابيه الحميد ✝ وللناس فيما يعشقون مذاهب ✝ ولن يصلح

به پدر ستوده خود ✝ و برای مردمان در چیزی که عاشق میشوند راهها است ✝ و هرگز شایسته نمیکند

العطار ما افسده الدهر ✝ ولعادوا لما نهوا عنه وانهم

عطار چیزی را که تباه کرد آنرا زمانه ✝ و هر آئینه باز گشتندی بچیزی که باز داشته شدند از آن و هر آئینه ایشان

لكاذبون ✝ ولو علم الله فيهم خيرا لاسمعهم ✝ ولي الطفل رزق

هر آئینه دروغگویانند ✝ و اگر میدانست خدا در ایشان بهتری هر آئینه می شنوانید ایشان را ✝ مالک بچه روزی داده شد

ومن دون خرط القتاد ✝ ومن عضة ما ينبتن شكيرها ✝ وهل

و از نزدیک است مالیدن درخت خاردار ✝ و از تازگی اوست آنچه میروید شاخهای او ✝ و آیا می جنبید

البازي بغير جناح ✝ ويل اهون من ويلين ✝ ويلك انعم امك البشا

باز بدون پر ✝ یک ویل سبکتر است از دو ویل ✝ سختی تو آیا میدانی که مادر تو

وطئرك الارضاع ✝ ويل للحسود من حسده ✝ ويل للشجي من الخلي

و دایه تو شیر دادن است ✝ هلاکی برای حاسد است از حسد ✝ هلاکی برای غمگین است از بی غم

وَیۡلٌ لِمَنۡ سَاءَ خُلُقُهُ وَقُبِحَ خَلۡقُهُ + وَیۡلٌ لِمَنۡ وَقَّرَ الۡاَحۡرَارَ

سختی ست برای کسے کہ بد شد خلق او و زشت شد صورت او + ہلاکت ست برای کسی کہ توقیر کرد آزادگان را

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

واکن کینہ نخور ہر سیہ + وامانده گاو را بنجر باید داد + وا مانده به که در مانده + وای بر قدر سخن گر بسخندان نرسد + وای نه یکبار که صد بار وای + وای گر در پس امروز بود فردای + وای بران خورده کہ تنہا خوری + وای گور تنہا گور + **و** نہ چیزے دیگر ست + **وظیفہ** گر طاری و ہنر ست آور + **وفا** سے تہد نکو باشد ار بیاموزی **وقت** ضرورت چو نماند گریز دست بگیر در سر شمشیر تیز + وقت خوش چو از دست رفت باز بدست نیاید + وقت را بنده ساعت را سلطان **ولی** را ولی مے شناسد

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

واچھری کلیان + واہمہ خلاق ہے **وقت** پڑے پر جانیے کو بیری کو میت **ولی** کے گہر مین شیطان + ولی کو ولی ہی پہچانتا ہے **وہان** تک بیٹھیے جو روٹی + وہ بستی جہالی ہل دونو خاک اوڑائی + وہ بہی یا ترین جو منڈلیں وہ دان ڈہیا جو گھوڑی چڑہا کیا + وہ دن گئے جو خلیل خان فاختہ مارتے تہے + وہ دن گئے جو بھینس پکوڑے ہگتی تھی + وہ دڑیا ہی جلا دیا + وہ کملی ہی جاتی رہی جسمین تل بندہتی سنے + وہ گوڑ نہین جو چیونٹا کہاے + وہ منڈہی ہی جاتی رہی جہان اتیت رہتے تہے + وہم کی دارو ہی نہین وہ ہی گول جو مہیڑ ہی مین

وه ہی ساتھ ہے وه ہی تین بیٹی وه ہی اپنا جو اپنے کام آوے + خزینه سیم در مثلها حرفها مشتمل

گنجینه اول در امثال عربیه

هَاتِ مَا عِنْدَكَ نُعْرَفْ بِهِ + هَانَ عَلَى الْاَمْلَسِ مَا لَاقَى الدَّبِرُ

بیار آنچه نزد تست شناخته شوی بوی + سبک شد بر درست آنچه ملاقی گردد ریش

هَانَ عَلَى النُّظَّارِ مَا يَمُرُّ بِظُهُورِ الْجُلُودِ + هَبْ وَلَا تَمْنُنْ

سبک شد بر بینندگان آنچه میگذرد به پشت مجلود + به بخش و منت منه

اَلْهَدَايَا مُشْتَرَكَةٌ + هٰذَا اَصْعَبُ مِنْ خَرْطِ الْقَتَادِ + هٰذَا

هدیه ها مشترک است + این دشوار ترست از مالیدن درخت خار + این

اَجَلُّ مِنَ الْحَرْشِ + هٰذَا اَوَانُ الْحَرْبِ فَاشْتَدِّي زِيَمْ

بزرگترست از شکار سوسمار + این وقت جنگ ست پس استوار شو اے زیم

هٰذَا جَزَاءُ مَنْ زَرَعَ شَوْكًا وَطَلَبَ مِنْهُ ثَمَرًا + هٰذَا

این پاداش کسے ست که کشت خار را و طلب کرد از آن بار را + این

عَلٰى طَرَفِ الثُّمَامِ + هٰذَا كَنَقْشِ الْحَجَرِ + هٰذَا مِنْ بَرَكَةِ

بر کناره گیاه ست ف۵ این مانند نقش سنگ ست + این از برکت

الْبَرَامِكَةِ + هٰذَا اَيْضًا ضَرْبٌ فِي حَدِيدٍ بَارِدٍ + هٰذِهِ بِتِلْكَ

برامکه است + این نیز زدن در آهن سرد + این عوض آنست

وَالْبَادِي اَظْلَمُ + هَرْبُكَ مِنْ نَفْسِكَ اَنْفَعُ مِنْ هَرَبِكَ

و آغاز کننده ستمگار ترست + گریختن تو از نفس خود سودمند ترست از گریختن تو

مع الراء والنون + مع الصاد والدال

مِنَ الاَسَدِ + اَلفُضُولُ فِی الکَلَامِ کَالمِلحِ فِی الطَّعَامِ + هَشمٌ وَ

از شیر + بیهودگی در سخن مانند نمک ست در طعام + شکستن

لِلثَّرِیدِ غَیرُ اَکلِهِ + هَضمًا لِنَفسِهِ هَلَاکُ المَرءِ فِی العُجبِ +

ثرید جز خوردن اوست + شکستن برای نفس خود + هلاکی مرد در تکبرست

هَل بِالرَّملِ اَوشَالٌ + هَل جَزَاءُ الاِحسَانِ اِلَّا الاِحسَانُ

آیا در ریگ ست آبهای اندک + نیست پاداش احسان مگر احسان

هَلَکَ الحَرِیصُ وَهُوَ لَا یَعلَمُ + هَل یَحسُنُ العَفوُ اِلَّا

هلاک شد حریص و حالا آنکه او نمیداند + خوب نمی شود عفو مگر

مع المیم

عِندَ الذَّنبِ + هُمَا ضِرعَانِ + هُمَا قَیضَانِ + هَمُّ السَّعِیدِ

نزدیک گناه + هردو دو حریف اند + هردو برابر اند + اندوه نیکبخت

آخِرَتُهُ وَهَمُّ الشَّقِیِّ دُنیَاهُ + هُوَ فِی شَیءٍ لَا یَطِیرُ غُرَابُهُ

آخرت اوست و اندوه بدبخت دنیای اوست + قصد کرد در چیزی که پرواز نمیکند زاغ او یعنی در طلب

اَلهَمُّ نِصفُ الهَرَمِ + هُمُومُ المَرءِ بِقَدرِ هِمَمِهِ + هَنِیئًا

اندوه نیمه پیریست + اندوهای مرد باندازهٔ همتهای اوست + گوارنده

مع النون

مَرِیئًا غَیرَ دَاءٍ مُخَامِرٍ + هُوَ ابنُ بِی وَبَا + هُوَ اَبیَضُ الکَبِدِ +

گوارنده نه بیماری مست کننده + او پسر بی و باست یعنی مجهول النسب ست + او سپید جگرست

مع الواو

هُوَ اَجرَءُ مِنَ المَاشِی بِتَرَجٍ + هُوَ اَجرَءُ مِن خَاصِی خِصَافٍ

او دلیرترست از رونده پیاده در ترج + او دلیرترست از برارندهٔ خصیهٔ اسب

هُوَ اَحمَقُ مِن رِجلَةٍ + هُوَ اَحمَقُ مِن صَاحِبِ ضَانٍ

او نادان ترست از خرفه + او نادان ترست از صاحب میش تر

ثمانین + هو اذلّ من البعرة + هو اذلّ من بیضة البلد +

که هشتاد ست + او خوارتر ست از پشک + او خوارترست از میانهٔ شهر +

هو اسود الکبد + هو اسمع من الذئب الازل + هو

او سیاه جگر ست + او شنواترست از گرگ سبک سرین از + او

اشدّ من الدّلم + هو اشدّ من النّمر + هو اعرد من عنز

سخت ترست از دلم + او سخت ترست از پلنگ + او توانا ترست از ماده

جرباء + هو اصنع من سرفة + هو اطوع من ثواب +

بزگرگین + او کاری گرترست از سرفه + او فرمان بردار ترست از ثواب

هو اطمع من اشعب + هو اغزل من امرء القیس + هو اعری

او طامع ترست از اشعب + او عشق بازی کننده ترست از امرء القیس + او برهنه ترست

من المغزل + هو اکذب من الاخیذ الصّیحان + هو اکسی

از دوک + او دروغگوترست از پیر سافر شراب نوشنده بامداد + او پوشنده ترست

من البصل + هو الزم لك من شعر قصّك + هو امسخ من

از پیاز + او لازم ترست مرترا از موی پیشانی تو + او بی مزه ترست از

لحم الحوار + هو امنع من لبدة الاسد + هو انوم

گوشت بچه شتر + او باز دارنده ترست از موی شیر + او خوابنده ترست

من فهد + هو الاوّل هو الاخر + هو السّمن لا یخمّ +

از یوز یعنی چیتا + او اول ست او اخرست + او روغن ست که گنده نمیشود +

هو الشّمس لا تخفی + هو بیضة البلد + هو المسك ما کرّرته

او آفتاب ست که گنده نمیشود + او میانهٔ شهر ست + او مشک ست وقتیکه مکرر کنی آنرا

يتضوّع هو ذو عميص هذا الأمر + هو ضلّ بن ضلّ + هو على

خوشبو میدهد + او ذو عمیص این کار است + او بلای پسر بلای است + او بر

حبل ذراعك + هو في شيء لا يطير غرابه + هو كداء البطن +

رسن آرنج تست + او در چیزیست که پرواز نمیکند زاغ او + او مانند بیماری شکم

هو كطالب القرط فقطعت أذنه + هو من خير قوس سهماً +

او مانند جوینده گوشواره است که بریده شد گوش او + او از بهترین کمان است از روی تیر +

هو يدبّ لضرّاء + هو يشوب ويروب + الهوى مطيّة

او میرود ... پنهانی را + او آمیزش میکند و مخلوط میشود + خواهش سواری

الفتنة + ههنا يسكب العبرات + هي أذنتك من الطلّ

فتنه است + اینجا ریخته میشود اشکها + آن آگاه کرد ترا از شبنم

ولولا ذلك لأصبحت صاحياً + هي الخمر تكنى الطلاء

و اگر نبود آن هر آینه صبح میکردی هشیار + آن شراب است که کنیت کرده میشود طلا را

كالذئب يكنى أبا جعدة + هيّا وهيّا عن جمال وعوعة +

مانند گرگ که کنیت کرده میشود ابو جعده را + آماده شد و آماده شد از خوبی و غوغا +

هيّان بن بيّان + هيّ بن بيّ + الصيبة خيبة + هيهات

هیان پسر بیان + هی پسر بی + ترس ناامید است + دور شد

أين الشمس والذرّات + هيهات ذهب كما ذهب أمس الدابر

کجاست آفتاب و ذره ها + دور شد رفت چنانکه رفت دی گذشته +

هيهات منك قعيقعان + هيهات من نصيحة العدوّ

دور شد از تو قعیقعان + دور شد از نصیحت دشمن

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

هر آن امرد که گرد باده گردد + اگر رستم بود کون داده گردد + هر انچه حاکم عادل
کند همان دادست + هر بهار را خزانی در پی است + هر جا که پری رخیست دیوی با
اوست + هر جا که رنگ و بوی بود گفتگو بود + هر جا که نمک خوری نمکدان مشکن + هر جا که
گل است پهلوش خاری هست + هر جا که میوهٔ خوبست کلاغ میخورد + هر جا که گنج است
آنجا مار است + هر چه خدا خواست همان میشود + هر چه استاد ازل گفت همان میگویم +
هر چه به بیلی می آید به تلی میرود + هر چه زن خواهد با دو هر چه مادر خواهد مباد + هر چه
بقامت کهتر بقیمت بهتر + هر چه از دوست میرسد نیکوست + هر چه در دل فرود آید
در دیده نیکو نماید + هر چه باد آرد باد برد + هر چه آن خسرو کند شیرین بود + هر چه
کند همت مردان کند + هر چه دیر نپاید دلبستگی را نشاید + هر چه در بند آنی بندهٔ آنی
هر چه هست از قامت ناساز بی اندام ماست + ورنه تشریف تو بر بالای کس کوتاه نیست +
هر چه یاد ابا دما کشتی در آب انداختیم + هر چه بادا باد دست ما و دامان شما + هر چه دانا کند
کند نادان + لیک بعد از خرابی بصره + هر چه کاری بدروی + هر چه از دزد ماند رمال ببرد
هر چه از دونان بمنت خواستی + در تن افزودی و در جان کاستی + هر چه در دیگ است به کفچه
بر می آید + هر چه از آسمان آمد زمین برداشت + هر چیز که در کان نمک رفت نمک شد +
هر چند گفتم خالو حسن نیستم گفت تو خالوی حسنی + هر خر که باشد من پالان اویم +
هر خر و باری دگر + هر درد را درمانیست + هر روز عید نیست که حلوا خورد کسی + هر روز
گاو نخواهد مرد که کوفته ارزان شود + هر زمینی را بود خاصیتی + هر سخن وقتی و هر نکته
مکانی دارد + هر سگ که عو عو کند در کوچهٔ خود شیر غرانست + هر شبی گویم که فردا

ترک این سودا کنم + باز چون فردا شود امروز را فردا کنم + هر شبی را روزی در پیست +
هر شبنمی درین ره صد بحر آتشینست + هر عمل اجرے و هر کرده جزاے دارد +
هر عیب که سلطان به پسندد هنرست + هر فرعونے را موسائیست + هر کاری
و هر مردی + هر کجا در جهان فلک زده ایست + کار او شاعری ز مالیست + هر کجا
چشمهٔ بود شیرین + مردم و مرغ و مور گرد آیند + هر کجا دردیست درمانش مقرر کرده اند +
هر کرده را جزائیست + هر کرا پنج روز نوبت اوست + هر کرا دل زنده است نفس نازنده
هر کرا اخلاص بیش اقبال بیش + هر کرا دهن نیست لب خشک ماند + هر کرا صبر نیست
حکمت نیست + هر کرا درد می رسد ناچار گوید وای را + هر کرا طاوس باید قصد
هندستان کند + هر کسی را قرار در پشت + هر کسی را بهر کاری ساختند مهر او را
در دلش انداختند + هر کسی را فرزند خویش خوش آید + هر کسے مصلحت خویش نکو میداند
هر کسے آن درود عاقبت کار که کشت + هر کس بقدر خویش گرفتار محنت است + هر کس
بقدر همت خود خانه ساخته + هر کس بخیال خویش خبطی دارد + هر کس کاری دگر +
هر کمالے را زوالے + هر که او در بهبود نداشت + دیدن روی نبی سود نداشت +
هر که آمد بجهان ز اهل فنا خواهد بود + آنکه پاینده و باقیست خدا خواهد بود + هر که آتش
مزاج باشد بے آب زید + هر که از خدا نترسد ازو باید ترسید + هر که آید گویا و هر که خواهد
گو برو + هر که آمد بجهان برگ و برے پیدا کرد + سبز شد دانه چو با خاک سرے پیدا کرد +
هر که آمد عمارتے نو ساخت + رفت و منزل بدیگرے پرداخت + هر که با نوح نشیند
چه غم از طوفانش + هر که با بدان نشیند نیکی نه بیند + هر که با پولاد بازو پنجه کرد + ساعد
سیمین خود را رنجه کرد + هر که بر گردد خر گردد + هر که بزرگتر دم دست شفقت فرود آرد
سزا ببیند + هر که باد در سر دارد سر بباد دارد + هر که بدی کرد به بد یار شود + هر که تهی

کیسه تر آسوده تر + هر که خانهٔ مردم بکاود خاک بر سرش افتد + هر که خود را بیند خدا را
نه بیند + هر که خیانت ورزد دستش از حساب بلرزد + هر که در جنگ پشت نماید زنده نتواند
نمود + هر که زندگی ندارد مرده است + هر که سلطان مرید او باشد + گر همه بد کند نکو باشد +
هر که شیر گرم خورده تا آب پف نکند نخورد + هر که شمشیر زند سکه بنامش خوانند + هر که کم خورد
نور چشم ماست + هر که عیب دگران پیش تو آورد و شمرد + بیگمان عیب تو پیش دگران
خواهد برد + هر که گریزد ز خراجات شاه + بارکش غول بیابان بود + هر که مال نخورد
پشیمانی خورد + هر که نان از عمل خویش خورد + منت حاتم طائی نبرد + هرگاه خر کباب شود
شغال سلامت سیخ کند + هر گنده خور سرگنده هم میباید + هر مار مهره ندارد + هر مس
بکیمیا رسد زر گردد + هر ملکی و هر رسمی + هر نشیبی را فرازی در پیست + هر نمرودی را
پشه است + هزار ره بچو ترا او بنیم جو نخرد + هزار دوست کم است و یک دشمن بسیار است + هر جواب
و یک خاموشی برابر است + هزار عیش تصدق کنم بقطرهٔ غم + که عیش خواب و خیالست
و غم همیشه رفیق + هم الاغ و هم سلاغ + هم پیشه دشمن هم پیشه است + همت مردان
مدد خدا + همت کارها دارد + همت اگر همت مردان شود + مور تواند که سلیمان شود +
هم ثواب و هم خرما + همخانه دشمن کور است + هم دزد میبالد و هم کاروانی + همراه اگر
شتاب کند همره تو نیست + هم رنگ ضرر ندارد + همسایه بد مباد کس را + هم فال و هم
تماشا + هم مال بدست آید و هم یار نرنجد + همه را یک مار گزیده است + همه جا خانهٔ
عشقست چه مسجد چه کنشت + همه گفتنی چو مصطفی گفتی + همه پلیدیها از آب شوند پلیدی
آب از هیچ چیز شسته نشود + همه اندر زمن بتو انیست + که تو طفلی و خانه رنگینست +
همیشه در صدف گوهر نباشد + همیشه چاه کن از دست خویش در چاهست + همین
که گرم رفتن شدم تا شیراز رسیدم + همین سنگست و پشت بام قرشی هاشمی

گوز خرست + هنر بهتر از ملک مال پدر + هنوز مرده من زنده مقرا یار سست بد
هنوز همان آتش در کاسه است + هنوز دو نیم قرط باقی دارد + هنوز سبحه ساخته نشده
که کوری بر درش نشست + هیچ کاره و همه کاره + هیچ ما و هیچ تو +

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

ہاتھ دیکھیں کو آرسی کیا + ہاتھ نہ مٹھی ہلبلاتی اوٹھی + ہاتھ پاؤں کی کاہلی
اور منہ میں موچھیں جائیں + ہاتھ کو ہاتھ پہچانے + ہاتھ کشیدہ آسمان دیدہ + ہاتھ
لیا کاسنا تو پیٹ کا کیا سانسا + ہاتھ کی لکیریں کہیں مٹتی ہیں + ہاتھ کا نگینہ
پیاز کی ڈلے + ہاتھ پاؤں بچائیے موذی کو مار کھائیے + ہاتھ کا دیا ساتھ لہائی لگا + ہاتھ
کا دیا آڑے آتی + ہاتھوں مہندی پاؤں مہندی اپنی طلب روویں بیندی + ہاتھ
سی گنگو کھائی + ہاتھی کی پاؤں میں سب کا پاؤں + ہاتھی پہری گاؤں گاؤں جسکا
ہاتھی اوسکا ناؤں + ہاتھی نکل گیا دم اٹک رہی + ہاتھی نہیں ہتھیالی آوے نو
آدمی بہنگا ہی + ہارے ہار نہ گھر میں کھیتی ہارے جوانی + ہتیلی پر سرسوں
جمائی ہیں + ہتیلی کا پہپولا + ہتیلی پر رکھی پھرتی ہے + ہر ایک پاپ کی آخر کچھ انتہا بھی
ہے + ہر جیسی کو تیسا + ہر داؤں گوڑ پینگ پینا + ہر تو سبھی سیتو کا ہوئی ہر کی ہر
بل گئی جلو یکو وقت ٹل گئی + ہڑ کہا یا بن گیا ہی + ہزار ہاتھی لٹا تو بھی سوا لاکھ
ٹکے کا + ہزار لاٹھی ٹوٹی گھر بار کی باس نہ توڑنیکو بہت ہی + ہزار نعمت اور ایک تندرستی
ہزار آفتیں ہیں ایک دل لگانیمیں + ہزار برس کا رستہ اور تہی ناؤں ہزار جیتے ہاں
ہار دن اور ایک کر نگنوں + ہزاروں گھڑے پانی کی ڈری گئی ہگا گھر کہا ہگا ؟
لڑکے کی تھنیم پہچانے جاتے ہیں + ہگتی گئی پادتی آئی + روئی دہنتی لالا آئی + ہگنا

خزینۃ الامثال

تہوڑا اور پیٹ پٹ بہت + نگین ور آنکہین عمر رہین + ہلا ؤنہ جلاؤ مجہے بیٹہی ہی کہلاؤ + ہلکا پہچوڑ ے اوڑ اوڑ جاے + ہل نسکون میری تو خبری ہماری + فرشتون کو بہی خبر نہین + ہم رنگ کی دوئی + ہم کیا رانڈ کے پتوہ ہین + ہم کیا گہاس کہود اکیے ہین + ہم ہنون یہ بہائی فتح محمد ہین + ہم ڈکیا گدہی چرائی ہین + ہمنے بہی تمہاری ہی آنکہین دیکہین ہین + ہمیشہ روتی ہی جنیم گذرا + ہنستی ہی گہر بستی ہین + ہنست کیا ہو منہ کر کہالاؤ + ہنس ہنس کہائی بہو ہٹر کا مال + ہنس گن بلج دی تیور لاگے + ہنسیا دور کہ پڑوسن کی ناک + ہنوز دلی دور ہی + ہوا کی گہوڑی پہ سوار ہین + ہوائی دیدہ + ہوتا ہی گلی مین اپنی کتا بہی شیر + ہوچی چوٹ نہائی کی سٹر ہو سناک پڑہیا چہا پیکا لہنگا + ہونہار برویکی چلنی چکنی پات + ہونٹہو نسی ابہی دودہ کی بو نہین گئی + ہیجڑی کے گہر بیٹا ہوا ہی + ہیے مدہ پیے + ہینگ لی تو باٹ لگا لا ہینگ لگا کر کہا کرو + خزینہ سی یکم در مثلہای حرف یا مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

یَابَیٰ لحقیْنُ العِذْرَۃَ + یَاتِیْکَ مَا قُدِّرَلَکَ + یَاحَبَّذَا الْاِمَارَۃُ

انکار میکند حقین بہانہ را + مو آید ترا انچہ اندازہ کردہ شد برای تو + ای خوب ست سرداری

وَلَوْ عَلَی الحِجَارَۃِ + اَلْیَاسُ اِحْدَی الرَّاحَتَیْنِ + اَلْیَاسُ حُرٌّ وَالرَّجَاءُ عَبْدٌ

اگرچہ باشد بر سنگ + ناامیدی یکے از دو آسایش ست + ناامیدی آزادست و امید بندہ ست

اَلْیَاسُ خَیْرٌ مِنَ التَّضَرُّعِ اِلَی النَّاسِ + یَاسُ القَلْبِ رَاحَۃُ النَّفْسِ

ناامیدی بہترست از زاری کردن سوی مردمان + ناامیدی دل آسایش نفس ست +

یَاکُلُ خُبْزَہٗ بِلَحْمِ النَّاسِ + یَاکُلُ الفِیْلَ وَیَغُصُّ بِالبَقَّۃِ + یَالَیْتَ

میخورد نان خود را بگوشت مردمان + میخورد پیل را و غصہ میکند بپشہ را + ای کاشکے

بَیْنِی وَبَیْنَكَ بُعْدُ الْمَشْرِقَیْنِ فَبِئْسَ الْقَرِیْنُ + یَأْمَنُ الْخَائِفُ

میان من و میان تو دوری مشرق و مغرب بودی پس بد نزدیک است + بے بیم میشود ترسنده

اِذَا وَصَلَ مَاخَافَهُ یُبْصِرُ الْعَاقِلُ بِقَلْبِهِ مَالَا یُبْصِرُ الْجَاهِلُ بِعَیْنِهِ

وقتیکه برسد چیزیرا که ترسید ازان + می بیند دانا به دل خود چیزیرا که نمی بیند نادان بچشم خود +

یَبْلُغُ الْخَصْمُ بِالْقَضْمِ یَنْدَاوَی الْخَمْرُ بِالْخَمْرِ یُجْرٰی بِلَبْقٍ وَیَدِهِ

میرسد خوردن بهم دادن بر خوردن بسیار مگرانتها دن رخاید دار دگر نوشیده شود شراب بشراب + بگیشر میرود دلیق و نکو میشود

یَجُوْزُ لِلشَّاعِرِ مَالَا یَجُوْزُ لِغَیْرِهِ یُحْرَقُ عَلَیْهِ الْاُرَّمُ یَحْسِبُ

جائز میشود مر شاعر آنچه جائز نمیشود مر غیر اورا + سے خاید بر دی دندانها را + گمان میکند

کُلُّ اَحَدٍ عَقْلُهٗ ذَا کَمَالٍ وَوَلَدُهٗ صَاحِبَ جَمَالٍ یُجْمِلُ شَنٌّ وَ

هر یک عقل خود را صاحب کمال و پسر خود را صاحب خوبی + مے بردارد شن و

یُفْدٰی لُکِیْنٌ + یَحْمِلُ الشَّیْخُ الْکَبِیْرُ جَنَازَةَ الطِّفْلِ الصَّغِیْرِ + یُخْبِرُ

بها داده میشود لکیز ۵ بر میدارد پیر کلان سال جنازه بچه خورد سال را + خبر میدهد

عَنْ مَجْهُوْلِهٖ مِرْآتُهٗ + یَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَیْدِیْهِمْ + یَدُ اللّٰهِ عَلَی الْجَمَاعَةِ

از زن غیر مشهور آئینه او + دست خدا بالای دستهای ایشان ست + دست خدا بر جماعت ست

یَدَاكَ اَوْکَتَا وَفُوْكَ نَفَخَ + اَلْیَدُ الْعُلْیَا خَیْرٌ مِّنَ الْیَدِ السُّفْلٰی

هر دو دست تو بر کرد دهن تو دمید + دست بالا بهترست از دست زیرین +

یَدُ الْمُلُوْكِ دَسْتُ الْبَازِیْ یَدٌ تَشُجُّ وَاُخْرٰی مِنْكَ تَاْسُوْ

دست پادشاهان دست باز ست + یکدست بخل میکند و دست دیگر از تواند تکین میکند

یَدٌ شَلَّاءُ وَاَمْرٌ لَا یَتِمُّ + یَدُكَ مِنْكَ وَاِنْ کَانَتْ شَلَّاءَ یُرْعِیْ

دست شل ست و کار تمام نمیشود + دست تو از تست اگرچه باشد شل + میچرد

يَرْبِطُ او يَرْبِضُ بحجرةٍ + يَرْكَبُ الصَّعْبَ مَنْ لا ذَلُولَ لَهُ + يُرى

در جای بستن خواب میکند در حظیرهٔ شتر + سوار میشود دشوار را کسیکه نیست شتر رام برای او + دیده میشود

مَا فِي القَلْبِ الصَّافِي كَالمَاءِ فِي الزُّجَاجِ + يَزِيدُ الصَّدَقَةُ

آنچه در دل صافست مانند آب در آبگینه + افزون میکند صدقه

فِي العُمْرِ يُسِرُّ حَسْوًا فِي ارْتِغَاءٍ + يَسُودُ المَرْءُ قَوْمَهُ بِالإِحْسَانِ

در زندگی پنهان میکند شامیدن را در نوشیدن کف شیر + سردار میشود مرد قوم خود را به نیکی کردن

اليصو + يَشْكُو اِلَى مُصْمِتٍ + يَصِيرُ اَثَرُ الصَّبُورِ اِلَى زِيَادَةٍ +

سوی ناشنوایان + گله میکند سوی خاموش شونده + میگردد کار صابر سوی افزونی

يَطْلُبُكَ الرِّزْقُ كَمَا تَطْلُبُهُ + يُعْلَمُ مِنْ حَيْثُ تُؤْكَلُ الكَتِفُ

میجوید ترا روزی چنانکه میجویی او را + دانسته میشود از جایی که خورده میشود شانه

يَفْعَلُ اللهُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ + يَقُولُ الدُّرَّةُ كُلَّ شَيْءٍ

میکند خدا آنچه میخواهد و حکم میکند آنچه اراده میکند + میگوید درّه هر چیز

يَكْفِينِي الحُرَيْبُ + يَقْضِي اللهُ مَا هُوَ قَاضٍ + يَكْسُو

کفایت میکند مرا اگر چه جنگ حقیر + حکم میکند خدا آنچه حکم کننده است + میپوشاند

النَّاسَ وَاسْتُهُ عَارِيَةٌ + يَكْفِي مِنَ القِلَادَةِ مَا اَحَاطَ بِالرَّقَبَةِ

مردمان را و سرین او برهنه است + کفایت میکند از گردن بند آنچه در گیرد گردن را

يَلْدَغُ العَقْرَبُ وَيَصِيءُ + يُمْسِي عَلَى حَرٍّ وَيُصْبِحُ بَارِدًا + يَنِيكُ الرُّقَى

میگزد کژدم و آواز میکند + شب میکند بر گرمی و صبح میکند در حالت سردی + آشکار میکند

الغِنَى + يُوسُفُ قُرَّةُ عَيْنِ يَعْقُوبَ + يَنْزُو وَيَلِينُ + يَوْمٌ اَطْوَلُ

توانگری + یوسف روشنی چشم یعقوب ست + جست میکند نرم میشود + روز درازتر

مِنْ ظِلِّ القَنَاةِ + یَوْمٌ اَقْصَرُ کَاِبْهَامِ القَطَاةِ + یَوْمٌ کَیَوْمِ الخَفْضِ

از سایه نیزه + روز کوتاه تر به سر انگشت سنگخوار + روز مانند روز پست

المُجَاوِرِ + اَلْیَوْمُ خَمْرٌ وَغَدًا اَمْرٌ + یَوْمُ السَّفَرِ نِصْفُ السَّقَرِ +

ستم کرده شده + امروز شراب ست و فردا کارست + روز سفر نیمه دوزخ ست +

یَوْمٌ قَدْ قُدِّرَ لَا یُغْنِی الحَذَرُ + یَوْمٌ لَا یُقَدَّرُ لَا یَأْتِی لِقَضَاءٍ

روزی که بتحقیق اندازه کرده شده نفع نمیکند ترسیدن + روزی که اندازه نکرده شده نمی آید بحکم خدا

یُوَاهِی الْاَدِیْمَ وَلَا یَرْقَعُ + یَهُبُّ مَعَ کُلِّ رِیْحٍ

میدرد پوست را ولی نمی دوزد + میجنبد با هر باد + یعنی بسیار عطا میکند

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

الف — یا باین شوراشوری یا باین بی نمکی + یا خانه جای خفت بود یا خیال دوست +
یار دل گر نبود ذکر زبانی سهل است یا دشمن بخیر + یار در شهر دو دست کند خواجه
در کنار + یا موج روزی افگندش مرده بر کنار + یار شاطرم نه بار خاطر +
یار نه بهتر باده + یار در خانه و من گرد جهان میگردم + آب در کوزه و من تشنه
لبان میگردم + یار غاری باید که زخم ماری کشد + یار بد از مار بد بتر بود +
یار کار افتاده را یاری هم از یاران رسد + یار من نیکوست لیکن سمع آئینش
بدست + یار زنده به از شوهر مرده + یار باقی صحبت باقی + یاران یاران را
شناسند + یاران یاران را فروشند + یخ بسیار آب کرد تا فلان چیز صورت
مع الکاف — گرفت یک انار و صد بیمار + یک آهو و صد سگ + یک انگور و صد زنبور +
یک بام و دو هوا + یک سر مینی و دو گوش + یک بز گرگین همه بزهای گله را گرگین کند +

یک توبہ صد گناہ را کافیست + یک تیر و دو نشانہ + یک جان در دو قالب + یک حرف
نگفتم از مستی در غنچہ بربستی + یک حمایت بصد شکایت + یک خطا دو خطا نہ کہ ہفتاد
و دو خطا + یک دانہ محبت و باقی ہمہ کاہ + یک دہ آباد بہ کہ صد دہ ویران +
یک در گیر و محکم گیر + یک عنایت قاضی بہ از ہزار گواہ + یک سنگ و دو کلاغ + یک سر و ہزار
سودا + یک شمع شبی ہزار پروانہ کشتہ + یک طلعت زیبا بہ از ہزار خلعت دیبا + یک عیب
عفو ہفت کانون جہنم را کافیست + یک گرد و فاختہ + یک لقمہ نگاہ بہ از مرغ و ماہی
یک لقمہ پگاہ نہ صد لقمہ بیگاہ + یک مویز و صد قلندر + یک نے و صد ساز + یک نشد و شد
یک نظر دیدن حلال است + یک نظری خوش گزری + یک یوسف و صد خریدار + یکے از بام
افتاد گردن دیگری شکست + یکی را گیرد دیگری را دعویٰ کن + یکی بود مجنون گر ریگ گزیدہ
یکے ہمی رود و دیگرے ہمی آید + یکے گیر و دو دیگر آید بجایش + یک نقصان مایہ دیگر شماتت ہمسایہ
یکے بر صد آید نہ صد بر یکے + یکے کر دبے آبروئی بسی + چہ غم دارد از آبروئی کسے

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

الف

یا ایسے گو جیر یار ہو اور جیر یا بہنسا بہنسے ہیں یا قصائی کہوں میں یار کی یاری سے
کام یار سے فعل و نسے کیا کام + یار مطلب کا گودڑ کی مکھی یاران چوری یاران دغا بازی
یا سکھ نیند سوتا یا بالا جیو + یا کہاوے ہو گہو یا کہا و روٹی الیقین ہزار ہو یہاں فرشتے
کے پر جلتے ہیں یہاں تو ہم بھی حیران ہیں یہاں سب کان پکڑتے ہیں یہاں بچہ نال تو نہیں گڑی
یہاں الٹی گنگا بہتی ہے + یہاں فکر معیشت ہے وہاں غدغہ حشر آسودگی حرفیست
یہاں ہے نہ وہاں + یہ بیل منڈھے چڑھتی نظر نہیں آتی یہ بھی کسی نے نہ پوچھا
کہ تیرے منہ میں کے دانت ہیں + یہ بھی دام غلاموں کہاتے + یہ بھی جنگل کاٹ کے پکانے

قافیہ واو

یہ ہی آہین پڑہی + یہ پوت بنی جی جائین + گیہون دیکا جر کہائین + یہ تو کبیر ہی
کہہ گئے ہین + یہ جوانی مجہو نہ بہاوی سینگہہ ڈولاوی ہنسی آوی + یہ کنی ناؤ مین
سیکہی ہے + یہ کوا ہنس کی چال ہی + یہ منہ اور گاجرین + یہ منہ اور لونچونگ
لاسا + یہ منہ اور پہولوریان + یہ منہ اور مسور کی دال + یہ واہیو تین کنٹہن +
یہ وہ گونہین جو جیونٹا کہاتی + یہی گوا اور یہی میدان + یہی بکہن مار کہانیکی ہین +

خاتمه بحمد الله که باوجود حوادث انگیزیهای فلک خلل انداز تفرقه پرداز این
بحر زخار و محیط ناپیدا کنار که به تخیل ساحلش عقل بالادست غواصان قلزم
همه دانی لطمه خور ضربهٔ امواج حیرانیست بنا بر حسن نیت طالبان سنه ۱۲۱۵ در یکهزار و دو صد
و پانزده هجری بنوعی گرداب وار و گوهر کردار یکجا در یک صدف قرار گزید اکنون
رجای واثق از جناب ایزدی عز اسمه آنکه این نسخهٔ بی مثل که در نورافشانی خواندن
مشعل خورشید ضرب المثل اهل دانش و بینش ست همواره از صرصر اعتراض تیره درونان
ظلمت جهل محفوظ بوده نور افزای چشم روشن سوادان روزگار باشد هرگاه که
فصاحت سمات فصحای بلاغت آیات از امثال بیمثالش لذتی برگیرند شیرین
مقالان بذله گو نمکین کلامان لطیفه جو فوائد پذیرند این بی نصیب را از دعای خیر
بی نصیب نگذارند چون درین خزینهٔ عامره نقود امثال عربیه و فارسیه و هندیه بست
بنا بر تعلیه دیباچه اش در هر سه السنه حسن اتمام پذیرفت بعد اختتام خامه دو تا هم
اشعار تاریخش نیز در هر سه زبان گفت له الحمد اَتْمَمْتُ هٰذِهِ النُّسْخَةَ
مُسْتَعِینًا بِرَبِّیَ الْمُتَعَالِ + سال تاریخ خواستم کردم + هم زبانش عیان
بر اهل کمال کرد خزینه سی خرچ سالش عدد + بولا ہاتف خزینۃ الامثال +

تمت

و تاریخ کتاب هذا	۱۲۱۴ھ	در سه زبان

ن ۱
دقتیکه تمام
کردم این
نسخه را در حالی
که بد خواهنده ام
به پروردگار
خود که بلند
مرتبه است
۱۲

ضمیمه خزینة الامثال

مقدمه در بیان استحباب مزاح واضح باد که مطایبه یکی از جمله سجایای رضیه و شمائل مرضیه است و از احادیث صحیحه و روایات صادقه ثابت شده که حضرت رسول عرم با اولاد اطهار و ازواج مطهرات و اصحاب کبار مزاح فرموده و صحابه نیز در حضور آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم مطایبه کرده و آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم را بخنده در آورده و در مجلس مقدس آنحضرت شاعران خوش بیان و راویان شیرین زبان اشعار آبدار و داستانهای فرحت آثار معروض داشته اند و آنحضرت توجه باستماع آن فرموده عبد الله بن حارث روایت کرده که ندیدم هیچ احدی را که بیشتر از رسول عرم مزاح کرده باشد ولیکن مزاح آنحضرت همه حق بود و بصحت رسیده که آنحضرت از همه خلائق متبسم تر و خوشخوی تر بود روزی بعضی از صحابه کبار عرض کردند که یا رسول الله تو با ما مزاح بسیار میکنی این طریق مناسب منصب نبوت نیست آنحضرت فرمود که انی لا اقول الا حقا یعنی بدرستیکه من نمیگویم مگر سخن راست و میفرمود که حق سبحانه تعالی مزاح دوست میدارد و وای مواخذه نمی کند و ثابت شده که فرمود آنحضرت وای بر کسیکه سخن دروغ گوید تا مردم را بخنده در آرد و وای بر وی وای بر وی و این حدیث دلیل است بر آنکه اگر کسی در مزاح بسخن راست مردمان را بخنده در آرد معصیت نیست و در حدیث در آمده که مجادله و مزاح مکن با برادران مومن خود مراد آنست که در مزاح چندان مبالغه نباید که موجب رنجش و مجادله شود و مطایبه و مزاح را شیوه خود نباید ساخت که خنده بسیار و مضاحکه هر وقت موجب سختی دل و غفلت است و چون مزاح از حد اعتدال بگذرد ضرر ها پیدا کند و موجب عصیان شود و بدرجه اعتدال جائز بلکه مستحب است تا باعث تفریح و انبساط قلوب گردد و در حدیث صحیح آمده که مومن مزاح دوست و شیرین سخن باشد و منافق ترش رو و چین ابرو حضرت شیخ فرید الدین عطار گوید **شعر** چو عیسی باش خندان و شگفته * که خر باشد ترش روی و گرفته

در بیان مطایبه آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در اخبار آمده که روزی حضرت امام حسین علیه السلام در عهد طفلی حضرت رسول را گفت که ای جد بزرگوار میخواهم که بر شتری سواری کنم و هر طرف برانم حضرت فرمود چگونه باشد اگر من شتر تو شوم امام حسین علیه السلام گفت بغایت نیکو باشد پس آنحضرت آنجناب را بر دوش مبارک خود نشاند و از این گوشه حجره بدان گوشه میرفت در انحالت آنجناب گفت ای جد بزرگوار شتر را

مهاری باشد وشتر من مهار ندارد آنحضرت هر دو گیسوی مبارک خود بدست آنجناب داد و فرمود که این دو
موی با مهار شتر تو باشد پس آنجناب هر دو گیسوی مبارک بدست گرفت باز آنجناب گفت ای جان نواز
شتران آواز بر دارند و عف کنند و شتر من عف نمیکند آنحضرت را ازین سخن کیفیت عظیم رو نمود و او را
بر داشت که عفو در ینوقت جبرئیل علیه السلام نازل شد و گفت یا رسول الله زبان خود نگاهدار بیک
عفو گفتن تو دریای رحمت الهی بجوش آمد و اگر یکبار دیگر عفو گوئی خلق اولین و آخرین همه از عذاب نجات
یابند و طبقات دوزخ همچنان خالی بمانند لطیفه روزی حضرت سرور عالم صلی الله علیه و آله وسلم بنهایت
متفکر بود و از وفور تفکر تغیر در بشره مبارک ظاهر شده از صحابه کسی را مجال آن نبود که سبب آن استفسار
نماید ابوذر رضی الله عنه حاضر شد و بعد دعا و ثنا گفت یا رسول الله شنیده ام که در وقتیکه دجال پدید آید
قحط عظیم باشد و او خلق را بانواع نعمت دعوت کند رای مبارک نبوی چیست اگر من او را دریابم
اول دست بنعمت های او نهم و چون خوب سیر شده باشم از و منحرف شوم آنحضرت را تبسم آمد و
آثار انبساط در بشره مبارک پیدا شد و فرمود که اگر تو او را دریابی خدایتعالی ترا از نعمت های او بی نیاز
گرداند لطیفه روزی حضرت سرور عالم صلی الله علیه و آله وسلم پیرزنی گفت که الله تعالی هیچ پیرزنی را در بهشت نبرد پیرزن
بر آورد که یا رسول الله گناه پیرزنان چیست که به بهشت نروند حضرت سرور عالم تبسم کرد و فرمود که الله تعالی
پیرزن را جوان دیگر گرداند آنگاه به بهشت داخل کند لطیفه در یکی از غزوات شخصی از آنحضرت شتری
برای سواری طلب کرد که در پای او زخمی رسیده بود حضرت فرمود من ترا بچه ناقه بدهم گفت یا حضرت
من بچه ناقه را چه کنم که او قابل سواری نباشد آنحضرت تبسم فرمود و گفت آیا هیچ شتری هست که بچه ناقه
نباشد و ناقه آنرا نزائیده پس شتری توانا و قوی جثه بوی ارزانی فرمود لطیفه ساکنان ولایت
غور را اکثر احمق باشند روزی ظریفی بدیهی از ولایت غور رسید و بشمال ده کوهی بنهایت بلند واقع
بود که بسبب کوه هوای آن ده نهایت گرمی داشت و ساکنان آنجا اکثر مبتلای امراض می بودند
مرد ظریف باشندگان آنمقام را گفت که اگر یک سال خدمت من بجا آرید و اطعمه لذیذه بخورانید بعد
یکسال این کوه را بر دارم و بمقام دور تر اندازم غوریان بسیار خورسند شدند و بخدمت او کمر بستند و
یکسال غذاهای لطیف و میوه های پاکیزه خورانیدند چون سال بسر آمد ظریف را گفتند برخیز و وفای عهد کرده
گفت همه مردان و زنان همراه من شوید همگنان همپای او بزیر کوه رسیدند مرد ظریف بزیر کوه پشت خم

ایستاده وگفت شما با زور کرده کوه را بردارید و بر پشت من گذارید من کوه را دور تر بنیدازم اهل ده گفتند که تو دیوانه شده این کار از حد قدرت و توانائی ما بیرون است گفت شما دیوانه شده اید هزار مرد گرد آمده اید کوه را برداشتن نتوانید من تنها چگونه این کوه را بر دارم اهل ده بر فهم و عقل خود منفعل شدند و ظرافت را خود گرفت

لطیفه زنی بغایت کریه منظر بنکاح ظریفی خوشخوی و لطیفه گوی در آمد ظریف نهایت ملول شد روزی زن گفت ای مرد ترا برادران و خویشان بسیار اند تو بفرما که از کدام پرده کنم و روبروی که بیایم مرد گفت از من پرده کن و روبروی من میا دیگر هر کرا خواهی روی خود بنما

لطیفه از بخیلی پرسیدند که شجاع ترین مردمان کیست گفت آنکس که آواز دهان جمعی بگوش او برسد که چیزی میخورند و زهره آب نشود

لطیفه درویشی نزد شمامه که در بخل مشهور بود بیامد و حاجتی خواست شمامه گفت اول تو یک حاجت من برآر تا من حاجتی که عرض کنی برآرم درویش گفت بفرمای که آن کدام حاجت است گفت حاجت من همین است که از من هیچ حاجتی نخواهی

لطیفه دزدی جامهٔ کسی بدزدید و به بازار برد و بدست دلال داد که بفروشد دزدی دیگر پیدا شد و جامه را از دلال بدزدید و زود بدست نزد یاران آمد گفتند جامه را بچند فروختی گفت بانچه که خریده بودم

لطیفه معلمی بحالت نزع گفت که از هیچ جای کفن کهنه بهم رسانید چه خواهی کرد گفت تا مرا بعد از مرگ در ان بپیچید و در گور نهند گفتند ازین چه فائده گفت چون منکر نکیر بیایند و به بینند که کفن کهنه است گمان برند که مردهٔ دیرینه است سوال نه کنند و بروند

لطیفه امردی گل عذاری در رفتار و در راه میرفت و این مصرعه بالحان خوش میخواند مصرعه مست شراب بودم و افتاده بیخبر لوطی ای بشنید آه سرد با کمال حیف و درد بر کشید و گفت کاش که من سر گشته و بخت برگشته آنوقت خبردار نشدم

لطیفه زنی جوان و خوبروی با شوهر پیش قاضی آمد و فریاد کرد که شوهرم با من التفات کم دارد و به تشفی و تسکین وقت من نمی پردازد مرد گفت ای قاضی هر شب سه نوبت بخدمتش ایستاده میشوم و زیاده ازین قوت و طاقت ندارم زن گفت من هر شب پنج نوبت میخواهم و کمتر ازین راضی نمیشوم قاضی گفت ای زن شوهر تو زیاده بر سه طاقت ندارد و ترا بغیر از پنج نوبت تسکین خاطر نمیشود مسئله قاضی ام رعایت حال ناتوان و حاجتمندان بر من لازم است پس برعایت حال تو و شوهر تو تکلیف دو نوبت بر ذمت همت خود بر گزیدم تا پنج نوبت کامل شود و خواهش تو بر آید

لطیفه درویشی بدر خانه سوال کرد کنیزک گفت هیچ مهیا نیست سر خویش گیر اتفاقا قاصد الطیابخیه نان که اندرون می پختند بگوش درویش رسید گفت ای

این کفش ها بر سر که میزنند کنیزک گفت درویشی گرفتار شده بر سر او میزنند گفت آن درویش با بانوی خانه گرفتار شده یا با کنیزک این بگفت و راه خود گرفت لطیفه پادشاهی را درد چشم برخاست از طبیب و اطلب کرد طبیب گفت که حنا بر کف پای پادشاه بمالند خواجه سرای حاضر بود گفت ای طبیب چشم را با کف پا چه نسبت گفت نسبتی که خصیه را با زنخدان ست یعنی چون خواجه سرا را خصیه نباشد موی بر زنخدان بر نمی آید شاه ازین لطیفه بخندید و طبیب را زر و نعمت بخشید لطیفه شخصی چنان کریه منظر بود که دیو از صورتش بگریختی و ابلیس از هیئتش نفرت گرفتی روزی زنی پیش وی آمد گفت ایمرد ترا با تو حاجتی دارم اگر بازار همراه من بیائی ممنون و مشکور لطف و احسان تو باشم مرد همراه زن روان شد زن مرد را بر دوکان مصوری ایستاده کرده راه خود پیش گرفت مصور چون روی آن شخص دید بسیار خندید آن شخص حیران شد و از مصور سبب خنده پرسید مصور گفت این زن از روزها پیش من می آید و همی گوید که برای من صورت ابلیس بساز گفتمش کسی را که ندیده ام صورتش چگونه سازم زن وعده کرده بود که روزی شخصی را پیش من بیارد که مثال تمثال ابلیس باشد چنانکه امروز ترا پیش من آورد لطیفه مردی پیش طبیب آمد و گفت که اندام من همیشه تنگ و گرم و خشک و نرم میباشد طبیب گفت چه خوش بودی که این چهار علت بکس زن من طبیب لاحق شدی لطیفه در نقش خانهٔ چین شبیه بسی کس با اداهای مختلف کشیده اند و کیفیت هر یکی پائین هر شبیه نوشته صورت یکی متفکر کشیده و زیر آن نوشته که این فکر میکند که زن کنم یا نکنم و صورت دیگر بهیئتی ست که دست بر سر میزند و ریش میکند و زیر آن شبیه نوشته اند که این شخصی ست که زن کرده و پشیمان شده و صورت سومی شادان و فرحان ست و زیر آن نوشته که این کس زن را طلاق داده و از بند او نجات یافته لطیفه بنادان طفلی را پرسیدند که از کلام الله کدام آیت خوش داری گفت مالکم لا تاکلون یعنی چه شد شما را که نمیخورید گفتند کدام امر الهی را از قرآن بیشتر پسند داری گفت کلوا و اشربوا یعنی بخورید و بیاشامید گفتند کدام دعا را از قرآن ورد ساخته گفت ربنا انزل علینا مائدة من السماء یعنی ای پروردگار نازل کن بر ما خوان طعام از آسمان لطیفه بعضی از ظریفان بصره نزد رابعه بصری رفتند و گفتند که ای رابعه ایزد تقدس و تعالی مردان را سه فضیلت بخشیده که زنان از آن محروم اند اول آنکه مردان کامل العقل اند و زنان ناقص العقل و ازین جهت شهادت دو زن برابر یک مرد است دوم آنکه زنان ناقص الدین اند زیرا که بهر ماهی بعلت حیض از نماز و روزه باز مانند سوم آنکه هیچ زنی پیغمبری

نرسیده رابعه گفت بلی راست ست اما زنان را سه فضیلت ست که مردان از آن بهره نیست اول آنکه در میان
زنان مخنث نیست دوم آنکه هیچ زنی دعوی خدائی نکرده سوم آنکه همه انبیا و اولیا از بطن زنان برآمده اند لطیفه
روزی وزیر خلیفه بهلول دانا را بمزاح گفت که امروز خلیفه وقت ترا سردار خوکان و خران کرده بهلول گفت
اگر چنین ست پس تو یکی از تابعان من شدی باید که مطیع و فرمان پذیر من باشی خلیفه را تبسم آمد و همه اهل مجلس بخندیدند
و وزیر بر جسارت خود نادم و منفعل گردید لطیفه الهی لقبی بانگ نماز همین گفت و فی الفور دویده میرفت و گوش
میداشت از و پرسیدند که این چه کار میکنی گفت مردمان آواز مرا از دور خوش آیند میگویند من بانگ صلوٰة
میدهم و دویده میروم تا آواز خود را از دور بشنوم که مردم راست میگویند یا دروغ لطیفه طفلی بدبستان
پیش معلم مصحف شریف میخواند و لفظ علیک للعنة را تکرار میکرد معلم بغضب آمد و گفت لعنة الله علیک
و علی الدیک کودک تیز همان لفظ یاد گرفت و گفت علیک و علی الدیک لطیفه خواجه غلامی را طلب
انگور ببازار فرستاد غلام بدیر باز آمد و انگور آورد خواجه غلام را تهدید کرد و گفت که هر گاه ترا بیک کار فرستم باید
یکبارگی چند کار را سرانجام دهی و زود باز آئی ایام چندی خواجه بیمار شد غلام را گفت برو طبیبی را حاضر کن
غلام رفت و چند کسان را زود با خود آورد خواجه پرسید که این مردمان چرا آمدند گفت ای خواجه اشرف فرموده بودی
که چون بیک کار اشارت کنم باید که چند کار را بعجلت تمام سرانجام دهی بموجب حکم تو بدین فرصت قلیل چند کارها
سرانجام داده ام یعنی طبیب را آورده ام تا علاج کند و مطربی را آورده ام که اگر صحت شود نغمه سراید و غسالی آورده ام
که اگر بمیری ترا غسل دهد و شاعری آورده ام تا مرثیه موزون کند و نوحه گری نماید و گورکنی آورده ام تا مرقد تو تیار
کند و حافظی آورده ام تا بر بالین تربت تو ختم کلام مجید کند لطیفه روزی اسکندر رومی در ایام محاربه دارا
بر اسپ اهوار صبا رفتار سوار بود و لشکر یا ملاحظه می نمود ناگاه سواری بر اسپ لاغر و لنگ از پیش نظر او گذشت
سکندر غضبناک شده سوار را از بالای اسپ فرو کشید سوار را خنده آمد سکندر پرسید که درین محل سبب
خنده چیست گفت از غضب تو مرا خنده آمد که تو بر آلت فرار نشسته و من بر آلت قرار یعنی اسپ چالاک
در فرار چست ست و اسپ لنگ در قرار درست و با وجود آن غضبناک میشوی سکندر را لطیفه سوار
پسند آمد و پایه و منصب و بلند گردانید لطیفه یعقوب لیث پیش از ایام سلطنت مردی بی نوا و ضعیف الحال
بود در ایام سلطنت خود یکی از اغنیای سیستان را بمعرض مواخذه انداخت و همه مال او را ضبط ساخت
تا او بپاره نانی محتاج گردید روزی آنمرد پیش آمد یعقوب لیث از و پرسید که امروز حال تو چون است

گفت چنانکه دیروز حال تو بود یعقوب گفت دیروز حال من چون بود گفت چنانکه امروز حال من ست یعقوب بدل انصاف کرد و تمام مال و مناش باو باز داد لطیفه اعرابی به محکمه قاضی برای کسی گواهی داد مدعا علیه خواست که گواهی او رد کند گفت ای قاضی این عرب هرگز نماز نگذارده گواهی او چگونه معتبر می باید اعرب گفت دروغ میگوئی فلان تاریخ حج گذارده ام و مناسک حج بجا آورده قاضی گفت اگر راست میگوئی نشان ده که زمزم کجاست گفت پیرمردی ست در عرفات نشسته قاضی گفت ای جاهل زمزم چاهیست و عرفات صحرائیست عرب گفت درحالیکه من بحج رفتم چاه درانجا نبود و عرفات باغی پر از انواع شقائق و ریاحین بود اکنون بمرور زمان همچنین بوده باشد چنانکه ارشاد میفرمائی لطیفه اعرابی را پرسیدند که این چه رسم ست در میان شما که نامهای اولاد خود را اسد و کلب میگذارید و نامهای غلامان را اسعد و مبارک گفت نام اولاد اسد و کلب برای دشمنان میگذاریم و نامهای غلامان برای خود اسعد و مبارک می نهیم لطیفه اعرابی را پرسیدند که شوربای گرم را چه میگوئی گفت یخنی گفتند شوربای سرد را چه نام نهاده اند گفت هرگز سرد نمیگذارند که نامش می نهادند لطیفه روزی سلطان نصر الله پسر شاه سبحان به مجلس پادشاه درآمد و بپهلوی ملک نشست پس از وی قاضی فتح الله درآمد و خواست که بر سلطان نصر الله مقدم نشیند سلطان دست او گرفته زیر دست خود نشاند گفت حق سبحانه تعالی در قرآن مجید درجات من و تو همچنین تعین فرموده اذا جاء نصر الله والفتح لطیفه وزیر مولانا قطب الدین علامه در راهی میرفت شخصی بامی افتاد و بگردن مولانا درآمد مهره گردن مولانا صدمه عظیم برداشت و چند روز صاحب فراش ماند جمعی بعیادت مولانا آمدند و گفتند مخدوما چه حال داری گفت ازین حال بدتر چه باشد که دیگری از بام افتد و گردن من شکسته شود لطیفه شخصی نزد قاضی آمد و داد خواه شد که فلانی مرا گفته ست که گه خور قاضی فرمود که اگر ترا منع او بد آمده برو و بکار خود مشغول باش لطیفه در مجلسی از حجاج بن یوسف ظلم و جفا کاریهای او میکردند یکی ازان مجلسیان بطلاق زن خود سوگند خورد که حجاج ظالم بیشک و زنگی ست اهل مجلس او را ملامت کردند که چون حقیقت حال و انجام کار معلوم نیست پس طلاق زن بر تو لازم آمد آن شخص اندوهگین از مجلس برخاست و نزد عمر بن عبیده که یکی از فقهای عهد و متقیان روزگار بود آمد و ماجرا بازگفت عمر گفت زن خود را نگاهدار اگر خدا تعالی حجاج با آنهمه ظلم ها که میکند خواهد بخشید بیک گناه تو دریغ نخواهد نمود لطیفه المنصور را پرسیدند که چه

بصحرای نوردی برای غسل آب و هم رو بکدام سمت کنیم گفت روی بجامه های خود کنید تا دزد جامه ها را نبرد

لطیفه جوانی نزد فقیهی آمد و گفت زنی جمیله دارم که از نازک مزاجی طاقت سر انجام امورات خانه داری ندارد و اینقدر زر ندارم که کنیزک بدست آرم زنی را بهم رسانیده ام و میخواهم که با او مناکحت کنم تا امورات خانه از دستش برآید مجبورم از رفع تکلیف شود اما والیان آن زن همی گویند که تا وقتیکه زن اولین را طلاق ندهی عقد نکاح محال است مرا حیله بیاموز که مجبور به مراجعت بطلاق نرسید و زن مطلوبه بعقد نکاح درآید فقیه گفت زن محبوبه را بگو که بگورستان رود و تو به پیش والیان زن که خواستگار او شده رفته ظاهر کن که بغیر آن زن که بگورستان دارم هر که باشد طلاق دادم والیان آن زن خواهند دریافت که زن تو مرده است جوان بهمان بعمل آورد و بدین حیله زن را بحباله نکاح خود درآورد

لطیفه از حکیمی پرسیدند که چه گوئی در حق نکاح گفت یکماه شادمانی است و بعد از آن اندوه جاودانی

لطیفه حکیمی گفته که من مجرد بودم که کدخدایان گله بودند که از خرابی های کدخدائی مطلع نگردند و اکنون که من کدخدا شده ام مجردان گله شده اند که هرگز گوش بنصیحت من ندارند

لطیفه روزی در مجلس جشن نوشیروان همه اقربای او حاضر بودند یکی از آن که مردی بی ناموس و بی آبرو بود در برابر چشم نوشیروان جام زرین مرصع بدزدید در جیب خود کرد نوشیروان دیده و دانسته تجاهل کرد چون اهل مجلس برخاستند ساقی گفت که هیچکس را رفتن ندهم تا جام زرین مرصع گم شده پیدا نکنم نوشیروان گفت بگذار تا همگنان بروند آنکس که گرفته است باز نخواهد داد و آنکه دیده است هیچکس نخواهد گفت بعد از چند روز آنمرد تاج و دستار و جامه های نو پوشیده بمجلس نوشیروان آمد نوشیروان برمز و کنایه از او پرسید که این لباس ها از آن است آنمرد دامن برداشت و گفت که این پیراهن و ازار هم از آنست نوشیروان بخندید و بفرمود تا هزار مثقال زر سرخ بوی دادند و یکی از مقربان بارگاهش گردید

لطیفه شخصی پیش قاضی آمد و گفت اگر خرما بخورم خللی در دین باشد گفت نه گفت اگر قدری شونیز در آن داخل کنم مضائقه نیست گفت نه گفت اگر آب بر در ریزم حرام شود گفت نه گفت شراب از همین چیز هاست چرا حرام است قاضی گفت اگر قدری خاک برسرت ریزم سرترا المی رسد گفت نه گفت اگر آب بیامیزم و بریزم تکلیفی دهد گفت نه گفت اگر از آن خمیر سازم و خشتی تیار کنم و بر سرت بزنم چگونه باشد گفت سرم بشکند قاضی گفت شراب نیز همین حکم دارد

لطیفه در عهد خلافت هارون رشید شخصی دعوی نبوت کرد هارون او را طلب داشت و پرسید چه دعوی میکنی گفت دعوی پیغمبری هارون گفت

چه معجزه داری گفت هرچه خواهی گفت عصای خود را بینداز تا بصورت مار شود چنانکه معجزه موسی علی نبینا
علیه الصلوة والسلام بود مرد گفت عصای موسی وقتی مار شد که فرعون دعوی خدائی کرد اگر تو نیز دعوی خدائی
کنی عصای من مار شود هارون گفت ارباب انجمن من خربزهٔ شیرین طلب دارند به معجزه خود پیدا کن
گفت مهلت سه روز بده هارون گفت همین وقت حاضر کن مرد گفت زهی انصاف خدا تعالی با چنین
قدرت و توانائی از روز تخم ریزی البته بماه پیدا میکند و تو با من البته روز صبر نمیکنی هارون بخندید و دانست
که مرد ظریف ست او را گفت ازین دعوی توبه کن و نعمتی بادوار زانی فرمود و رخصت نمود لطیفه
زنی شوهر خود را پیش قاضی حاضر آورد و گفت ای قاضی داد من ازین زندیق تندیق بستان قاضی
گفت زندیق مشهور ست تندیق نمیدانم زن گفت تندیق آنست که با زنان خود از پس معامله کند قاضی گفت
هیهات از مدت دراز من خود تندیقم و نمیدانم لطیفه سلطان محمود غزنوی روزی در غضب بود
و هیچکس مجال آن نداشت که پیش او رود و او را خوشنود گرداند دیقی بحضرت پادشاه رفت و سر بر زمین
نهاد و گفت مدت هاست تا من ملازم این آستانم میخواهم که لقب و نام حضرت معلوم کنم سلطان
پر غضب بود گفت برو گه مخور دیقی گفت ظاهراً این لقب باشد نام چیست پادشاه ازین لطیفه
بخندید و آتش غضب او سرد شد لطیفه زنی ستیزه روی و عربده خوی که عیش شوهر همیشه منغص
داشت بمرض صعب مبتلا گشت از شوهر گفت اگر من بمیرم مصیبت فراق من چگونه خواهی زیست
گفت که اگر تو نمیری حیرانم که چگونه خواهم زیست بیت زن بد در سرای مرد نکو * هم درین عالم ست دوزخ او
لطیفه یکی ناحق اندیش گوسپند شخصی را دزدیده بخانه خود آورد و ذبح کرده بخورد مردم گفتندش که بعلت گوسپند
ترا بروز قیامت سیاست کنند گفت من هرگز اقبال دزدی گوسپند نخواهم کرد هردو گفت گوسپند خود بعرصه
محشر حاضر آمده گواهی خواهد داد گفت هرگاه او خود حاضر خواهد شد گوشش را گرفته بمالکش حواله خواهم کرد لطیفه
شخصی دختر خود را با جوانی زیبا روی و پسندیده خوی کتخدا ساخت لیشب زفاف داماد را معلوم شد که صندوق
عصمت دختر قفل بکر نداشت داماد پیش پدر دختر رفت و گفت که دختر تو نا دختر ست گفت اگر دختر نیست
پس پسر ست گفت کس بکسی میداده است گفت زنان بکرون میدهند گفت بکسی بیگانه داده است گفت
آیا بیگانه را میداد گفت نمی فهمی و در حقیقت مهر از جانب حق تعالی ندارد گفت خدا بر قبیله ما اعتماد دارد
از آن مهر نمی کند لطیفه زنی جمیله و جوان بدار القضا آمد پیش قاضی شکایت شوهر کرد که با آلهٔ او

استطاعت دارد خانهٔ وسیع و فراخ برای من نمیگیرد بخانهٔ تنگتر مرا جای داده قاضی گفت شکایت تو بیجاست
جایگاه زنان چندانکه تنگتر باشد بهتر است لطیفه درویشی بدر خانه رفت و پارهٔ نان طلب کرد دختری
در خانه بود گفت اینوقت نان مهیا نیست درویش اندکی نمک طلب کرد گفت آنهم موجود نیست درویش
گفت قدری آب بیار که حلق خشک را سیراب کنم گفت سقا هنوز آب نیاورده درویش پرسید که مادرت
کجاست گفت بماتم پرسی رفته درویش گفت حالتیکه بخانهٔ تو عدم رو داده باید که دیگران برای ماتم پرسی بخانهٔ تو
آیند لطیفه ثعلبی یکی از شعرای پای تخت منصور خلیفه بود روزی قصیدهٔ در مدح خلیفه گفته بامید صله
پیشش آورد و بخواند خلیفه گفت ای ثعلبی بصلهٔ این قصیده ازین دو چیز کدام دوست تر داری انیکه ترا صد
دینار زر سرخ بدهم یا سه کلمهٔ حکمت تعلیم کنم که هر کلمه بصد دینار سرخ ارزد ثعلبی بنا بر خوشآمد گفت حکمت باقی
به از نعمت فانی ست کلمهٔ اول چون جامهٔ کهنه شود موزهٔ نو نپوشی که بسیار بد نماید باستماع این کلمهٔ
حکمت دود از نهاد ثعلبی برآمد دست بسر زد و گفت واویلا صد دینارم بسوخت خلیفه تبسم کرد و گفت
کلمهٔ دوم آنکه چون روغن در ریش بمالی بزیر ریش مرسان که گریبان ترا چرب کند ثعلبی گفت دریغا و احسرتا
که دویست دینارم رایگان رفت خلیفه باز تبسم کرد و میخواست که کلمهٔ سوم بگوید ثعلبی گفت ایخداوند
اکنون آرزوی کلمهٔ سوم ندارم مرا بعوض آن صد دینار ارزانی دار که آن مرا هزار بار نافع تر ازین کلمهٔ حکمت
ست خلیفه بخندید و امر نمود تا پانصد دینار زر سرخ بوی بخشیدند لطیفه چون امیر تیمور ولایت فارس را
مسخر کرده بشیراز آمد حافظ شیرازی را طلب کرد حافظ گوشه نشین بود و به فقر و فاقه گذران می نمود
شیخ زین العابدین رکنابادی که مرید او بود نزد امیر تیمور قرب تمام داشت حافظ را بملازمت امیر تیمور
در آورد امیر دید که آثار فقر و ریاضت از ناصیهٔ احوال او ظاهر است گفت ای حافظ من بضرب شمشیر تمام
روی زمین را خراب کردم تا سمرقند و بخارا معمور کنم و تو آنرا بخال هندوی بخشی و میگوئی بیت اگر آن ترک
شیرازی بدست آرد دل ما را ¤ بخال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را ¤ حافظ گفت ازین سخاوتست
که بدین فقر و فاقه افتاده ام امیر تیمور بخندید و برای حافظ وظیفهٔ لایق معین فرمود لطیفه روزی حکیم انوری در بازار بلخ میگذشت
در اثنای راه دید که مردم بسیار حلقه زده استاده اند درآن حلقه رفت دید که مردی ایستاده قصاید انوری بنام خود میخواند
و مردم او را تحسین می کنند انوری ازان مرد گفت که انوری را می شناسی گفت چه میگوئی انوری منم انوری بخندید و گفت شعر دزد
شنیده بودم و شاعر دزد ندیده بودم لطیفه شخصی نزد هارون رشید آمده گفت که مرد غریب و بینوایم مرا

عجب نباشد آن شخص گفت میخواهم که بحج بروم گفت برو راه گشاده است گفت چیزی زاد راحله ندارم
مامون گفت حج از تو ساقط شد که آدم بی استطاعت را حج فرض نیست آنمرد گفت من آمده ام تا از تو
چیزی بگیرم نه آنکه فتوی خواهم مامون بخندید و او را صلهٔ داد و رخصت فرمود لطیفه جمعی از دهقانان نزد
مامون رشید آمدند و از عامل ظالم شکایت کردند و دادخواهی نمودند مامون گفت در میان عاملان برای
عدالت مثل او دیگری نیست از سر تا قدم همه اعضای او از عدل و انصاف پر است در میان دهقانان
ظریفی بود گفت ای خلیفه چون همه اعضای او از عدل و انصاف پر است هر عضوی از اعضای او را
بولایتی بفرست تا همه مملکت تو از عدل معمور گردد مامون بخندید و آن عامل را معزول ساخت لطیفه
بادشاهی علی الصباح بعزم شکار بیرون رفت مردی کریه منظر از مقابله بادشاه پیدا شد بادشاه از آن
شکل قبیح فال بد گرفت و او را زجر و توبیخ کرد اتفاقاً آنروز بادشاه را صیدهای خوب بدست آمد و شاد و
خرم باز گشت بخاطرش گذشت که علی الصباح آنمرد را ناحق ملامت کردم و رنجانیدم او را باید طلبید و استعذار
باید نمود پس بفرمود تا او را حاضر کردند بادشاه عذر خواست و خلعتی با هزار درم انعام کرد و آن مرد گفت
ای بادشاه من خلعت و انعام نخواهم اما التماس دارم که مرا رخصت یک سخن بدهی ملک گفت
بگو گفت علی الصباح اول کسی را که تو دیدی من بودم و اول کسی را که من دیدم تو بودی ترا امروز از صبح
تا شام بعیش و طرب گذشت و مرا برنج و تعب برای خدا خود انصاف فرما که ازین هر دو کدام شوم تر بودیم
بادشاه بخندید و او را خلعت خاصه با ده هزار درم انعام کرد لطیفه جوانی را بجرم دزدی گرفتند و پیش هارون
رشید بردند بعد از انکه دزدی بر او ثابت شده بود هارون حکم فرمود که دستش ببرند مادر دزد با اضطراب تمام
پیش هارون آمد و گفت ای خلیفه وقت دستی را که خدا آراسته قطع مکن هارون گفت بحکم خدا قطع
میکنم و من از خدا می ترسم که در حدی از حدود شرعی تهاون کنم پیرزن گفت ای خلیفه قوت من
از کسب دست اوست دست او می بری و قوت من می بری هارون گفت دستش ببرید اگر این حد بر قائم
یکی از جمله گنهگاران باشم پیرزن گفت ای خلیفه ترا گناه بسیار است این یک گناه را نیز یکی از آن بشمار
که شب و روز از آن استغفار میکنی خلیفه را این سخن خوش آمد بخندید و پسرش را بدو بخشید لطیفه ظریفی
را بگناهی ماخوذ کرده پیش بادشاه بردند بعد از ثبوت جرم بادشاه فرمان داد تا بینی او را سوراخ کنند ظریف
گفت ای بادشاه اسلام والله که بینی من دو سوراخ دارد مرا آن کافی است بسوراخ سوم حاجت

نیست بادشاه بخندید و او را بخشید لطیفه اسحاق موصلی غلامی داشت که همه روزه بمحنت آب کشی درمانده
شدی روزی اسحاق از و پرسید که ای غلام حال خود و حال مرا چون می بینی گفت که درین خانه بدبخت ترین مردمان
من و تو هستیم اسحاق گفت بچه دلیل غلام گفت که تو همه شب در فکر نان ایشان بسر میکنی و من همه روزه در فکر
آب و ایشان از غم من و تو فراغتی دارند و مرا و ترا از خدمتگاران خود میشمارند و باوجود اینقدر محنت و مشقت
من و تو هیچکدام از ما راضی نیست و همیشه بر ما منتی دارند اسحاق بخندید و گفت والله که راست میگوئی
پس غلام را آزاد کرد لطیفه در تاریخ فرشته منقول ست که حضرت همایون بادشاه مذهب حنفی داشت
لیکن مرزا کامران و بعضی امرای چغتا او را شیعه مذهب میدانستند و سبب بدگمانی های ایشان آن بود
که هم از عهد خردی و شاهزادگی جمعی کثیر از اهل عراق و خراسان که شیعه مذهب بودند بروی گرد آمده بودند
و بیرم خان که مصاحب و همدم او بود مذهب شیعه داشت مرزا کامران با آنحضرت در باب مذهب
اکثر اوقات همراهیها می نمود روزی مرزا کامران و حضرت همایون بادشاه در راهی میگذشتند سگی
بنظر درآمد که پای برداشته بر قبری می شاشید چنانکه معمول سگان ست که بر جاهای بلندی می شاشند مرزا کامران
گفت چنین معلوم میشود که صاحب این قبر شیعه است بادشاه گفت آری چنین معلوم میشود که این سگ
سنی ست لطیفه ظریفی دعوی کرد که من و مادر من هر دو در علم نجوم کمال مهارت داریم که در حکم ما
هرگز خطائی واقع نشود گفتند چه حکم کردی که در آن خطا واقع نشد گفت چون ابر بر هوا ظاهر شود من
گویم که باران خواهد آمد و مادرم گوید نخواهد آمد البته یا آن میشود که من می گویم یا آن میشود که مادر من میگوید
لطیفه آورده اند که روزی یکی با بزرگی حال خود میگفت آن بزرگ گوش نکرد و متوجه احوال
او نشد باز گفت التفات نفرمود سوم بار عرض کرد گفت چرا چندین دردسر میدهی آنمرد حاجتمند گفت سر تو
درد کجا هم آن بزرگ را این لطیفه خوش آمد فی الحال حاجت او روا کرد لطیفه خر غوری را دزد
ببرد غوری سجده شکر بجا آورد گفتند ای غوری چه محل سجده شکر ست گفت خدا نخواسته اگر من بر
سوار بودمی مرا نیز بدزدی ببردندی لطیفه خواجه منعم برای خود مقبره ساخت معماران یکسال بتعمیر آن
پرداختند تا بانجام رسید خواجه از استاد معماران که مردی ظریف بود پرسید اکنون این عمارت را دیگر
چه می باید گفت وجود شریف شما دیگر هیچ لطیفه مردی نهایت بدمنظر و قبیح الوجه بود نقل کرد که روزی
بسر بازار ایستاده بودم زنی خوبروی مقابل من آمد و در روی من بسیار نظر کرد چون نگریستن او از حد

بگذشت گفتم ای زن چه قصد داری که چشم بر روی من دوخته و چنین تیز تیز در روی من نظر میکنی زن گفت چشم من گناه عظیم کرده بود خواستم که او را عذاب کنم بچیزی که سخت ترین عقوبت ها باشد و هیچ عذابی سخت تر از ان نباشد که ساعتی بر روی زشت و صورت ناهمیون تو نگاه کنم لطیفه نابینائی در ظلمت شب مشعلی در دست و سبوی پر آب بر سر در راه میرفت ظریفی گفتش تو که مشعل نه بینی به مشعل چه بینی نابینا گفت که این مشعل برای من نیست بلکه برای دیگران تا بتاریکی مرا آسیب نسانند و سبوی را نشکنند لطیفه دزدی بطویله دولتمندی در آمد تا اسپ او را بدزدد سائیس بیدار بود دزد را بگرفت و آقا را خبر کرد مالک اسپ آمد و دزد را گفت که چگونه اسپ را بدزدی می بردی اگر این عمل بر من کنی ترا از بند آزاد کنم دزد گفت فهو المراد پس دزد لجام در دهان اسپ انداخت و ریسمانها ببرید و بالای اسپ سوار شد و گفت اسپ را بدین طریق بدزدی می برند این بگفت و اسپ تاخته و بطرفة العین از نظر غائب شد چندانکه جستند نشان نیافتند لطیفه امیر زاده بندیم خود گفت که در اسم هائی که لفظ بان می آید مثل فیلبان و ساربان و مثل آن اکثر تند خو و عربده جو میباشند ندیم گفت ای مهربان همچنین ست ❊

در بیان کنایات و مصطلحات فارسی

فصل الف ممدوده آب آتش ذیل و آب آتش نمای و آب آتشین و آتشین آب و آب آتش زده و آب آتش نمای و آب انگور آسا و آب ارغوانی و آب گلرنگ و آب آتش لباس کنایه از شراب خوشرنگ و اشک گلگون باشد آب باده رنگ کنایه از اشک خونی ست آب در جگر نداشتن کنایه از مفلسی ست آب در جگر داشتن عبارت از توانگری ست آب رفته باز در جوی آمدن کنایه از انست که بعد از زوال دولت باز بدولت کامیاب شدن آب روشن کنایه از رونق باشد آب بی لجام خوردن کنایه از خودسری و آزادگی ست آب بهاون کوفتن و آب باهن کوفتن و آب در سبد کردن آب بریسمان بستن کنایه از کار بیفائده کردن ست آب بر روی کار آوردن رونق و خوبی پیدا کردن و عزت و امتیاز حاصل نمودن آب دهان خوردن کنایه از تحمل کردن ست آب بپوست افگندن کنایه از پخته شدن میوه و بالغ شدن کودک ست آب بدهان آمدن مشتاق چیزی شدن آتش بی دود کنایه از آفتاب ست

آتش تر کنایه از شراب سرخ رنگ آتش زبان کنایه از شاعر فصیح زبان و تیز زبان ست آتش دست
کنایه از مرد چالاک و چست ست آرزو شکفتن کنایه از حاصل شدن آرزو ست آستین
افشاندن و آستین زدن کنایه از رد و ترک کردن ست و هم بمعنی تحسین و آفرین آید آستین بر جبین
کشیدن و آستین بر دل کشیدن و آستین بر چشم کشیدن کنایه از دلاسا و غمخواری ست آغوش دادن
کنایه از بیخبر شدن ست آفتاب لب بام کنایه از کسی ست که قریب مرگ رسیده باشد آفتابی شدن
کنایه از ظاهر شدن آفتاب خوردن کنایه از محنت و تعب کشیدن آگنده گوش کسی که گویند
که نصیحت نشنو باشد آهو پرستی کنایه از دوست داشتن شکار آتش از چشم پریدن کنایه از حالتی
ست که بوقت رسیدن صدمهٔ قوی بر دماغ روی دهد و پیش چشم و شعاعی مثل برق معلوم شود
آبی شدن کار عبارت از تباه شدن کار ست آسمان با بر پوشیدن کنایه از انکار وجود بدیهی ست
آب بر دست کسی ریختن کنایه از خدمت کردن آشیان بر خاستن کنایه از ویران شدن
آب تاختن کنایه از بول کردن آسمان سوراخ شدن کنایه از تواتر نزول بلا ست آب بمشت پیمودن
بمعنی کار بیفایده کردن ست آب از جگر بخشیدن کنایه از عطا کردن آب بیکران کنایه از ستارگان
ست آب خرابات کنایه از شراب ست آب خفته و آب بسته کنایه از برف و یخ و ژاله و تگرگ باشد
آب شدن کنایه از شرمنده شدن آبگینهٔ طارم کنایه از آسمان ست آبلهٔ رخ فلک کنایه از ستارگان باشد
آبلهٔ روز کنایه از آفتاب ست آتش آب پرور کنایه از تیغ آبدار ست آتش بهار کنایه از گل سرخ و لاله است
باشد آتش بی بهار کنایه از قهر و غضب و ظلم و تعدی و نیز شراب باشد آتش بی دود کنایه از آفتاب و
قهر و غضب و شراب سرخ رنگ ست آتش دل کنایه از مرد عاشق باشد آتش زدن کنایه از ترک
تعلقات ست و نیز کسی را بر سر غضب آوردن و بیقرار کردن آتش سخن کنایه از طاعن آتش سرخ
کنایه از شراب لعل و لب معشوق باشد آتشکدهٔ بهرام کنایه از برج حمل باشد چه بهرام در فارسی مریخ
را گویند و برج حمل خانهٔ اوست آتش لباس کنایه از سرخ پوش باشد آتش مجسم کنایه از خنجر و شمشیر باشد
آتش فشاندن کنایه از فرو نشاندن آتش قهر و غضب باشد آتش به آب کنایه از تیغ آبدار
باشد آتش مجمره کنایه از سبع سیاره آتشین اژدها کنایه از وجود هر یکی از سبعه سیاره هست آتشین پنجه و آتش
دست کنایه از کارگر و استاد و چابکدست باشد آستین بر چیدن کنایه از مستعد و آماده شدن بکاری ست

و آستین برزدن نیز همین معنی دارد آستین برکردن کنایه از کوتاه کردن دست باشد از درازدستی و تعدی
آسمان برین کنایه از طبق نهم ست که بالای فلک البروج یعنی فلک هشتمین ست آفتاب بر سر دیوار
رفتن کنایه از انتهای عمر و زندگانی و دولت و کامرانی باشد و آفتاب بر سر کوه و آفتاب بر لب بام نیز
همین معنی دارد آفتاب بگل اندودن کنایه از پنهان ساختن امری بود که در غایت ظهور باشد آفتاب
سوار کنایه از مرد سحرخیز باشد آبگینه در جگر شکستن کنایه از بیقرار شدن و بیقرار کردن باشد آهوی چین و
آهوی فلک و آهوی خاوری کنایه از آفتاب ست آهوی شیرافکن کنایه از چشم معشوق باشد

فصل الف مقصوره ابرو زدن کنایه از رضا دادن و اشارت کردن باشد ابرو فراخی کنایه از خوش عهدی
و کشاده رویی و همت و سخاوت باشد ابلق ایام و ابلق چرخ کنایه از دنیا و روزگار باشد اختر دانش
کنایه از عطارد ست اختر شمردن کنایه از بیداری باشد از بن دندان و از ته دل کنایه از رضا و رغبت
باشد از بن گوش کنایه از اطاعت و فرمان پذیری باشد از پوست برآمدن کنایه از کشف راز و ترک
دنیا از خودی و نفسانیت باز آمدن و خندان بودن و به مقصود رسیدن باشد از جا افتادن کنایه
از مردن و ازین عالم سفر کردن از دست رفتن کنایه از بیخودی و بی اختیاری و اضطراب و از دست
شدن نیز همین دارد از دهان مار برآمدن کنایه از راستی ست که هیچ کجی در ان نبود از زبان جستن
کنایه از سهو و خطا در سخن استخوان در گلو رفتن کنایه از رنج و محنت کشیدن اشک داودی کنایه از گریه
بسیار اشک شیرین و اشک طرب کنایه از گریه شادمانی انگشت بدندان و انگشت حیرت بدندان
کنایه از تعجب و تحیر و حسرت و افسوس باشد انگشت بچشم نهادن و انگشت بر دیده نهادن کنایه از
از قبول کردن و مسلم داشتن انگشت بر حرف نهادن کنایه از عیب گرفتن و نکته گیری کردن انگشت نما
شدن کنایه از مشهور شدن از پرگار افتادن کنایه از بی انتظامی و باطل شدن کار

فصل بای موحده بسر زلف سخن گفتن کنایه از ناز و تکبر حرف زدن به پوستین در افتادن کنایه از عیب جویی و
غیبت بر شکستن محفل کنایه از پراگنده شدن مردم آن مجمع بر خود بالیدن کنایه از ناز کردن و فخر
کردن برگشت شدن بفتح با و فتح را و فتح کاف بمعنی تمام شدن باد در دست داشتن کنایه از تهیدستی
و مفلسی باد به مشت پیمودن کنایه از کار بیفایده کردن باد در سر داشتن کنایه از غرور و تکبر باد در
درباد و درمشت کنایه از مرد تهیدست و مفلس مسرف باد شدن کنایه از ناپدید شدن و بریدن باد ل

بر وزن عادل کنایه از مرد شجاع و دلاور بار دادن کنایه از دخل دادن بار نهادن کنایه از زائیدن
باز سفید پر کنایه از آفتاب باز داشتن بمعنی منع کردن بازو گشاده کنایه از بی‌نیاز شدن و محتاج و مفلس
بازی گوش کنایه از شوخ و شنگ باغ رنگین کنایه از دنیا بام نهم و بام فراخ و بام گشاده رواق کنایه
از فلک الافلاک بانوی مشرق کنایه از آفتاب باهن کشیدن کنایه از زنجیر پا کردن بپا در آمدن کنایه
از لغزیدن پای بپای شدن کنایه از ایستاده شدن و قائم گردیدن و توقف کردن بجام عدل دادن
کنایه از بیش و کم ندادن و باعتدال دادن بچراغ رسیدن کنایه از رسیدن بدولت یا بخدمت دولتمندی بجوی
نشستن کنایه از گریه بسیار کردن بجان آوردن کنایه از تنگ آوردن و دیگری بجان آمدن کنایه
از بتنگ آمدن خود بچشم زخم رسیدن بمعنی آزار کسی رسیدن بچگان دیده کنایه از قطره‌های اشک
بچه خورشید کنایه از جواهرات و فلزات بچه خوش کنایه از اشک گلگون بچه طاوس علوی کنایه از
آفتاب و روز روشن آتش و لعل و یاقوت بچه لوی کنایه از شخصی است که او را بطفلی از راه کند [illegible]
پرورش کرده باشند و بتازی لقیط گویند بخیه بر روی کار افتادن کنایه از فاش گردیدن راز بخم [illegible]
فرو شدن کنایه از مراقبه بخاک انداختن کنایه از ذلیل و خوار کردن برات بر شاخ آهو کردن کنایه از دروغ گفتن
و وعده دروغ برکردن آتش بمعنی افروختن آتش باشد برکردن چراغ بمعنی چراغ افروختن [illegible]
خود را از [illegible] بر آمدن بمعنی غالب آمدن برق شدن کنایه از شتاب رفتن
[illegible] برگ [illegible] کنایه از کار حسب دلخواه سرانجام دادن برگ لاجورد کنایه از آسمان برگشتن
بمعنی [illegible] بریدن زبان کنایه از خاموشی برید فلک کنایه از قمر برغاله فلک کنایه از برج جدی
بسر بردن بمعنی وفا کردن و بانجام رسانیدن و سازگاری نمودن بط سرخاب زامی کنایه از صراحی
شراب بغداد معمور کنایه از شکم سیر و پری شکم بغداد خراب و بغداد خالی عبارت از گرسنگی و شکم
خالی بغل زدن و بغلک زدن کنایه از شماتت و بدگوئی بلبل گنج کنایه از جغد و بوم که در ویرانه
باشد بلندی گرای کنایه از شخصی است که خواهش بزرگی داشته بلند نظر کنایه از مرد عالی همت
[illegible] روی کنایه از خوبصورت و خوش روی بهم بر آمدن کنایه از غضبناک شدن بیدار
کنایه از مردم هوشیار و غافل بیدست و پا شدن کنایه از سراسیمه و مضطر شدن بیضه‌های
زرین کنایه از ستارگان آسمان بیضه چرخ کنایه از خورشید و بیضه زر و نیز همین معنی دارد

فصل پای فارسی بی تمکین سبک و کنایه از مردم سبک بی تمکین باشد پای مرگ بمعنی مرگ کنایه از دنیا پای بر پلنگ کنایه از بی محابا

پرده از روی کار افتادن کنایه از فاش شدن راز پای خالی کردن کنایه از سفر رفتن ست پشت

چشم نازک کردن بمعنی آزرده شدن از راه ناز پای از پیش رفتن کنایه از لغزیدن پای پای

آوردن کنایه از ترک دادن و گذاشتن و منهزم شدن در رزم باشد پای بلند کردن کنایه از دویدن

پا در رکاب بمعنی سواری و سفر و کنایه از مهیا بودن اسباب سفر ست و دم نزع را نیز گفته اند

پادشاه چین و پادشاه ختن و پادشاه نیمروز کنایه از آفتاب عالمتاب ست پادشاه نیمروز پادشاه سیستان را

نیز گویند پاسبان طارم نهم و پاسبان فلک کنایه از کوکب زحل ست پای بر پی نهادن کنایه از متابعت

و پیروی پای بر جای نهادن بمعنی ثابت قدم بودن پای بر سنگ آمدن کنایه از پیش آمدن

مخاطره پای دل بسنگ آمدن کنایه از گرفتار محبت شدن پای تابه کشادن کنایه از سفر باز آمدن

و اقامت کردن پای فرو کشیدن کنایه از آمدن و توقف کردن پای فشردن کنایه از ثابت قدم بودن

و ایستادگی کردن پای مزد اجرتی که قاصد را بدهند پای بی پرستی کنایه از اطاعت و بندگی و خدمتگاری

پردهٔ هفت رنگ کنایه از عالم ست پرده بر گرفتن کنایه از ظاهر شدن و بیحیایی ست پرده دار فلک

کنایه از قمر ست پرده دخان کنایه از شب تیره و تاریک پردهٔ زجاجی کنایه از شب تاریک و ابر سیاه

پرده نیلگون و پرده شب رنگ و پردهٔ هفت رنگ کنایه از هفت آسمان آموختگان ازل کنایه

از انبیا و اولیا و شعرا باشد پیروزهٔ فلک کنایه از خورشید تابان ست پس افتاده کنایه از کسی ست که

در قفای کاروان مانده باشد پس آگنده علفی که بعد از خوردن دواب مانده باشد پس افکندن کنایه

از ذخیره کردن چیزی بود که بعد خرچ یومیه نگاه دارد تا بوقت حاجت بکار آید پس گوش افتادن کنایه از فراموش کردن پشت پا

خاریدن کنایه از شاد شدن و خوشحال گردیدن پشت پا زدن کنایه از ترک دادن و روگردان شدن

و بیزار شدن پشت چمن کنایه از صحن چمن پشت دادن کنایه از روی گردانیدن و گریختن باشد پشت دست

بدندان گزیدن و پشت دست کندن کنایه از پشیمان شدن باشد پنبه در گوش کنایه از مردم غافل

و سخن ناشنو پنبه در گوش نهادن و پنبه در گوش کردن و پنبه در گوش افکندن کنایه از غفلت و

سخن ناشنیدن باشد پوستین دریدن کنایه از عیب جویی و افشای راز پولاد خای و پولاد رگ کنایه

از اسب پر زور باشد پولاد سنجان کنایه از دلاوران و مبارزان باشد پهلو تهی کردن بمعنی کناره گرفتن

پهلو دادن کنایه از نفع رسانیدن و نزدیکی نمودن و هم بمعنی کناره گرفتن و رو گردانیدن نیز آمده پهلو زدن
کنایه از برابری کردن در سال و قدر و مرتبه باشد پهلو کردن کنایه از گریختن و پرهیز کردن باشد پهلو نهادن
کنایه از خوابیدن پیراهن قبا کردن کنایه از چاک زدن و پاره کردن پیراهن پیراهن کاغذی کنایه از داد خواهی
و روشنائی صبح و شعاع آفتاب باشد پیر چهل ساله کنایه از بی عقل و نیز فیروزه باشد پیر دهقان و پیر سالخورد
معروفست و هم کنایه از شراب انگوری کهنه باشد پیر سراندیب کنایه از آدم صفی الله ست پیر هفت فلک
کنایه از کوکب زحل ست پیکران درخش کنایه از ستارگان آسمان پیاب رایگان و پیک فلک
کنایه از قمر پی کور کردن و پی گم کردن کنایه از بی نشان شدن پیل افگندن کنایه از عاجز کردن پیل معلق
در هوا و پیل هوائی کنایه از ابر سیاه ست پیمانه لبریز شدن کنایه از آخر شدن عمر باشد **فصل تای**
فوقانی تن زدن بمعنی خاموش ماندن تن در دادن بمعنی رضامند شدن تاج فیروزه کنایه از آسمان
ست تاج گردون کنایه از خورشید تابان تباشیر صبح کنایه از سفیدی صبح تخت آبنوسی کنایه از شب
تاریک ست تخت روان کنایه از آسمان و تخت سلیمان علیه السلام ست که دیوان آنرا بر هوا بردندی
تختهٔ اول کنایه از لوح محفوظ ست تذرو زرین پر کنایه از آفتاب آتش ست ترازو شدن کنایه از
برابر شدن خصم باشد بقوت و زور ترازوی فولاد سنجان کنایه از نیزه و سنان مبارزان ست
ترازوی زر کنایه از آفتاب عالمتاب تردامن کنایه از فاسق و فاجر و عاصی و معیوب باشد تردست
بروزن بدست کنایه از مرد تند و چست و چابک ست تردستی بروزن بدستی بمعنی چستی و
چابکی ست تر زبان بروزن سرطان کنایه از مرد زبان آور و شخصی که گرم گفتگو شود و سخنهای
تر و تازه گوید و بمعنی ترجمان هم آمده یعنی شخصی که معنی را از زبانی بزبان دیگر تقریر کند ترفروش کنایه
از کسی ست که بظاهر خود را خوب وانماید و بباطن بد باشد ترکان چرخ کنایه از سبعه سیاره است
ترکتازی بروزن مرغبازی بمعنی تاخت آوردن لشتاب و تعجیل برسم غارت و تاراج و بمعنی
جولان هم آمده ترک چین بضم اول کنایه از آفتاب ست ترک حصاری از قمر و نیز آفتاب ست ترک
فلک کنایه از کوکب مریخ و نیز آفتاب ست ترک نیمروز و ترنج زر و ترنج آتش و ترنج زرین ترنج سر کنایه از آفتاب ست و ترنج سپهر
کنایه از قمر ترنج بلند کنایه از آسمان و کنایه از آفتاب نیز هست ترنج از بام افتادن کنایه از رسوا
شدن و مشهور شدن تفتهٔ جگر کنایه از عاشق و نیز از کسی که علت تپ دق داشته باشد تگاور ابلق

کنایه از دنیاست باعتبار روز و شب تلخ عیش کنایه از کسی ست که مبتلای صعوبات و بلاها باشد
تلخ و ترش کنایه از محنت و مشقت دنیاست تنگ چشم کنایه از مردم بخیل ست تنگدست کنایه
از مرد مفلس و فقیر باشد تنگ شکر کنایه از دهان معشوق ست تنگ عیش کنایه از مرد مفلس توشه
برداشتن کنایه از مسافر شدن تیر افگندن کنایه از دعای بد کردن و طعنه زدن تیر گردیدن کنایه
از خشمگین شدن تیشه بر پای خوردن کنایه از برهم زدن و ضایع کردن کار و بار خود ست تیغ زدن
آسمان کنایه از صبح صادق و آفتاب و کوکب مریخ ست تیغ ستم کنایه از رونق ظلم و رواج تعدی
باشد تیغ سحر کنایه از آه سحرگاهی و دعای سحری باشد و روشنائی صبح کاذب را نیز گفته اند تیغ شدن
بمعنی روبرو شدن تیغ گوشتین کنایه از زبان ست تیغ کوه بلندی کوه را گویند تیغ نطق کنایه
از زبان فصیح ست **فصل جیم تازی** جامه کاغذی پوشیدن عبارت از استغاثه و داد خواهی
ست جامه سرخ بر سر چوب کردن نیز فائده همین معنی بخشد جام بر اشک زدن کنایه از توبه کردن
و گذشتن از شراب باشد جام سحر کنایه از آفتاب ست جام شهریاری کنایه از قدح بزرگ شرابخوری
ست جام شیر کنایه از پستان شیردار جائی خوار مردم علوفه دار را گویند و کنایه از مردم شرابخوار است
جامه خورشید کنایه از زمین ست و برگ درختان را نیز گفته اند و غبار و ابر و آنچه روی آفتاب را بپوشاند
و باصطلاح سالکان عبارت از بدن آدمی باشد چه جسم لباس جان ست و خورشید در عرف سالکان
روح حیوانی ست و مردمک دیده را هم گفته اند جامه در نیل زدن کنایه از تعزیت و ماتم داری باشد
جامه عید کنایه از جامه و قبای سرخ باشد و گلها و شگوفه ها و بهار را نیز گویند جان آهنی کنایه از مرد
سخت جان و دلاور باشد جان شکار کنایه از ملک الموت ست و معشوق را هم گویند جای گرم
کردن کنایه از آرام و قرار گرفتن باشد و بمراقبه رفتن را نیز گویند جامه گذاشتن کنایه از مردن ست
جگر گوشه کنایه از فرزند باشد **فصل جیم فارسی** چشم روشنی بمعنی تهنیت باشد چهره شدن
بمعنی مقابل شدن باشد چادر لاجورد کنایه از آسمان ست و سبزه زار و مرغزار را گویند چار اژدها
و چار استاد کنایه از عناصر اربعه ست و چار جوهر و چار آمیخ نیز همین معنی دارد و چهار پهلو شدن
کنایه از چیز بسیار خوردن و بر پشت خوابیدن باشد چهار تکبیر زدن کنایه از ترک و تجرید ست و نیز کنایه
از نماز جنازه هست چتر نوزدهم و چتر زرین و چتر سحر کنایه از آفتاب است چتر سیمابی و چتر سیمین کنایه از

از ماه شب چهاردهم باشد چتر آبگون کنایه از آسمان است چتر عنبرین کنایه از شب تاریک است
چراغ چشم بکسر رابع کنایه از فرزند است چرخ انداز بر وزن دست انداز کماندار را گویند چرخ زرین
کنایه از فلک چهارم است چشم بچیزی سیاه کردن بمعنی طمع کردن در آن چیز **فصل حای حطی**
حرام توشه کسیکه اوقاتش بمال حرام بگذرد حرام گرده کسی را گویند که تن و توش از مال حرام پیدا
کرده باشد حرف بد و حرف خشک کنایه از سخن بیهوده و بی تاثیر باشد حرف زمخت و حرف گلوگیر
سخنیکه باستماع آن خاطر آزرده شود حرف گلوسوز نیز بهمین معنی دارد حرف زدن کنایه از سخن گفتن
است حساب از خود داشتن کنایه از خود مغرور شدن است حسن فرنگ کنایه از حسن سفید است
چنانکه اهل فرنگ را باشد **فصل خا** خار راه کنایه از مانع و حایل خار چین و خار لبت و خار بته
آنچه بر دور زراعت و باغات از خار و خلاشه بندند تا سد راه حیوانات شود خار خار کنایه از دغدغه
و خواهش شیء مرغوب باشد خواه خیر خواه شر خار غم خس بدندان گرفتن کنایه از زنهار خواستن خار در جگر شکستن
کنایه از بیقرار کردن خاک بیزی کنایه از غربت و سفر است خامه زدن کنایه از خامه تراشیدن
باشد خط کشیدن کنایه از باطل کردن و محو کردن چیزی خانه فردا کنایه از عقبی است خانه بر دوش
و خانه بدوش آواره از خان و مان را گویند خان و مان آواره خان مخفف خانه و مان مخفف ماند کسیکه
از خانه و ماند و بود خانه آواره شده باشد خواب چهار پهلو کنایه از خواب دراز و با فراغت است
خون بجوش آمدن کنایه از رغبت و شوق خار به پیرهن ریختن بمعنی بیقرار کردن **فصل دال
مهمله** داده کنایه از نصیب و قسمت دامن شب کنایه از آخر شب در حساب آمدن کنایه از منعم
و مالدار شدن است دامن زیر سنگ آمدن کنایه از عاجز شدن در حساب نگرفتن کنایه از هیچ
و پوچ شمردن در خط شدن کنایه از متغیر و آزرده و شرمنده شدن در پس زانو نشستن کنایه از
مراقبه و تلمذ و استفاده دست یافتن کنایه از غالب آمدن در عرق شدن و در عرق افتادن کنایه
از خجل شدن در نظر آوردن کنایه از تلبیس کردن و گذرانیدن در دماغ داشتن کنایه از نخوت
و غرور دست آشنا کنایه از صاحب معامله دست در گلو کردن کنایه از رسوا کردن و بیعزت
نمودن دلوش لب چاه رسید کنایه از آنکه کارش تمام گردید دست از سر کسی گرفتن کنایه از
امداد و اعانت او دریغ داشتن دیده برهم نهادن کنایه از چشم بستن و در خود فرو رفتن

کنایه از سنگدل و تیره بودن دراب و آتش بودن کنایه از رنج و محنت دیده گرم کردن کنایه از غنودن و خواب نرم کردن آهن
بدندان گرفتن کنایه از مغرور شدن فصل را مهمله راه بجای بردن کنایه از چیزی منتفع و کامیاب بودن راه بخبر کسی بردن
بسر وقت او رسیدن رنگ ریختن و رنگ زدن کنایه از تعمیر کردن روزگرد کنایه از آفتاب روزه
کشا کنایه از اندک چیز خوردنی که بدان افطار کنند رو فراخ کنایه از مردم خرم و شگفته روی فصل
زاء معجمه زهر مار کردن کنایه از خوردن چیزی که غیر مرغوب باشد زدن این مصدر متعدی ست
وگاهی لازم نیز آید چون بو زدن بمعنی بو بر آمدن و پراگنده شدن و بمعنی خوردن آید چون باده
زدن و شراب زدن و کباب زدن و افیون زدن و بنگ زدن و قدح زدن و بمعنی کردن
آید چون مشق زدن و زور زدن و سیر زدن و جولان زدن و تغافل زدن و نظر زدن و خنده
زدن و بمعنی داشتن آید چون چشم براه زدن و بمعنی افگندن آید چون چین بجبین زدن و
نیشکار زدن و بمعنی ریختن و انداختن چیزی بر چیزی آید چون نمک زدن و اکسیر زدن و بمعنی
رسانیدن آید چنانکه خود را بقلب سپاه زدن و بمعنی دادن آید چون بوسه زدن و دشنام زدن
و بمعنی تاراج کردن آید چون قافله زدن و راه زدن و بمعنی رسیدن آید چون شاخ زدن و گردن زدن و بمعنی ساختن آید چون
خشت زدن و بمعنی گفتن و خواندن آید چون حرف زدن و داستان زدن و بمعنی نواختن آید چون دف زدن و
چنگ زدن و رباب زدن و بمعنی بستن آید چون شیرازه زدن و نعل زدن و بمعنی قائم کردن
چیزی بر چیزی آید چون گل زدن و طره زدن و کلاه زدن بر سر و دستار و بمعنی کشیدن آید چون
عماری زدن بر فیل و بمعنی گستردن آید چون تخت زدن و بمعنی باختن آید چون نرد زدن و بمعنی
کردن آید چون خیمه زدن و بمعنی گشادن آید چون رگ زدن و فال زدن زهد خشک کنایه از صلاح
و عبادت ظاهری ست که بی خلوص باطن باشد فصل سین مهمله سحر بیان کنایه از شاعر خوش
بیان و شیرین زبان سخت پیشانی کنایه از کسی ست که در نهایت جرات و بیباکی باشد سخت چشم
کنایه از شوخ و بیحیا ست سخت خوردن کنایه از بسیار تصدیع کشیدن سنبل تر و سنبل نورس
کنایه از خط و زلف معشوقان ست سر نهادن کنایه از اطاعت سر کشیدن کنایه از نافرمانی و سستی
کردن کنایه از عاجزی ست سر توقع خاریدن کنایه از امیدوار شدن سینه طرح دادن کنایه از سینه
واکردن فصل شین معجمه شاخ شاخ شدن گلو کنایه از گرفتگی گلو ست از بسیار بی آبی زاری

بلند شاد بهر کنایه از کسی ست که از اموال دنیوی متمتع باشد شیشه در حلب شکستن شور بر شیر برین افشاندن
بمعنی بیقرار کردن شگوفه کردن کنایه از قی کردن در **فصل صاد و ضاد و طا و ظا و عین و**
غین و فا بکتب لغات مصطلحات کمتر بنظر آمده لهذا فرو گذاشته شد **فصل قاف**
قالب تهی کردن کنایه از مردن و بیوجود شدن قفل بر زبان انداختن و قفل بر لب زدن کنایه
از خاموش ماندن و خاموش کردن ست قطره زدن کنایه از شتاب رفتن ست قلم کشیدن کنایه از باطل
کردن و محو کردن چیزی ست قطره زن کنایه از مرد هرزه گرد قطره دزد کنایه از ابر ست قلم در سیاهی نهادن
کنایه از تشبیه سیاهان بدبختی ست **فصل کاف** کار از بن دندان کردن یعنی بذوق تمام کردن کفن پاره
کردن کنایه از مرض مهلک حادثه سخت نجات یافتن کاسه گرداندن کنایه از دریوزه گری ست و
گدا را کاسه گردان گویند کلاغ گرفتن کنایه از تمسخر و استهزا ست کلاه انداختن و کله گوشه بر آسمان سودن
کنایه از شاد شدن ست کاسه سیاه کنایه از ممسک و بخیل کاسه لیس کنایه از ذله چین حریص خوشامد گوی
و دون همت کاسه بر کسی شکستن کنایه از رسوا کردن او را **فصل کاف فارسی** گوش داشتن
بمعنی نگاه داشتن انتظار گل کردن کنایه از ظاهر شدن و ظاهر کردن گردگان بر گنبد کنایه از ناپایدار
ست گران مغز کنایه از مست و مخمور و جاهل گران پشت کنایه از مردم قوی پشت و بارکش گرفته
لب کنایه از آدم خاموش گرم دل کنایه از عاشق سوخته دل گرم و سرد کنایه از رنج و راحت دنیا
ه بر گوش زدن کنایه از سخن نشنیدن گل صبح کنایه از سفیده صبح گل نشاط کنایه از شراب گواه [illegible]
کنایه از گواه کاذب ست **فصل لام** لب دادن کنایه از بوسه دادن لب گشادن کنایه از سخن
گفتن باشد لقمه آهن چشیدن کنایه از زخم خوردن لقمه آهن کشیدن کنایه از زنجیر پا شدن
لگد در کار شدن کنایه از برهم شدن کار لگد بر گور حاتم زدن کنایه از کمال سخاوت و بخشش کسی ست
که با وصف کم مایگی از دو دهش بسیار کند **فصل میم** متاع شیرین کنایه از کالای کمیاب و گران بها مزه
کنایه از تبدیل ذائقه کردن مژگان برابرو زدن کنایه از اعراض و روی بر تافتن مشت بضیعه کردن
کنایه از گرد کردن مشت ست برای زدن کسی مغز روشن کردن کنایه از صحیح الفکر گردانیدن دماغ را
مغز در سر ندارد و مغز خر خورده است کنایه از آن ست که عقل در سر ندارد موج حصیر و موج
بوریا کنایه از خطوط و نقوشی که در بوریا افتد موشگاف کنایه از کسی ست که کار را بکمال دقت و

بار کلی سر انجام دهد سپیدآن حاج کنایه از کاغذ سفید مشوره با کلاه کردن کنایه از ترک و تجرید
فصل نون ناخن بدیده ریختن کنایه از بسیار آزار دادن و بجا نیدن ناخن تیز کردن کنایه
از طمع زیاده کردن نافه بوی کنایه از گنده دهن چه بوی ذات نافه گنده میباشد و ازین ست که سخن
چین را نیز نافه بوی گویند نان در انبان گذاشتن کنایه از آمادگی سفر باشد نان خوردن و نمکدان
شکستن کنایه از نمک بحرام بودن و ناسپاسی کردن نان در آستین خوردن کنایه از کمال خست
و بخل ست نان در تنور سرد بستن و نان بدیوار زدن کنایه از کار بیفائده کردن نان بر روغن افتادن
کنایه از بر آمدن مراد و مقصود ست نمک بر آتش افگندن بمعنی شور و غوغا کردن نعل در آتش
و نعل در پیچ مضطرب و بیقرار نعل در آتش نهادن و نعل در آتش کردن کنایه از بیقرار گردانیدن
نقش بر آب کشیدن و نقش بر آب کردن کنایه از کار بی ثبات کردن نقش بر آب زدن بمعنی بیجا زحمت
دادن **فصل واو** ورق سیاه کردن کنایه از مسوده کردن ورق ورق گشتن کنایه از خوب
مطالعه کردن ورق در چیدن بمعنی ترک کردن وزن بر خویش گذاشتن خود را بزرگ پنداشتن
ورق چیزی خواندن کنایه از احوال و اوصاف چیزی بیان کردن **فصل ها** هوا خوردن باده
کنایه از زائل شدن کیف باده چه تصرف هوا در شراب ازالهٔ کیف آن میکند هوا پرست کنایه از
شخصے که آرزوهای نفس زندگانی بسر کند هوا در گره بستن و هوا پیمودن کنایه از کارهای بیفائده
کردن هیکل بستن کنایه از مردن **فصل یای تحتانی** یوسفی کردن کنایه از معشوقی ست و بعضے
مراد از بادشاهی گرفته اند یکچند کنایه از ایام معدود و زمان قلیل یکتا پیرهن کنایه از شخصے که یک
پیراهن در بر داشته تمام شد منتخب از برهان قاطع و فرهنگ جهانگیری و فرهنگ رشیدی و غیاث
و بهار عجم +

در بیان بعضے از لغات فارسی فصل الف ممدوده

آباره بمعنی حباب آبخانه بتازی مستراح با میم مفتوح و بیت الخلا و بهندی پاخانه آدر فش
بفتح دال مهمله و سکون فا سوزنی که بدان در چرم سوراخ کنند و بهندی سوتالی نامند آدرخش
با دال موقوف بتازی برق و صاعقه و بهندی بجلی آژده بمعنی چین و شکنج آتش لعاب غله که آنرا
بهندی پیچ یا پای معروف نامند آغال جای خوابیدن و آرام گرفتن گوسفندان آمار آنچه از رنج

وآرد گندم وغیر آن مثل آش بپزند و بر کاغذ و جامه بمالند و آنرا بهندی لیئی گویند آزخ با زای عجمی مفتوح
و خای زده دانه سیاه یا سرخ باشد که آنرا ماشه و تول بهندی مسا نامند آژینه با زای معجمه مکسور و یای معروف
و نون و های مختفی آهنی باشد با دسته که سنگ آسیا را بدان درست کنند تا دانه زود بی آرد شود و آنرا
آسیا زنه نیز گویند آژند بالف ممدوده و زای فارسی مفتوح گلی که بکار عمارت برند و آنرا بهندی گاره گویند
آروغ بالف ممدوده و رای مفتوح و غین معجمه بمعنی بادی که از راه دهن مرفوع شود و آنرا بهندی ڈکار
گویند آژنگ بالف ممدوده چین و شکنی که بر جبین افتد و آنرا بهندی جهری گویند آونگ با واو مفتوح
ریسمانی که جامه بران اندازند و بهندی الگنی گویند آبخون بر وزن وارگون بمعنی جزیره و خشکی که در میان
دریا افتد و آنرا بهندی ٹاپو گویند آبکار بر وزن نابدار سقا را گویند آبیار بر وزن یادگار کسی را گویند که
بزراعت و باغ و بستان آب دهد آتشک آنرا بتازی برق و بهندی بجلی گویند و نیز نام مرضی است
آتش گیره بهندی دیاسلائی آکس با کاف مضموم قلم آهنی که سنگ تراشان بدان سنگ تراشند
آهن سرکج بهندی ٹنگره گویند آده کوره خشت پزان کوزه گرانرا گویند آتش پاره بهندی انگاره آتشدان
بتازی کانون و بهندی انگیٹھی **فصل الف مقصوره** اریب بالف مضموم و رای مهمله مکسور
بتازی منحرف و بهندی اڑا گویند انبه بفارسی نغزک گویند ارابه بهندی بهل اندابه آنرا گل ماله نیز گویند
دست افزار معماران است که بهندی کرنی گویند اسپاناخ بتازی اسفاناخ هندی پالک و آن سبزی
معروف است اشاسپند بالف مفتوح بمعنی فرشته رحمت اشکوب بر وزن احمود بمعنی درجه عمارت
اسپهبد بالف مفتوح سردار فوج را گویند انگاره بالف مفتوح نقش و صورت ناتمام را گویند و آنرا
نیرنگ گرده نیز گویند و بهندی خاکا نامند انبر بر وزن قنبر آله که آتش بدان بردارند و بهندی دسپنا
گویند و غالبا که دسپنا هم فارسی باشد مخفف دست پناه اضافت قلبی است یعنی پناه دست انبوبه بر وزن
منصوبه لوله را گویند که بهندی آن ٹونٹی است اورک بالف مفتوح بواو پیوسته و رای مفتوح بکاف فارسی
زده ریسمانی که آنرا از سقف یا شاخ درخت ببندند و پای بران گذارند و بهوا آیند و روند و بهندی جهولا
نامند اکدیش بالف و دال مکسورین دو تخمه خواه خر باشد یا اسپ و آنرا مجنس نیز گویند اشغر بر وزن
اشتر اسم جانوری است خاردار که بهندی سیهی گویند ارک بالف مفتوح قلعه کوچکی که درمیان قلعه
باشد اباغ بمعنی دو زن که یک شوهر داشته باشند و بهندی سوت گویند البین بفتح و واو مجهول

فصل بای موحده بلغور باول مضموم وغین معجمه مضموم و واو معروف قسمی از خوردنی ست
که بهندی دلیا گویند ومهیله اسپ انیز گویند بارخانه بهندی آن اُٹاله بلاعه لفظ تازی بالضم بابه موحده
وفتح عین مهمله لقلقی که از دیبان اندازند وآنرا بهندی اوگال گویند بوتیمار بهندی بگلا وآن طایری ست
معروف سفید رنگ بادفروش وبادخوان بهندی بهاٹ که باشعار هندی مدح مردان سرآید بابزن
سیخ کباب را گویند بادافراه وبادافره دو معنی دارد یکی مکافات عمل زشت وزبون دوم پارهٔ چرمی
یا آهنی که کودکان ریسمانی دران انداخته بگردش درآرند وبدان بازی کنند وآنرا باده فره نیز گویند و
بهندی پهرکی نامند بادرنگ بادال موقوف ورای مفتوح بنون زده وکاف عجمی پنج معانی دارد
یکی نوعی از خیار ست دوم ترنج سوم اسپ تیز وتندرو چهارم گهوارهٔ کودکان پنجم نام مرضی ست
که بهندی باوگولا گویند بادریس وبادریسه بادال موقوف ورای مکسور و یای معروف چرم یا چوبی مدور
که در دوک چرخه وچوب خیمه کنند وآنرا بهندی پهرکی گویند بادزهره افسونی که دزدان بر صاحب کالا دمند
تا خواب گران بروی مستولی شود ودزد کار خود کند باشت بروزن چاشت چوب بزرگی باشد که بکار
سقف خانه برآید وآنرا شهتیر وسهرسب نیز گویند بالار چوبهای باشد که بکار سقف درآید وبهندی کڑی
گویند وبالال نیز بمعنی بالار است بایدو بالیت و بالسته بر سه بمعنی ضرور وضروری بود بند باز بمعنی
رسن باز و ریسمان باز که بهندی نٹ گویند بپاره بیای مفتوح آن رستنی را گویند که ساقش بلند نباشد
مثل خربوزه وخیار ملکه که بهندی آنرا بیل گویند بیای مکسور و یای مجهول **فصل بای فارسی**
پرویزن اول مفتوح ثبانی زده غربال را گویند که بهندی چلنی نامند پتواز اول مفتوح ثبانی زده تخته را
گویند که برای کبوتران ودیگر جانوران بالای دو چوب بهبندند وآنرا بهندی اڈه گویند پوسه بروزن
بوسه ریسمان رسیده که بر دوک پیچند وآنرا بهندی پنڈیا وکُکری وبهنی گویند پیغاره بروزن بیخواره بمعنی
طعنه وسرزنش وبهتان باشد پیش نشین باباج ودایه وماماچه را گویند که بهندی قابله خوانند پت بتازی
خرسه وبهندی اجهوانی بیای معروف وآن دوای مشهور ست که زن زاییده را دهند پیشگاه
بتازی ساحت وبهندی انگنائی یعنی صحن خانه پاافراز وپافزار کفش وموزه را گویند پاچال گوی
باشد که جولاهگان بوقت جامه بافتن پایهای خود را دران کنند پاچک سرگین خشک گاو را
گویند آنچه از دست سازند آنرا پاچکدستی گویند وآنچه بر شب بهر سه آنرا پاچکدشتی نامند پاد بمعنی پاسبان

باشد و ازین ست که سلطان الفارسی پادشاه گویند که او نگاهبان رعایاست پاره سال گذشته را گویند پارگیر
با رای موقوف و کاف فارسی مکسور و یای معروف گوی را گویند که در پس مطبخ و حمام و انبخانه و امثال آن
سازند و آبهای کثیف و چرکین در انجا فراهم شود پارنج نقدی که بشاعران و مطربان و مغنیان دهند پاره شش
معنی دارد اول معروف دوم بمعنی رشوت سوم بمعنی تحفه چهارم نوعی از حلوا که آنرا شکرپاره هم گویند
پنجم بمعنی پیدا ششم کورپشت را مانند پلزاج اول بای فارسی و آخر جیم فارسی بمعنی پیش نشین ست
که بیش ازین مذکور شد پاغنده پنبه محلوج که برای رشتن تیار کنند و بهندی پونی بواو مجهول گویند پاغوز
بمعنی غوطه باشد که در آب سر فرو برند پالاهنگ پالهنگ ریسمانی را گویند که بر یک جانب لگام اسپ
بسته اسپ کوتل را کشند و آنرا بهندی باگدور گویند پاییدن بمعنی دیدن و جستن باشد پایزه با یای
تحتانی و زای معجمی مفتوح ریسمانی که بر دامن خیمه و سراپرده ها وصل کنند و آنرا بمیخ بندند پژشک با و
زای فارسی مکسور طبیب را گویند پای و پر بمعنی تاب و طاقت و قدرت و استطاعت بود پالادم ست
از پالودن و اسپ کوتل را نیز گویند پیت بپای فارسی مکسور بتازی سویق و بهندی ستو و آن
عبارت از آرد جو یا گندم یا نخود بریان ست پرستوک ببای فارسی مفتوح و رای مفتوح ابابیل را
گویند پیلیانی بفارسی مفتوح و لام مفتوح بهندی پیوسی و آن شیر روز اول گاو یا گاومیش یا گوسفند
تا تیده را گویند **فصل تای فوقانی** تینگو اول و ثانی مفتوح بنون زده و کاف فارسی مضموم
صندوقی کرد و کاندران زرقیمت اشیا دران نهند و آنرا بهندی گولک گویند تسنه لفظ تازی بمعنی مزه
شدن طعام که آنرا بهندی اُلبنا گویند تذریه لفظ تازی ست بمعنی کاه خرمن بباد دادن که کشاورزان
خوشه های غله را لگدکوب کرده بوسیله باد کاه را از غله جدا کنند تالبیا بهندی جهروکه تبیر و تبیره بروزن
فقیر و فقیره بمعنی طبل و کوس تنبر بتای مضموم عربی رعد هندی معادم نیست تیشه و تبر بهندی بسولا
تاتا بمعنی کوفتن زبان باشد در سخن گفتن و آنرا بتازی الکنت گویند و بهندی هکلانا تاخیره بمعنی نصیب
و بهره نوشته تارا ستاره را گویند تیب بروزن خوب بتازی طاقه هندی نهان خانه تافشک با فا و شین
منقوطه مفتوح دیوک باشد که آنرا دیوچه و ریوبجو و لینک نیز گویند و بتازی ارضه و بهندی دیمک نامند
تان تارهای طولانی را گویند که جولاهگان بجهت بافتن ترتیب داده باشند و آنرا تانه و فرت و فراب
نیز گویند **فصل جیم تازی** جامه غوک سبزی باشد شبیه بابریشم که در آب بهم رسد و بهندی کائی

بیا معروف گویند جرگ جیم مضموم برا مزده • کاف تازی موقوف محل کشتی گیران و جای ورزش
پهلوانان که بهندی اکاڑه گویند جبر بهندی بهر بپای معروف نمده آن بپا پای فراز نشیب باشد
دریا را گویند جاغر با غین معجمه مفتوح چینه دان مرغان را گویند بتازی حوصله نامند جال بلفظ فارسی
دام را گویند و بتازی شباک است بالفتح شین و بای [illegible] باش بالام مکسور بمعنی جماع و کسی را که در
مباشرت حریص تر بود جبالنگ گویند جامه‌دان با میم موقوف غین معجمه مضموم و واو مجهول بالف زاده
گویند جاگی دو معنی دارد یکی فتیله در اسپ و دوم آنکه رشته‌ها را بهم تابند و سر آنرا روشن کنند و در بندوق
آتش دهند و آنرا به هندی توڑه گویند جامدانه در وسط سر کودکان جای نرم باشد و بجهد و آنرا بتازی
یافوخ و بهندی تالو نامند جادر بس هندی ناجره و آن غله‌ایست معروف در هند • فصل جیم فارسی
چالو لیمانی که مجرا را بدان بکلی گرفته تا خفه شود و بمیرد و آنرا بهندی پهانسی گویند چکیه بجیم فارسی
مفتوح بکاف پیوسته و سین مفتوح باز ده کاغذی که دو ایاغی دیگر را در ان نهاده لبهای آن کاغذ
را بهم بچسپند و آنرا بهندی پڑیا گویند چکید بجیم فارسی مفتوح امر است از چکیدن و بمعنی قباله نیز آید و قفای
سر را نیز گویند چپر با اول فارسی مفتوح خانه را گویند که از کاه و نی سازند و آنرا بهندی چهپر گویند چادل
پهن چوبی و غله برافشان را گویند که آنرا بتازی منسف و بهندی سوپ با واو معروف گویند چشم بندک
نوعی از بازی‌های کودکان ست که آنرا بعرف اهل هند آنکه مچولی گویند چشمک زدن بپلک ده بجانب
کسی اشاره کردن چنگلوک دست افزار زنان چرخه زن که رشته خام رسیده بران بپیچند و آنرا بهندی
اٹیرن گویند چنگ با اشتن پای نشستن بهندی اکڑو گویند چوبکین دست افزاری که دانه‌های پنبه
ازان برآرند و آنرا بتازی محلاج و بهندی اوٹنی گویند چوچه با واو معروف بچه با واو مجهول
بازی محوره و بهندی بیاین نامند چالیک دو پاره چوب باشد که طفلان بدان بازی کنند یکی دراز
و یکی کوتاه و دراز را بر کوتاه زنند و بهندی آنرا گلی ڈنڈا گویند چاو چاو آواز گنجشک را گویند
فصل خای معجمه خودنمائی بهندی آنرا اتراز گویند خفنک سخنهای پریشان که در خواب
کنند و بهندی برانا گویند خرده فروش بهندی لبالطی خشکار زمین بنجر را گویند خرد با میم مسک خرده
نامنت باشد بهندی پونا خز بر وزن امیر خاکستر گرم هندی بهوبل خو با واو مجهول و چوب بسته
برده که معنی داره بهندی باڑه که از چوب بالوقت تعمیر عمارت و برای انبار غله و غیره بندند خاوش با واو [illegible]

فصل مضموم مسوره بگو هند با داو مضموم خاول بشین منقوطه زده خیاری که برای تخم نگاه دارند
فصل دال مهمله دادا و دداهر کنیزی را گویند عموماً و خصوصاً کنیزی که در عهد طفلی خدمت ها کرده باشد
دامنی سر انداز زنانرا گویند که بتازی آنرا مقنعه و بهندی دوپته خوانند و آهل داهول با های مضموم
چوبی باشد که در میان زراعت ایستاده کنند و گاه ولته و اشتال آن بر آن بندند و گاه صورتی نیز لباس از
تا جانوران آنرا دیده رم کنند و بکشت نیایند دست فال سودای اول را گویند که از آن فال گیرند و آنرا
سفته نیز نامند و بهندی بهنی گویند داس و دستاس بفتح دال مهمله آله را گویند که بدان گیاه ها را بدروند
و آنرا بتازی محبشه و بهندی درانتی گویند در بندان تخته بند کردن و کاکین که آنرا بزبان اهل هند بتاسا
گویند دشمر بدال مفتوح بشین معجمه زده بهندی ارهر و آن غله معروف ست و آنرا شاخل بضم خای
معجمه نیز گویند فصل رای مهمله ره آورده بمعنی سوغات و ارمغان و نوراهان و نوربهان نیز همین
معنی دارد و بتازی هدیه و تحفه روغن جوش و آنرا سپراغ هم گویند بهندی بگبار روزنامچه بهندی بهی
و آنرا بفارسی دفتر حساب نیز گویند رایگان چیزی را گویند که در راه افتاده یا بیندلی بدل و عوض
و بی مشقت و کسبی و در اصل راهگان بوده حرف ها را بهمزه ملینه بدل کرده بصورت یا نوشتند رایگان
شد و همبرین قیاس ست شایگان در اصل شاهگان بوده بمعنی سزاوار شاهان فصل زای منقوطه
زاچه و زچه زن زائیده را گویند تا هفت روز زاچ جشنی که در ایام ولادت کنند زالوک گلوله کمانرا گویند
و آنرا غالوک بغین معجمه نیز گویند و غلوله کمانرا اهل هند غلیل بضم غین معجمه نامند زحیر لفظ تازی ست
پیچیس که بجای براز بلغم بر آید زاولانه بند پای که بهندی بیری گویند و جولانه غلط العام ست زغنک
بغین معجمه بتازی فواق بهندی هچکی زرت بضم رای معجمه بهندی جواره و آن غله معروف ست
فصل ژای فارسی ژکیدن بهندی بڑبڑانا یعنی سخنهای بیهوده زیر لب گفتن ژاژ گیاهی بود
که بی تخم روید و در غایت بدمزگی باشد و چندانکه آنرا اشتر بخاید نرم نشود و سخنهای بیهوده و نادرست گورا
بهمین اعتبار ژاژخا گویند و ژاژخائی افاده حاصل بالمصدر کند فصل سین مهمله ساما نچه
و ساماکچه در لغت اول با خای موقوف و در لغت ثانی با کاف تازی موقوف و در هر دو لغات جیم
فارسی مفتوح با های مخفی سینه بند زنان ست که آنرا بهندی انگیا گویند سیاده و سنباده سنگی را گویند
که از آن فسان تیار سازند و حکاکان نگین را بدان تراشند و جلا دهند و اهل هند کرند گویند سیچ

باول وثانی مکسور ویای مجهول وجیم مفتوح چیزی باشد که بروی شراب یا سرکه مثل نانی لیسته شود وآنرا بهندی پهپوندی گویند سرمامک بهر دو میم مفتوح بازی کودکان که آنرا چشم بندک نیز گویند واهل هند آنکه مچولا نامند سیخ پا شدن بدو پای ایستاده شدن اسپ سرکب بهندی الف اوآن سبزی معروف ست در هند سبیدن بهندی برما یعنی از برما سوراخ کردن بچوب وغیره سبوسه بهندی لفاسه د سنهار زن لپسر بهندی بهو وبتازی کنه گویند بفتح کاف تازی ونون مشدد مفتوح سپندان بهندی رائی سپنج بمعنی عاریت وازین جهت ست که دنیارا سپنجی سرای گویند یعنی خانه عاریت ونیز بمعنی که کشاورزان بر کنار کشت سازند اتنی وگاه وشب وروز برای محافظت کشت زار بهدران باشند **فصل شین معجمه** شار بمعنی عمارت وشارستان جمع آن شبگیر سفر شب شاخل بجای مضموم بهندی اربهر شاره دستار بهندی باشد که آنرا اهل هند چیره گویند شاکار فرد وبیمزد را گویند وآنرا بهگار نیز نامند شاماخچه وشاماکچه بهر دو بهان معنی دارد که در **فصل سین** گذشت شان وشانه خانه زنبور عسل را گویند که ازان شهد برآرند وآنرا بهندی سهال گویند شایگان چیزی را گویند که لایق و سزاوار پادشاهان باشد در اصل شاهگان بوده هارا بهمزه ملینه بدل کرده بصورت یا نوشتند تا شایگان شد وهمه برین قیاس ست زایگان که در **فصل زا** گذشت شباره زنی را گویند که در شبها هرزه گردی کند شب تاب کرمی را گویند که در شب دنباله او مانند چراغ بتابد وآنرا بتازی حعل وبهندی جگنو بضم جیم تازی بکاف عجمی زده وضم نون بواو معروف زده شب غریب نان وحلوائی بود که در شب اول وفات بجهت ترویج روح مرده بمردم قسمت کنند شپشه بکسر شین اول وفتح شین ثانی کرمکی باشد که در هوای گرم در پوستین ونمد وسقرلات ودیگر پشمینه ها واقسام غله ها بیفتد وتباه کند وآنرا سوس نیز گویند شفتاهنج وشفتاهنگ تخته آهنی بود که دران سوراخها باریک یکی از دیگری کرده باشند وتارکشان تار سیم وزر وآهن وفولاد وغیر آن ازان درکشند تا باریک شود وآنرا بهندی جنتری گویند شلپو وشلیو وشیپو آواز پای یا غیر آن که بزبان هندی آهت گویند بمعنی اکرنا یعنی تخته شدن سلفینه بتازی فرج کس گویند شققه آواز شترمست را گویند شتنسدر بتازی شجیر بهندی بهیکا **تا وحا وصاد وضاد وطا وظا وعین وقاف** در لغات فارسی نیامده **فصل غین معجمه** غازیدن واله از غیبه برچیدن وآنرا بهندی سعتی تومنا گویند

غلوله کمان کمانی که اهل هند آنرا غلیل گویند **فصل فا** فانه قلم آهنی باشد که سنگتراشان سنگ را ازان شگافند و نجاران بهنگام تراشیدن چوب پارهٔ چوبی را که در شگاف چوب تراشیده گذارند تا در زنند نشود و آنرا پانه نیز گویند فرتاب بمعنی وحی و کرامت فرقه لغت تازی آوازه گره های انگشتان که آنرا بهندی انگلی چٹخانا گویند فلخیدن دانه از پنبه دور کردن که آنرا بهندی روئی اوٹنا گویند و فلخودن نیز همین معنی دارد فلوق و آنرا شفوق هم گویند هر دو لفظ تازی ست بمعنی شق شدن کفپای که بهندی بوائی گویند **فصل قاف** قوتی بضم قاف و سکون واو معروف و کسر تاء فوقانی ظرفی که از چوب تراشند یا از فلزات سازند و آنرا بزبان هندی ڈبیه گویند **فصل کاف تازی** کاج بتازی احوال و بهندی بهنگا و کوج باجیم تازی و کاژ با کاف تازی و ژای فارسی نیز همین معنی دارد کاسج و کاسک خارپشت را گویند و آنرا بهندی سیهی نامند کاغ کاغ بانگ کلاغ و زاغ باشد کاورس هندی باجره و آن غله معروفست کهتاب بروزن مهتاب تازی بخور و هندی بهپاره کسکش هندوی بهڑوا کتّه با اول مضموم و ثانی مشدد شاخی را گویند که حجامان آنرا بر موضع حجامت نهند و بمکند تا خون فراهم آید آنگاه بران موضع استره زنند و خون برآرند کبار بفتح اول شخصی را گویند که هیزم و کاه و علف از صحرا انباره بسته بر سر آرد و در شهر فروشد و آنرا بهندی گهسیارا لکڑیارا گویند کاغذین باغ مراد از تخته های گل کاغذ باشد که در شادیها و جشن و عرس و سیهاسازند کراوکرایه و کرایه فرد مکان و مرکب و جز آن کراینده کسی که وجه معاش او از کرایه باشد کاچاو کاچال بمعنی رخت و متاع خانه کارتن بتازی عنکبوت و بهندی مکڑی و خانه آنرا ام عنکبوت و نسج عنکبوت گویند کوخ خانه که از نی و کاه سازند و آنرا کاره بکاف تازی و گومه بکاف عجمی نیز گویند کلند با کاف تازی و لام مفتوح هندی پهاوڑا **فصل کاف عجمی** گازه ریسمانی را گویند که سر آنرا بر درخت بندند و کودکان بران نشسته در هوا آیند و روند و آنرا بهندی جهولا گویند و نیز گهوارهٔ اطفال نامند که آنرا بهندی پالنا و جهولنا گویند گران ضد ارزان در نرخ و ضد سبک در وزن و گاهی افاده معنی قوی کند چون بخت گران و جای فائده معنی بسیار دهد چون گرانسنگ و گرانقدر و گرانمایه و گرانخواب و گرانخوار و گاهی افاده معنی دیر کند چون گران سیر و گران گوش و گران گیر هندی اڑیل آن اسپی که از جای خود نجنبد گراهچه هندی پوٹلی **فصل لام** لباش و لباشه و لبیش و لبیشه و لولیش و لولشه ریسمانی

که بر سر چوبی یا شاخی به بندند ولب بالای اسپان بد نعل را در ان نهاده تاب دهند تا حاجز آمده
شوخی نکنند و نعلبندان آنرا بوزبال گویند لاوه احمق و بی‌عقل و درشت و مکروه لعبت لفظ تازی ست
صورتی که از جامه سازند و دختران نارسیده بدان بازی کنند و بهندی گڑیا نامند لکد بمعنی لت و آن
لفظ تازی ست هندی آن آلات لکدکوب ولکد کوبه بمطلق ضرب خواه از لکد باشد خواه غیر آن
مثلا گویند فلان کس لکدکوب حوادث زمانه شده لال بمعنی گنگ که گویائی نداشته باشد لانه خانه
زنبور را گویند **فصل میم** ماخچی باخاء موقوف وجیم فارسی مکسور اسپ مخنس را گویند واکدش
نیز همین معنی دارد یعنی دو تخمه ماله چوبی را گویند که مزارعان و باغبان کلوخها را از ان بشکنند ماه
با ها ـــــ موقوف و رای مفتوح و میم مفتوح دست افزاری ست نجاران که بدان چوب را سوراخ کنند
آنرا برما نیز گویند مراغه لفظ تازی ست جای غلطیدن جانوران و فارسیان بمعنی مطلق غلطیدن
استعمال کنند منده لفظ تازی ست پنبه ندف زده و فراهم آورده را گویند که بهندی گاله نامند منقاش
با میم مکسور لفظ تازی ست موچینه را گویند که موی از ان بر کنند میمون بازکسیکه معاش و در میمون
بازی باشد و در بدر بگردد تا او را چیزی بدهند مهمانی سوزی تنقل تنباکو افیون گویند محمص با حای مهمله مفتوح
و صاد مهمله لفظ تازی ست نخود بریان را گویند بهندی بهڑبونجا موبه گریه که بیاد و بیان اوصاف مرده کنند
فصل نون ناداشت طائفه از گدایان اند که چون بر در خانه یا دکان سوال کنند و چیزی نیابند
از کار و اعضای خود را زخم کنند و چیزی نیابند از کار و اعضای خود را زخم کنند و بهندی موڑچرا گویند
نانو و نانون سرودی را گویند که زنان در وقت خوابانیدن طفلان در گهواره بسرایند و آنرا بهندی
لوری بابا معروف گویند ناهار کسی را گویند که طعام نخورده باشد نشخوار و نشخوار با اول مضموم دو معنی
دارد اول آنکه شتر و گاو و گوسفند و امثال آن چیزی را که خورده باشند باز از معده بدهن آورده خوب
جاویده باز فرو برند و آنرا بتازی جره و بهندی جگالی گویند با جیم تازی مضموم و کاف فارسی یای
معروف نشکنج یا اول مکسور و ثانی زده و کاف تازی مفتوح گرفتن بسر دو ناخن که درد کنند و آنرا نیلک
نیز گویند و بتازی قرص بصاد مهمله و بهندی چٹکی نامند و بان هندی نگرسی ناخن چین ناخن گیر
دست افزار موتراشان ست که آنرا بهندی نهرنی نامند نان کشک و نان گشکین نانی که از آرد جو
گندم و نخود آمیخته تیار کنند نغوله با واو مجهول زلف و موی پیچیده که بهندی چٹلی گویند و بعضی گویند موی بای

سر که زنان بهم آورده در پس سر گره دهند و آنرا بهندی جوڑا نامند با جیم تازی و واو معروف و ر
هندی نی بینی هندی بالنسا نوز و نشکم تشکنجه که اشکم فربه افتد بهندی بٹ گویند **فصل واو** واشنا
دامنی را گویند که بتازی معجر و مقنعه و بهندی دوپٹه و اوڑهنی گویند و آش کوزه خشت پزان و کوزه
گران و آنرا آوه نیز گویند و ضیمه لفظ تازی طعام ماتم را گویند یعنی طعامی که بعد موت بروز سوم یا دهم
یا بستم یا چهلم بپزند **فصل ها** هار آنرا گویند که برشته کشند گل یا جواهرات یا زر و نقره در کشند و بگلو اندازند و
آنرا بتازی حمائل گویند ها کره و ها کله کسی را گویند که در سخن گفتن زبانش بگرفته شود و لکنت کند
و آنرا بتازی الکن نامند **فصل یای تحتانی** یاره دست برنجن و یای برنجن را گویند بهندی
کڑه یازیدن بمعنی کشیدن و آهنگ کردن باشد یسل و یسال هر دو لفظ ترکی ست بمعنی قطار
فوج که آنرا بهندی پره گویند یام بمعنی ڈاک که در هند معروفست تمام شد منتخب از کتاب غیاث اللغات
و انفس النفائس و فرهنگ جهانگیری و برهان قاطع فقط **فصل یازدهم در بیان تشبیهات**
موی سر معشوقان را با شب تاریک شب دیجور و شب یلدا و ظلمات و مشک و عنبر و شام
و دام و مشکین و ابر سیاه تشبیه دهند فرق معشوقان را با راه ظلمات و خط استوا و خط کهکشان و برق
درخشان و خط سحر تشبیه دهند زلف و کاکل و گیسوی معشوقان را با سنبل و کمند و زنجیر و مشک و شام
و شب تار سیاه و عنبر و رسن و لام و ابر سیاه و هندو و کافر تشبیه دهند قامت معشوقان را با سرو
و صنوبر و شمشاد و طوبی و شاخ گل و نخل و نهال و تیر و الف تشبیه دهند رخ معشوقان را با ماه
و آفتاب و شمع و چراغ و کعبه و مصحف و شعله و مشعل و شعله طور و تجلی طور و لاله ارغوان و صبح
و گلستان و گلشن و گلزار و چمن و بهشت تشبیه دهند خال معشوقانرا با هندو و زنگی بچه و حبشی زاده
و مشک و دانه و اسپند و نقطه سویدا و مردمک و حجر الاسود تشبیه دهند جبین معشوقانرا با آئینه و لوح سیمین
و لوح محفوظ و بدر و خورشید و زهره تشبیه دهند چین جبین را با تیغ و برگ گل و موج دریا تشبیه دهند
ابروی معشوقانرا با محراب و هلال و کمان و قوس قزح و شمشیر و طاق و نون تازی تشبیه دهند
چشم را با نرگس بادام و آهو و غزال و صیاد و چین و هندو و ترک و جادو و گره و فسونگر تشبیه دهند مژگان
را با تیغ و سنان و خنجر و خار و سوزن و خدنگ و پیکان و نیش و نشتر تشبیه دهند گردن را با صراحی
و دسته عاج و بیاض صبح و گردن آهو و مینی را با الف و غنچه نرگس و لب را با پسته و آبحیات و موج

شراب و شہد و شکر و نبات و قند و لعل و یاقوت و عقیق و مرجان و آتش و شفق تشبیہ دہند
خط را بابنفشہ و ریحان و زمرد و خط ریحان و خط غبار و سبزہ تشبیہ دہند و دہن را باغنچہ و پستہ
و نقطہ موہوم و تنگ شکر و حقہ مروارید و حقہ مرجان و حقہ یاقوت و حقہ لعل و میم و نمکدان و کوزہ نبات
تشبیہ دہند و دندان را باگوہر و دُرّ و الماس و انجم و دانہ انار و عقد گوہر و سلک دُر و خندہ و تبسم
را با برق و شکر بن نمکین و غنچہ نیم شگفتہ و صبح و زنخدان را با سیب و گوی سیمین و بہی و چاہ زنخ
را با چاہ و غبغب را بگرداب و آبی و بہی و طوق و بر و دوش را باآئینہ و صبح و سیم و یاسمین و نسرین
و نسترن و ساعد را با دستہ گل و شاخ گل و سیمین و پنجہ حنائی را باآفتاب سحر و پنجہ مرجان و شفق و پنجہ
گل و کف دست را با برگ گل و خطوط کف دست را با رگ گل و ناخن تراشیدہ بلال و ناخن عنبر آشنیدہ
را با آئینہ و بدر و لطف را با بر و دریا و چشمہ کوثر و چشمہ آبحیات و باران رحمت و جنت و خلق را
با مشک و کافور و نسیم صبح و باد بہاری و شمیم گل و باغ و گلستان و بہشت و عطر و عنبر و قہر
و غضب را با برق و آتش دوزخ و باد سموم و باد صرصر و سیلاب و تند و صور قیامت و باد خزان تشبیہ دہند

جدول تصحیح الفاظ کہ غلط مشہور اند

غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے
البق	الیق	القِ تر	آتو	آتون	زن معلمہ	تنخ	بطک	بط خرد
والانہ	والا	وگرنہ	آذر	آزر	نام پدر ابراہیم	بجاز	بزاز	جامہ فروش
انگاشتن	انگاشتن	پنداشتن	اثامی	اسامی	جمع اسم	بجخہ	بقچہ و بغچہ	شے گٹھری
اورمہ	یورمہ	درخت باریک	اجنہ	جنّہ	جمع جن	لطلیموس	بطلیموس	نام حکیمی
اویب	ادیب دو دوزب	محرف	اخوالصاحب	برادر صاحب	معروف	ہبیانہ	بیہانہ	معروف
ایال	یال	موی گردن اسب	اذامی	ازای	مقابل	سبلے ابتر	ابتر	بمعنے دم بریدہ
پرکار	پرگار	آلۂ نقاشان	خذف	خزف	ریزۂ سفال	زنگینت	رنگینی	معروف
ر	بیگار	جنگ	خسج	خنج	صندوغل	رشیم	ابریشم	معروف

جدول تصحیح الفاظیکہ غلط مشہور اند

غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے
تالاش	تلاش	جستجوے	خرادی	خراد	چوب تراش	زکاوت و زکی	ذکاوت و ذکی	تیزی فہم تیز ہوش
تابعدار	تابع	فرمانبردار	خشخش	خشخاش	دانہ معروف	زیادتی	زیادت	افزونی
تاہنوز	ہنوز	تاحال	خورسند	خرسند	خوش	سانجق	ساجق	شیربہا
تاالی الآن	الی الآن	تا اینوقت	خورم	خرم	خوش	سلامتی	سلامت	ہمکران ماندن
تپنچہ	تفنگچہ	بندوق	خوردہ	خردہ	نکتہ و عیب و ریزہ	سومن	سوہان	آلہ معروف
تذویر	تزویر	مکر کردن	خورداد	خرداد	نام ماہ فارسی	سویم و سیوم	سوم	عدد معروف
تعویز	تعویذ	معروف	داوات	دوات	ظرف سیاہی	سولش ہر دو سین مہملہ	سولش مہملہ معجمہ	برادہ ہر چیز
تعلیقہ	تعلیق	کاغذیکہ برای ورق و ضبط [illegible]	دروغہ	داروغہ	ناظم امور	سہنک	صحنک	ہندی کابی
تغمہ	تمغا	معروف	درعہ	ذرعہ ذال معجمہ	گز	شالبش	شاباش	مخفف شادباش
تلمیز	تلمیذ	شاگرد	درع	ذرع	گزہا	شانزدہم	شازدہم	معروف
جامدانی	جامہ دان و جامدان	معروف	دفع الوقتی	دفع الوقت	زمانہ گذاری و ایام گذاری	شبانروز	شباروز	شب و روز
جرمانہ	جرمانہ	معروف	دویم	دوم	عدد معروف	شب لیلۃ القدر	لیلۃ القدر یا شب قدر	معروف
جریح	جری	دلاور	دوائی	دوا	معروف	شپیش	سپیش	عربی قمل ہندی جون
جراب	جورب	پاتابہ	دوائین	دواوین	جمع دیوان	شبیر و شبیر	شبیر و شبر	نام حضرت امام حسن و امام حسین علیہم السلام
جلاب	مسہل	معروف	دیباچہ	دیباجہ جیم تازی	آغاز کتاب	شولہ	شلہ	طعام معروف
جمادالاول	جمادی الاولی	نام ماہ معروف	دیہہ	دہ	ہندی گانو	شوستر	شوشتر	نام شہرے
جمعدار	جماعہ دار	معروف	ذخار	زخار	موجزن	صفائی	صفا	معروف
جواد	جوّاد	فیاض	ذکریا	زکریا	نام پیغمبرے	صقلی گر	صیقل گر	زنگ زدا
جغل خور	جغل	غماز	ذلہ	زلہ بزاے معجمہ	پسخوردہ	صمیمی	صمیم	خالص

غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے
چکو	چاقو	کارد خرد	ربیع الاولے ربیع الثانے	ربیع الاول ربیع الآخر	نامہاسے	صیحت	صحت	تندرستی
حادق	حاذق	تیز طبع و ماہر	ردّی	ردی	چیز پوچ	ضمیران	ضیمران	نام سبزے
حاطہ	احاطہ	دیوار گرد خانہ	رزیل	رذیل	کمینہ	طلاوہ	طلایہ و طلیعہ	دیدبان لشکر
حرج مرج	ہرج مرج	آشوب و فتنہ	رنگت	رنگ	معروف	طوطیا	توتیا	سرمہ
عذب	عزب	مرد بی زن	گذاف	گزاف	سخن بیہودہ	معزالیہ	معزی الیہ	آنچہ بسوی وی نسبت کنند
عرابہ	ارابہ و عرادہ	گردون	گلاب	گلسرخ	معروف	معہ	مع	معنی با
عوج بن عنق	عوج بن عوق	نام کافری	گلذار	گلزار	باغ	ملاذمت	ملازمت	با یکدیگر لازم شدن
غریب النواز	غریب نواز	معروف	گنجلک	گنجلک	شکن جامہ	ملاذم	ملازم	معروف
غش	غشی	بیہوشی	گیاست	کیاست	دانائی	ملبب	لبالب	پُر
غل	غلو	شور و غوغا	لاپروا	بے پروا	معروف	متشیات	منشآت	مرقومات
فرسید	فرستد	مضارع از فرستادن	لاچار	ناچار	ناگزیر	مہربانگی	مہربانی	معروف
قدوم	اقدام	جمع قدم	لاشہ	لاشہ	مردہ ذی روح	نامحروم	محروم	بی نصیب
گزلک	گزلک	کارد سرتیز	لاوبالی	لاابالے	باک ندارم	نامکروہ	مکروہ	بد
گشنیز	گشنیز	معروف	مایوس	آئیس	ناامید	نگہت	نکہت	بوی خوش
کلیجہ	کلیچہ	نان خرد	مجرب	چرب	معروف	ہرج	حرج	سنگی
کمخواب	کمخاب	معروف	مرزا	میرزا	مخفف امیرزادہ	ہمزولی	ہمجولی	ہم سن ہم عمر
کوائف	کیفیات	جمع کیفیت	مردہا	میردہ	رتبیں دہ	ہمزہ	حمزہ	نام عم رسول اللہ
گادر	گازر	جامہ شو	متشکور	شاکر	شکر کنندہ	ہمکنان	ہمگنان	ہمہ ہا
گزر	گزر	ہندی گاجر	مسئلت	مسالت	خواستن	یکہان	یگان	یک
گدارش	گزارش	ادا کردن	مطالع	مطالعہ	دیدن	یگانگت	یگانگی	اتحاد

تمت

خاتمۃ الطبع

ایسی نفیس جامع محاورہ و امثال کوئی کتاب تا ایندم اس ملک کی تعلیم اور تربیت کے لیے دیکھی سنی نہین مدارس و اسکول کے طلبا کے لیے ترقی و تائید علوم و محاورہ مین بخشنے والی یہ کتاب ہے سوائی زبان کا ترجمہ بھی ذیل سطور مین مرقوم ہے مصنف نے جو شفقت اسکی تالیف و تصنیف مین فرمائی ہے وہ قابل تحسین ہے مصنف کی نبیرہ جناب مشفقی منشی محمد حسین صاحب ڈپٹی انسپکٹر تعلیم اودہ مین اور فی الحال پرتاب گدہ کے ضلع مین بعہدہ مذکورۃ الصدر منصب دار مین — این خانہ تمام آفتاب است کی مثل ہے میر محسن علی صاحب جن کا تذکرہ سے سراپا سخن ہا تقی از ین اس مطبع مین چھپا میر صاحب کے والد مین موصوف سخن کا خلف الرشید ہین چنانچہ قدردانون اہل سخن نے دست بدست اوسکو خرید کیا ہے

ماہ اگست سنہ [illegible] عیسوی مطابق ماہ جمادی الثانی
سنہ [illegible] ہجری مطبع منشی نولکشور
مقام لکھنؤ مین طبع ہوئی
فقط